1615AC

NRC HANDELSBLAD

Prijs per exemplaar: ƒ 1,75 Ned. Ant. A. ƒ 4,50, België Bfr. 45, Duitsland DM 2,50, Frankrijk Ffr. 9,50, Luxemburg Bfr. 45, Verenigde Staten $ 3,-, Zwitserland Sfr. 2,30. Adressen en telefoonnummers zie de pagina televisie

Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamse Courant (1844) 22e jaargang no. 14

WOENSDAG 16 OKTOBER 1991

AbvaKabo stelt voor 1992 looneis van 3,75 procent

DEN HAAG, 16 OKT. De AbvaKabo eist dat de lonen in de collectieve sector volgend jaar met 3,75 procent stijgen. Dat is driekwart procent meer dan het kabinet voor de ambtenaren en trendvolgers in petto heeft. De AbvaKabo wil ook de ingrepen in de WAO en Ziektewet „repareren". Pagina 18

Kamer ratificeert het CFE-verdrag

DEN HAAG, 16 OKT. De Tweede Kamer heeft vanmiddag ingestemd met ratificatie van het CFE-verdrag voor vermindering van de conventionele strijdkrachten in Europa. Het verdrag werd op 19 november van het vorig jaar ondertekend door staatshoofden en regeringsleiders van 22 landen van NAVO en Warschaupact. Wel is het uiteenvallen van de Sovjet-Unie voor alle fracties aanleiding tot bezorgdheid over de uitvoering van de verdragsbepalingen.

Franse fysicus ontvangt Nobelprijs

STOCKHOLM, 16 OKT. De Nobelprijs Natuurkunde 1991 is toegekend aan de 58-jarige Parijse fysicus Pierre-Gilles de Gennes. Hij ontvangt de prijs voor werk waarmee hij het gedrag van ongeordende materialen, onder meer vloeibare kristallen en polymeren, heeft verklaard. Pagina 4

Mislukking dreigt bij openingstijden

ROTTERDAM, 16 OKT. Een experiment met ruimere openingstijden van winkels dreigt, zelfs als experiment, te mislukken. Winkeliers vinden dat ze al lang genoeg moeten werken, of kunnen het personeel niet vinden om de extra uren te vullen. Zij weigeren massaal medewerking. Pagina 18

Fentener stapt op als president Noro

ZEIST, 16 OKT. J.A. Fentener van Vlissingen stapt op als president van Noro, de grootste particuliere beleggingsmaatschappij van Nederland. De maatschappij raakte begin dit jaar in opspraak, onder meer wegens haar onduidelijke provisiestructuur. Pagina 14. Pagina 17: Interview

Meningsverschil over tabaksreclame

DEN HAAG, 16 OKT. Minister Andriessen (economische zaken) is tegen strengere maatregelen om de tabaksreclame te beperken. Staatssecretaris Simons (volksgezondheid) is daar wel voorstander van, vooral nu blijkt dat de reclamecode sigaretten en shag niet voldoet. Pagina 3

Delft Instruments mogelijk vervolgd

DEN HAAG, 16 OKT. Minister Hirsch Ballin (justitie) onderzoekt de mogelijkheden om directieleden van Delft Instruments te vervolgen voor de leverantie van nachtzichtapparatuur aan Irak. Pagina 3

Scania krimpt in

ROTTERDAM, 16 OKT. Vrachtwagenproducent Scania Nederland gaat minder trucks fabriceren. Door de lagere produktie, het opheffen van een afdeling en rationalisering zullen zowel in Meppel als in Zwolle arbeidsplaatsen verloren gaan. Pagina 17

Storm

Weersverwachting voor donderdag opgemaakt door onze weerkundige medewerker om 12.30 uur: Wind uit zuidwest tot west, in het binnenland toenemend tot krachtig met zware windstoten. Aan de kust storm, in de avond mogelijk zware storm, kracht 10. Wisselend bewolkt en buien, soms met hagel en onweer. Middagtemperatuur rond 11 graden.

Vooruitzichten voor vrijdag t/m maandag: Vrijdag nog storm, daarna langzaam afnemende wind. Aanhoudend buiig en fris.

Londen reageert afwijzend

Mitterrand en Kohl willen leger voor EG

Door onze correspondent J.M. BIK

BONN, 16 OKT. De Westeuropese Unie (WEU) moet tegelijkertijd de militaire spil van het politieke geïntegreerde Europa als de 'Europese zuil' binnen de NAVO worden. Duitsland en Frankrijk willen daarbij voorgaan door „als model" hun bestaande gemeenschappelijke brigade uit te breiden tot een Europees legerkorps.

„Daarin zouden strijdkrachten van andere WEU-leden opgenomen kunnen worden". Dit schrijven president François Mitterrand en bondskanselier Helmut Kohl in een gemeenschappelijk voorstel aan de andere leden van de Europese Gemeenschap. Met hun reeks voorstellen, die zij via premier Lubbers, de huidige voorzitter van de Europese Raad, doen willen Frankrijk en Duitsland de discussie over de Europese Politieke Unie (EPU) een „nadere impuls" geven.

Zij geven een aantal „ontwerpteksten" inzake „concrete stappen" en „institutionele afspraken" in „een nu beslissende fase". De vanmiddag openbaar gemaakte voorstellen moeten een EPU-akkoord tot stand helpen brengen op de aanstaande Maastrichtse Europese top (9 en 10 december), met name wat betreft een eigen geïntegreerde buitenlandse en veiligheidspolitiek van de Gemeenschap.

Mitterrand en Kohl spreken zich niet uit over de omvang van zo'n Europees legerkorps, die volgens schattingen in Bonn zou kunnen variëren van 30.000 tot 100.000 man (de bestaande brigade telt circa 4.000 man). Behalve voor verdediging en veiligheidstaken in ruimere zin moet de WEU straks gereed worden gemaakt als instrument van Europese buitenlandse politiek. Het WEU-secretariaat zou van Londen naar Brussel moeten worden overgebracht, de volgorde van de roulerende nationale presidentenschappen in EG en WEU moet worden gesynchroniseerd, net als de vergaderingen en werkwijze en ambtelijk-diplomatieke overlegmodellen.

België, Luxemburg en Spanje hebben al positief op het voorstel gereageerd. Nederland staat „niet afwijzend" tegenover het plan, op voorwaarde dat er een duidelijke band met de NAVO wordt gelegd.

Groot-Brittannië heeft het plan van de hand gewezen. Het heeft geen zin de activiteiten van de NAVO te kopiëren, meent de regering in Londen. Minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd zei voor de BBC wel voorstander te zijn van mogelijkheden voor Europa om buiten het verdragsgebied van de NAVO te opereren, maar dat verder de NAVO oppermachtig moet blijven.

PAG. 3 REACTIE NEDERLAND
PAG. 4 ANALYSE

Vervolg EUROPEES LEGER pag. 4

Fokker introduceert toestel met 70 stoelen

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM, 15 OKT. Vliegtuigfabrikant Fokker wil al in 1994 een nieuw toestel, de Fokker 70 voor zeventig passagiers, op de markt brengen. Tegelijk wordt de ontwikkeling van een groter toestel, de Fokker 130, op de wat langere baan geschoven.

Dat is gistermiddag in Londense bankkringen uitgelekt en later door Fokker bevestigd. Eind dit jaar wil de raad van bestuur van de Amsterdamse vliegtuigbouwer een definitief besluit nemen over de bouw van de Fokker 70.

Volgens woordvoerder B. van Veen zal dat besluit positief uitvallen als zich dan een of twee afnemers voor het nieuwe toestel hebben gemeld. „In de markt bestaat grote belangstelling voor een 70-zitter", weet Van Veen. „Nu de luchtvaartmaatschappijen zich herstellen van de gevolgen van de Golfoorlog blijkt dat ze graag wat kleinere vliegtuigen willen hebben. De afgelopen maanden is die vraag plotseling ontstaan."

En dan is er, volgens de zegsman, nog een trend in de burgerluchtvaart: „niet twee keer per dag met een groot vliegtuig, maar liever vijf keer per dag met een kleiner toestel".

Fokker denkt zijn Fokker 70-project snel van de grond te kunnen krijgen. Het vliegtuig kan al in 1993 met proefvluchten beginnen en in 1994 worden afgeleverd. Zegsman Van Veen: „Dit is voor ons zeer interessant, want wij zullen dan als enige in de wereld een vliegtuig in die klasse kunnen aanbieden. Wij zien dus een geweldig gat in de markt."

Onder leiding van de in Londen gevestigde bank UBS Phillips & Drew kijkt een consortium nu naar de mogelijkheden van een claim-emissie die Fokker 200 à 250 miljoen dollar (390 à 480 miljoen gulden) moet bezorgen.

PAG. 17 INSTEMMENDE REACTIES

In dat consortium speelt, volgens Fokker, ook ABN AMRO een belangrijke rol.

Daarnaast schuilen nog financieringsmogelijkheden in Fokkers eigen cash flow en in het met overheidsgeld gevulde 'revolving fund' waaruit de firma kan putten.

Deetman verwerpt kritiek Rekenkamer

Door onze redactie onderwijs

DEN HAAG, 16 OKT. De Tweede Kamer is „voortdurend" ingelicht over de problemen bij de invoering van het nieuwe financieringsstelsel voor het basisonderwijs vanaf 1985, het Londo-systeem. Kritiek van de Algemene Rekenkamer dat de verantwoordelijke bewindslieden van onderwijs het parlement niet adequaat en tijdig hebben ingelicht, is „onjuist".

Drie oud-bewindslieden van onderwijs schrijven dat in een reactie op het onderzoek vorige maand door de Rekenkamer naar de invoering van het Londo-stelsel. Dit heeft sinds zijn invoering ten minste 600 miljoen meer gekost dan geraamd.

In afzonderlijke brieven leveren de oud-staatssecretarissen G. van Leijenhorst (CDA) en N. Ginjaar-Maas (VVD) en oud-minister van onderwijs W. Deetman (CDA) scherpe kritiek op het rapport van de Rekenkamer. Deetman en Ginjaar schrijven dat zij, direct nadat in september 1988 was gebleken dat het Londo-systeem structurele tekorten zou gaan vertonen, dat aan de Tweede Kamer hebben gemeld. Ook verwerpen zij de kritiek dat problemen met de automatisering al in 1984 bekend waren maar pas in 1988 aan de Kamer werden gemeld.

Vervolg LONDO pag. 3

Na het nieuws dat zijn omstreden benoeming tot lid van het Amerikaanse Hooggerechtshof is goedgekeurd door de Senaat staat rechter Clarence Thomas, met zijn vrouw aan zijn zijde voor hun huis in een voorstad van Washington, de pers te woord. (Foto Reuter)

Thomas met hakken over de sloot naar Hof

Door onze correspondent
MAARTEN HUYGEN

WASHINGTON, 16 OKT. De omstreden benoeming van Clarence Thomas tot lid van het Amerikaanse Hooggerechtshof is gisteren door de Senaat met 52 tegen 48 stemmen goedgekeurd.

De beschuldiging van seksuele intimidatie heeft Thomas uiteindelijk slechts twee stemmen gekost. Voordat de beschuldiging van een voormalige medewerkster van hem was uitgelekt, werd voorspeld dat de benoeming van Thomas met een meerderheid van 54 stemmen door de Senaat zou worden bekrachtigd.

Nog nooit is een lid van het Hooggerechtshof met zo'n geringe marge benoemd. Ook afgezien van de tegen hem geuite beschuldigingen was Thomas met zijn uitgesproken conservatieve opvattingen al een controversiële kandidaat.

De beschuldiging van seksuele intimidatie heeft Thomas uiteindelijk slechts twee stemmen gekost. Voordat de beschuldiging van een voormalige medewerkster van hem was uitgelekt, werd voorspeld dat de benoeming van Thomas met een meerderheid van 54 stemmen door de Senaat zou worden bekrachtigd.

Nog nooit is een lid van het Hooggerechtshof met zo'n geringe marge benoemd. Ook afgezien van de tegen hem geuite beschuldigingen was Thomas met zijn uitgesproken conservatieve opvattingen al een controversiële kandidaat.

President Bush feliciteerde Thomas meteen met zijn benoeming. „U heeft het goed gedaan", zei hij. „U had de overweldigende steun van het Amerikaanse volk." Toch hield de president zijn reactie koel om geen olie op het vuur te gooien.

Na afloop van de hoorzittingen over de beschuldigingen tegen Thomas hadden de senatoren maandag de tijd om de stemming over het 'volksgericht' te peilen onder de kiezers.

De hoorzittingen werden beter bekeken dan de populairste televisieseries en sportwedstrijden, zo blijkt uit kijkcijfers. Veel kijkers belden naar de Senaat. De meesten geloofden Thomas en niet prof. Anita Hill, die hem van ongewenste intimiteiten had beschuldigd. „Het Amerikaanse publiek is nog niet in staat om het woord van een vrouw boven dat van een man te verkiezen", luidde het commentaar van een lobbyiste voor burgerrechten.

Uiteindelijk gaven de opiniepeilingen de doorslag. Zuidelijke Democraten die veel zwarten onder hun electoraat telden, besloten daarop voor Thomas te stemmen. Bijna tweederde van de zwarten wil Thomas in het Hooggerechtshof. De Democraten in het noordoosten van het land stonden meer onder druk van invloedrijke vrouwengroepen.

Nadat Thomas vrijdagavond gedurende 'prime time' op de televisie de beschuldiging van Anita Hill had omschreven als een „high tech lynching" had hij de publieke opinie definitief op zijn hand gekregen. Toen Thomas gisteravond van zijn overwinning in de Senaat hoorde, liet hij zijn militante houding varen en zei hij dat nu de tijd voor heling van de wonden was aangebroken.

PAG. 8 ONDER HET TEKEN VAN MEINEED
PAG. 9 OP HET PUIN VAN HET PURITANISME

Vervolg HOOGGERECHTSHOF pag. 4

Hoogleraar: DDR wilde joden voor propaganda

Door onze correspondent

GRONINGEN, 16 OKT. De voormalige DDR heeft in de jaren zestig en zeventig serieus overwogen grote groepen joden uit de Sovjet-Unie te laten overkomen. Reden was dat de kleine joodse gemeenschap in het vroegere Oost-Duitsland dreigde te verdwijnen doordat veel joden naar Israel emigreerden, mede wegens de anti-Israelpolitiek van de DDR.

Het communistische regime, dat de joodse gemeenschap financieel steunde, kon de joden door hun vertrek niet langer gebruiken voor propagandistische doeleinden. In die propaganda ligt ook de wortel van het huidige rechts-extremisme.

Dit schrijft prof. mr. D.J. Elzinga, hoogleraar staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, in zijn vandaag verschenen boek 'Een kleine flat in Leipzig. De ongehoorde waarheid over Oost-Duitsland'. Volgens Elzinga vond het regime het vertrek van de joden een ramp, omdat het Westen daar op kon inspelen met de beschuldiging dat joden zich kennelijk niet thuis voelden in de zichzelf als 'pro-Joods' afficherende DDR.

In de DDR woonden na de Tweede Wereldoorlog minder dan 2.000 joden. De propaganda van het regime hamerde erop dat het Westen verantwoordelijk was voor de jodenmoord in de Tweede Wereldoorlog. Tevens werd beklemtoond dat de DDR anti-fascistisch en anti-nazistisch was.

De meningen onder de bevolking over de jodenmoord werden in hoge mate gestuurd door het regime, aldus Elzinga. De boeken erover stonden in het teken van het anti-westerse denken. De Oostduitse jongeren zetten zich volgens de hoogleraar sterk af tegen deze communistische propagandamachine. Het nu opkomende rechts-extremisme in dit deel van Duitsland is volgens hem hiervan één van de belangrijkste gevolgen. „De jongeren moesten niks hebben van die propaganda. Ze zetten zich er tegen af en vereerden het Westen."

Inhoud

28 pagina's

binnenland	2,3,7
buitenland	4,5
opinie	8,9
kunst	6,12
televisie/radio	15
achterpagina	16
sport	11
familieberichten	10
economie	17-25
beurs	24,25

Omgangsvormen 3
Een affaire-Thomas heeft Nederland nooit gekend. Toch heeft 58 procent van de werkende vrouwen hier wel eens te maken gehad met 'ongewenste omgangsvormen'.

Kunstwerk 9
Het vernielde schilderij van Newman was een vod, maar heeft nu weer de functie van kunstwerk teruggekregen. W.A.L. Beeren, directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam, over de omstreden restauratie door Goldreyer.

Rode Leger 13
Bestaat er in de toekomst nog een Sovjet-leger, of worden er tien, twaalf, vijftien republikeinse legers opgericht? Het Westen volgt de 'troepenbewegingen' met toenemende bezorgdheid.

Gorbatsjov brengt Milošević en Tudjman bijeen

Vredesoproep van Servië en Kroatië

MOSKOU, 16 OKT. De presidenten van Servië en Kroatië hebben gisteren na bemiddeling van Sovjet-president Gorbatsjov in een gezamenlijke verklaring opgeroepen tot de beëindiging van de strijd in Joegoslavië en beloofd binnen uiterlijk een maand te gaan praten over hun geschillen.

De Servische president, Slobodan Milošević, en de Kroatische president, Franjo Tudjman, spraken gisteren eerst afzonderlijk met Gorbatsjov en overlegden later tijdens een door de Sovjet-president aangeboden diner direct met elkaar. Na het diner werd een gezamenlijke verklaring ondertekend waarin ze zich uitspraken „voor een onmiddellijke beëindiging van de vijandelijkheden tussen het Joegoslavische Volksleger en de Kroatische strijdkrachten". De Servische milities worden in het document niet genoemd. In de verklaring beloven Milošević en Tudjman binnen een maand besprekingen te beginnen „in het belang van alle volkeren en burgers van Joegoslavië". De besprekingen moeten worden gevoerd „op basis van respect voor de soevereine rechten van alle volkeren en de gelijke rechten van de republieken Servië en Kroatië", aldus het document. De Sovjet-Unie, de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap worden in het document opgeroepen hun pogingen om een regeling van het Joegoslavische conflict te bereiken, voort te zetten.

Gorbatsjovs woordvoerder, Andrej Gratsjov, zei vóór de besprekingen dat de Sovjet-leider niet hoopt door middel van zijn bemiddeling „wonderbaarlijke oplossingen" te vinden, maar er wel van uit te gaan Milošević en Tudjman te kunnen bewegen tot „stabiliserende maatregelen om de spanning te verminderen". Gorbatsjov, aldus Gratsjov, had geen vredesplan; hij wilde echter wel de twee Joegoslavische leiders aanzetten een vreedzame oplossing na te streven. „We denken dat we een zekere invloed kunnen doen gelden om de zaak af te koelen. De stem van Michail Gorbatsjov heeft enig gewicht bij de Joegoslavische leiders."

PAG. 4 BOSNIË KIEST — OP HOOP VAN ZEGEN

Vervolg JOEGOSLAVIË pag. 5

Ingezonden mededeling

OSTEOPOROSE/BOTONTKALKING
Luister vanavond naar Hans Brinker Radio 1 van 19.00 tot 20.00 uur.

Ingezonden mededeling

DE MEEST BEKROONDE AUTO HEEFT EEN NIEUWE PRIJS: 45.450,-.

't Aantal internationale prijzen dat de Volvo 240 Estate inmiddels heeft verdiend, is haast te veel om op te noemen. Z'n veiligheid, kwaliteit en veelzijdigheid maken 'm dan ook uniek.

Maar de meest bekroonde auto heeft nu 'n nieuwe prijs: ƒ 45.450,-. In Polar uitvoering met o.m. zwarte trimming, roofrails, autom. niveauregeling, stuurbekrachtiging. Voor meer informatie belt u met: Volvo Nederland Personenauto B.V. in Beesd, 03458-8888.

VOLVO
Geniet het vertrouwen.

Prijs incl. B.T.W., excl. ƒ 495,- afleveringskosten. Wijzigingen voorbehouden.

Ingezonden mededeling

HAAGMAN ADVOCATEN
ROTTERDAM

Ingezonden mededeling

ZWAAR WEER?
Bel de RTL-4 WEERLIJN
06-95 76
(50 ct p.m.)

Gemeentebestuurders kunnen wel veranderingen willen, maar als ze geen greep hebben op hun ambtenaren kun je het wel vergeten.

(C.J. Rozemond, vandaag in NRC Handelsblad)

NRC HANDELSBLAD

Als u graag weet hoe de meningen verdeeld zijn doet u er goed aan deze bon in te vullen. Dan ontvangt u elke dag NRC Handelsblad.
Bezorg mij NRC Handelsblad twee weken gratis, aansluitend:
☐ een kwartaalabonnement à f 99,50*
☐ een jaarabonnement à f 373,-*
* f 1,- korting bij automatische betaling van bank-/gironr.:

Handtekening D000

Naam:
Adres: Postcode:
Plaats:
Telefoonnr.: 0
(voor controle op de bezorging)

Bon in open envelop zonder postzegel naar NRC Handelsblad, Antwoordnummer 1168, 3000 VB Rotterdam. Of bel 010-406 70 00 (tot 19.45 uur).

8 710114 001009

Misschien mag Van den Broek straks wel de vijand aanwijzen

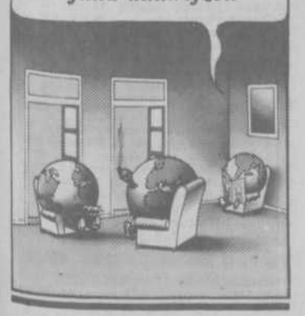

Architect tegen sloop provinciehuis

Door onze redacteur
BRAM POLS

DEN HAAG, 12 OKT. De Heerlense architect J.H.F. Peutz zal zich „met alle rechtsmiddelen" verzetten tegen de voorgenomen sloop van een deel van het Zuidhollandse Provinciehuis in Den Haag, dat is gebouwd door zijn vader, prof.ir. F.P.J. Peutz.

De zoon van de inmiddels overleden architect van het gebouw, dat 28 jaar geleden werd opgeleverd en nu om onderhoudstechnische en gebruiksredenen niet meer voldoet aan de wensen van Gedeputeerde Staten, bezit de auteursrechten die vijftig jaar gelden.

Peutz jr. vindt het „belachelijk en bovendien volstrekt onbehoorlijk" dat hij niet is ingelicht over de sloopplannen, die in een vergevorderd stadium zijn. „Als ze nou te weinig ruimte hebben, kan ik me voorstellen dat er behoefte aan nieuwbouw bestaat. Maar daar gaat het niet om. Het gaat om lekkages waarvoor ik twintig jaar geleden al heb gewaarschuwd. Dat is te herstellen en geen reden om zo'n jong gebouw in zijn geheel tegen de grond te halen. Daarbij komt dat het ontwerp indertijd winnaar was van een prijsvraag", zegt de architect, die zelf de twee nieuwere vleugels van het Provinciehuis heeft ontworpen die blijven staan.

Een wandeling door het gebouw maakt duidelijk wat er aan de hand is. Aan het raam van een kamer op de zevende etage hangt de treurige tekst: 'Luxaflex graag in verband met de regen'. De kozijnen zijn door en door rot. Grofweg de helft van al het houtwerk aan de pui aan de voorzijde kan met de hand worden weggenomen.

Vervolg PROVINCIEHUIS pag. 3

Ingezonden mededelingen

scheltema holkema vermeulen
boekverkopers

koningsplein 20
amsterdam
tel. 020-5231411

Uw Hulp Bij Solliciteren
INEZ VAN EIJK
geeft u tips voor uw sollicitatie
en signeert haar nieuwste boek
DE SOLLICITATIEHULP
zaterdag 19 oktober 1991
van 14.00-16.00uur
neem uw sollicitatiebrief mee
i.s.m. Uitgeverij Contact

Kabinetsplan met AOW treft nieuwe gevallen

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Mensen die op dit moment een AOW-uitkering hebben, zullen geen financiële consequenties ondervinden van het kabinetsvoornemen om de inkomensafhankelijke toeslag te verhogen. De nieuwe regeling geldt alleen voor nieuwe AOW'ers. Staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken) heeft dit gisteren bekend gemaakt.

De Sociale Verzekeringsbank maakte gisteren bekend dat een 65-plusser met een partner jonger dan 65 jaar met een eigen inkomen van 1.200 gulden per maand er met ingang van 1 januari 1993 65 gulden per maand in zijn of haar WAO-uitkering op achteruitgaat. Bij een zogenoemd partner-inkomen van 1.600 gulden loopt dit op tot 326 gulden per maand. Bij een partnerinkomen boven de 1.600 gulden heeft de AOW'er geen recht meer op een partnertoeslag en zal de basisuitkering van de AOW terugvallen van 70 naar 50 procent van de volle AOW-uitkering voor twee partners boven de 65 jaar.

De oorzaak is dat het kabinet met ingang van 1 januari 1993 de inkomensafhankelijke toeslag ten behoeve van de jongeren partners wil verhogen van 30 tot 50 procent van het minimumloon. Het niet-inkomensafhankelijke AOW-pensioen van de oudste partner wordt tegelijkertijd teruggebracht van 70 naar 50 procent van het minimumloon. Het inkomensafhankelijke deel van het totaal van het pensioen en toeslag neemt toe. De verlaging van het inkomensafhankelijke toeslag in de AOW zou in 1993 ruim 60 miljoen moeten opleveren en uiteindelijk 160 miljoen gulden. Het geld is nodig om mensen boven de 65 jaar recht te kunnen blijven geven op AAW-voerzieningen (bijvoorbeeld rolstoelen en woningaanpassing).

Door de vergrijzing worden deze extra kosten geschat op één miljard gulden per jaar. De besapring in de AOW levert te weinig op en daarom zal er ook in de voorzieningen worden bezuinigd.

Zowel werkgevers, werknemers en kroonleden in de Sociale Verzekeringsraad — die morgen een advies gaat opstellen — wijzen de ingreep in de AOW van de hand. De SVR dringt aan op een overgangsregeling als het kabinet bij zijn voornemen blijft. Staatssecretaris Ter Veld heeft laten weten dat voor de mensen die nu in de AOW er niets verandert.

De hal in het nieuwe gebouw van de Tweede Kamer dat over een half jaar in gebruik wordt genomen, met links het voormalige ministerie van justitie en rechts toekomstige vergaderzalen. In april opent koningin Beatrix het ontwerp van de architect Pi de Bruijn. (Foto Roel Rozenburg)

Kamer vergadert weer eens over zichzelf

Door onze redacteur
FRANK VERMEULEN

DEN HAAG, 16 OKT. Waarnemend Tweede-Kamervoorzitter Castricum (PvdA) laat de voorzittershamer tollen in zijn rechterhand. Zojuist heeft hij de vergadering geopend, maar aanwezig zijn slechts de VVD-afgevaardigde Wiebenga, de Centrumdemocraat Janmaat — en natuurlijk leden van het Kamerpersoneel. Over hen gaat het debat dat op de agenda staat: de behandeling van de afzonderlijke hoofdstukken van de rijksbegroting begon gisteravond met die van de Hoge Colleges van Staat. Dat zijn behalve de Hoge Raad, de Raad van State, de Rekenkamer, de Ombudsman ook de Eerste en Tweede Kamer.

Normaal gaat het om een hamerstuk, maar dit jaar is er verschil van mening tussen Kabinet en Kamer over een post van vijf miljoen gulden. De totale begroting van de volksvertegenwoordiging beloopt voor 1992 103 miljoen gulden. De Kamer claimt het extra bedrag om de kosten te bestrijden die voortvloeien uit de ingebruikneming van de nieuwe vergaderzaal begin volgend jaar. Vanavond vergadert de Kamer weer eens over zichzelf.

Het wachten is op de hoofdrolspelers: minister Dales (binnenlandse zaken) en Kamervoorzitter Deetman (CDA). Als voorzitter van het presidium van de Tweede Kamer is het vanavond de taak van Deetman om Dales erop te wijzen dat een zeer ruime Kamermeerderheid niet van plan is te beknibbelen op het eigen budget.

Nu komt Deetman binnen en hij neemt onwennig plaats in de bankjes van de CDA-fractie. Castricum geeft signalen aan onzichtbare stemmen achter de groene gordijnen. Van Dales geen spoor.

Uiteindelijk komt toch de minister van binnenlandse zaken in zicht, terwijl via een andere ingang ook woordvoerders van andere partijen joelend als een schoolklas de zaal betreden.

Tot diens niet geringe verbazing („Wat? Ikke?") geeft Castricum het woord aan Janmaat. Het is nog niet eerder voorgekomen dat hij als eerste het woord mocht voeren in 's lands vergaderzaal.

De Centrumdemocraat probeert in zijn betoog nogal opzichtig het verschil van mening tussen parlement en regering te vergroten („Ik hoop dat de minister haar been stijf houdt, maar ik hoop ook dat Deetman dat zal doen") en hij bekritiseert de „zwakke uitgangspunten" van Dales („om te beginnen haar lidmaatschap van de PvdA"). De minister heeft de handen voor de ogen geslagen. Janmaat memoreert dat de centrumdemocraten altijd al tegen de verhuizing waren en hij sleept er van alles en nog wat bij. Na vier minuten wordt de persiflage op de parlementaire vergadergebruiken afgehamerd door Castricum die erop wijst dat de Algemene Beschouwingen vorige week werden gehouden.

Deetman beklimt voor het eerst sinds tien jaar het spreekgestoelte en zet nog eens kort uiteen dat de Tweede Kamer al 0,7 miljoen heeft bespaard door de voorgenomen personeelsuitbreiding voor volgend jaar terug te brengen van 68 naar 57 extra arbeidsplaatsen. Dat de Kamer het publiek (de tribune in de nieuwe zaal biedt plaats aan 300 mensen) een „fatsoenlijke doch sobere onvangst" wil bieden. Dat de Kamer twee miljoen wil uitgeven voor het opluisteren van de opening. „Is zulks nodig?" vraagt Deetman retorisch. Het geld gaat heus niet op aan een feest, zo verzekert de Kamervoorzitter de minister, die het feestgeld geschrapt heeft. „De opening zal worden aangegrepen om voorlichting te geven over het functioneren van de parlementaire democratie."

Dales legt in haar antwoord meteen al het hoofd in de schoot („Als u vasthoudt aan uw amendement zal ik daarvoor moeten buigen"). Maar toch moeten er „argumenten worden gewisseld in een openbare discussie". Dus spreekt ze haar afkeuring uit over de Tweede Kamer die als enig overheidslichaam wil ontkomen aan de algemene bezuinigingen. „Het is mij absoluut onduidelijk waarom de Kamer het Kabinet wel kan steunen bij financiële ingrepen op allerlei onderwerpen maar niet als het over de Kamer zelf gaat."

Er is een korte tweede termijn. Deetman weerspreekt de stelling dat de Kamer zichzelf ontziet. Dales geeft aan dat zij geen zin heeft om spelletjes te spelen. Janmaat dringt aan op een kabinetscrisis en wordt afgehamerd door Castricum. De behandeling van de rijksbegroting is begonnen.

Kamer uit kritiek op plan nieuwe weduwenwet

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Een meerderheid van de Tweede Kamer heeft forse kritiek op de nieuwe Nabestaandenwet die wordt voorbereid door staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken). De regeringsfracties van CDA en PvdA vinden dat vrouwen in de nieuwe plannen te weinig financiële bescherming krijgen. Dit blijkt uit de schriftelijke reacties die de fracties gisteren hebben ingestuurd.

De nieuwe Algemene Nabestaandenwet moet de huidige Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) vervangen, die erop gericht was gehuwde vrouwen van wie de echtgenoot overlijdt van een inkomen te voorzien. Weduwen die ouder zijn dan veertig jaar en geen kinderen te verzorgen hebben, krijgen een uitkering van 1655 gulden per maand. Weduwen mét kinderen hebben recht op een uitkering van 2350 gulden per maand. In het kader van de gelijke behandeling hebben sinds een paar jaar ook weduwnaars recht op een AWW-uitkering. Bij de huidige AWW wordt niet gekeken naar de vraag of iemand al dan niet een eigen inkomen heeft.

De gedachte achter de nieuwe Nabestaandenwet is dat mannen en vrouwen zelfstandig in hun inkomen dienen te voorzien. In het voorstel dat Ter Veld vorig jaar juli presenteerde, wil de staatssecretaris een basisuitkering van 30 procent van het minimumloon toekennen. Daarbovenop wordt een toeslag gegeven van maximaal 40 procent, die wordt gekort als de overgeblevene eigen inkomsten heeft.

In de huidige wet maken alleen gehuwden aanspraak op een AWW-uitkering. In de nieuwe wet wil het kabinet gehuwden en samenwonenden gelijk stellen. Dit heeft tot gevolg dat alle huidige AWW-ontvangers die ongehuwd samenwonen hun uitkering verliezen. Verder wil het kabinet de leeftijdsgrens voor het ontvangen van een uitkering verhogen naar 50 jaar.

CDA en PvdA willen nu dat de hogere leeftijdgrens pas over tien jaar gaat gelden. De plotselinge inkomensachteruitgang voor weduwen en weduwnaars vinden zij te ingrijpend. Verder zijn CDA en PvdA tegen het gelijkstellen van ongehuwd samenwonenden met gehuwden. Zij vinden dat de gelijkstelling alleen mag gelden als er een samenlevingscontract is opgesteld. De oppositiepartij D66 wil een betere bescherming van de nabestaanden die volledig afhankelijk waren van het inkomen van de kostwinner.

Klassieker over records komt uit met 21ste editie

Door een onzer redacteuren

ZOETERMEER, 16 OKT. Weegschaalknijpen (122 kilo), aardappelschillen (376,8 kilo in 45 minuten, door vijf mensen) het grootste aantal aangespannen geiten voor een boerenwagen (24): al deze records blijken in Nederlandse handen.

Dit is te lezen in de 21ste Nederlandse editie van het Guinness record boek dat gisteren werd gepresenteerd in de Gaité art-decosalon in Zoetermeer

Het Guinness boek is al jaren een van de best verkochte (cadeau)boeken — aangeprezen als een encyclopedie van uitersten en zo is ook de waardering ervoor: of er wordt gefascineerd in gebladerd, of het boek wordt vol walging voor de verzameling kwartjeskennis terzijde geschoven.

De nieuwe Nederlandse editie heeft naast veel internationale wereldrecords in disciplines als aarde en heelal, wetenschap, amusement, sport — een specifiek Nederlands-Belgische invalshoek. Dus weinig cricketrecords, maar veel (groepsgewijze) verzamelprestaties, sterkte- of duurrecords, vaak het gevolg van een actie voor een goed doel. Want in Nederland is het geen gewoonte om je fanatiek in te zetten, tenzij de kankerbestrijding, een hongerend volk of een armlastige zusterstad wordt gesteund.

Helaas is de verhouding tussen Nederlandse records en een eventueel wereldrecord niet altijd duidelijk. Zo blijkt dat het Nederlandse record orgelspelen op 18 uur en 20 minuten staat, een forse prestatie — die echter in het niet valt bij het Engelse record: 119 uur.

De presentatie van het boek was in handen van Fred Oster, volgens velen de saaiste quizmaster ooit (niet in het boek vermeld). Genodigden konden nog eens genieten van recordhouder stenen doorslaan B. Heetveld. Hij sloeg weliswaar niet zijn recordaantal duroxblokken — 12 — doormidden, omdat hij onlangs nog met zijn rechterarm door een ruit was gegaan, maar met 9 blokken liet hij zien dat hij het nog niet was verleerd. Sietse van de Poort demonstreerde dat hij al bezig is voor de volgende editie. Hij is al zes weken aan het vingerhaken en heeft inmiddels een koord van 104 meter geproduceerd.

Het Guiness boek is geknipt voor lezers met belangstelling voor het record onderwater-kappen, de langste zin in een Nederlandse roman, het duurrecord appeltaarten bakken, het oudste Nederlandse televisieprogramma, het grootste familiezangkoor of de omvangrijkste verzameling luchtziektetassen.

Guinness record boek 1992, uitgeverij Kosmos, 49,50 gulden

Kwart vreemdelingen blijkt illegaal bij aanvraag sofi-nummer

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Een kwart van vreemdelingen die een sofinummer aanvragen in Amsterdam blijkt illegaal in Nederland aanwezig te zijn. Dit blijkt uit een steekproef die de vreemdelingendienst en de belastingdienst afgelopen zomer hield in de hoofdstad. Dit maakte staatssecretaris Kosto (justitie) gistermiddag bekend bij de presentatie van het jaarverslag van de directie vreemdelingenzaken van zijn ministerie.

Uit de steekproef onder 1213 vreemdelingen die in de maanden juli en augustus een sofi-nummer aanvroegen bleek dat bijna driehonderd geen geldige verblijfsvergunning had. Door het bezit van een sofi-nummer kunnen illegalen aanspraak maken op sociale voorzieningen. Kosto sprak zijn verontrusting uit over het hoge aantal ten onrechte afgegeven sofinummers, omdat Justitie altijd vermoedde dat het om slechts vijf procent van het aantal vreemdelingen zou gaan.

Op 1 november wordt een richtlijn van kracht waarbij de belastingdienst alleen nog maar sofinummers mag verstrekken na overleg met de Vreemdelingendienst. De steekproef van de Amsterdamse Vreemdelingendienst en belastingdienst liep op die richtlijn vooruit.

Vandaag heeft de het VVD-Kamerlid Wiebenga in schriftelijke vragen opheldering gevraagd aan de verantwoordelijke bewindslieden van Justitie en Financiën. Wiebenga wil onder meer weten of ook in andere steden sofi-nummers worden verstrekt aan illegalen.

Het ministerie wil ongewenste praktijken op het gebied van vreemdelingen tegengaan met behulp van de computer. Er wordt gewerkt aan de bouw van een Centrale Registratie Vreemdelingen (CRV), een landelijke elektronische kaartenbak waarin de verblijfstitel van vreemdelingen is vermeld. De CRV zou gekoppeld moeten worden met de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA, de burgelijke stand), zodat alle overheidsdiensten in één oogopslag kunnen nagaan of zij te maken hebben met een legale of illegale vreemdeling. Kosto maakte gisteren ook bekend dat het nieuwe bureau bijzondere zaken van de directie vreemdelingenzaken zich toelegt op het opsporen van misstanden rond gezinshereniging. Dit bureau heeft in zijn korte bestaan dertig schijnhuwelijken gesignaleerd.

WEERRAPPORT

16 okt 7 uur:

Station	Weer	Wind	Aktuele temp.	Max. temp.	Min. temp.	Neerslag
Amsterdam	onbewolkt	z 6	11	16	9	0
De Bilt	onbewolkt	z 4	11	18	8	0.1
Deelen	licht bew.	z 4	11	17	7	0.1
Eelde	onbewolkt	z 4	11	17	9	0.1
Eindhoven	licht bew.	z 4	11	18	8	0.1
Den Helder	zwaar bew.	z 5	12	16	10	0
Rotterdam	onbewolkt	z 6	12	17	9	0.3
Twente	zwaar bew.	z 5	12	17	10	0.1
Vlissingen	onbewolkt	z 8	12	18	12	0
Zuid Limburg	licht bew.	zzw 4	11	19	10	0.1
Aberdeen	half bew.	zzw 9	12	12	7	8
Athene	licht bew.	windst	19	25	18	0
Barcelona	onbewolkt	nnw 4	10	19	10	0
Berlijn	grondmist	wzw 1	9	19	9	0
Budapest	mist	zzw 2	14	23	14	10
Bordeaux	zwaar bew.	zw 2	14	15	14	8
Brussel	licht bew.	z 4	10	18	10	0.2
Cyprus	onbewolkt	nw 1	22	29	16	0
Dublin	regen	wzw 11	14	14	12	7
Frankfurt	mist	z 3	9	16	8	0
Genève	grondmist	w 1	7	14	7	11
Helsinki	motregen	zw 5	10	11	10	5
Innsbruck	zwaar bew.	verand	10	18	10	0
Istanbul	onbewolkt	windst	17	22	16	0
Klagenfurt	zwaar bew.	wnw 1	10	15	9	3
Kopenhagen	zwaar bew.	zzw 4	10	14	8	0.1
Las Palmas	licht bew.	n 5	20	25	20	0.4
Lissabon	onbewolkt	nnw 2	13	19	13	0
Locarno	licht bew.	windst	8	15	8	4
Londen	zwaar bew.	zzw 5	12	15	11	0
Luxemburg	mist	zw 2	9	15	9	0
Madrid	onbewolkt	nnw 3	5	17	-5	0.1
Malaga	onbewolkt	nw 4	12	22	12	0.5
Mallorca	licht bew.	windst	10	24	10	0
Malta	zwaar bew.	windst	22	29	21	1
Moskou	zwaar bew.	w 2	12	12	12	1
München	onweer	z 2	10	18	7	0.2
Nice	onbewolkt	n 8	12	19	12	10
Oslo	zwaar bew.	wzw 1	8	9	8	0.1
Parijs	zwaar bew.	zzw 3	11	19	9	0
Praag	grondmist	zw 2	6	18	6	0
Rome	grondmist	ono 2	14	22	13	0
Stockholm	zwaar bew.	zo 1	9	10	-7	0
Warschau	mist	windst	8	17	6	0
Wenen	mist	verand	10	17	8	0.2
Zürich	mist	nw 1	7	17	6	0
Bangkok	licht bew.	windst	26	33	25	0
Buenos Aires	motregen	zw 3	13	17	13	0
Casablanca	regen	zzw 4	15	20	15	0
Johannesburg	licht bew.	windst	17	25	8	0
Los Angeles	zwaar bew.	wzw 2	16	27	16	0
New Orleans	onbewolkt	ono 5	18	31	18	0
New York	zwaar bew.	zzw 4	19	19	7	0
Tel Aviv	onbewolkt	z 1	23	27	20	0
Tokyo	zwaar bew.	zzo 2	21	21	15	0
Toronto	half bew.	w 3	4	8	-3	0.1
Tunis	half bew.	z 1	18	25	16	0

Hoogwater

De tijden van de hoogwaterstanden zijn, volgens de berekeningen van de Rijkswaterstaat, voor 17 oktober te Vlissingen 8.16 -21.14, Hansweert 8.58 -21.55, Rotterdam 10.10-23.14, Hoek van Holland 8.49 -21.59, Dordrecht 10.44-23.55, Scheveningen 9.05 -22.35, Harlingen 2.25 -15.15, Den Helder 0.50 -13.04, Delfzijl 5.24 -18.31 en Haringvlietsluizen 8.35 -21.38.

Zon en Maan

17 oktober zon op 07.07, onder 17.42. Maan op 15.16, onder 00.01. Volle maan: 23 oktober 12.09.

Ingezonden mededeling

HP/DE TIJD

De Val voor de drank
„Rottend ooft hoopt zich op, papier, schillen, het stinkt, het wordt een belt. Vliegjes. Ik weet geen telefoonnummers meer, ik word een dier. Maar een dier dat tikt. Ik heb nog één fles."
Auteur August Willemsen over zijn (wodka)verslaving.

De schaamte van Bad Honnef
Bericht uit een braaf Duits dorp am Rhein, nu de laarzen weer dreunen.

De Economie versus Het Milieu
Een vinnig debat tussen onder andere FNV's Stekelenburg , VNO's Rinnooy Kan en milieuminister Alders.

Deze week ook: Het lijden van (hype!-) auteur Joost ('Vals Licht') Zwagerman + 'Dikke lul, drie bier': Jan Schaefer als redder van de PVDA.

DUBBEL ZO INTERESSANT

Overal los verkrijgbaar. Of bel voor een jaarabonnement met f 50,- korting: 06-0220540

Justitie wil stadswacht stimuleren

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM, 16 OKT. Het ministerie van justitie wil de projecten voor stadswachten verder stimuleren. Gemeenten die een eigen stadswacht willen oprichten kunnen daartoe in het vervolg een beroep doen op het fonds voor de sociale vernieuwing. Dat verklaarde vanochtend staatssecretaris van justitie mr. A. Kosto, op een studiedag van de gezamenlijke stadswachten in Nederland.

Kosto wees er op dat een deel van de gelden voor criminaliteitspreventie structureel wordt ondergebracht in het fonds voor sociale vernieuwing waaruit gemeenten zelfstandig kunnen putten. „De prioriteiten van de stadswacht worden volledig bepaald door overwegingen van gemeentelijk belang", aldus Kosto.

De staatssecretaris sprak tevens de bereidheid uit om steun te blijven geven aan onderzoek en ontwikkeling bij de stadswachten. Kosto rekent de stadswachten tot „de paradepaarden van het Nederlandse preventiebeleid"- waarvan het voortbestaan gegarandeerd moet blijven. „Zonodig ben ik bereid als politieke wachter van de stadswachten op te treden", aldus Kosto, die tevens wees op de functie van de stadswachten als werkgelegenheidsproject.

J. Schouten, woordvoerder van de stadswacht-organisaties en directeur van de stadswacht Heerhugowaard, toonde zich vanochtend opgelucht met de toezeggingen van Kosto. Over het voorbestaan was in kringen van de stadswachten, verdeeld onder 22 steden en ongeveer 300 personen sterk, enige onrust ontstaan nadat de ministers Dales (binnenlandse zaken) en Hirsch Ballin (justitie) vorige maand in een nota de mogelijkheid opperden om de nieuwe functie van politiesurveillant in te stellen.

Gemeenten kunnen voor projecten beroep doen op fonds sociale vernieuwing

Hoewel de precieze invulling van de functie van politiesurveillant aan de plaatselijke korpsleiding wordt overgelaten, wordt gedacht aan taken als algemeen toezicht, verkeerscontrole en het opmaken van processen-verbaal. Daarmee vindt een belangrijke overlapping plaats met de taken van de stadswacht. In politiekringen werd daarbij geopperd de stadswacht niet langer als afzonderlijke organisatie te handhaven.

Kosto meent echter dat zowel stadswacht als de politiesurveillant bestaansrecht hebben. „De taken die zij verrichten zijn niet identiek en niet in strijd met elkaar, maar vullen elkaar aan. Met de notitie over de politiesurveillanten hebben wij geenszins aan willen geven, dat stadswachten nu maar moeten worden afgeschaft", aldus Kosto.

De kosten van stadswachten op jaarbasis wordt door stadswachtdirecteur Schouten landelijk op circa 5 miljoen gulden geschat. Op dit moment nemen de gemeenten bijna de helft van de kosten voor hun rekening, terwijl justitie en sociale zaken het resterende bedrag betalen. Om meer eenheid in gemeentelijk georganiseerde stadswachten te brengen, zal een landelijke vereniging worden opgericht, aldus Schouten.

Binnen het politie-apparaat wordt het instellen van de politiesurveillant gezien als een opstapje naar hogere politierangen met een completer pakket aan bevoegdheden. Voor stadswachten is dan eigenlijk geen plaats meer, zo is de redenering. „We hebben het altijd gezien als een tussenstap", meent R. Flanderijn, bondsecretaris van de Nederlandse politiebond. „Er moet geen aparte organisatie van stadswachten blijven bestaan", vult B. Driessen, voorzitter van de Amsterdamse politievakorganisatie aan. „Deze taak moet onder de reguliere politie worden gebracht."

Binnen de politie-organisaties bestaat voorts de vrees dat er een wildgroei ontstaat in toezichthouders en ordehandhavers. Naast de pleidooien voor stadswachten en politiesurveillanten noemde de Amsterdamse hoofdcommissaris Nordholt eerder het inzetten van vrijwilligers bij de politie als mogelijkheid voor het aansterken van de politiegelederen. Hiervoor bestaat nog minder enthousiasme bij de bonden. „Het inzetten van vrijwilligers is aardig voor een bloemencorso. Maar voor het overige is het politiewerk is een vak dat een serieuze aanpak verdient", aldus NPB-secretaris Flanderijn.

EXCLUSIEF

Stel je eens voor: je bent in een winkel met tot de verbeelding sprekend design. Je ziet er eetkamerstoelen die eigenlijk beter als "zitobjecten" kunnen worden omschreven. En dan beleef je iets zeldzaams, namelijk dat wanneer je 3 stoelen uit de eetkamercollectie koopt, je de 4e cadeau krijgt! Reden: de winkel is in een prachtig nieuw jasje gestoken en dat wordt gevierd. Zo'n uniek aanbod in designmeubelen, dat maak je niet vaak mee. Zorg dus dat je er niet naast zit...

de spits
binnenhuiskunst

Hoogstraat 85-95 - Rotterdam - Telefoon 010-413 70 12
(tussen Mariniersweg en Oostplein)

■ Accoord, een shirt kun je op elke straathoek kopen. Maar heren, waarom niet voor het zelfde geld bij een exclusieve specialist? Wat te denken van zo'n 200 verschillen in stoffen, in modellen, in dessins? En Frontline staat erop dat 't perfekt past. Kleine veranderingen zijn gratis.

Ook bieden wij u de mogelijkheid om overhemden op maat te laten maken, al vanaf f 149,–. De dassen en leren accessoires durven we subliem te noemen. U weet ons te vinden.

Den Haag, *Papestraat 5, 070-3651602.* Rotterdam, *Kruiskade 88, 010-4134718.* Amsterdam, *Van Baerlestraat 82, 020-6714770.*

■ **Deze week ter introductie van het nieuwe merk *LARGO*. 100% Katoenen shirts in prachtige herfstkleuren. Effen, streep, en ruit. Oxford, twill en flanel. Van f 129,– voor f 109,–.**

TORBA
CHINESE TAPIJTEN
Torba in het teken van China
Tapijten, meubelen, porcelein, sieraden.
Aantrekkelijk geprijsd.

oosterse tapijten

A. de Bruijn
beedigd taxateur
perzische- en oosterse tapijten

Nachtegaalstraat 73-75
Utrecht
Tel. 030-328487

60 jaar 60 jaar

wessel
exclusieve herenkleding

Jubileumaanbieding
Bij aankoop van een **KOSTUUM** een **SHIRT** (tot max. *f* 100,-) **KADO**

WESSEL - Kalverstraat 143-145 - AMSTERDAM

INLICHTINGEN
over adverteren in de rubriek Exclusief
Tel. 010-4066275
Fax 010-4066944
EXCLUSIEF

Nederland 'niet afwijzend' over Europees leger

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Den Haag staat „niet afwijzend" tegenover het Frans-Duitse plan voor een gemeenschappelijke Europese strijdmacht, op voorwaarde dat er een duidelijke relatie met de NAVO wordt gelegd.

Bij Buitenlandse Zaken wordt die voorwaarde met groter nadruk genoemd dan in kringen rondom de minister-president.

Minister Van den Broek zei vanmorgen in een eerste reactie „het Frans-Duitse voorstel in principe wel te kunnen ondersteunen". Maar hij heeft nog wel een aantal vragen, zo voegde hij eraan toe, in het bijzonder over de relatie die deze Europese strijdmacht heeft met de bestaande militaire verplichtingen binnen de NAVO.

Het Franse-Duitse voorstel, waarvan in de loop van de dag nadere details bekend zouden worden, wordt door Buitenlandse Zaken een „volstrekt normaal en legitiem idee" genoemd. Volgens een woordvoerder is het „gebruikelijk" binnen de EG dat dergelijke bilaterale initiatieven worden ondernomen. Voordat zij afgelopen vrijdag premier Lubbers in een gemeenschappelijke brief op de hoogte stelden van het initiatief, hadden kanselier Kohl en president Mitterrand overleg gevoerd met de Nederlandse minister-president over hun voornemen. Medewerkers van kanselier Kohl hebben Lubbers tijdens een bijeenkomst in het Catshuis vorige week van de details van het plan op de hoogte gesteld.

Mitterrand en Kohl verzochten in hun brief Lubbers in zijn functie van voorzitter van de Europese Raad het voorstel door te geven aan de andere acht EG-lidstaten. Dat is inmiddels gebeurd. Morgenochtend vergaderen de politieke directeuren-generaal van de twaalf ministeries van buitenlandse zaken over het Frans-Duitse plan in een reeds geplande bijeenkomst over de Europese Politieke Unie.

Ook D66-leider Van Mierlo reageerde niet negatief op het plan. Op zichzelf is het een goede zaak, zei hij, dat de Frans-Duitse samenwerking wordt versterkt. „Het is de taak van het Nederlandse voorzitterschap om de defensie verder te helpen 'Europeaniseren' ", aldus Van Mierlo, waarbij volgens hem goed rekening moet worden gehouden met de Atlantische relatie, de positie van de kleine landen en de democratische controle.

Het Tweede Kamerlid Van Traa (PvdA) vindt dat regering en parlement het voorstel „zeer serieus" moeten bestuderen. Hij staat positief tegenover het plan, mits het als verlengstuk geldt van een goed afgesproken politieke samenwerking tussen de Twaalf.

Senator van CDA: fractie in Tweede Kamer is 'stemvee'

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. De fractieleider van het CDA in de Eerste Kamer, A.J. Kaland, heeft zijn partijgenoten die zitting hebben in de Tweede Kamer in het vandaag verschenen weekblad HP/De Tijd betitelt als „stemvee".

Letterlijk zegt de senator in het blad: „Ik bedoel, de fractieleden van het CDA in de Tweede Kamer zijn toch tot stemvee verklaard? Zij volgen blindelings hun fractievoorzitter en die volgt weer blindelings de premier. Zo gaat dat toch?"

De voorzitter van die fractie, Brinkman, zag er vanochtend geen brood in zichzelf en zijn fractie tegen de pittige uitlatingen van Kaland te verdedigen. Hij had „geen behoefte om te reageren".

Desgevraagd liet Kaland vanochtend weten dat hij de kwalificatie 'stemvee' niet alleen voor de CDA-fractie heeft gebruikt, maar ook voor de PvdA-leden.

Kaland omschrijft de besluitvorming binnen zijn partij als volgt: „Als Lubbers iets voor elkaar wil hebben waarvoor hij de steun van de CDA-fractie in het parlement nodig heeft, betrekt hij niet de hele fractie, maar een klein, vertrouwelijk groepje bij de besprekingen. Als hij vervolgens een deal met hen heeft gemaakt, volgt de rest vanzelf. Veronderstelt Lubbers tenminste. (...) Maar ja, dan komt die Eerste Kamer nog eens overheen hè. Die vervelende betweters kijken er nog eens een keer naar en nog een keer, want dat is hun taak, en ja, dat vindt Ruud niet leuk."

De houding van de Tweede-kamerfractie van het CDA verklaart Kaland met het gegeven dat voor veel leden daarvan de Tweede Kamer „het voorportaal" is „van een verdere carrière in de overheidssfeer". Wie vooruit wil komen hoedt zich ervoor de „dragers van de macht" tegen zich in het harnas te jagen. „Wat doe je dus? Je stelt je buitengewoon loyaal op en voor het overige houd je je gedeisd."

Kaland doet zijn uitlatingen in het besef dat hij in de CDA-fractie in de Tweede Kamer als „een dwarsligger, een recalcitrant" wordt beschouwd. „Types als Hans Gualthérie van Weezel en Hans Hillen hebben moeite met mij", zegt Kaland.

Hillen is hierover verbaasd. „Ik snap het niet", zegt hij. „Ik heb een uitstekende relatie met Kaland. Als enige van de Tweede-Kamerfractie heb ik destijds tegen de verhoging van het huurwaardeforfait gestemd en vervolgens Kaland telefonisch succes gewenst met de discussie hierover in de Eerste Kamer."

Kaland denkt ook dat Tweede-Kamerleden „gewoon jaloers" zijn op hun mede-parlementariërs in de Eerste Kamer en „eigenlijk hebben de collega's in de Tweede Kamer een minderwaardigheidscomplex ten opzichte van ons". Weliswaar moet het eigenlijke parlementaire werk in de Tweede Kamer worden gedaan en is daarop altijd alle aandacht gericht, maar, „het is niet anders", zegt de CDA-senator „in de fracties in de Eerste Kamer zitten de mensen die daartoe qua achtergrond veelal beter in staat zijn."

De fractievoorzitter nam vanochtend enigszins afstand van het interview, zonder overigens zijn uitlatingen in te trekken. „Bepaalde uitspraken zijn uit hun verband gehaald", aldus Kaland.

Façade van het met sloop bedreigde provinciehuis van Zuid-Holland. (Foto NRC Handelsblad/ Leo van Velzen)

VERVOLG VAN PAGINA 1

Het Provinciehuis oogt nog pront, maar voldoet niet meer aan de huidige eisen. Gedeputeerde Staten stellen sloop voor, want renovatie van de twee oudste gebouwen van het complex van vier verdient niet de voorkeur. Ook na modernisering zouden het verouderde, energie-onvriendelijke bouwwerken blijven, menen GS. Eind november zullen de Staten een besluit nemen.

Het oorspronkelijke ontwerp van de twee gebouwen die tegen de grond zouden moeten dateert van 1952. De bouwwerken van professor Peutz werden in de 1962 en 1963 opgeleverd, maar getuigden van een massaliteit waarvan de voorstanders van sloop nu zeggen dat het toen al niet meer kon. De gangen zijn groot en hoog. Peutz jr.: „Dat is een belachelijk argument. In die tijd kon nog redelijk royaal worden gebouwd. Mijn vader had nog de vrijheid. Hij hoefde geen 'loopriolen' te bouwen, zoals tegenwoordig uit overwegingen van efficiëntie is voorgeschreven."

De kamers zijn volgens GS slecht ingedeeld. De grootste ramp was van meet af aan het materiaal. De pui bestaat goeddeels uit basaltlava, een steensoort die water gemakkelijk opneemt. Door de kanaaltjes in het gesteente druppelt de regen door voegen en ramen. Peutz: „Ik heb daar ruim twintig jaar geleden al op gewezen, maar toen is er niets ondernomen. Bij de bouw zijn fouten gemaakt. Het basaltlava had aan de achterkant 'verzegeld' moeten worden."

PROVINCIEHUIS

Bij de bouw zijn fouten gemaakt

Voor onderhoud is het volgens GS te laat. Alleen al het vervangen van de kozijnen zou een investering van vier miljoen vergen. Maar daarmee zijn de kwalen van het gebouw als geheel nog niet verdwenen. De liftdeuren worden door twee armen opengeduwd. Onderdelen zijn niet meer verkrijgbaar. Een geschrokken Statenlid wordt bij een rondleiding geruststelgesteld: de kabels zijn maar enkele jaren geleden vervangen. De airconditioning functioneert nauwelijks en begint 'PCB's te lekken'.

Op de kamers zijn twee stopcontacten, hetgeen gebruik van computers ernstig bemoeilijkt. Aan de zijgevel aan de Zuid Hollandlaan beginnen in snel tempo de tufstenen platen los te laten. Van de draadglazen ramen is de helft gescheurd. De riolering is grotendeels dichtgeslibd. Dat geldt ook voor de verwarming. Op de negende etage moeten bij koude electrische kacheltjes worden bijgezet. De airconditioning valt niet meer te besturen.

Alleen de atoomkelder met tientallen centimeters dikke wanden moeten in stand blijven en kunnen dienst doen als gedegen fundament voor nieuwbouw. De kasten met spelletjes, waarmee tijdens een luchtaanval de verveling kan worden verdreven zijn gestolen, maar verder is alles nog intact, compleet met een tachtigtal veldbedden, telefooncellen en naoorlogse 'home-trainers' waarmee de elektriciteitsvoorziening op peil kan worden gehouden. Hier moet een fitnesscentrum voor de ambtenaren komen met een 'coffee-corner' in de hoek.

Op die atoomkelder na moet alles van de twee oudste gebouwen tegen de grond. GS zien nieuwbouw als een unieke kans om het markante punt aan het Malieveld beter te benutten met een mooi gebouw volgens een goed stedebouwkundig concept.

De afgelopen jaren is uitvoerig onderzoek geweest naar de bouwkundige en technische mankementen van deze twee vleugels langs de Koningskade en de Zuid-Hollandlaan. In 1975 is het derde gebouw voltooid, dat ook vanaf het Malieveld te zien is. Daarin bevindt zich de statenzaal voor de plenaire vergaderingen. In 1987 werd het vierde deel opgeleverd. Het onttrekt zich aan het straatbeeld. De beide nieuwste vleugels zijn ontworpen door de zoon.

Het gebouw langs de Zuid Hollandlaan zou plaats moeten maken voor een parkeerkelder waarboven een kantoor moet komen te staan van zeventig meter hoog. „Gezien de lokatie wordt dat een wilde slag in de lucht", zegt Peutz jr. Een en ander vergt een investering van ongeveer 68 miljoen gulden. Volgens de Rijksgebouwendienst kan met dertig miljoen ook een verantwoord en doelmatig resultaat worden geboekt. Zou die twintig- tot veertig miljoen worden geïnvesteerd, dan zou dat wel 'budgettair neutraal' zijn; met rente en aflossing besteedt de provincie dan jaarlijks zestien miljoen waarvoor binnen de begroting ruimte is.

Ingezonden mededeling

Wat heeft het NedPhO binnenkort voor u op de lessenaars?

Kieft naar Utrecht!

Spits idee om 'ns naar Vredenburg in Utrecht te gaan. Ziet u Kieft als spelverdeler. Roland Kieft dirigeert het Nederlands Philharmonisch Orkest namelijk in Berlioz, Dukas, Van Otterloo en Saint-Saëns. Eerst ook te zien en te horen in Amsterdam. Daar kennen ze Kieft ook goed ● Amsterdam, Concertgebouw: zaterdag 2, maandag 4 en dinsdag 5 november, 20.15 uur - Kassa: 020 - 6718345 ● Utrecht, Muziekcentrum Vredenburg: woensdag 6 en donderdag 7 november, 20.15 uur - Kassa: 030 - 314544.

Dankzij het Nederlands Philharmonisch Orkest kunt u mooi klassiek genieten.

Nederlands Philharmonisch Orkest, Damrak 213, 1012 ZH Amsterdam. 020 - 6271161.

Vaker ontslag na seksuele intimidatie

De beschuldiging van seksuele intimidatie kostte de Amerikaanse rechter Clarence Thomas bijna zijn benoeming tot lid van het Hooggerechtshof. Na het besluit van een krappe senaatsmeerderheid wordt hij nu toch benoemd. In Nederland leiden beschuldigingen van seksuele intimidatie steeds vaker tot ontslag op staande voet.

Door onze redacteur
BIRGIT DONKER

ROTTERDAM, 16 OKT. Een affaire-Thomas heeft Nederland nooit gehad. Maar ook hier leidt de beschuldiging van seksuele intimidatie tot steeds verdergaande stappen. In maart van dit jaar bij voorbeeld bepaalde de Centrale Raad van Beroep dat een rayonhoofd van de Amsterdamse Sociale Dienst, die door medewerkers was aangeklaagd wegens seksuele intimidatie, terecht was ontslagen zonder wachtgeldregeling.

De man werd ervan beschuldigd zijn vrouwelijke ondergeschikten in het voorbijgaan al dan niet toevallig aan te raken, quasi joviaal een arm om hunschouder leggen en hardnekkige pogingen te hebben gedaan om afspraken te maken voor een etentje. De Raad was van oordeel dat „de hardnekkigheid waarmee gedaagde zich aan bepaalde vrouwelijke ondergeschikten bleef opdringen onverenigbaar was met zijn positie als rayonhoofd."

„Het bijzondere van deze uitspraak is dat de Raad zich voor het eerst duidelijk heeft uitgelaten in een zaak waarin geen sprake was van een grof vergrijp", zegt mr. J.M. Legeland, medewerker van het Clara Wichmann Instituut, een wetenschappelijk instituut voor vrouwen en recht. „Bovendien heeft de Raad zèlf een onderzoek ingesteld, nadat het ambtenarengerecht eerder had geoordeeld dat het strafontslag onterecht was."

Ten aanzien van de meest ernstige vormen van seksuele intimidatie — aanranding en verkrachting — is de Nederlandse wet duidelijk. In die gevallen gaat het om misdrijven die zijn opgenomen in het wetboek van strafrecht. Tegen lichtere vormen van intimidatie — pesterijen en seksueel getinte opmerkingen — kunnen vrouwen een kort geding aanspannen via de president van de rechtbank of, wat vaker voorkomt, zij kunnen via de kantonrechter schadevergoeding en ontbinding van de arbeidsovereenkomst eisen.

Op aandrang van het Clara Wichmann Instituut en de deze zomer opgeheven Stichting Handen Thuis, heeft staatsecretaris Ter Veld (sociale zaken) de vroeger gangbare term 'ongewenste intimiteiten' vervangen door 'seksuele intimidatie'. Het begrip 'ongewenste intimiteiten' zou ten onrechte suggereren dat er sprake is van intimiteit.

Uit een onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen blijkt dat 58 procent van de werkende vrouwen wel eens te maken gehad met 'ongewenste omgangsvormen'. Zij worden even vaak lastiggevallen door collega's als door superieuren. Het blijkt dat seksuele intimidatie vooral voorkomt in bedrijven met traditionele omgangsvormen en in bedrijven waar veel vrouwen doorstromen naar hogere functies, wat agressie zou opwekken van hun mannelijke collega's.

Beschuldigingen leiden tot steeds verdergaande stappen

Steeds meer bedrijven nemen maatregelen die seksuele intimidatie moeten tegengaan. Volgens een onderzoek van het ministerie van sociale zaken zijn in circa 30 procent van de CAO's hierover bepalingen opgenomen. De helft hiervan zijn intentieverklaringen, de rest is concreter ingevuld: er worden vertrouwenspersonen aangesteld en klachtencommissies ingesteld.

Volgens B. de Jong van het vrouwensecretariaat van het FNV wordt er maar weinig gebuik gemaakt van de vertrouwenspersonen. „Bedrijven die een vertrouwenspersoon aanstellen, geven hieraan vaak te weinig bekendheid. Bovendien weten lastiggevallen vrouwen meestal niet dat hun klacht vertrouwelijk wordt afgehandeld. Daarom durven ze niet naar een vertrouwenspersoon te stappen, uit angst onmiddellijk zelf hun baan te verliezen."

A. Kuiper, lange tijd medewerker van de Stichting Handen Thuis, runt sinds een jaar een bedrijfje waar zij vertrouwenspersonen opleidt. Ook zij meent dat het enkel aanstellen van een vertrouwenspersoon onvoldoende is. „Voorwaarde voor het goed functioneren van zo'n persoon is dat het klimaat in een bedrijf verandert, en daar moet de werkgever voor zorgen. Hij is verantwoordelijk voor een arbeidssfeer waarin mannelijke en vrouwelijke werknemers elkaar respecteren."

Kuiper is optimistisch: „Steeds vaker zie je dat werknemers die zich hebben schuldig gemaakt aan seksuele intimidatie op staande voet worden ontslagen." Als voorbeeld noemt zij de chef personeelszaken van een restaurantketen die herhaaldelijk vrouwelijke collega's lastig viel. Aanvankelijk hielden zij angstvallig hun mond. De een na de ander belandde in de ziektewet, totdat een van hen een klacht durfde in te dienen. De chef werd op staande voet ontslagen.

De juriste M.J.A. de Bruyn, die zelf vertrouwenspersoon is geweest en tegenwoordig verbonden is aan de Universiteit van Utrecht, schreef het onlangs verschenen boek 'Seksuele intimidatie en klachtenregelingen'. Hierin zet zij uiteen waarin de huidige wet- en regelgevinggeving ten aanzien van seksuele intimidatie in haar ogen te kort schiet.

„Er zou een apart artikel moeten worden opgenomen in de wet op de arbeidsomstandigheden die de werkgever verplicht een vertrouwenspersoon en een klachtenregeling in te stellen," zegt De Bruyn. De Sociaal Economische Raad stelde in juli dat de huidige wet voldoende ruimte biedt. De Raad wijst naar artikel drie van de arbeidsomstandighedenwet, die de werkgever verplicht de veiligheid en de gezondheid van de werknemer te garanderen. De Bruyn meent echter dat in deze paragraaf ook expliciet een definitie van het begrip seksuele intimidatie moet worden opgenomen.

Om meer bekendheid te geven aan de problematiek, organiseert staatssecretaris Ter Veld begin november een internationaal congres in Den Haag. Ter Veld pleit vooral voor een preventieve aanpak, bij voorbeeld door meer vrouwen een baan te geven. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat seksuele intimidatie het minst voorkomt in situaties waarin sprake is van een gelijke verdeling van mannen en vrouwen.

Ingezonden mededeling

ROBECO GROEP

SLOTKOERSEN EN RENTETARIEVEN VAN DINSDAG 15 OKTOBER

ROBECO 100,80

ROLINCO 100,30

REGIOFONDSEN:

EUROPE FUND 97,50

AMERICA FUND 101,20

PACIFIC FUND 101,00

RORENTO 69,70

DIVIRENTE FUND 51,20

FLORENTE FUND 111,20

RODAMCO 56,30

STRATEGISCHE PORTEFEUILLES:

GROEN 53,10

BLAUW 50,00

GEEL 47,80

ROPARCO SPAARREKENING 7,4%*

* plus winstdeling

ROPARCO HYPOTHEEK 9,3%

Voor dagelijkse koersinformatie kunt u bellen naar de Robeco Groep Koersenlijn: 06-35033040 (50 ct. per minuut).

ROBECO% GROEP

Met gemak betrouwbaar beleggen.

Kamer: vervolg leiding van Delft Instruments wegens wapenexport

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Minister Hirsch Ballin (Justitie) onderzoekt de mogelijkheden om directieleden van Delft Instruments te vervolgen voor de verboden leverantie van nachtzichtapparatuur aan Irak.

Dit zegde de bewindsman gistermiddag toe nadat tijdens het vragenuurtje in Tweede Kamer een Kamermeerderheid daarop had aangedrongen. Het Kamerlid Rosenmöller van Groen Links wilde opheldering van de minister over het stopzetten door het openbaar ministerie van het gerechtelijk vooronderzoek naar het bedrijf. Groen Links vindt dat het Nederlandse bedrijfsleven een verkeerd signaal krijgt wanneer de overheid soepel optreedt tegen illegale wapenexport. PvdA, VVD en D66 zijn het met Groen Links eens dat het vrijuit laten gaan van de directie van Delft Instruments in strijd is met het regeringsbeleid.

Hirsch Ballin stelde dat de vervolging van Delft Instruments door de Nederlandse justitie is gestaakt omdat dit bedrijf bij een verdere voorzetting van het onderzoek failliet dreigt te gaan. Nu al heeft het bedrijf 34 miljoen gulden schade opgelopen doordat de VS Delft Instruments boycot. „Die sancties kunnen leiden tot het overlijden van de verdachte", aldus Hirsch Ballin.

Hirsch Ballin voerde ook aan dat vervolging gestaakt is om de Amerikaanse autoriteiten niet te hinderen in hun strafrechtelijk onderzoek. Daarvoor hebben zij de originele dossiers van de Nederlandse justitie nodig. Met fotokopieën kan dat niet, aldus Hirsch Ballin.

Rosenmöller vroeg zich af hoe ernstig een bedrijf zich met verboden wapenexport moet inlaten voordat Justitie overgaat tot vervolging. Volgens hem heeft de directie willens en wetens de werkgelegenheid bij het bedrijf op het spel gezet. „Ondernemen is risico nemen. Het bedrijf heeft gegokt en verloren."

Korthals (VVD) vond dat Justitie op de stoel van de rechter is gaan zitten door te bepalen dat de Amerikanen Delft Instruments maar moeten vervolgen. Bovendien vond hij de verwijzing naar de bedrijfszekerheid van Delft Instruments en de rechtshulp aan de VS „oneigenlijke argumenten". Van Gijzel (PvdA) noemde het beleid van de directie een „ernstig vergrijp". Kohnstamm (D66) vond dat de directie moet worden vervolgd om een voorbeeld te stellen. En als dat niet mogelijk is omdat de originele dossiers naar de VS worden gestuurd, zou die vervolging volgens hem goed kunnen gebeuren op basis van gewaarmerkte kopieën.

Organisatie protesteert tegen uitgebreide telefoonrekening

Door een onzer redacteuren

UTRECHT, 16 OKT. De Federatie van SOS Telefonische Hulpdiensten is tegen een gespecificeerde telefoonnota, zoals de PTT die met ingang van volgend jaar wil invoeren. Dat bleek uit een 'rondetafelgesprek' gisteren van PTT Telecom met belangenorganisaties.

PTT Telecom laat in de toekomst aan abonnees de keuze of ze op de telefoonafrekening exact de nummers die gebeld zijn op de rekening te zien willen krijgen. Standaard wordt een gespecificeerde rekening waaruit blijkt hoeveel de abonnee in binnen- en buitenland, dan wel met speciale diensten heeft gebeld.

De hulporganisaties vrezen dat de privacy van leden van een huisgezin in gevaar komt, als straks een nummer op de nota zichtbaar wordt dat strikt vertrouwelijk is gebeld. Dat wordt mogelijk, als de abonnee daar tegen een extra betaling van 5 cent per specificatie om verzoekt.

De Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie heeft zich ook gekeerd tegen het voornemen van PTT Telecom: degene die in het huisgezin de nota betaalt, kan volgens de stichting niet ook de enige instantie zijn die de controle over de gegevens heeft.

De consumentenorganisaties zijn verheugd over de gespecificeerde telefoonnota. Hierdoor kan volgens hun gemakkelijker een beroep worden gedaan op PTT Telecom als er problemen zijn met de hoogte van de nota.

Over vier jaar zal het gehele PTT Telecom-net 'computergestuurd' zijn, waardoor alle abonnees een 'gespecificeerde rekening' kunnen krijgen. Voor het eind van dit jaar willen de belangenorganisaties tot overeenstemming komen met PTT Telecom over een voor alle partijen bevredigende afrekening.

Andriessen: reclame tabak niet beperken

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. Minister Andriessen (economische zaken) is tegen strengere maatregelen om de tabaksreclame te beperken. Staatssecretaris Simons (volksgezondheid) is daar wel voorstander van, vooral nu blijkt dat de reclamecode voor sigaretten en shag — een door de tabaksindustrie zelf opgelegde afspraak over reclamebeperking — niet voldoet.

Alle EG-landen behalve Nederland, Groot-Brittannië, Denemarken en Duitsland aanvaardden eerder dit jaar een voorstel van de Europese Commissie om tabaksreclame te verbieden, behalve in winkels waar tabak wordt verkocht. Simons voelde ook voor een verbod op tabaksreclame, maar economische belangen waren doorslaggevend om de EG-richtlijn voorlopig niet te aanvaarden. Nederland moet nog een definitief standpunt innemen. Nadat Simons zich in april had uitgesproken voor een totaalverbod op tabaksreclame — op voorwaarde dat een 'totale harmonisatie' binnen de EG tot stand komt — zei hij in juli vooralsnog de voorkeur te geven aan vrijwillige afspraken met de industrie. Waar afspraken niet worden nageleefd, moeten ze worden aangescherpt, aldus Simons enkele maanden geleden.

Gisteren stuurde Simons een rapport naar de Tweede Kamer waaruit blijkt dat de reclamecode voor sigaretten en shag geen bijdrage levert aan het kabinetsbeleid dat gericht is op de ontmoediging van het tabaksgebruik. Het rapport 'Evaluatie Tabakswet en zelfregulering tabaksreclame', morgen onderwerp van overleg tussen beide bewindslieden en de Tweede Kamer, noemt het huidige beleid dat gericht is op ontmoediging van het tabaksgebruik tweeslachtig omdat geprobeerd wordt tegenstrijdige belangen (economische en volksgezondheidsbelangen) met elkaar te verenigen.

Uit het onderzoek van het bureau Research voor Beleid blijkt ook dat de afspraken die de tabaksindustrie en de regering in 1988 over reclame hebben gemaakt, niet in de reclamecode sigaretten en shag zijn opgenomen. Bovendien is er sprake van lacunes, overtredingen, ontduikingen via nieuwe reclame-technieken en een slechte naleving, zowel naar de letter als naar de geest. Het verbod op radio- en tv-reclame voor tabak wordt ontdoken door intensieve sponsoring van tv-programma's en sluikreclame. Het onderzoeksbureau stelde vast dat de tv-kijker „intensief wordt geconfronteerd met directe en indirecte aanprijzing van sigaretten en het roken in het algemeen".

Sinds de invoering van de reclamecode sigaretten en shag op 1 januari 1989 zijn de uitgaven voor tabaksreclame meer dan verdubbeld tot ruim 200 miljoen gulden in 1990.

Ingezonden mededeling

GOLFEN LEREN?

Bij Golfschool en trainingscenter AMSTELBORGH

Deskundig pro-team. Schitterende outillage. Ideaal aan de A2, in Amsterdam Z-O. Info 020-6975000.

LONDO

Kritiek op Rekenkamer

VERVOLG VAN PAGINA 1

Deetman schrijft dat de jaarlijkse stijgingen van de kosten van de automatisering bij Londo hem „grote zorgen baarden". In 1987 — nog „voordat de problemen bij de studiefinanciering zichtbaar begonnen te worden — liet hij daarom door een extern bureau alle automatiseringsprojecten doorlichten. De Tweede Kamer werd in 1988 van de resultaten van dit onderzoek op de hoogte gebracht.

Als het Londo-systeem niet was ingevoerd zouden de tekorten zich volgens Deetman en Van Leijenhorst „min of meer in dezelfde mate hebben voorgedaan", aldus Deetman. Hij wijt dit aan de „niet toereikende informatievoorziening en het ingewikkelde ramingsproces bij de samenvoeging van kleuterscholen en lagere scholen tot basisscholen". Invoering van het Londo-stelsel was volgens Deetman echter noodzakelijk geworden door de Wet op het Basisonderwijs, die de fusies tot basisscholen op gang bracht.

Deetman noemt de grote aandacht van de Rekenkamer voor „organisatie, automatisering en signalering van financiële overschrijdingen" door het departement „eenzijdig". Ginjaar-Maas vindt de rapportage van de Rekenkamer over het informatiesysteem over het basisonderwijs „uiterst slordig."

Parijs probeert voortouw te nemen

Nieuwsanalyse

Door onze redacteur
HANS NIJENHUIS

Met de lancering van een plan voor een Europees legerkorps hebben de grote landen — beter gezegd Frankrijk en Duitsland, of nog preciéser: Frankrijk alleen — het initiatief in de Europese Gemeenschap weer helemaal naar zich toe getrokken. Inzet is het buitenlands- en veiligheidsbeleid van de Europese Politieke Unie, die op 9 en 10 december in Maastricht moet worden opgericht.

Sinds het afschieten van het Nederlandse ontwerp-verdrag, drie weken geleden, voeren enkele regeringen buiten Den Haag koortsachtig overleg om de naderende topconferentie alsnog tot een succes te maken (lees: naar hun hand te zetten). Groot-Brittannië kwam samen met Italië met een plan voor een Europese defensie waarin de NAVO een belangrijke rol zou spelen. Frankrijk en Duitsland gaven samen met Spanje een verklaring uit waarin de NAVO juist helemaal niet voorkwam.

Direkt daarna werden de onderhandelingen tussen deze twee coalities geopend. Afgelopen zondag spraken de Franse ministers van buitenlandse zaken en defensie in het diepste geheim met hun Britse collega's, bondskanselier Kohl heeft al twee bilateraaltjes afgesproken met premier Major. Morgen en overmorgen onmoeten president Mitterrand en minister Dumas hun Italiaanse ambtgenoten. Na de bekendmaking van vanmiddag kunnen ook de kleinere EG-landen weer even meedoen.

De militaire betekenis van het plan om een bestaande Frans-Duitse brigade van krap 5000 man uit te breiden tot een 'Europees legerkorps' is vandaag nog moeilijk moeilijk in te schatten. Die experimentele brigade is nooit een succes geweest. Maar het voorstel is ook niet militair, maar politiek.

Een strijdmacht met een geïntegreerde militaire structuur als gewapende arm van de Europese Gemeenschap — of correcter: van de Europese regeringen — is een NAVO zonder de Amerikanen en dat is precies wat Parijs in het hoofd heeft. Als Europa over een zelfstandige defensie-organisatie beschikt kan ze onder de 'betutteling' van Washington uitkomen. Om zich vervolgens, al wordt dat er niet openlijk bijgezegd, onder Franse leiding te plaatsen.

De Fransen werpen zich al veel langer op als de natuurlijke politieke leiders van de Europese Gemeenschap, en met redelijk succes. De met zorg gekoesterde relatie met de economische leiders in Bonn is nog steeds de as waaromheen de Gemeenschap draait. Maar sinds de vergroting van Duitsland en het wegvallen van de Sovjet-Unie als Franse partner in het achterland, begint de Frans-Duitse motor te haperen. In Parijs bestaat de vrees dat, als hij niet snel wordt gesmeerd, het vehikel van het Franse leiderschap afslaat en de EG verdergaat met een motor van alleen Duitse makelij.

De tijd begint te dringen. Niet alleen is er de EG-top in Maastricht begin december. Op 8 november — over drie weken dus — beraden de staats- en regeringsleiders van de NAVO zich in Rome over de toekomstige rol van het bondgenootschap. Als de Franse regering in december nog iets van de eigen ideeën met de Europese Politieke Unie wil realiseren, moet ze niet al in november voor voldongen feiten worden geplaatst.

De regering in Bonn hinkt op twee gedachten. Minister van buitenlandse zaken Genscher tekende met zijn Amerikaanse collega Baker een verklaring over een NAVO-rol in Oost-Europa, maar was tegelijkertijd bereid met zijn Franse collega Dumas te brainstormen over een Europese defensie zonder de NAVO. Met de presentatie van het Frans-Duitse plan voor een Europese legermacht vandaag, probeert Parijs Bonn voorlopig weer aan zich te binden.

Wat is de toekomst van dit plan? De Britse regering noemde het vanmorgen bij monde van een woordvoerder 'zinloos en gevaarlijk', maar de plannenmakers in Parijs en Bonn hebben op de voorspelbare Britse bezwaren al iets bedacht. Zij beginnen met de oprichting van een Frans-Duits legerkorps, waarbij andere lidstaten zich desgewenst kunnen aansluiten. Daar is geen unanieme instemming van de EG-partners voor nodig, zoals dat voor de formele oprichting van Politieke Unie — een wijziging van de EG-verdragen — wel is.

Spanje, België en Luxemburg hebben al positief gereageerd. De Italianen, altijd in voor Europese plannen, zullen niet principieel doen over hun nog jonge en zeer ongewone coalitie met de Britten. Als deze landen zich daadwerkelijk aansluiten kan het legerkorps al Europees genoemd worden. Een parallel dringt zich op met de oprichting in 1952 van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, de voorloper van de EG, waaraan de Britten ook niet wilden meedoen. Jaren later voelden zij zich toch gedwongen toe te treden. Het is ironisch dat op de dag dat Mitterrand en Kohl met hun Europese leger komen, Major en Hurd druk zijn met de voormalige koloniecën op een Gemenebest-conferentie in Zimbabwe.

In Den Haag reageerde men vanmorgen voorzichtig op het Frans-Duitse plan, dat haaks staat op wat Nederland zelf had voorgesteld. Morgen bespreken de politieke directeuren-generaal van de Twaalf in Den Haag het idee tijdens een reeds geplande bijeenkomst. Maar de EG-voorzitter lijkt zich erbij te hebben neergelegd dat in de kritieke fase voor Maastricht het buitenland beslist.

EUROPEES LEGER

Euromacht stapsgewijs

VERVOLG VAN PAGINA 1**Europese NAVO-leden die niét tot de WEU behoren moeten worden uitgenodigd om als lid toe te treden, EG-landen die geen lid van de NAVO zijn zouden een waarnemers-status bij de WEU kunnen krijgen. De WEU-voorzitter houdt, waar nodig, contact met de Europese Commissie. De Europese Raad van regeringsleiders bepaalt hoe de betrekkingen tussen de EPU en de WEU moeten zijn.**

De Raad ziet erop toe dat daarbij „stapsgewijs" een gemeenschappelijk beleid en een „eigen" Europese WEU-strijdmacht ontstaat en rapporteert daarover uiterlijk in 1996. De verplichtingen die landen als lid van de WEU of de NAVO hebben mogen, volgens de voorstellen van Kohl en Mitterrand, evenmin in het gedrang komen als de „eigen defensiepolitiek van afzonderlijke staten". Wel zouden de WEU-leden binnen de NAVO zoveel mogelijk naar een gemeenschappelijke opvatting moeten streven.

Eventuele militaire EG-acties, „in het bijzonder in crisissituaties of in geval van catastrofes", dienen door een op te richten WEU-planstaf te worden voorbereid en gecoördineerd. Dat geldt ook voor gemeenschappelijke oefeningen en de het opzetten van nauwere samenwerking op opleidings-, transport en logistiek gebied. Onbesproken blijft in de voorstellen de vraag of Kohl voor een dergelijke inzet van Duitse militairen in eigen land steun krijgt voor de benodigde grondwetsherziening. De SPD, die daarvoor onmisbaar is, heeft zich daar tot nu toe vierkant tegen verklaard.

Vijf nieuwe leden treden toe tot de Veiligheidsraad

NEW YORK, 16 OKT. Hongarije, Japan, Marokko, Venezuela en Kaapverdië zullen vandaag voor twee jaar worden gekozen als leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. De verschillende regionale groeperingen binnen de VN zijn het hierover eens geworden, waardoor de verkiezing zelf een formaliteit is. De termijn van de nieuwe leden begint op 1 januari. Ze zullen dan de plaatsen innemen van Cuba, Jemen, Zaïre, Ivoorkust en Roemenië. Waarnemers menen dat de nieuwe leden over het algemeen meer pro-Westers zullen zijn dan de vertrekkende landen. In het bijzonder Cuba en Jemen, die beide bij herhaling Irak steunden tijdens de Golfoorlog, golden als anti-Westers. De Veiligheidsraad telt in totaal vijftien leden, waarvan vijf permanente die het vetorecht hebben — de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, China, Frankrijk en Groot-Brittannië. De andere leden, die nog tot eind volgend jaar aanblijven, zijn België, Ecuador, India, Oostenrijk en Zimbabwe. (AP, AFP)

Vakbondsleiders in Z-Afrika berecht

JOHANNESBURG, 16 OKT. Jay Naidoo, secretaris-generaal van de grootste vakcentrale van Zuid-Afrika (Cosatu), plus twee andere belangrijke vakbondsmannen, zijn gisteren door een rechtbank in Johannesburg schuldig bevonden aan ontvoering en bedreiging van een zwarte veiligheidsagent, Monge Maleka, in augustus vorig jaar. De rechter veroordeelde ze elk tot een boete van 2.000 rand (ruim 1.400 gulden) en een jaar voorwaardelijk. Volgens de rechter hebben de drie vakbondsmannen Monge Maleka omsingeld toen ze hem in een verborgen radio hoorden praten iets buiten het hoofdkantoor van Cosatu. De drie namen de agent mee het gebouw in, waar hij werd ondervraagd en bedreigd en vervolgens tijdens een persconferentie aan journalisten werd voorgesteld. De rechter verwierp het argument van de gedaagden dat ze, gezien de reeks bomaanslagen en bedreigingen aan het adres van de vakcentrale, reden hadden om te vrezen voor de veiligheid van henzelf en van hun gebouw. Volgens de rechter schaduwde Monge Maleka iemand van de Zuidafrikaanse communistische partij en vormde hij geen bedreiging voor Cosatu. (AFP, Reuter)

Meer doden bij rellen Nigeria

LAGOS, 16 OKT. In de Nigeriaanse stad Kano is het ook gisteren en vannacht uiterst onrustig geweest nadat botsingen tussen christenen en moslims maandag circa honderd doden hadden geëist. Het Franse persbureau AFP citeerde de Nigeriaanse krant 'The Nigerian Tribune' die vanochtend meldde dat het dodental inmiddels is opgelopen tot boven de driehonderd. De onrust zou begin deze week zijn begonnen toen moslims in een vooral door christenen bewoonde wijk van Kano een demonstratie organiseerden tegen een zesdaagse missie van de Duitse zendeling Reinhard Bounike. Inmiddels zouden leger en politie Kano hebben afgegrendeld en het vliegveld hebben gesloten. (AFP)

Bekende aanhanger Aristide opgepakt

PORT-AU-PRINCE, 16 OKT. In Haïti is gisteren een welgestelde zakenman en aanhanger van de afgezette president Jean-Bertrand Aristide door militairen opgepakt, zo heeft een lokaal radiostation bekendgemaakt. Antoine Izmery, die Aristides presidentiële verkiezingscampagne financieel ondersteunde, zou zijn afgeranseld en weggevoerd. Een andere aanhanger van Aristide, Rudolph Mallebranche, werd korte tijd vastgehouden terwijl soldaten zijn huis doorzochten. Izmery is een van de bekende aanhangers van Aristide die waren ondergedoken na-

Mitterrand roept VS op tot terugkeer naar Unesco

PARIJS, 16 OKT. President François Mitterrand van Frankrijk heeft een beroep gedaan op de Verenigde Staten en Groot-Brittannië weer toe te treden tot de UNESCO, de wetenschappelijke en culturele organisatie van de Verenigde Naties. In zijn toespraak gisteren bij de opening van de jaarvergadering van de UNESCO in Parijs, noemde Mitterrand de twee landen niet met name, maar wel deed hij een beroep op alle landen in het algemeen zich bij de organisatie te voegen.

De Verenigde Staten en Groot-Brittannië verlieten de UNESCO vijf jaar geleden, omdat ze van oordeel waren dat de organisatie zich had ontwikkeld tot een anti-Westerse instelling en een bolwerk van Derde-Wereldpropaganda en bovendien organisatorisch en financieel slecht werd geleid. Het vertrek van de twee landen leidde ertoe dat het budget van de VN-organisatie met meer dan dertig procent werd beperkt.

In een vraaggesprek met het Franse dagblad Le Figaro zegt de directeur-generaal van UNESCO, de Spanjaard Federico Major, dat er aanwijzingen zijn dat de VS weer belangstelling hebben voor de organisatie: „Er zijn bemoedigende tekenen. De Amerikanen denken weer na de over de organisatie." De afgelopen week sprak Major met vertegenwoordigers van het Amerikaanse Congres.

Ook in zijn toespraak liet Mazjor zich hoopvol uit: „De algemene vergadering heeft voor het eerst sinds 1946 vandaag plaats in een klimaat van vrede en hoop." In Washington is Major geprezen voor het feit dat hij een einde heeft weten te maken aan stelselmatige anti-Westerse standpuntbepalingen door de UNESCO, maar de VS zijn nog niet tevreden over de interne organisatie van de UNESCO. Diplomaten in Parijs zijn echter van oordeel dat de tijd nog niet rijp is voor een spoedige terugkeer van Britten en Amerikanen.

Een groot deel van de eerste vergaderdag van de UNESCO werd besteed aan de verkiezing van een voorzitter. Uiteindelijk werd de Senegalees Thiam verslagen door de Keniase academicus Bethuel Allan Ogot. (Reuter)

Duits-Pools akkoord over compensatie

Door onze correspondent

BONN, 16 OKT. De Duitse regering stort de komende drie jaar 500 miljoen mark in een Pools-Duits 'verzoeningsfonds'. Daaruit zullen claims worden betaald van Poolse burgers aan wier vermogen of gezondheid in de Tweede Wereldoorlog door de Duitse nationaal-socialistische bezetter „bijzondere schade" is toegebracht. De Poolse regering beschouwt de vorming van dit fonds als „finale kwijting" en als een streep onder dit voor haar ook in eigen land delicate probleem. Zij zal geen verdere claims meer stellen.

Dit hebben Warschau en Bonn afgesproken in wederzijdse nota's aan de vooravond van de parlementaire ratificatie van de Pools-Duitse grens- en vriendschapsverdragen, later deze week. In die verdragen was de regeling van schadeclaims opengelaten. In de nota van Bonn wordt de instelling van het fonds aangemerkt als een humanitaire daad, niet als een juridisch verplichte handeling. Het fonds staat los van wat kerken en charitatieve organisaties of Duitse bedrijven (zullen) doen jegens vroegere Poolse slachtoffers.

De Duitse regering hoopt dat het vriendschapsverdrag met Tsjechoslowakije kan worden voorzien van een vergelijkbare begeleidende afspraak, zij het dat het financiële volume daarvan dan kleiner zou zijn.

CHARKOV — Een landarbeidster van een coöperatie in de omgeving van de Oekraïense stad Charkov bekommert zich om de uienoogst. (Foto NRC Handelsblad/ Chris de Jongh)

Mugabe wil Zuid-Afrika gaan helpen

HARARE, 16 OKT. Robert Mugabe, de president van Zimbabwe, jarenlang enthousiast voorstander van sancties tegen Zuid-Afrika, heeft het Britse Gemenebest vandaag opgeroepen Zuid-Afrika te helpen bij de politieke hervormingen die het einde betekenen van apartheid.

„De Zuidafrikanen praten nu met elkaar. Er is een positieve stap gezet. Onze besluiten over Zuid-Afrika moeten nu hoop brengen voor de onderdrukten en aanmoediging voor de regering van Zuid-Afrika", zei Mugabe vanochtend bij de opening van de tweejaarlijkse vergadering van het Britse Gemenebest die dit keer in Harare wordt gehouden.

Mugabe repte in zijn openingstoespraak met geen woord over sancties of andere strafmaatregelen tegen Zuid-Afrika. ANC-leider Nelson Mandela woont de Gemenebest-bijeenkomst bij. De Zuidafrikaanse regering is niet uitgenodigd. (AFP, Reuter)

Nobelprijs fysica voor Franse 'Newton'

Door onze redactie wetenschappen

STOCKHOLM, 16 OKT. De Nobelprijs Natuurkunde 1991 is toegekend aan de 58-jarige Parijse fysicus Pierre-Gilles de Gennes. Hij ontvangt de prijs, een miljoen dollar groot, voor werk waarmee hij het gedrag van ongeordende materialen, onder meer vloeibare kristallen en polymeren, heeft verklaard.

De Gennes is sinds 1971 hoogleraar aan het Collège de France en sinds 1976 directeur van de Ecole de Physique et Chimie in Parijs. In de jaren zestig vormde hij met zijn medewerkers in Orsay een vloeibare-kristallen groep die snel wereldfaam verwierf. Volgens de officiële toelichting van de Koninklijke Zweedse Academie van Wetenschappen wordt De Gennes wel aangeduid als „de Isaac Newton van onze tijd".

De groep van De Gennes ontdekte dat de bestudering van ordeverschijnselen in eenvoudige systemen kan worden uitgebreid tot complexere vormen van materie, in het bijzonder vloeibare kristallen en polymeren. Volgens een verklaring van de Zweedse Academie van Wetenschappen heeft De Gennes wiskundig beschreven hoe magnetische dipolen, lange moleculen of moleculeketens onder bepaalde condities geordende toestanden kunnen vormen, en wat er gebeurt wanneer ze van een geordende in een ongeordende toestand terugvallen.

De systemen waaraan De Gennes werkt zijn zo gecompliceerd, dat maar weinig natuurkundigen het mogelijk achtten dat ze allemaal in één algemene fysische beschrijving zouden kunnen worden geïncorporeerd. De Gennes slaagde hier echter in en heeft met zijn fundamentele werk een grote hoeveelheid nieuw theoretisch en experimenteel werk in gang gezet. Ofschoon het onderzoek fundamenteel van karakter was, heeft het een solide basis gelegd voor de technische toepassing van de materialen.

Vloeibare kristallen zijn al meer dan een eeuw bekend. De moleculen in vloeibare kristallen kunnen op verschillende manieren worden geordend onder invloed van zwakke elektrische of magnetische velden. Sinds de jaren zestig worden de kristallen technisch toegepast in onder meer zakrekenmachines en polshorloges. De belangrijkste bijdrage van De Gennes bestond erin dat hij een verklaring gaf voor de zogeheten anomale lichtverstrooiing door nematische vloeibare kristallen, waarin de molecuulassen parallel staan.

Daarnaast heeft De Gennes belangrijke overeenkomsten aangetoond tussen het gedrag van vloeibare kristallen en dat van supergeleiders. Hij toonde aan dat faseovergangen in zulke verschillende materialen als magneten, supergeleiders, vloeibare kristallen en polymeren in wiskundige termen kunnen worden beschreven van een verrassende algemene geldigheid. De Gennes is de achtste Franse winnaar van de Nobelprijs natuurkunde. De voorlaatste Franse Nobelprijs natuurkunde dateert van 1970.

Swaggart legt ambt neer

BATON ROUGE, 16 OKT. De Amerikaanse televisiedominee Jimmy Swaggart heeft zijn ambt tijdelijk neergelegd, aangezien er sterke vermoedens bestaan dat hij opnieuw contact heeft gehad met een prostituée.

De zoon van de dominee, Donnie, vertelde de medewerkers in het Swaggart Family Worship Center dat hij voorlopig de leiding op zich zal nemen van de organisatie, zolang zijn vader psychische en medische verzorging krijgt. „Op een bepaald moment in je leven komt er een tijd dat de last zo zwaar is dat we anderen nodig hebben om die te dragen", aldus Donnie, „maar na een tijd van genezing en begeleiding zal pappa de preekstoel van het Family Worship Center weer betreden."

De politie hield ds. Swaggart afgelopen vrijdag in Indio (Californië) aan wegens een verkeersovertreding, terwijl hij in het gezelschap was van de 31-jarige Rosemary Garcia. Swaggart reed aan de verkeerde kant van de weg in een niet-geregistreerde auto, terwijl hij bovendien zijn veiligheidsgordel niet droeg. In de auto werd een stapel pornobladen aangetroffen.

De vrouw verklaarde tegenover de pers dat ze een afspraak gemaakt hadden om samen naar een motel te gaan. „Hoe vaak zal hij nog gepakt moeten worden voordat de mensen zich realiseren dat hij een oplichter is", vroeg zij zich af.

Het is de tweede keer dat de 56-jarige Jimmy Swaggart is betrapt op contact met een prostituée. Drie jaar geleden onthulde een concurrerende predikant, Marvin Gorman, dat Swaggart in een goedkoop motel in New Orleans contact had gehad met een prostituée. Swaggart beleed via de televisie later huilend tegenover zijn aanhang gezondigd te hebben, al gaf hij geen aanduiding van wat hij misdaan had.

Vorige maand veroordeelde een federale rechter ds. Swaggart tot het betalen van een schadevergoeding van tien miljoen dollar.
(Reuter, AP)

Ingezonden mededeling

Decoration Fair
1991
DÉ BEURS VOOR VERFIJND WONEN.

Compleet gedecoreerde interieur- en tuinpresentaties.
Tevens expositie van 100 jonge kunstenaars.

EXPOHAL - HILVERSUM
VAN 12 T/M 18 OKTOBER

Dagelijks van 14.00 - 23.00 uur. Weekend van 11.00 - 18.00 uur
Toegang fl. 12,50
Soestdijkerstraatweg 38 te Hilversum, ruime parkeergelegenheid

HOOGGERECHTSHOF

Thomas krijgt voordeel van de twijfel

VERVOLG VAN PAGINA 1

Thomas stond de pers breed lachend en met zijn vrouw staande onder een paraplu in de regen te woord. „Het is nu geen tijd voor woede, rancune of vijandigheid", zei hij.

Verscheidene senatoren namen het Thomas gisteren tijdens het debat kwalijk dat hij de onderzoekende commissie van racisme had beschuldigd. „Hij leidde iedereen van het onderwerp af met ras", zei de Democratische vice-voorzitter van de Senaat, Robert Byrd, op felle toon. „Ik denk dat het klinkklare intimidatie was en het werkte. Niemand durfde toen nog harde vragen te stellen."

Byrd vroeg zich af hoe Thomas als rechter kon weigeren het getuigenis van de beschuldigende vrouw aan te horen. „Dat is niet de goede justitiële geest", zei hij. Byrd was ook verontwaardigd over het feit dat Thomas na het uitlekken van de klacht om een open hoorzitting had gevraagd om zijn naam te kunnen zuiveren en vervolgens de procedure had aangevallen en weigerde in te gaan op vragen van senatoren. „Dat soort arrogantie krijgt nooit mijn stem", zei hij.

De voorzitter van de commissie van justitie, Joseph Biden, zei dat niet Thomas maar de beschuldigende persoon, Anita Hill, die evenals Thomas zwart is, was gelyncht door verdachtmakingen van de senatoren. „Er is niet het minste bewijs dat ze fantaseert, dat ze niet over haar verstandelijke vermogens beschikt", zei Biden over de aantijgingen. „Laten we ons beperken tot wat we hebben gezien en niet aan belachelijke speculatie doen".

Maar deze aansporing, goed voor een rechtbank maar niet voor een volksvertegenwoordiging, werd in de wind geslagen. De openbaarheid van de hoorzitting heeft in het voordeel van Thomas gewerkt. De senatoren hielden zich in en moesten zich in lange toespraken voor het publiek rechtvaardigen. Irrelevante getuigen kwamen uitgebreid aan het woord. Er was geen mogelijkheid om Thomas en Hill goed te vergelijken. „Geen democratische overheid is ertegen bestand als je onder de gloed van televisielampen de kerosine van seks bij de hete vlam van ras voegt", zei Biden.

De supporters van Thomas hadden hun best gedaan Hill verdacht te maken. Sommigen, zoals de rechtse Republikein en superieure redenaar Orrin Hatch, riepen dat Hill zich de ongewenste intimiteiten verbeeldde; anderen, zoals senator Specter, zeiden dat Hill meineed had gepleegd. Vaak werd de opmerking van Thomas herhaald dat Hill gebruikt was door een samenzwering van linkse belangengroepen.

Senator Edward Kennedy nam het op voor Hill en zei dat de behandeling van haar klacht niet echt een aansporing was voor andere vrouwen die zijn lastig gevallen en erover denken het naar buiten te brengen. Kennedy werd op zijn beurt aangevallen met toespelingen op zijn escapades in het verleden. „We hebben niet de visie van Kennedy nodig over wat „schandelijk is", zei de Republikeinse senator Specter. De senatoren hadden hun gebruikelijke beleefdheden laten varen.

Hill zelf is inmiddels weer teruggekeerd naar de universiteit in Oklahoma waar ze doceert. Ze had gisteren geen commentaar op de stemming in de Senaat, maar zei dat ze achteraf bezien geen spijt had van haar getuigenis voor de Senaat. Ze had uit het hele land positieve reacties gekregen, zei ze.

Alle senatoren waren het er gisteren over eens dat de aantijgingen van Hill tijdens de hoorzittingen niet bewezen waren. Ook de FBI was eerder tot die conclusie gekomen en daarom had de Senaatscommissie aanvankelijk besloten om de klacht niet verder te behandelen. Een lek aan de pers bracht een omslag teweeg.

Bewijs was schaars. Hills vrienden getuigden voor de commissie dat Hill ook in de tijd dat het zou zijn gebeurd, acht tot tien jaar geleden, tegen hen klaagde over seksuele intimidatie. Maar ze konden geen nadere bijzonderheden over de aard van die intimidatie verstrekken. Hill had er tegenover hen niet over uitgeweid. Het feit dat ze lang na het gebeuren contact bleef houden met Thomas werd sterk in haar nadeel uitgelegd. Een getuige had beschreven hoe Hill en Thomas in 1986 tijdens een ontbijt veel plezier hadden samen en hartelijk en luid lachten over vroeger, als oude vrienden. Ze had de werkkring van Thomas toen allang verlaten.

Veel senatoren, die voor bekrachtiging stemden, zeiden dat Thomas het voordeel van de twijfel moest krijgen. Anderen brachten daar tegen in dat een kandidaat voor het Hooggerechtshof boven elke twijfel moest zijn verheven.

Ingezonden mededeling

UW DROOMBED

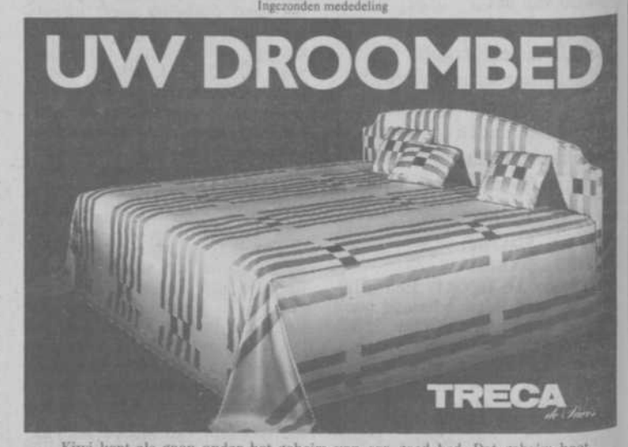

Kiwi kent als geen ander het geheim van een goed bed. Dat geheim heet Treca. De absolute top op het gebied van slaapcomfort. Zo'n bed van Treca is verkrijgbaar in liefst 14 verschillende uitvoeringen. Naar wens met elektrisch verstelbaar hoofd- en voeteneind. Maar ook met een enorme keus uit klassieke en moderne stoffen. Treca is weldadig voor uw rug. En plezierig voor het oog. Want elke individuele smaak wordt werkelijkheid. Bij aanschaf van een bedcombinatie ontvangt iedere koper tot 24 oktober a.s. van ons een verrassing. Kom kijken bij Kiwi.

kiwi
Adviseurs voor beter wonen
Utrechtsestraat 145-147, 1017 VM Amsterdam, Tel.: 020-623 30 02/623 36 32

Ondanks beschietingen slaagden inspecteurs van het IAEA erin foto's te maken van een konvooi vrachtwagens waarmee de Irakezen onderdelen van de calutrons voor verrijking rondreden om ze buiten de inspectie te houden. (Foto IAEA)

Rapporten Atoomagentschap geven gedetailleerd beeld

Iraaks atoomwapen onthuld

Deze maand wordt in opdracht van de Veiligheidsraad van de VN begonnen met het weghalen en onklaar maken van alle atoominstallaties en -splijtstoffen in Irak. Of dat ook volledig zal lukken, daarover hebben de specialisten van het Internationaal Atoom Energie Agentschap hun twijfels. Aan de hand van de zes tot nu toe verschenen IAEA-inspectierapporten valt een redelijk overzicht te krijgen van het Iraakse atoomprogramma.

Door onze redacteuren KAREL KNIP en THEO WESTERWOUDT

WENEN, 16 OKT. Van de produktie van massavernietigingswapens had de fabricage van een kernwapen voor Irak de hoogste prioriteit. Nog steeds probeert Irak de omvang van zijn programma geheim te houden, maar tijdens hun zesde inspectietocht hebben de inspecteurs van het Internationaal Atoom Energie Agentschap toch gedetailleerde informatie gevonden over een totaal onbeschadigde fabriek voor de produktie van het atoomwapen in Al-Atheer.

Ontmoeten de VN-inspecteurs die de fabricage van chemische en biologische wapens onderzoeken nauwelijks moeilijkheden, de inspecteurs voor het nucleaire programma worden geïntimideerd, beschoten en vastgehouden. Men weigert ze de toegang tot installaties en neemt ze gevoelige documenten af.

„Wat het programma precies is geweest zullen we nooit te weten komen", aldus David Kay, leider van diverse VN-inspectieteams. „En of we er in zullen slagen al hun installaties te vernietigen staat ook niet vast." De ondervinding heeft geleerd dat Irak machines en materialen die bij de VN-inspecties worden gevonden achteraf alsnog weghaalt. Ook de door de VN-teams aangebrachte verzegelingen worden weer verbroken, meldt het rapport van de vijfde inspectie (14-20 september).

Intussen is het ontzag voor het Iraakse programma, waarover de eerste VN-inspectieteams zich nog neerbuigend uitlieten, sterk toegenomen. Dat het land als ondertekenaar van het Non-proliferatie verdrag (NPT) erin slaagde naast de weinige 'gedeclareerde' activiteiten een complete nucleaire industrie van Westers niveau op te bouwen werd pas in de loop van deze zomer duidelijk.

Nog tot in november 1990, na de inval in Koeweit, bezocht het IAEA voor zijn halfjaarlijkse 'safeguard'-inspecties uitsluitend het nucleaire onderzoekscentrum van Al-Tuwaitha ten zuiden van Bagdad. Dat is een complex van 90 gebouwen waarvan het IAEA alleen de oude Russische reactor IRT-5000 en de kleine Franse Isis-reactor (Tamuz-2) en enige belendende gebouwen mocht binnengaan. De resten van de in 1981 door Israel vernielde grote Franse Osiris-reactor ('Osirak', Tamuz-1), naast de Tamuz-2, waren geen bezoek meer waard. Formeel wist het IAEA niet van andere nucleaire inspanningen dan het 'wetenschappelijk' werk in deze reactoren. Achteraf blijken op zijn minst Amerikaanse inlichtingendiensten goed op de hoogte te zijn geweest van clandestiene activiteiten binnen dit Tuwaitha-complex.

Hoe groot het niet-gedeclareerde deel van de Iraakse nucleaire activiteiten was, blijkt nog het duidelijkst uit een schema dat het vierde VN-inspectieteam als aanhangsel in zijn inspectierapport opnam. Zichtbaar wordt dat Irak probeerde de *gehele* splijtstofcyclus, vanaf de mijnbouw tot aan de uiteindelijke fabricage van splijtstofstaven en de 'opwerking' van opgebrande staven, binnen de eigen grenzen te krijgen en daarin ook slaagde. Waar mogelijk bleef men overigens proberen grondstoffen, instrumenten en machines kant en klaar in het buitenland te kopen. „Als ze iets nodig hadden bestelden ze dat in tienvoud bij tien verschillende bedrijven", aldus Kay.

Achteraf was het voor Irak voordelig een NPV-land te zijn: daardoor kon het tamelijk vrij nucleair materiaal in het buitenland bestellen. Zo is, blijkens het vierde rapport, volkomen legaal uranium geleverd door Brazilië, Portugal, Niger en de Euratom-landen. De hoeveelheden onverrijkt ('natuurlijk') uranium die in Irak zijn aangetroffen (in diverse chemische vormen, maar voornamelijk als oxyden en zuiver metaal) lopen in de honderden tonnen. Kay: „In dat licht bezien is de commotie van deze zomer over de partij verarmd uranium die Engeland geleverd zou hebben ronduit belachelijk."

Daar komt bij dat Irak ook met hulp van Brazilië een eigen uranium-winning uit fosfaatmijnen had opgezet bij Al-Qaim en Akashat. Sinds 1984 zou er 168 ton uranium (of uraniumerts) zijn geproduceerd. Het derde VN-team neemt aan dat het een onderschatting is. De mijnen zijn zwaar gebombardeerd. Ook de zuivering en chemische omzetting van erts en zogeheten 'yellow cake' uit het buitenland was al goed geregeld.

De grote verrassing van de tweede inspectie (22 juni-3 juli) was de ontdekking dat Irak zelf ook uranium *verrijkte* en daarvoor een methode had gekozen die in het Westen al lang is verlaten: de Elektro-Magnetische Isotopen Scheiding (EMIS) in zogeheten 'calutrons'. Op de eerste dag van de derde inspectie (7 juli) maakte Irak uit eigen beweging bekend dat het ook *gascentrifuges* (ultracentrifuges) voor verrijking gebruikte en gaf het, impliciet, te kennen tevens zelf *plutonium* te produceren. Inmiddels is uit documenten gebleken dat het op laboratoriumschaal ook een vloeistof-extractie (volgens een Frans model) ontwikkelde en dat het de laatste jaren verkennend onderzoek deed aan verrijking door middel van gasdiffusie (zoals Eurodif in Frankrijk).

De EMIS-verrijking is in het Westen al in de jaren veertig verlaten omdat het een niet-continu proces is dat zeer veel energie verbruikt. Dat was ook de trouvaille van Irak: zeer veel details van de methode waren niet langer geheim, voor de machines golden geen exportrestricties. Juist de formidabele energievoorziening (meer dan 100 megawatt) die bij Tarmiyah, en later ook bij Ash Sharqat, werd aangetroffen, en daarbij de sterke magnetisatie die stalen kranen in de fabriekshal vertoonden, waren directe aanwijzingen voor het bestaan van de calutrons. De VN-teams waren overigens op het spoor gezet door resten van uranium-verbindingen (vermoedelijk UCl_4) op de kleren van gijzelaars die bij Tuwaitha hadden vastgezeten (New Scientist, 27 juli). Irak heeft veel moeite gedaan de calutrons aan de inspecties te ontrekken: regelmatig ontmoetten de VN-teams konvooien vrachtauto's die met de calutrons rondreden.

Het vierde rapport concludeert nog dat de EMIS-verrijking de hoogste prioriteit had. Niet alleen was de aanvoer van grondstof (UCl_4) voor de calutrons al goed op gang gekomen (er werd op grote schaal UCl_4 geproduceerd in Al Jesira bij Mosul) maar uit de resten van de installaties bij Tarmiyah bleek dat hier op industriële schaal verrijkt moest worden. Bovendien had Irak de moeite genomen om bij Ash Sharqat een exacte replica van het complex bij Tarmiyah te bouwen die kennelijk als reserve was bedoeld. Zoals Kay zegt: geld speelde geen enkele rol.

Bij het Tuwaitha-complex zijn alleen de eerste proefinstallaties voor EMIS-verrijking gebouwd. Ze bevonden in de gebouwen 80 en 85 die in de officiële Iraakse verklaring nog als laboratoria worden aangeduid. Tarmiyah en Ash Sharqat zijn door de Amerikaanse luchtmacht zwaar gebombardeerd, maar later ook door Irak zelf verder vernietigd en ten dele met beton en puin afgedekt. Bij Tarmiyah had op den duur 12 tot 15 kilo hoog verrijkt uranium (HEU) per jaar geproduceerd moeten worden. Dat is ruwweg de hoeveelheid voor één modern kernwapen.

Dat Irak ook zelf zijn ultracentrifuges bouwde in een fabriek bij An Walid (het Al-Farat-project) wisten zelfs de Amerikanen niet: de fabriek is niet gebombardeerd maar later leeggehaald. Hoewel de VN-rapporten, en Kay zelf, daarover nadrukkelijk zwijgen, staat inmiddels wel vast dat hier, na experimenten met oudere typen, centrifuges gebouwd werden die sterk leken op die van Urenco. Het vierde VN-inspectieteam schat dat Al-Farat op den duur 600 centrifuges per jaar had kunnen produceren.

Volgens Iraakse opgave was het de bedoeling in Al-Farat in 1993 ook ongeveer 100 centrifuges, onderling verbonden in een zogeheten 'cascade', *in bedrijf* te hebben (en in 1996 ongeveer 500, daarmee zou dan 5 kilogram HEU per jaar zijn te produceren). Nog steeds staat niet vast of de centrifuges ook werkelijk gebruikt zijn, dat moet laboratorium-onderzoek uitwijzen.

De produktie van de benodigde centrifuge-grondstof UF_6 ('hex') was kennelijk nog niet verder gekomen dan laboratoriumwerk. Tot nu toe is slechts een halve kilo hex gevonden. De aangetroffen cascade-berekeningen maken een onbeholpen indruk en lijken te zijn gericht op de produktie van laag verrijkt (3 procent verrijkt) uranium, geschikt voor kerncentrales (die Irak niet heeft). Men neemt aan dat ze een dwaalspoor zijn.

Zeer verrassend was al evenzeer de plutonium-produktie waarvoor Irak de oudere Russische onerzoeksreactor IRT-5000 gebruikte. Irak liet zelf gefabriceerde splijtstofstaven met onverrijkt uranium in de IRT-5000 met neutronen bestralen en won het gevormde plutonium later uit de staven terug. Ook deze activiteit wilde men koste wat kost geheim houden: vastgesteld is dat Irak versbestraalde (zeer stralingsgevaarlijke) staven ijskoud op vrachtwagens laadde zodra de VN-inspecteurs verschenen. Op den duur zijn de staven toch gevonden.

Hoeveel nu langs de verschillende wegen is verrijkt is niet duidelijk (al was het maar omdat de Iraakse opgaven daaromtrent steeds anders waren). Aangenomen wordt dat Irak inderdaad nog maar enige grammen plutonium heeft geproduceerd, zoals ook blijkt uit het geheime 'Smoking Gun'-document dat deze week door de VN werd vrijgegeven. (Ook voor een plutonium-bom is al gauw vijftien kilo nodig.) Ook de EMIS-installaties (de calutrons) hadden al wat verrijkt uranium opgeleverd.

Dat betekent niet dat Irak geen grote hoeveelheid hoog verrijkt uranium bezat. Frankrijk had Irak in 1980 bijna 13 kilo 93 procent verrijkt ('weapons grade'!) uranium geleverd voor de Osirak-reactor. Deze werd door Israel gebombardeerd vóórdat de splijtstof erin was aangebracht en de splijtstof is nog steeds aanwezig. Ook de verse splijtstof voor de Russische IRT-5000 reactor (onder meer elf kilo 80-procent-verrijkt uranium) is nog in goede staat, zelfs de reactor zelf is, anders dan de Amerikanen tijdens de luchtoorlog opgaven, nog grotendeels in tact. (Alleen het reactorgebouw is beschadigd).

Zoals David Kay zegt: „Het was steeds onze grote angst dat Saddam Hussein dit *safeguarded* materiaal zou grijpen voor zijn atoombom. Dat was steeds een optie. Gelukkig heeft hij het niet gedaan." De VN zal alle verse splijtstof binnen een maand uit Irak weghalen.

Het Internationaal Atoom Energie Agentschap heeft aan de hand van zijn inspecties dit schema gemaakt van de atoominstallaties en toegepaste technieken voor het maken van een atoombom. Irak had alleen het rechterdeel van dit schema (in blauw) bij het IAEA aangemeld voor inspecties. Een belangrijk deel van de installaties is verwoest door de bombardementen in de oorlog. Het schema is bijgewerkt tot 21 augustus en vermeldt daarom Al Atheer (rechts onderaan) nog als een mogelijke vestigingsplaats voor een installatie. Intussen is vorige maand, bij de zesde inspectietocht van het IAEA, komen vast te staan dat Al Atheer de (niet gebombardeerde) atoomwapenfabriek is.

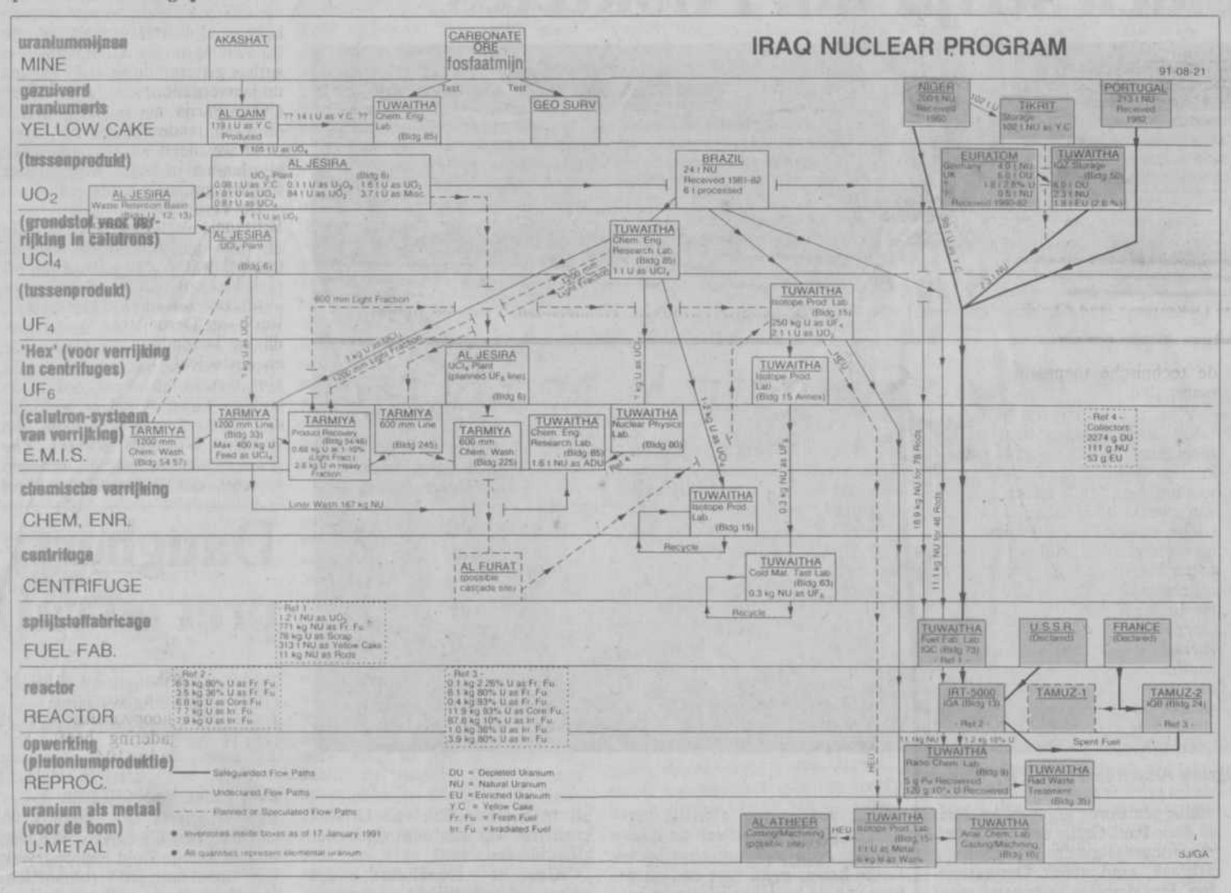

Lagerhuis akkoord met opheffing van aantal regimenten

Door onze correspondent HIEKE JIPPES

LONDEN, 16 OKT. De vergaande besnoeiingen op de sterkte van het Britse leger hebben vannacht in principe de zegen van het Lagerhuis gekregen, zij het dat een minderheid van Conservatieven met Labourleden meedeed en tegen de eigen regering stemde.

De uitslag van de stemming (324 vóór, 66 tegen) betekent dat het aantal infanteriebataljons van 55 naar 38 zal worden teruggebracht en dat 40.000 militairen op termijn hun baan zullen verliezen. De regering bleek in een twee dagen durend debat onvermurwbaar in haar voornemen om een aantal befaamde regimenten in elkaar te doen opgaan, een petitie met bijna een miljoen handtekeneningen en dreigende waarschuwingen van Schotse parlementsleden ten spijt. „We moeten in deze tijd nu eenmaal een afweging maken tussen traditie en de eisen van een hoogwaardige technologie", verdedigde staatssecretaris Alan Clark (Defensie) het voornemen van de regering.

De omvang van de rebellie uit de Conservatieve achterban bleef uiteindelijk beperkt, omdat een aantal afgevaardigden in het zicht van de komende verkiezingen en de voortdurende achterstand ten opzichte van Labour in de opiniepeilingen, niet tegen de eigen regering wilde stemmen. Ten minste veertien van hen onthielden zich van stemming. De door Conservatieven gedomineerde Lagerhuiscommissie voor Defensie is ongelukkig met de vorm van de besnoeiingen, omdat ze vindt dat vooral de infanterie in afgeslankte vorm te zwaar zal worden belast. De roulerende opdracht dienst te doen in het oorlogsgebied Noord-Ierland legt volgens haar een druk op de bataljons, die straks niet langer voldoende wordt gecompenseerd door aangenamer opdrachten.

De Conservatieve Schotse parlementariërs hebben geen gehoor gevonden voor het argument dat Schotland onevenredig wordt benadeeld door de plannen vier regimenten te laten fuseren tot twee en één bataljon af te nemen van de Scots Guards. Weliswaar klonken in het Lagerhuis kreten als „Onzin!", zelfs van de Conservatieve banken, toen de staatssecretaris betoogde dat Schotland heus niet extra werd benadeeld, maar het lot van de Royal Scots en de King's Own Scottish Borderers en van de Queen's Own Highlanders en de Gordon Highlanders lijkt beslist.

De meest uitgesproken criticus van deze stap is het Conservatieve parlementslid voor Perth en Kinross, de excentrieke Sir Nicholas Fairbarn. Hij waarschuwt dat de unie tussen Schotland en Engeland op springen staat, nu de regering „haar slecht doordachte handelingen van koppigheid" doorzet tegen „een angstaanjagende waarschuwing voor de gevolgen" in. Fairbarn gelooft dat de regering in elk geval de prijs van haar stap zal betalen bij komende tussentijdse verkiezingen voor een drietal kiesdistricten op 7 november aanstaande. Eén daarvan is een veilige Labourzetel, maar in de twee andere, in Schotland en Noordoost-Engeland, hebben de Conservatieven een meerderheid van slechts ruim 2000 stemmen elk.

VS zijn bereid tot overleg over SDI

WASHINGTON, 16 OKT. De Verenigde Staten zijn bereid te onderhandelen over beperkingen van te land en in de ruimte te stationeren systemen ter verdediging tegen aanvallen met ballistische raketten.

De Amerikaanse president Bush heeft tot deze aanpassing van zijn SDI-plannen besloten na het recente aanbod van Sovjet-leider Gorbatsjov erover te gaan praten. Tot op dat moment was de Sovjet-Unie daartoe niet bereid geweest. Moskou stelde zich tot dusver op het standpunt dat de jongste versie van de Amerikaanse SDI-plannen, G-PALS, in strijd is met het anti-raketverdrag van 1972 (ABM).

„Het Witte Huis is nu bereid te praten over beperkingen op de omvang en het tijdschema van de stationering van de verdedigingssystemen, in overeenstemming met de richtlijn van de president om een systeem te ontwikkelen dat wereldwijd bescherming biedt tegen beperkte aanvallen", aldus Marlin Fitzwater, de woordvoerder van de president. Hij kondigde aan dat de Amerikaanse onderhandelaars bij de besprekingen in Genève nader uitgewerkte voorstellen zullen indienen.

De voorbereidingen voor deze verschuiving van het Amerikaanse standpunt werden twee weken geleden getroffen door de Amerikaanse onder-minister van buitenlandse zaken, Reginald Bartholomew, tijdens diens recente bezoek aan Moskou. Hij kreeg daar een zeer positieve reactie op de Amerikaanse voorstellen.

De Amerikaanse Senaat heeft ingestemd met de begin van de bouw van een anti-raketbasis in 1996 en deed een beroep op de Amerikaanse regering met de Sovjet-Unie te gaan onderhandelen over een herziening van het ABM-verdrag. De Senaat wilde nog niet instemmen met de bouw van in de ruimte te bouwen anti-raketsystemen, aangezien de senatoren dat in strijd achten met het ABM-verdrag.

Amerikaanse functionarissen hebben het bericht van het Britse dagblad *The Independent* tegengesproken als zouden de Amerikanen Rusland willen helpen bij het opzetten van een anti-raketsysteem. Een lid van de Amerikaanse delegatie die naar Sicilië gaat voor de bijeenkomst van de Nuclear Planning Group van de NAVO zei gisteren: „We zijn besprekingen begonnen met de Sovjet-Unie over het idee maar, hoewel uiteindelijk een zekere vorm van samenwerking niet ondenkbaar is, voorzien we niet de vorm van samenwerking die is gesuggereerd."

Minister van defensie Dick Cheney heeft onlangs in een vraaggesprek met een Amerikaans televisiestation al tegengesproken dat de Verenigde Staten van plan zouden zijn anti-rakettechnologie met de Sovjet-Unie te delen. (Reuter)

Bosnië kiest – op hoop van zegen

Door onze redacteur PETER MICHIELSEN

Bosnië heeft zijn keus gemaakt. Vijftien uur duurde het debat in het parlement in Sarajevo maandag en dinsdag, vijftien uur vol scheldpartijen, woede en bitterheid die uiteindelijk werden afgesloten toen de Servische afgevaardigden opstapten. Het parlement nam uiteindelijk twee verklaringen aan, een waarin de republiek „ondeelbaar en soeverein" werd verklaard en een waarin Bosnië-Herzogovina zijn plaats „als rechtsstaat" binnen enige toekomstige „Joegoslavische gemeenschap" afbakende.

Bosnië is Joegoslavië in het klein: een lappendeken van volkeren die met en door elkaar wonen. Ruim veertig procent van de 4,4 miljoen inwoners is moslim — een volk in de Joegoslavische terminologie —, ruim dertig procent is Serviër en achttien procent Kroaat. Bij de eerste vrije verkiezingen in de republiek hebben deze etnische groepen zich en masse op hun eigen, langs etnische lijnen gevormde politieke partijen gericht: de islamitische Partij van Democratische Actie is de grootste, gevolgd door de Servische Democratische Partij en de Kroatische Democratische Gemeenschap. Sinds die verkiezingen, en al helemaal sinds het uitbreken van de oorlog in Kroatië, is de Bosnische politiek er een van lopen op eieren, van moeizame compromissen en van opperste omzichtigheid als het gaat om problemen die de Serviërs, de Kroaten en de moslims zouden kunnen provoceren.

Niettemin: het bekennen van kleur ten aanzien van de toekomst van Bosnië was onvermijdelijk. Ooit immers zou de republiek, net zoals de andere binnen het oude Joegoslavië, moeten vaststellen hoe ze zich de toekomst voorstelt, buiten Joegoslavië, zoals Kroatië en Slovenië, binnen een hechte federatie, zoals de Serviërs en Montenegrijnen willen, of in een zo los mogelijke confederatie (met mogelijkheden van uittreding), waar de voorkeur van Macedonië naar uitgaat. Uitstel van het besluit zou Bosnië nog kwetsbaarder maken dan het nu al is, met het eeuwige risico dat de Serviërs en de Kroaten binnen de republiek elkaar in de haren vliegen en de burgeroorlog zich naar Bosnië uitbreidt.

Het is uiteindelijk de laatste variant geworden. Daarmee hebben de moslims hun zin gekregen. Zij immers voelen niets voor een al te hechte band met Servië, zeker niet als die republiek straks de rest van Joegoslavië gaat domineren: ze zijn vooral bang niet alleen politiek, maar ook in religieuze zin te worden gedomineerd door de Serviërs, wier Servisch-orthodoxe kerk niet bekend staat om haar tolerantie. De Bosnische moslims zien wel heil in een toekomstig Joegoslavisch staatsverband, maar dan alleen als dat een confederatie wordt, met maximale speelruimte voor de deelnemende republieken.

Dat is dan ook de kern van de twee verklaringen die gisterochtend in Sarajevo zijn aangenomen en het is ook de kern van de Servische woede. De Serviërs ergeren zich allereerst aan de Bosnische voorkeur voor een confederatie. Ze ergeren zich verder aan de tweede verklaring, waarin Bosnië onder andere zijn grenzen bevestigt. Dat betekent dat, als die grenzen in een toekomstig Joegoslavië worden geaccepteerd, de in het Kroatische gebied van Krajina geconcentreerde Servische minderheid van Servië afgescheiden blijft: tussen Servië en die Servische enclave in wat nu nog Kroatisch gebied is ligt dat grote Bosnië dat aan zijn oude grenzen blijft vasthouden.

Als die houding prevaleert, komt het mooie Groot-Servië in gevaar dat de Serviërs nu al enkele maanden gewapenderhand trachten te verwezenlijken. Vandaar dat de Serviërs alles hebben gedaan om de uitspraak te verhinderen. De voorzitter van het parlement in Sarajevo, Momčilo Krajisnik, sloot zelfs het debat voor het tot een stemming kwam — een actie die door de niet-Servische afgevaardigden werd genegeerd — en de leider van de Serviërs, Radovan Karadžić, stelde dat „de moslims en de Kroaten Bosnië de hel op aarde binnenleiden, een hel waarin de moslims als volk zouden kunnen verdwijnen". De laconieke reactie van de Bosnische president Izetbegović (een moslim): „Karadžić' woorden illustreren precies waarom we niet in het huidige Joegoslavië willen blijven.".

Daarbij hebben de Bosnische Serviërs zelf boter op het hoofd: ze hebben vooral de moslims van zich vervreemd door eenzijdig vier door overwegend Serviërs bewoonde gebieden in Bosnië en Herzegovina tot autonome regio's uitgeroepen. De Kroaten en de moslims zijn ervan overtuigd dat dat een eerste stap is op weg naar de eenzijdige aansluiting van die gebieden bij Servië. Want dat het een kwestie van tijd was voordat de Serviërs Bosnië zouden betrekken bij de grote strijd voor de vorming van een nieuw Groot-Servië, daarvan zijn de niet-Serviërs in de republiek al lang overtuigd.

De federale minister van defensie Kadijević waarschuwde gisteren dat de stap van Bosnië „naar oorlog leidt". Dat is mogelijk. Maar als Bosnië die stap niet had gezet, was de kans op oorlog wellicht nog groter geweest.

JOEGOSLAVIË

President komt niet

VERVOLG VAN PAGINA 1

De Joegoslavische president Stipe Mesić zal vrijdag ontbreken op het topoverleg van de EG in Den Haag, waarvoor alle presidenten van de Joegoslavische republieken zijn uitgenodigd. Dat is gisteren in Den Haag bekendgemaakt. Hij zal zich laten vertegenwoordigen door de federale minister van buitenlandse zaken, Budimir Lončar.

Het is niet duidelijk waarom Mesić zal ontbreken, maar zijn besluit kan te maken hebben met de recente 'staatsgreep' binnen het staatspresidium. Begin deze maand trokken de vier leden van het zogenoemde 'Servische blok' — de vertegenwoordigers van Servië, Kosovo, Vojvodina en Montenegro — de beslissingsbevoegdheid naar zich toe.

Sindsdien neemt het staatspresidium besluiten zonder dat het grondwettelijk voorgeschreven quorum van vijf leden aanwezig is. Sindsdien is de status van de vier andere leden van het orgaan, onder wie de Kroaat Mesić, onduidelijk.

In Kroatië is gisteren opnieuw gevochten, ook nadat het in Moskou ondertekende Servisch-Kroatische document over het staken van de vijandelijkheden was bekendgemaakt. De Slavonische steden Osijek en Valpovo en de dorpen in de buurt kwamen onder artillerievuur te liggen. Ook Nova Gradiška en Karlovac werden beschoten. In Otočac in het westen van Kroatië kwamen drie gardisten om het leven . (AFP, Reuter)

Ingezonden mededeling

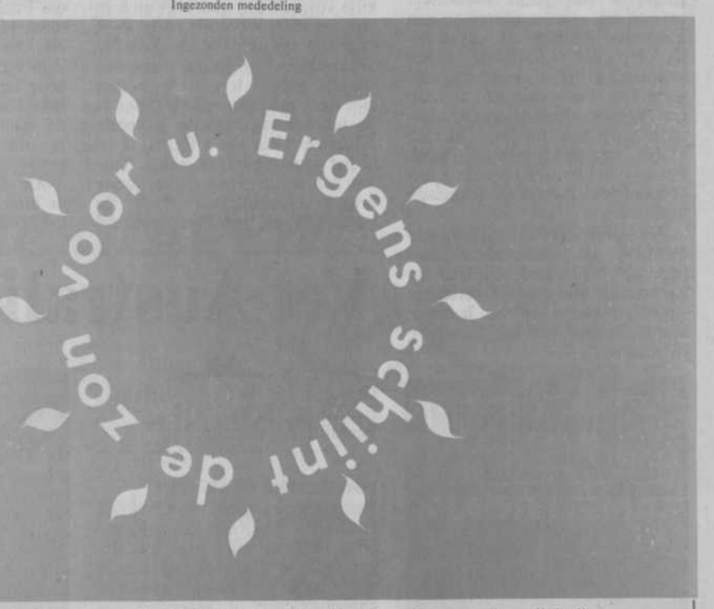

De zon schijnt voor u in de dorpen van Club Med. Dat komt goed uit, want het is er vakantie. De stemming is opperbest en er zijn vrijetijdsmogelijkheden zat. Club Med organiseert immers fantastische, geheel verzorgde vakanties, inclusief sportlessen, sportfaciliteiten, maaltijden, kinderopvang en entertainment. En dat voor een prettig prijsje. Tevens is Club Med gespecialiseerd in skivakanties. De mooiste skihellingen zijn reeds voor u gereserveerd.
Voor inlichtingen en reserveringen kunt u terecht bij het nieuwe boekingskantoor van Club Med op Stadhouderskade 13 in Amsterdam, telefoon 020-607 0 607, of bij uw ANVR-reisburo.
En dan kunt u nu uw koffer pakken. Vergeet de zonnecrème niet.

Toon mij waar de zon schijnt, en waar de sneeuw ligt, en al wat de Club Med-dorpen nog meer te bieden hebben.
Ik kijk uit naar deze gratis brochure(s):
○ Trident Zomer 91 ○ Trident Winter Zon
○ Trident Winter Sneeuw ○ Club Med 1 cruises
Naam: _____ Voornaam: _____
Straat: _____ Nr: _____
Postcode: _____ Woonplaats: _____
Ik stuur deze bon snel naar Club Med, Stadhouderskade 13, 1054 ES Amsterdam. Telefoon: 020/607 0 607.
Club Med
NRC 3

De visuele autobiografie van Daan van Golden

Tentoonstelling: Daan van Golden, t/m 10 nov. in het Stedelijk Museum, Amsterdam.

Door RENÉE STEENBERGEN

Waar komt die aan verering grenzende belangstelling vandaan voor het oeuvre van Daan van Golden? Van Golden, die nu een overzichtstentoonstelling heeft in het Amsterdamse Stedelijk Museum, is een kunstenaar die weinig exposeert en ook maar mondjesmaat kunst maakt. Tot voor kort was hij in kleine kring een soort cultfiguur, geprezen door zowel collega-kunstenaars als door kunsthistorici en critici.

Een dergelijke unanimiteit is op zichzelf al opmerkelijk. Sinds Van Golden (Rotterdam, 1936) in het kader van de kunstmanifestatie Century '87 de paden van de Amsterdamse Hortus Botanicus bedekte met azuurblauwe steentjes, is de schare bewonderaars van zijn werk flink toegenomen. Als ik me niet vergis is zijn populariteit toch het grootst gebleven binnen het kunstcircuit.

Van Golden is geen 'makkelijke' kunstenaar. Er is allereerst kennis van de kunstgeschiedenis voor nodig om zijn foto's, schilderijen en collages op waarde te kunnen schatten. De Schiedamse kunstenaar heeft paradoxaal genoeg een 'stijlloos' oeuvre gecreeerd, zoals direct opvalt als je door de zeven zalen loopt die in het Stedelijk Museum aan zijn werk zijn gewijd.

Begin jaren zestig schilderde Van Golden abstract-expressionistisch à la Willem de Kooning, maar al in 1964 ging hij over op abstracte patronen in lakverf. Het zijn vergrote sjablonen die hij op (Japans) pakpapier aantrof en die hij pijnlijk precies naschilderde. Het verheffen van wegwerpmaterialen tot kunst wekt associaties met pop-art. Van Golden gebruikte behang als kunst en omgekeerd schilderde hij zakdoeken exact na op doek. Hem lijkt het echter niet te gaan om de banaliteit of de consumptiewaarde van deze artikelen; Van Golden werd aangetrokken door het 'monnikenwerk' dat de totstandkoming vereist. Die procesmatige werkwijze, ook een kunstvorm van de jaren zestig, is voor hem een vorm van meditatie. In dezelfde periode maakte hij zijn *White painting*: een schilderij van een onbeschilderd schilderij. De verwantschap met concept-kunst, waarbij het idee belangrijker wordt gevonden dan de uitwerking, is voor de 'insiders' onmiskenbaar.

Daan van Golden, *Collage met passe-partout* (1965)

Later, in 1973 en '74, schilderde Van Golden foto's na in kleine stippeltjes (bijvoorbeeld naar een krantefoto van de jazzkoning Fats Domino), maar maakte ook collages van pakpapier, van Boeddha-afbeeldingen en van Brigitte Bardot. In de jaren tachtig trad de fotografie vooral op de voorgrond: in het Stedelijk hangt de serie *Youth is an art*, over zijn dochtertje Diana, en een reeks over de genoemde ingreep in de Hortus.

Het herkennen van al die verwijzingen naar de recente kunstgeschiedenis is op zichzelf aardig, maar bij de waardering van Van Goldens oeuvre gaat het erom, dat hij hooguit even snuffelt aan die stijlen en vervolgens zijn eigen weg gaat. Van Golden speelt met de kunsthistorie, zoals ook blijkt uit twee studies naar Pollock die hij dit jaar schilderde. Uit de abstracte *drip paintings* isoleerde hij delen waarin hij figuurtjes ontwaart, zoals een vosachtig beest met een erectie.

Van Golden is een Einzelgänger in de Nederlandse kunst. Hij maakte nooit deel uit van een groep en drong zich nooit op de voorgrond. Hij wekt de indruk altijd voor zichzelf gewerkt te hebben en niet voor het publiek. Hij exposeerde zelfs tien jaar niet (van '67 tot '77). Dat is een houding die zowel bij kunstenaars als critici bewondering afdwingt. Bovendien leent niemand zich zo goed voor een cultus als een kunstenaar die helemaal geen cult-figuur wil zijn.

Dat dat zo is, weten we door de spaarzame maar intrigerende gegevens die bekend zijn over Van Goldens leven. Hoewel Van Golden zijn privé-leven altijd heeft afgeschermd — hij wilde bijvoorbeeld nooit een foto van zichzelf bij een artikel over zijn werk —, heeft hij tegelijkertijd altijd zijn eigen wereld als uitgangspunt van zijn kunst genomen. Uit de jaren zestig zijn er de foto's van vriendin Willy, die hij hielp een internationaal fotomodel te worden maar die hem verliet voor een ander toen het doel bereikt leek. De breuk markeert het begin van de eerder aangestipte retraite van ongeveer tien jaar en wordt daardoor des te dramatischer.

Dan is er de neerslag van zijn vele reizen — behalve foto's ook de genoemde Boeddha-collages —, zijn fascinatie voor Bardot en meer recent de opnamen van zijn dochtertje die niet zouden misstaan in een familie-album. Kunst is gelijk leven, dat zou Van Goldens motto kunnen zijn: wat hem persoonlijk bezighoudt, is waard in kunst te worden omgezet. Daardoor heeft zijn oeuvre veel weg van een visuele autobiografie. Om dat te benadrukken verwerkt hij dikwijls ouder werk van eigen hand in nieuwe stukken. Dat daar wel eens sentimentele foto's of thema's tussen zitten, bijvoorbeeld Diana in een zondagse jurk met een madeliefje in de hand, is juist daarom bij Van Golden geen bezwaar: het worden geen cliché's omdat de emoties waarachtig zijn, de kunstenaar lijkt volstrekt integer. Bij Van Golden geen postmoderne liflafjes — ondanks de stijlcitaten —, geen maskerades zoals we die kennen van Andy Warhol of Jeff Koons. Van Golden is een man van vlees en bloed, met liefdesverdriet en een gezinsleven. Dit is de tweede factor die een rol speelt in de bijna kritiekloze waardering van Van Goldens kunst: kunst die zo rechtstreeks met het leven samenhangt, die *moet* integer zijn.

Het hand in hand gaan van integriteit en schoonheid is dan misschien een zeldzaamheid geworden in de moderne kunst, als kijker weten we heel goed wanneer we de harmonie van die twee voor ons zien. Van Golden kleedt zijn persoonlijke 'waarheid' in een esthetisch jasje en dat is de derde factor die zijn succes completeert. Hij heeft een feilloos gevoel voor schoonheid, voor het dusdanig combineren van vormen en kleuren dat er een aangenaam beeld ontstaat dat genoeg kracht heeft om in ons geheugen opgeslagen te worden.

Soms is die schoonheid schaamteloos: een foto van een roze bloesemblaadje op azuurblauw grint grenst aan kitsch, net als een een Boeddha badend in goud, of afdrukken van oranje zonsondergangen. Ook de citaten uit de recente kunstgeschiedenis lijken dikwijls te zijn gekozen om hun esthetische waarde: de blauwe parkiet van Matisse of het diepblauw van Yves Klein. Zelfs het 'banale' behangpapier is vaak mooi van dessin en kleur.

Onlangs had Van Golden een expositie in de Amsterdamse sociëteit Arti met het thema 'bloemen': viooltjes, bloesems en madeliefjes straalden je tegemoet. Toch wist Van Golden ook ditmaal aan die banale mooiigheid te ontkomen. Misschien omdat kunst en kitsch elkaar tegenwoordig niet meer bijten, maar vooral door de ontwapenende houding die er van zijn werk uit gaat. 'Ik vind dit gewoon mooi', lijkt Van Golden hier te zeggen, en als *fan* ga je dan voor de bijl.

Van Golden herinnert ons eraan dat kunst gewoon móói mag zijn. Hij roept daarmee een macht aan associaties en herinneringen in ons wakker aan vergelijkbare, maar diep weggestopte, verleidelijke beelden. Zijn werk schenkt ons, om met Baudelaire te spreken, 'het geluk om te dromen'.

Els Dottermans: *Wilde Lea* (foto J. Jacobs)

'Wilde Lea': tussen fatsoen en begeerte

Voorstelling: Wilde Lea naar Nestor de Tière door Blauwe Maandag Compagnie. Regie: Luk Perceval. Spel: Warre Borgmans, Peter van den Begin, Katelijne Damen, Vic de Wachter e.a. Gezien: 15/10, Brakke Grond, Amsterdam. Nog te zien: aldaar t/m 19/10 en 22 t/m 26/10.

Door PIETER KOTTMAN

Op het voortoneel staat een tiental microfoons, als betrof het een voorstelling van het Newyorkse avantgarde-gezelschap Woostergroup. Het gaat echter om het tegendeel, van voorhoede bedoel ik — en ontleent de Woostergroup juist de microfoons niet inderdaad ook aan de beste amusementstraditie? Zo ver als New York heeft regisseur Luk Perceval dan ook helemaal niet hoeven kijken: zijn *Wilde Lea*, bij de Blauwe Maandag Compagnie, is gebaseerd op onvervalst Vlaams schlagertoneel, van zijn eigen moedergrond. En op het gelijknamige stuk van Nestor de Tière, de Vlaamse Dumas-fils, algemeen beschouwd als de wegbereider van het realisme op de podia van onze zuiderburen.

In dit soort toneel gaat het om de treffende combinatie van de lach en de traan, nog altijd het effectiefste middel om een groot publiek in te pakken. De thema's zijn verdriet en liefde, de burgermoraal en de dood. En God en de wetten van de natuur. Daar gaat het eigenlijk altijd om, ook in de hoogste kunst. Vandaar wellicht, dat *Wilde Lea* doet denken aan Robert Wilsons recente *The Black Rider* — met dit cruciale verschil, dat Wilsons vorm veel verfijnder is. Perceval heeft gekozen voor frites met mayonaise, voor de slechtste smaak.

Bewust, natuurlijk. Het decor voorziet in een bandje op de achtergrond, een piepschuimen borstwering halverwege het podium en veel rood en morsig licht (nog ontworpen door de onlangs verongelukte Steve Kemp aan wie de voorstelling is opgedragen). De figuren op de voorgrond zijn een op drift geraakt panopticum van archetypes, een kermis bevolkt door geflipte kolonels, losgeslagen hoeren, standvastige spreekstalmeesters, voetvolk en Adonissen met te vette spierbundels. En dat alles *très fin-de-siècle*, voortdurend pendelend tussen fatsoen en begeerte. Het laatste wordt dan vanzelf liederlijk.

Het verhaaltje heeft een moraaltje, inzake hypocrisie versus vrijheidsdrang. Maar waar het om gaat, zoals in al het huidige toneel, is natuurlijk de vorm. Daarop heeft Perceval zich enigszins verkeken. Zijn aanpak, compleet met publiekspartipatie, is leuk tot zeer leuk — dat beetje misse woord is nadrukkelijk van toepassing. Iets meer vaart nog in deze show voor jong en oud, en niemand zal zich vervelen. De acteurs zijn voortreffelijk *sans gêne*, een strikte voorwaarde, en het cliché — „U is een formidabel publiek" — wordt uitstekend gehanteerd. Maar de knipoog ontbeert distantie. De mokerslag op de Kop van Jut blijft uit, *Wilde Lea* is lol zonder sanctie. Deze voorstelling is strikt particuliere behoeftevoorziening en dat gaat mij, moralist die ik ben, te ver. Dat wil zeggen: niet ver genoeg.

Nieuwe roman Joost Zwagerman wordt verfilmd

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 16 OKT. De filmrechten voor de nieuwe roman van Joost Zwagerman, *Vals Licht*, zijn gekocht door filmproducent Matthijs van Heijningen, nog voor dat het boek af was. Theo van Gogh wordt de regisseur van de film, waarvan de opnames volgend jaar beginnen. Donderdag verschijnt *Vals Licht*.

Het boek, handelend over een jongen uit Alkmaar die in Amsterdam Nederlands gaat studeren en verliefd wordt op een jonge prostituée, is volgens Van Heijningen „uitermate geschikt voor verfilming. Helemaal de jaren negentig. Zeker als Van Gogh het doet".

Van Heijningen produceerde eerder verfilming van boeken als *Lieve Jongens, Een vlucht regenwulpen, Van de koele meren des doods, Zwaarmoedige verhalen voor bij de centrale verwarming, Ciske de Rat* en onlangs *Eline Vere*.

Afgelopen zomer legde hij zelf de laatste hand aan het filmscript voor zijn vorige roman *Gimmick*, over het Amsterdamse kunstwereldje. De filmrechten voor dat boek berusten bij producent Gijs Versluys.

Indoor Prijs voor Zwitsers ontwerp

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 16 OKT. De Indoor Amsterdam Prijs, een aanmoedigingsprijs voor jonge industriële ontwerpers, is uitgereikt aan Yvan von Allmen uit Lausanne. De prijs, die vijfduizend gulden bedraagt, krijgt hij voor zijn ontwerp voor een draagbare stofzuiger. Volgens de jury, onder voorzitterschap van directeur Marjan Unger van de Stichting Dutch Form, is het ontwerp prachtig uitgevoerd en ook nog technisch haalbaar.

Von Allmen (1965) was één van de 42 jonge industriële ontwerpers uit Nederland, Finland en Zwitserland die onlangs vertegenwoordigd waren op de jaarlijkse tentoonstelling van het Sandberg Instituut.

De bescheiden strijd van Filoktetes

Voorstelling: Filoktetes van Sofokles door Toneelgroep Amsterdam. Vertaling: Gerard Koolschijn; vormgeving: Paul Gallis; spelers: Kees Hulst, Gijs de Lange en Rik van Uffelen; regie: Peter Oosthoek. Gezien 15/10 Bioscoop Rex, Haarlemmerstraat, Amsterdam. Te zien t/m 16/11 aldaar.

Door KESTER FRERIKS

Filoktetes is eerder een ethische verhandeling over vaderlandsliefde en heldendom dan een werkelijke tragedie. Het is ook een stuk over mannelijke sentimenten, zoals moed, strijdlust en soldateske vriendschap. Als we alle zich eindeloos vertakkende draden met de Grieks-Trojaanse oorlog doorsnijden (waarvandaan, waarom en waartoe), dan vertelt *Filoktetes* het eenvoudige verhaal van een drie Griekse helden. De een, Filoktetes, wordt op weg naar Troje door een slang gebeten en met een hevig stinkende wonde achtergelaten op het zielsverloren eiland Lemnos. Hij is in het bezit van de nooit falende boog van zijn vriend Herakles. Odysseus moet proberen Filoktetes over te halen zich opnieuw te mengen in de strijd: het orakel voorspelde dat alleen de boog van Herakles, bestuurd door Filoktetes, Troje tot overgave dwingt. Hij gaat vergezeld van Neoptolemos, die even subtiel als argeloos Filoktetes moet overhalen.

Drie karakters, drie temperamenten. Regisseur Peter Oosthoek van Toneelgroep Amsterdam schept meteen bij entree van elk personage duidelijkheid. Odysseus (Kees Hulst) presenteert zich als de beredeneerde, kille strijder. Hij gedraagt zich in zijn koel-blauwe outfit *every inch* naar zijn epitheton 'de listige'. Indrukwekkend en gebruik makend van de gehele toneelruimte met zijn sterk opklimmende trappen is de binnenkomst van de gewonde Filoktetes (Rik van Uffelen). Een in het nauw gedreven leeuw. Tussen hen in de beweeglijke, jonge krijger Neoptolemos (Gijs de Lange) in wie jeugdige onschuld en overmoed om voorrang strijden.

De uitkomst van dit korte toneelstuk is de *volte-face* de Neoptolemos maakt, daartoe aangespoord door het koor. Gekomen om Filoktetes een loer te draaien, toont hij inzicht en neemt de arme, zieke man in bescherming. Zijn verzoenende geste is hem de boog terug te schenken, dat kostbare voorwerp. Een gelukkig einde voor de Odysseus en Filoktetes, die aanvankelijk lijnrecht tegenover elkaar stonden.

Als decor koos het gezelschap de bioscoop Rex aan de Haarlemmerstraat die na de reeks voorstellingen wordt afgebroken. Hier is door Paul Gallis een gekunstelde entourage geschapen van puin, afbraak, zand, steen. Oermaterialen. Het desolate slooppand roept onmiskenbaar de sfeer op van verval en naderend afscheid. Toch bestaat er in mijn ogen geen verbintenis tussen de impact van het stuk en Rex. De ruimte-in puinhad evengoed in de Schouwburg of Bellevue kunnen staan, zoals in '83 Toer van Schayk voor Vondels *Adam in Ballingschap* een berg van steenbrokken creëerde.

Peter Oosthoek en zijn acteurs brengen *Filoktetes* als rituele vertelling, zonder veel uiterlijk vertoon of handeling. Alleen de koorleden zorgen met hun choreografische bewegingen voor onderbreking van de betrekkelijk statische, zorgvuldige mise-en-scène. Zij maken onderdeel uit van de actie door zich op essentiële momenten als handelend persoon op te stellen. Oosthoek heeft het conflict tussen het drietal bescheiden en persoonlijk gehouden, en het niet groots en klassiek-Grieks gemaakt. Hij gebruikt op dramatische momenten, zoals wanneer Filoktetes overstag gaat, een bijna Pinter-achtige, psychologische precisie om zijn innerlijke strijd uit te beelden. Rik van Uffelen krast dan wat met een nagel over afbladderende verf.

'Klassieke toneeltekst': dat woord is nauwelijks van toepassing op deze *Filoktetes*. De regisseur is eerbiedig noch brutaal geweest, hij heeft de zaak heilig verklaard noch afgestoft. Hij heeft, kortom, met nauwkeurig acterende spelers en vooral met een grootse Rik van Uffelen willen aantonen hoe wankelmoedig de menselijke ziel is, en hoe verschrikkelijk gevoelig voor aandacht. Vriendschap en compassie, daarover gaat de *Filoktetes* van Peter Oosthoek.

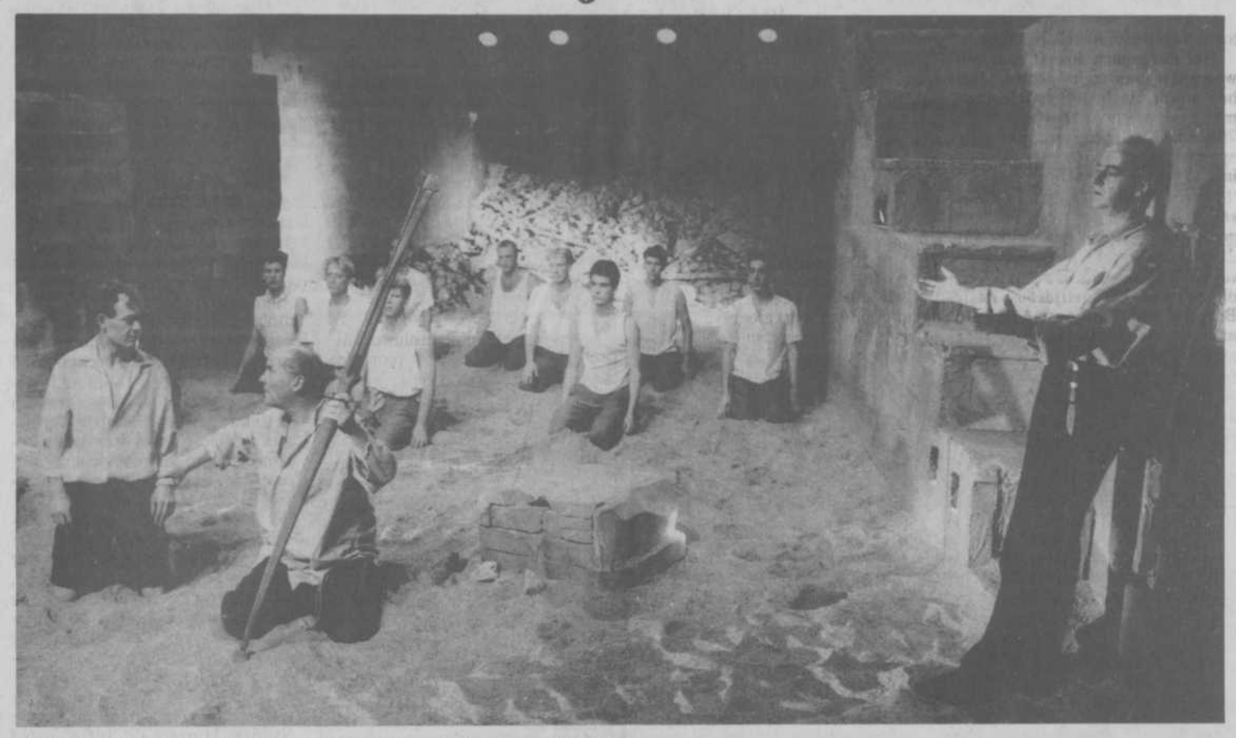

Filoktetes van Sofokles door Toneelgroep Amsterdam (foto Pief Weyman)

Daugherty & Field: pret en raffinement

Voorstelling: Daugherty & Field. Gezien: 15/10 in de Kleine Komedie, Amsterdam. Aldaar t/m 19/10.

Door HENK VAN GELDER

Bill Daugherty had eigenlijk vocalist bij een *big band* willen worden en Robin Field had opgewekte, onbekommerd romantische Broadway-shows willen schrijven. Maar die grote, populaire dansorkesten bestaan nauwelijks meer en zulke musicals worden nog zelden gemaakt. *No one likes music like that anymore*, zingen ze in het openingsnummer van de tweemans-show die ze over hun muzikale hobbies hebben samengesteld. Sinds een paar jaar boeken ze er *off Broadway* succes mee, deze week zijn ze voor het eerst in Europa.

Hopelijk niet voor het laatst. Daugherty is een zoetgevooisde tenor zoals ik er in geen jaren meer een heb gehoord en bovendien een bekwaam komiek. Field beschikt over het timbre van de *crooner* en speelt een vaardige partij piano. Samen brengen ze met aanstekelijke muzikantenpret heel wat moois van vroeger ten gehore, vaak in geraffineerd samengestelde medleys, waarin verschillende songs als in een weefwerkje in elkaar schuiven. Fraaie staaltjes daarvan vormen alle songs uit *South Pacific* binnen luttele minuten en een nummer, waarin wordt aangetoond dat veel musical-componisten Puccini, Tsjaikovski, Grieg, Chopin en Brahms hebben geplunderd. Dat laatste hoogstandje gaat over in een hilarische *Paljas*-parodie van Spike Jones.

Maar het hoogtepunt is voor mij hun versie van *Rhapsody in blue*, met een uiterst knappe zangtekst van Field, waarin waarheidsgetrouw wordt verteld onder welke omstandigheden Gershwin zijn eerste symfonische werk componeerde. Daarin komen alle talenten van deze twee *entertainers* samen: de glasheldere zang, de muzikaliteit, de historische accuratesse en vooral de verrassende manier waarop met oud repertoire nieuwe nummers zijn gemaakt.

Vet Australisch meezingen met Crowded House

Concert: Crowded House. Gehoord: 15/10 Tivoli, Utrecht. Herhaling: 16/10, 17/10 Paradiso, Amsterdam.

Door HESTER CARVALHO

Een populaire groep als Crowded House uit Australië kan zijn publiek blijkbaar alles laten meezingen, ook al gaat het om zinnen als: 'Can I have another piece of chocolate cake' of 'Wherever you go, always take the weather with you'. De uitverkochte zaal had nauwlijks aansporing nodig om om de haverklap in *community singing* los te barsten.

Nu Tim Finn, broer van zanger Neil, na een mislukte solo-carrière deel uitmaakt van de groep, lijkt Crowded House een voortzetting van hun kunstakademieband Split Enz.. Net als Split Enz., dat optrad met kleurige pakken en beschilderde gezichten, heeft Crowded House een hang naar het komische. Toch is hun derde lp, *Woodface* (1991), een zorgvuldig gecomponeerd en gearrangeerd geheel; melodieuze liedjes met steeds voldoende afwisseling en subtiele invoegingen van akoestische gitaar, violen of piano. Nooit dringt één zich op de voorgrond, ieder lijkt zich in dienst van het geheel te stellen. De zang zweemt soms naar die van Paul McCartney en de samenzang naar die van de Byrds, maar dan zonder het schrijnende van Roger McGuinn en de zijnen.

Vreemd is dat deze meeslepende nummers het voertuig zijn van uiterst banale teksten. Als het niet over chocoladetaart gaat, dan gaat het wel over God in sexy kledij of de romantiek van rozegeur. Het live-optreden hinkt daardoor op twee gedachten. Enerzijds de verzorgde, soms bombastische songs, anderzijds de presentatie met slobberige kostuums in felle kleuren, de in vet Australisch gesproken aankondigingen met ludieke ondertoon en de bewegingen van Tim Finn die een zenuwachtige Elvis lijkt te parodiëren. Zo weet de groep te ontkomen aan het etiket 'pretentieus'. Maar als de groep hun single *Chocolate Cake* onderbreekt voor een geënsceneerde ruzie tussen de broertjes Finn is dat voornamelijk storend. Relativering en serieus spelen gaan dan niet samen.

Neil Finn van Crowded House (foto Lex van Rossen)

PAN AMSTERDAM
NATIONALE KUNST- EN ANTIEKBEURS
RAI-HOLLANDHAL
12 t/m 20 OKTOBER
Dagkaart f 20,- p.p.
65+ en C.J.P. f 15,- p.p.
Kinderen tot 16 jaar gratis.
Werkdagen 11 tot 20 uur.
Zaterdag-zondag 11 tot 18 uur.
HAPPY: van 14 t/m 18 oktober van 17-18 uur. Entree + drankjes f 15,-

Ingezonden mededeling
YVONNE KROONENBERG
KAN IK HEM NOG RUILEN?
DE NIEUWE KROONENBERG
f 17,90
UITGEVERIJ CONTACT
BIJ DE BOEKHANDEL
VAN ALLES WENT BEHALVE EEN FENT ZIJN ER INMIDDELS MEER DAN 150000 VERKOCHT

Ingezonden mededeling
vanaf 18 oktober
PENTHESILEA
Heinrich von Kleist
gespeeld door Pierre Bokma, Hein van der Heijden, Sigrid Koetse, Chris Nietvelt (Penthesilea), Ramses Shaffy, Loes Wouterson en 11 leerlingen van de 4e klas van de Amsterdamse Toneelschool
regie Gerardjan Rijnders
STADSSCHOUWBURG AMSTERDAM 6242311
TONEELGROEP AMSTERDAM

Ingezonden mededeling

EXCLUSIEF

wullsen & wullsen
TRADITIE & TREND

Dit is het moment voor een stevig, mannelijk jack. Gemaakt van een marine blauwe, zuiver wollen melton. Het merk Manray biedt een onderkraag in contrastkleur, fraaie, zeer bruikbare zakken en regelbaar taillekoord. Het kan ook probleemloos over een colbert gedragen worden. Perfecte kwaliteit, daarom is ook de prijs een masterpiece:

348.-

Informatie: 070-3630990
Den Haag - Rotterdam - Gouda - Amersfoort

ZITTEND LEVEN?

MOVEMENT AND VARIATION

STOKKE stelt zitgewoontes ter discussie. Sinds vele jaren biedt STOKKE (Noorwegen) een alternatief voor het starre traditionele zitten. Een stoel van STOKKE biedt precies waar ons lichaam het meeste behoefte aan heeft: Beweging en variatie. Daarom zal een van onze stoelen zeker uw lievelingsstoel worden.

VARIABLE balans®
DESIGN: PETER OPSVIK

De garantie voor de meest beweeglijke, natuurlijke zithouding.

STOKKE

BROCHURES EN VERKOOPPUNTEN VAN HET STOKKEPROGRAMMA.
TEL. 013-44 30 46. TFX. 013-36 78 15. POSTBUS 10129, 5000 JC TILBURG.

NODIGT U ZE NOG UIT DIT WEEKEND?

WANT ONZE STIJLVOLLE, VROLIJKE, BLOEMIGE, DEFTIGE EN LIEFLIJKE GORDIJNSTOFFEN MOGEN GEZIEN WORDEN. ONZE COLLECTIES ZIJN MOOIER DAN OOIT. WANT ALS OUDSTE WARENHUIS VAN EUROPA HADDEN WIJ DE EERSTE KEUS. EN HEEFT U DE BESTE KEUS. IN ALLE KLEUREN VAN DE WERELD NORMAAL *f* 67,50 EN *f* 79,50 PM.

NU *f* 29,50 PM.

*MITS IN VOORRAAD. SELECTED ITEMS.

metz&co
BY APPOINTMENT TO THE COURT OF THE NETHERLANDS
Since 1740
LEIDSESTRAAT AMSTERDAM

INLICHTINGEN
over adverteren in de rubriek Exclusief
Tel. 010-4066275
Fax 010-4066944

EXCLUSIEF

Bedrijfshuisvesting

UW AANBOD OP DE JUISTE PLAATS
IN NRC HANDELSBLAD

Voor meer inlichtingen en tarieven kunt u bellen met de Accountgroep Onroerend Goed, telefoon: 010-406.6291/6293.

Controle op milieuregels: 52 verbalen

DEN HAAG, 16 OKT. Een grote landelijke controle-actie van Rijkswaterstaat heeft 52 processen-verbaal opgeleverd wegens overtreding van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO). Dat heeft het ministerie van verkeer en waterstaat gisteren bekendgemaakt.

Volgens het ministerie maakt de actie, die in de laatste week van september werd gehouden, duidelijk dat de milieu-wetgeving in ons land op grote schaal wordt overtreden. Nonchalant gedrag en een verkeerde mentaliteit liggen vaak ten grondslag aan de overtredingen, aldus Verkeer en Waterstaat.

Tijdens de controle-actie werden 200 ambtenaren van rijkswaterstaat, 80 agenten van de rijkspolitie te water en enkele tientallen milieu-controleurs ingezet. In totaal werden 346 verschillende bedrijven bezocht, waarvan 18 procent de lozingsvergunning bleek te overtreden.

Inspectie van de uiterwaarden in Gelderland leverden 49 illegale dumpingen op, variërend van vuilniszakken, puin en koelkasten tot verdachte partijen grond.

Illegale olielozingen door de scheepvaart blijken ook nog steeds veel voor te komen, concludeert Verkeer en Waterstaat. Zo werden 22 schepen op heterdaad betrapt, hetgeen tot 20 processen-verbaal leidde.

De controle had voor een belangrijk deel plaats vanuit de lucht. Zodra er verontreinigingen werden waargenomen, begaven de grondploegen zich naar de plaats des onheils. Het ministerie bestempelt deze werkwijze als 'zeer effectief'.
(ANP)

Dierenpark begint aanleg tropisch bos

Door onze correspondent

ARNHEM, 16 OKT. Burgers Dierenpark in Arnhem is begonnen met de aanleg van een overdekt tropisch vloedbos. Dergelijke mangrovebossen komen voor langs de kusten op het zuidelijk halfrond.

Het dierenpark streeft naar een weerghave van zo'n gebied. Het bos wordt, inclusief getijdezones met brak water, aangelegd in de 750 vierkante meter grote hal, die opgezet is als voorstudie voor de in 1988 geopende oerwoudhal 'Burgers Bush'. In deze hal zijn veel van de benodigde voorzieningen al aanwezig en dat maakt dat de kosten beperkt kunnen blijven tot rond de zes ton. De planten en dieren voor het getijdebos haalt Burgers' uit Zuid-oost-Azië. De modder, die kenmerkend is voor mangrovegebieden, uit de uiterwaarden bij Rhenen. Deze zou voldoende kalk bevatten voor het project en geschikter zijn dan slik uit de vervuilde Waddenzee.

De drassige grond waarin mangrovebossen staan is brak: het zeewater vermengt zich met rivierwater. In Arnhem wordt het Nederlandse slik kunstmatig zout gemaakt. In de modder, die bij laag water bloot komt te liggen, leven behalve allerlei micro-organismen dieren als krabben en slijkspringers. Ook dient het slik als kraamkamer voor vissen, waardoor ook viseters, zoals reigers, het gebied bevolken. Burgers' heeft de hal in tweeën gedeeld: de viseters leven in een apart gedeelte. De leem, die sinds gisteren wordt aangevoerd, wordt aangeplant met bomen en planten met een hoge groeisnelheid, die volgens Van Hooff over een half jaar al een compleet beeld van een mangrovebos kunnen geven. Het tropische vloedbos is de derde overkapte attractie van Burgers' Dierenpark. Drie jaar geleden werd het park uitgebreid met een oerwoudhal en over anderhalf jaar is de nog in aanbouw zijnde woestijnhal gereed.

LEIDEN - Twaalf Roemenen zijn in het gebouw van het Leidsch Dagblad begonnen met de ontmanteling van de oude rotatiepers van de krant. Uitgever Damiate van het Leidsch Dagblad heeft de pers kostenloos overgedragen aan de kranten Romania Libera en Expres. Deze kranten worden nu nog gedrukt in de centrale Roemeense 'staatsdrukkerij'. Bij de opbouw van de pers in Boekarest zullen de Roemenen worden bijgestaan door een drukker van het Leidsch Dagblad. De Roemenen sliepen tot voor kort op een stretcher naast de pers. Maar nadat een van hen griep kreeg is een onderkomen voor ze gevonden in Noordwijkerhout. (Foto NRC Handelsblad/ Rien Zilvold)

Werkgroep komt met keuzemogelijkheden volksraadpleging

Referendum over auto in hoofdstad

Door een onzer redacteuren.

AMSTERDAM, 16 OKT. Een 'autoluw' Amsterdam waarbij het aantal parkeerplaatsen in de binnenstad gehalveerd wordt, de bereikbaarheid per auto wordt beperkt, het verkeerslawaai spectaculair zal afnemen en veel grachten geen auto's meer kennen maar wandelpaden langs de wallekant. Of een 'normaal' Amsterdam, waarbij het aantal legale parkeerplaatsen gelijk blijft, de bereikbaarheid van de binnenstad per auto beter wordt, het lawaai en de verkeersopstoppingen zullen toenemen, de bewoners hun auto kunnen houden en het winkelbestand op hoog niveau blijft.

Dat is, als het aan de ambtelijke voorbereidingsgroep ligt, het dilemma waar de Amsterdammers voor gesteld zullen worden bij het gemeentelijke referendum dat in maart volgend jaar wordt gehouden. De voorstellen, die de afgelopen maanden zijn voorbereid door een werkgroep van ambtenaren uit meer dan een dozijn diensten en afdelingen, worden volgende week vrijdag voorgelegd aan het college van B en W. Als het college ermee instemt, zullen de kiezers in maart, na een uitvoerige voorlichtings- en discussieronde, de beslissing nemen over de twee scenario's. Over de economische en maatschappelijke consequenties van de twee keuzemogelijkheden bestaat echter nog steeds op veel punten onduidelijkheid.

Op dit moment zijn er in de Amsterdamse binnenstad 23.000 legale en 4000 illegale parkeerplaatsen. De binnenstadbewoners bezitten 17.000 auto's. In scenario I, waarin het huidige beleid blijft zoals het is, wordt ernaar gestreefd het aantal parkeerplaatsen in garages uit te breiden van 6000 naar 8000 en het aantal parkeerplaatsen op straat te verminderen met eenzelfde aantal. Het illegaal parkeren zal verder worden teruggedrongen, terwijl men via hoge tarieven en het instellen van een maximale parkeerduur het lang parkeren — met name van forensen — met 75 procent wil terugbrengen. Men verwacht met deze maatregelen het woon-werkverkeer met een derde te kunnen terugbrengen, waarmee ruimte wordt geschapen voor een toename van het zakelijk verkeer met een vijfde. Wel zullen er vermoedelijk meer verkeeropstoppingen gaan ontstaan.

In scenario II, de 'autoluwe' variant, is slechts plaats voor de helft van het aantal auto's dat de bewoners van de binnenstad op dit moment hebben. Het beeld van geparkeerde auto's zal grotendeels uit de binnenstad verdwijnen: in totaal zullen er nog maar 11.000 parkeerplaatsen zijn, waarvan veruit de meesten (8000) in parkeegarages. De bewoners kunnen in de toekomst hun auto kwijt in parkeergarages rondom de binnenstad. Voor zakelijk- en winkelverkeer worden auto's alleen nog maar toegelaten voor een maximum parkeerduur van twee uur. Tegelijk worden alternatieven geboden op het gebied van openbaar vervoer, zoals electrische mini-busjes. Het gemeentevervoerbedrijf verwacht in deze variant op bepaalde lijnen 30 tot 40 procent meer passagiers. De mogelijkhedem om de frequenties op deze lijnen op te voeren zijn echter beperkt.

Volgens de berekeningen van de desbetreffende diensten zal het totaal aantal verplaatsingen per auto in dit scenario met 60 procent afnemen: het forensenverkeer met 66 procent, het zakelijk verkeer met 25 procent en het winkelverkeer met 50 procent. Wel blijft de Amsterdamse binnenstad voor de kortparkerende zakelijke en winkelende bezoeker ook in dit scenario vrij goed bereikbaar.

Een bijkomend effect van het 'autoluwe' scenario is dat de parkeerdruk op de wijken rondom de binnenstad fors zal toenemen. Over de maatregelen die in dit verband genomen moeten worden blijft de notitie echter in het vage. Dat geldt ook voor de handhavingsproblematiek, die een dergelijk streng parkeerregime onvermijdelijk met zich meebrengt. De werkgroep meent dat een speciaal toelatingssysteem tot de binnenstad noodzakelijk is, maar de vele technische en juridische haken en ogen die daaraan zitten — de openbare weg kan bij voorbeeld niet voor bepaalde groepen ontoegankelijk worden verklaard — worden niet uitgewerkt.

Ten aanzien van de economische effecten van beide scenario's is het, aldus de werkgroep, zeer moeilijk een prognose te maken. Zeker is dat in het 'autoluwe' scenario de kosten van het parkeren fors zullen stijgen — zo zelfs, dat men verwacht dat een aantal bewoners om die reden hun auto van de hand zullen doen. Uit een reeks interviews die de hoofdafdeling Economische Zaken hield naar aanleiding van de referendumplannen, blijkt dat een groot aantal bedrijven tamelijk onverschillig staat tegenover zware ingrepen in de auto-infrastructuur. Veel, vaak kleinere, kantoren in de binnenstad blijken weinig afhankelijk meer te zijn van de bereikbaarheid per auto. Voor hen kan het zelfs aantrekkelijker worden zich in een auto-vrij gebied te vestigen. Wel zullen bij voorbeeld de banken, de groothandel en andere bedrijven die sterk auto-afhankelijk zijn minder snel voor de binnenstad opteren. Veel van deze bedrijven hebben de binnenstad echter al verlaten en zich gevestigd in Amsterdam Zuid, Zuid-Oost of elders aan de rand van de stad. Voor de winkels in de binnenstad verwacht de werkgroep bij een beperking van het autoverkeer weinig problemen bij het jongere publiek, de dagjesmensen en de buitenlandse toeristen. Wel verwacht men een terugval van oudere klanten, die uit de omgeving van de stad moeten komen. De werkgroep schat op grond daarvan het omzetverlies op 100 miljoen gulden per jaar, waardoor de realisering van nieuwe winkelprojecten in gevaar kan komen.

Het 'autoluwe' scenario zal, mochten de Amsterdammers daartoe beslissen, pas na 1994 gerealiseerd kunnen worden. Tot die tijd geldt nog het convenant dat het gemeentebestuur met het bedrijfsleven gesloten heeft over de bereikbaarheid van de binnenstad, De uitvoering van deze variant zal, zo verwacht de werkgroep, in totaal een jaar of tien in beslag nemen.

(Advertentie)

Doen sponsored magazines wat ze moeten

Als er al sprake is van effectiviteit van een sponsored magazine, dan berust dat in 50 procent van de gevallen op louter toeval zegt Marjolein Kooij in discussie met uitgevers De Croock en Van den Boom in NieuwsTribune. Uit haar onderzoek naar 134 business-to-business magazines trok zij de conclusie dat noch opdrachtgevers noch uitgevers aandacht besteden aan doelgroepselectie en onderzoek naar effectiviteit. Carole Swarthof, die eveneens een onderzoek deed, concludeerde dat van de 52 organisaties die daarin meeliepen er maar heel weinig doelstellingen formuleerden en als dat wel het geval was, ze bovendien niet controleerden of die gehaald werden. Carole had eerder met haar conclusies in NieuwsTribune de gram van uitgever van sponsored magazines Rolf Boost op haar hals gehaald.

De marketingtopman van de Robeco Groep, dr. Erik Albarda, kan daarentegen met tevredenheid naar zijn eigen sponsored magazine kijken. 'Safe', dat een controlled circulation heeft van 185.000 stuks. Uit lezersonderzoek bleek dat 49% van de lezers het blad met een 7 waardeert, 37% geeft een 8.

Verder in NieuwsTribune van morgen de reanimatie van Supra Koffie van Van Nelle. Marcel Rijkenberg, marketing manager koffie en thee bij Douwe Egberts, en Frank Krouwels, product groupmanager bij Van Nelle/Kanis & Gunnink, vertellen hoe na de overname door Sara Lee/DE het merk Van Nelle Supra vanuit een brandportfolio kon worden geherpositioneerd. In NieuwsTribune.

NIEUWS TRIBUNE

Het adverteerdersvakblad dat zoveel marketing in zijn kolomen doet: 03240-42020

'Mensen ergeren zich aan kleine dingen'

Dit is het vijfde en laatste deel van een serie over de praktijk van de sociale vernieuwing in een aantal gemeenten.

Door onze correspondent
ANNET VAN EENENNAAM

MIDDELBURG, 16 OKT. Scheef liggende stoeptegels, hondepoep, kuilen in het wegdek en verwilderd openbaar groen. De gemeente Middelburg gebruikt de sociale vernieuwing tot nu toe vooral om de dagelijkse 'kleine irritaties' te bestrijden. „Je moet namelijk ergens beginnen", stelt projectleider L.A. Vorthoren laconiek. „We merken dat mensen zich vooral aan die kleine dingen ergeren. Dus spelen we daar op in. Als we daarmee hun vertrouwen hebben gewonnen, kunnen we verder met zwaardere onderwerpen als vereenzaming en maatschappelijke achterstand."

Ongeveer een jaar geleden werd de sociale vernieuwing in Middelburg gepresenteerd. Wethouder Smitskamp trok welgemoed de Magistraatwijk in — één van de vier uitverkoren wijken waar de vernieuwing vooral zou worden toegepast — om met de bewoners een 'open gesprek' aan te gaan. Ze wilden weten wat er onder de mensen leefde en wat zij van de gemeente verwachtten. Het zaaltje was afgeladen en de aanwezigen barstten los. Alle grieven die jarenlang alleen op verjaardagsvisites waren geuit, gooiden ze de wethouder nu voor de voeten.

„Het was", herinnert secretaris C.J. Rozemond van de wijkvereniging zich, „niet kinderachtig wat Smitskamp over zich heen kreeg. De mensen voelden zich absoluut door de gemeente in de steek gelaten." Zelf was hij niet ongelukkig met de uitbarsting, want na afloop van de bijeenkomst werd een werkgroep gevormd die iets aan de onvrede zou gaan doen. Rozemond nam er zelf zitting in en had hoge verwachtingen: eindelijk zou er iets veranderen.

Nu, een jaar later, moet de wijksecretaris constateren dat er helemaal niets is gebeurd. „Gemeentebestuurders kunnen wel veranderingen willen, maar als ze geen greep hebben op hun ambtenaren kun je het wel vergeten." Hij somt een lijst op van onderwerpen die via de werkgroep bij de gemeente zijn aangekaart: verkeersmaatregelen in een drukke straat, betere opvangmogelijkheden voor groepen jongeren die vroeger in de wijk veel schade aanrichtten, een wijkontmoetingspunt waar allerlei hulpverlenende instanties spreekuur kunnen houden; alle onderwerpen werden onder tafel gewerkt. En volgens Rozemond is er zelfs aan de 'kleine irritaties' niets gedaan: „We hádden een plan voor de aanleg van hondenuitlaatplaatsen. Dat is in een lade verdwenen. En wat het openbare groen betreft: deze zomer hebben we gevraagd of de gemeente wat bosjes kon snoeien die het zicht benamen bij het oversteken van een straat. De dienst gemeentewerken zei: we hebben ons te houden aan ons groen-beheersplan. In november zijn die bosjes weer aan de beurt."

Sociale vernieuwing in Middelburg speelt in op kleine irritaties

Projectleider Vorthoren lacht verontschuldigend als hij de kritiek van de wijkvereniging hoort. „We hebben wel degelijk hard gewerkt", vindt hij. „Maar dat gebeurde voornamelijk achter de schermen. Misschien hebben we daar niet genóeg ruchtbaarheid aan gegeven."

Hij ziet de contouren van wat de sociale vernieuwing in Middelburg moet gaan worden duidelijk voor zich: elk van de vier uitgekozen wijken krijgt een ondersteuningspunt waar verschillende instanties hun diensten aanbieden. Vanuit de gemeente zorgt een 'wijkcoördinator' voor administratieve hulp. Een 'wijkbemiddelaar' — via een banenpool aangesteld — trekt actief de wijk in en benadert bewoners zelf over eventuele problemen. En voor het onderhoud van openbare voorzieningen is een ploeg aangesteld, ook bestaande uit banenpoolers, die eenvoudige klusjes uitvoert. Elke wijk krijgt een eigen budget waarmee de kosten kunnen worden gedekt.

De uitvoering van het plan is, zo moet Vorthoren bekennen, tot nu toe moeizaam verlopen. De gemeente Middelburg werkt op het moment aan een reorganisatie waarbij veel ambtenaren hun energie steken in onderlinge machtsstrijd. Voor sociale vernieuwing bleef weinig tijd over. „Maar per 1 januari moet de reorganisatie rond zijn. De rust zal dan wel weer terugkeren."

Ondertussen heeft de projectleider bij het college van B en W een notitie 'gedropt' waarin hij voorstelt twee van de vier wijkcoordinatoren te recruteren uit de 'harde sectoren' van het gemeentelijk apparaat. „Nu komen ze alle vier uit de welzijnshoek en denken de anderen dat sociale vernieuwing alleen iets is voor de 'softies'. Dat moet dus doorbroken worden. We moeten ver door zien te dringen binnen het apparaat."

Maar de tijd dringt, dat realiseert de projectleider zich: de mensen in de wijken willen resultaat. „We moeten zorgen dat voor het einde van dit jaar in elk geval in enkele wijken het project fatsoenlijk draait. Doen we dat niet, dan verliest de sociale vernieuwing haar geloofwaardigheid in Middelburg. En dat moeten we niet hebben."

De eerdere delen in deze serie verschenen op 3, 7, 9 en 11 oktober.

Directeur van Dopharma langer vastgehouden

BREDA, 16 OKT. De directeur van Dopharma BV in Breda zal voorlopig worden vastgehouden. Dat heeft de raadkamer van de rechtbank in Breda beslist. De man, die wordt verdacht van betrokkenheid bij de handel in groeibevorderende middelen, werd vorige week maandag gearresteerd. De raadkamer heeft daarnaast de gevangenhouding bevolen van de directeur van Dopharma International BV. Hij was belast met de inkoop van onder meer hormonale grondstoffen en clenbuterol. Eenzelfde beslissing is genomen ten aanzien van het hoofd van de afdeling verkoop van Dopharma. Beiden waren op 7 oktober al in bewaring gesteld. Een dierenartsbezoeker en een Noord-Brabantse dierenarts zijn gisteren door de officier van justitie in vrijheid gesteld. Op dit moment bevinden zich nog vier medewerkers van het bedrijf in voorarrest. Ook worden nog een Noord-Brabantse dierenarts en zijn echtgenote en een dierenarts uit Gelderland vastgehouden.

DEA: permanente post in Suriname

PARAMARIBO, 16 OKT. De Amerikaanse drugsbestrijdingsdienst DEA wil een permanente missie in Suriname vestigen. Dit heeft de ambassadeur van de Verenigde Staten, J. Leonard, in Paramaribo meegedeeld aan minister Girjasing van justitie en politie. Washington wil een overeenkomst met Paramaribo sluiten over opleidingen en materiële hulp aan de politie bij de drugsbestrijding. Girjasing wil nagaan in hoeverre het mogelijk is dat de Verenigde Staten en Nederland gezamenlijk Suriname ondersteunen bij de bestrijding van de drugshandel. Hij zal deze kwestie aan de orde stellen tijdens het ministersoverleg met Nederlandse collega's dat binnenkort op de Nederlandse Antillen plaatsvindt. Een DEA-team heeft enkele weken geleden in Suriname onderzoek verricht, maar de resultaten hiervan zijn niet bekendgemaakt.

Protest asielzoekers uit Vietnam afgelast

DEN HAAG, 16 OKT. Een demonstratie van ongeveer 150 Vietnamese asielzoekers uit Oost-Europa vandaag op het Binnenhof gaat niet door. Dat heeft de organisatrice L. Lu vandaag bekendgemaakt. De asielzoekers die uit Oost-Europa zijn gevlucht vanwege het racistisch geweld, worden niet gesteund door de Associatie van Vietnamese Vluchtelingen in Nederland (AVVN). Hierdoor moest de demonstratie wegens gebrek aan financiële middelen worden afgelast. De AVVN beschouwt de Vietnamezen als Oosteuropese vluchtelingen. De Vietnamese vluchtelingen uit Oost-Europa willen nu op 8 december, de dag van internationale mensenrechten, hun wens in Nederland te willen blijven kenbaar maken op het binnenhof.

'Vredesconferentie niet in Den Haag'

DEN HAAG, 16 OKT. De conferentie over vrede in het Midden-Oosten op 29 oktober zal volgens het Egyptische persbureau MENA in het Zwitserse Lausanne gehouden worden en niet in Den Haag. Het persbureau zegt zich te baseren op 'hooggeplaatste bronnen' in Cairo. De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zullen, volgens MENA, de uitnodigingen bekendmaken na het overleg tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, James Baker, en zijn Sovjet-collega Boris Pankin vrijdag in Israël. Als argument voor het niet houden van de conferentie in Den Haag wordt genoemd dat de EG in Den Haag al de vredesconferentie over Joegoslavië is belegd.

'Ziekteverzekering voor asielzoekers'

DEN HAAG, 16 OKT. Het ministerie van WVC heeft een aantal ziektekostenverzekeraars offertes gevraagd voor polissen die bestemd zijn voor asielzoekers. Op 1 januari dreigen de 25.000 asielzoekers onverzekerd te raken voor de kosten van huisarts en geneesmiddelen. Dat is een gevolg van het kabinetsvoornemen om volgend jaar beide verstrekkingen uit de Ziekenfondswet over te hevelen naar de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, een verzekering waar asielzoekers geen aanspraak op kunnen maken. Asielzoekers zijn nu voor de duur van hun asielaanvraag verzekerd bij het ziekenfonds.

Overvallers

UTRECHT, 16 OKT. De rechtbank in Utrecht heeft gisteren twee mannen die op 6 augustus het Van der Valk-motel Oriental Palace in Breukelen overvielen tot een gevangenisstraf veroordeeld van respectievelijk vier en drie jaar. Twee andere mannen kregen ieder twee jaar celstraf, waarvan respectievelijk acht en zes maanden voorwaardelijk. Zij waren niet daadwerkelijk bij de overval betrokken, maar hadden wel geholpen bij de voorbereiding. De daders maakten bij de overval 200.000 gulden buit en bedreigden een baliemedewerker van het motel met vuurwapens.

KRONIEK

Door Marc Chavannes

Deeltijdpolitiek (1)

In zijn toneelstuk 'De Nacht van Schmelzer' laat Martin van Amerongen zien dat politiek een bijzondere vorm van juniorenvoetbal is. Hij doet dat met een gaaf gevoel voor de realiteitswaarde van het absurde. De voorstelling van deze 'politieke burlesque' door het Nationaal Toneel is heerlijk en moet zo nodig door tussenkomst van de Stichting Burgerschapskunde in ieder Kultureel Sentrum van het land worden gespeeld.

Schrijver en regisseur treffen een balans tussen karakters en motieven van de hoofdrolspelers in het drama van vijfentwintig jaar geleden. In hun versie komen geen aperte slechterikken en helden voor. Iedereen doet zijn best. Kleine gevoelens en grote motieven slingeren om elkaar heen. Daarmee wordt de werkelijkheid van de politiek waarschijnlijk meer recht gedaan dan met een boemanvariant.

Het stuk illustreert de afstand tussen 'de zaak waar het om gaat' en wat er werkelijk gebeurt. 'Het publiek' moet zich wel buitengesloten voelen. Die paar honderd miljoen waar Cals en zijn team in 1966 over vielen, fungeerden slechts als aanleiding. Het echte onderwerp was waarschijnlijk het tanend vertrouwen in de christen-socialistische coalitie van dat moment. Maar dat werd niet gezegd.

Parlementaire politiek heeft nog steeds iets van voetballen op een kluit. Er is maar een enkel onderwerp dat een beetje spannend is. De weigering van het CDA in de Eerste Kamer mee te werken aan de behandeling van de stelselwijziging ziektekosten (Simons) was in de Tweede Kamer vorige week zo'n rotje op het veld. Een dag later was de opwinding voorbij. 'Tamme Algemene Beschouwingen', schreven de sportverslaggevers uit de Kamer.

Voor de oren was het inderdaad aangenamer naar Van Amerongens met Shakespeare aangelengde beschouwingen in het gebouw van de voormalige Staatsdrukkerij te luisteren dan naar de echte aan het Binnenhof. Maar in werkelijkheid was daar wel het een en ander aan de hand. Niet alleen dat het immigratie-taboe Janmaat uit handen werd genomen, al werd er weinig nieuws nieuws over gezegd.

Het waren de eerste Algemene Beschouwingen na de opheffing van het Taboe op (discussie over) de Uitkeringsstaat. Bijna even historisch was de vanzelfsprekendheid waarmee alle grote fracties buiten zichzelf traden en 'de politiek' bespraken als het probleem dat veel burgers er in zien. 'Er kunnen best wat minder ministeries zijn, de overheid moet nou maar eens kiezen waar zij echt voor nodig is. En de Tweede Kamer, ach, die praat veel te veel. Als we om de week bijeen komen, dan hebben we meer tijd voor diepe gedachten én contact met de achterban.'

Thuis bij de koffie heel zinnige opmerkingen. Wanneer fractievoorzitters in 's lands vergaderzaal gaan meedoen met het altijd populaire *bureaucrat-bashing* en er nog een lik anti-politiek sentiment bij serveren, dan is het uitkijken geblazen. Het klonk prettig zelfkritisch, maar wie net heeft besloten dramatische ingrepen in de sociale zekerheid te doen, zal even flink moeten blijven en kan niet zeggen: ach, let maar niet op ons, we zijn wat in ons zelf gekeerd. Alles was al gezegd? Ja, op partijvergaderingen. Bovendien worden buiten de Kamer al weken nieuwe compromissen uitgekookt die de plannen een ander aanzien kunnen geven, maar opnieuw, daarover nauwelijks een woord.

Burgers zijn niet allemaal even aardig, maar de meesten zijn niet gek. Voor politici geldt het zelfde. Het verschil is alleen dat Beroeps Politici zich gaandeweg een bijzonder Gevoel aanmeten. Het Fractiebelang. Het Partijbelang. Het Coalitie-belang. En het Bijna Insider-gevoel.

Tweede Kamerleden denken na een tijdje: weliswaar zegt mijn ervaring/gezond verstand dat dit voorstel niet deugt, maar ik heb me laten vertellen dat de kwestie heel ingewikkeld ligt (zie het rapport Wagner-Stevens-Van der Zwan-Dunning) en dus moet ik maar vóór zijn. Een probleem wordt dan een *dossier* en de kiezer heeft het nakijken.

Er veel is misgegaan toen politici zich vergaand gingen specialiseren. De wereld is ingewikkeld, dus deelt men het aantal problemen door het aantal fractieleden. Dat ruimt op in het geweten. Maar de praktijk is dat straks drie, vier Kamerleden (van de grote fracties) besluiten of dit land met een beroepsleger krijgt.

Het jarenlange gehannes met de omroeppolitiek wordt gedragen door anderhalve specialist in de ene en één 'specialist' in de andere regeringsfractie. Nederland is niets anders gewend dan Nederland 1 t/m 3, en RTL4 heeft de concurrentie op niveau wat uitgesteld, zodat het belastinggeld (want dat is de omroepbijdrage) nog steeds vrijwel ongecontroleerd over de akkers wordt uitgereden.

Natuurlijk kan niet ieder Kamerlid alles van ieder 'dossier' lezen, laat staan weten. En toch schuilt in het deeltijdgeweten van het moderne Kamerlid een kern van de vervreemding tussen Kiezer en Gekozene. Kamerleden hoeven zich niet zo vaak voor hun kiezers te verantwoorden omdat de meesten weinig druk van een district voelen. Maar wie wel eens heeft gehoord hoe de meesten onderwerpen buiten hun pakket verdedigen, krijgt spontaan de neiging de volgende keer op iemand anders te stemmen.

In Engeland en Amerika zien honderden parlementariërs kans over alle grote onderwerpen iets zinnigs te zeggen. Nederland is kleiner en minder welbespraakt. Als wij 75 Tweede Kamerleden hadden, die hun *intuïtie, gezond verstand, werklust, snuggerheid* en *moed* zouden willen wijden aan de onderwerpen van de dag, dan zouden niet zo veel mensen met onverschilligheid of walging aan 'Den Haag' denken.

Een kleiner aantal dwingt beperking tot hoofdlijnen af. En maakt geld vrij om van tijd tot tijd deskundig advies in te roepen. Of het dan ook nodig is *om de week* te gaan vergaderen betwijfel ik. Wie drie dagen per week over hoofdlijnen spreekt met het kabinet en zich niet met ambtenaren probeert te meten in commissievergaderingen, houdt vier dagen over voor inspiratie.

De details van de wijzigingen in WAO en Ziektewet vragen straks niet de aandacht van ieder Kamerlid. Maar juist bij zulke onderwerpen, die helaas het dagelijks leven van veel kiezers raken, is het van vitaal belang voor het bestaansrecht van het parlement, dat Kamerleden hun rol als volksvertegenwoordiger vervullen. En zeggen wat zij zelf vinden.

De zoemende vlieg in de bestuurderscabine van het CDA, Eerste Kamerlid Kaland profeteert deze week in HP/De Tijd: de collega's in de Tweede Kamer zijn te veel tot gijzelaars van de coalitie geworden, zetten hun verstand op oneindig en hopen op een bestuurlijk baantje in het naparlementaire bestaan.

Hij heeft gelijk. Als Tweede Kamerleden iets meer gingen denken en doen als goede Eerste Kamerleden, dan konden Kaland c.s. de politieke adrenaline wat rustiger door de aderen laten vloeien, en zich overgeven aan een bedachtzame dommel, om in uitzonderlijke gevallen een wijs gebrom te laten horen.

Waarom vrouwen zwijgen over seksuele intimidatie

Anita Hill, hoogleraar in de rechtsgeleerdheid (foto Reuter)

Door Naomi Wolf

Dit is geen artikel over seksuele intimidatie omdat de zaak Hill versus Thomas net zo min te alleen over seksuele intimidatie gaat, als de bestorming van de Bastille alleen maar het opzijschuiven van de van de gevangenisbewaking betrof. Vrouwen zullen niet vergeten waar zij stonden hadden toen Anita Hill haar mond opendeed. Dit is niet slechts een zaak van twee individuen en wat er al dan niet tussen hen is voorgevallen, daarvoor zijn de aanklachten te ernstig. Juristen vallen over elkaar heen op onbekend terrein, en veel vrouwen kijken toe met het besef dat hier geschiedenis wordt gemaakt, want de ideeën over seksuele conditionering in Amerika zouden wel eens ondersteboven kunnen worden gahaald.

De beschuldigingen van Hill, en de reactie erop van de senaat, pinnen de status van Amerikaanse vrouwen vast op drie posities. De eerste begrijpen we allemaal: Volgens een *New York Times-CBS* enquête van vorige week is een groot aantal vrouwen op het werk met seksuele intimidatie geconfronteerd. Een onderzoek uit 1981 onder vrouwelijke regeringsemployees wees uit dat drieënveertig procent met seksuele intimidatie te maken had gehad; en het grensverleggende onderzoek *'Seksuele intimiteiten bij werkende vrouwen'* van Catharine MacKinnon rapporteert dat tweederde van de werkende vrouwen is lastiggevallen. De hoorzittingen hebben, zo constateerde senator Arlen Spector afgelopen zaterdag in het licht van de gebeurtenissen, „het bewustzijn in Amerika vergroot".

Wat in zaak Hill-Thomas naar voren is gekomen omvat meer dan alleen seksuele inbreuken. De onthullingen leggen het tekort bloot in ons politieke systeem om iets voor vrouwen te doen en zij belichten de wijze waarop in de afgeloppen tien jaar economische pressie van een door mannen gedomineerde werkvloer heeft bijgedragen aan de verlamming van het feminisme als een sociale beweging op een brede basis.

Op basis van de inzichten die we inmiddels beetje bij beetje kunnen vergaren naar aanleiding van deze zaak, zouden vrouwen, die als pressiegroep minder effectief waren dan The National Rifle Association, zich kunnen verenigen in een lobby met evenveel mogelijkheden als het mogelijke aantal leden, namelijk de helft van het land. De razernij van vrouwen over de onverschillige manier waarop er met hun belangen als kiezers wordt omgesprongen, overschrijdt de grenzen van de partijpolitiek. Republikeinse vrouwen lopen een even grote kans te worden geconfronteerd met seksuele intimidatie als Democratische vrouwen. Beiden zijn woedend, ongeacht de uitkomst, over de manier waarop de zaak aanvankelijk werd aangepakt.

Seksuele intimidatie raakt de kern van de ideologie van conservatieve vrouwen zelf: Het is moeilijk op eigen kracht op te klimmen met de hand van je baas op je knie. En liberale vrouwen zijn gebelgd over de ironie van de omgeving waar de vermeende intimidatie zich voordeed — niet alleen de gebeurtenissen waar Hill op doelt, maar ook andere zaken die tijdens de hoorzittingen aan de orde kwamen — zijn voorgevallen in de Commissie voor Gelijke Kansen waar Thomas en Hill collega's waren. Seksuele intimidatie behoort volgens een vrouwelijke topfunctionaris tot 'de cultuur van Washington'. Zij zegt dat de helft van de mannen die nu jammeren over hoe ernstig deze aanklacht wel is, de afgelopen week nog hun hand op de knie van een onderbetaalde vrouwelijke assistent hielden.

Wat gebeurt er als een leger van belaagde vrouwen van zich laat horen? De Hill-Thomas zaak verschaft een belangrijk inzicht in het lot van het Amerikaanse feminisme, en vooral in de vraag waarom het na een bloeitijd in de activistische jaren zeventig gedwongen werd zich terug te trekken om gedurende de individualistische jaren tachtig te stagneren en van de voorpagina's te verdwijnen.

Als Anita Hill de waarheid heeft verteld aan de benoemingscommissie, dan heeft ze die tien jaar lang verzwegen. Dit klaarblijkelijke tien jaar lange stilzwijgen van haar en het vijfentwintig jaar lange zwijgen van dr. Frances Conley, de neurochirurg wier ervaringen met seksuele intimidatie in de openbaarheid kwamen toen zij afgelopen juni volkomen onverwachts ontslag nam uit haar diverse functies, is representatief voor de algemene stilte over problemen van vrouwen op een door mannen gedomineerde werkvloer. Hill, antwoordde op de vraag waarom ze zo lang haar mond had gehouden , dat zij een rol wilde blijven spelen in de beweging voor burgerrechten. „Ik dacht dat ik daar iets aan bij kon dragen". Conley antwoorde op dezelfde vraag: „Ik dacht dat ik een goede neurochrirug was".

Hoogleraar in de rechtsgeleerdheid Emma Coleman Jordan vatte het samen in een recent artikel in *The New York Times*. „Hou je mond", schreef ze, „of je zet je met moeite verworven jarenlange opleiding en werkervaring op het spel". Geen enkele vrouw mag worden beoordeeld op haar beweegredenen om haar mond te houden. Ik ben een dergelijk zwijgen overal in de Verenigde Staten tegen gekomen. De redenen lopen uiteen van tolerantie ten opzichte van seksuele intimidatie in specifieke periodes, tot het publiekelijk afwijzen door vrouwen van bepaalde gewoonten, waardoor ze door hun werkgevers als feministen konden worden bestempeld.

Ambitieuze goedopgeleide vrouwen uit de middenklasse blijken vaak zich vaak moeilijk te kunnen identifioceren met de vrouwenbeweging. Ik heb ze de vraag voorgelegd of het aanhangen van feministische ideeën wellicht schadelijk is voor hun carrière. Op dit punt ontmoet ik altijd instemming. Als ik vrouwen ondervraag in een kantoorgebouw is dit het moment dat ik in vertrouwen wordt genomen. Zij vertellen hun verhalen en vragen anoniem te mogen blijven. „Ik ken mijn grenzen" zegt een televisie producer. „Ik weet hoe ver ik kan gaan", zegt een ouderejaars studente. „Je loopt op een smalle lijn", zegt een redacteur van een tijdschrift „Als ik ophef maak over één of ander femministisch thema, staan er vijftig anderen klaar om op mijn stoel te gaan zitten, aldus een programmamaker. Een jonge vrouw die, om haar televisiebaantje te behouden, seksuele intimidatie verdraagt, zegt bitter „op de universiteit hebben ze twee leugens verteld. Ons werd gezegd dat er gelijkheid zou zijn en dat het veilig zouden zijn".

Het zijn de vrouwen met een baan (die het meest te verliezen hebben), die het bangst blijken te zijn om op te komen voor hun specifieke vrouwenrechten -en opvattingen, omdat dat volgens hen gelijk staat aan 'professionele zelfmoord'.

De vraag „je bent toch geen feministe", is een cruciale test voor vrouwen die verder willen komen. Er wordt van hen geëist dat ze hun loyaliteit ten opzichte van hun eigen sekse opgeven.

Dit smoort de kans op een mogelijke collectieve actie van vrouwen op het werk in de kiem. De zusterschap van de middenklassevrouwen in de jaren zeventig was mogelijk omdat ze zich organiseerden als 'buitenstaanders' op de areidsmarkt, ze hadden niets te verliezen en alles te winnen bij een krachtig feministisch optreden. De ambitieuze werkende middenklasse-vrouwen van de jaren negentig zijn 'insiders', als zodanig zijn ze geïsoleerd binnen mannelijke bolwerken, worden ze tegen elkaar opgezet om te wedijveren om de paar banen aan de top die naar vrouwen gaan en onder druk gezet om vrouwenrechten in te leveren ten einde carrière te kunnen maken.

Iedere vrouw moet zich òf koest houden en voorzichtig zijn niet het evenwicht te verstoren, òf haar strijd alleen strijden en wellicht verliezen. Dat verklaart de heftige reactie van vrouwen op de aanklachten van Hill. Amerikaanse vrouwen zijn verrast door deze manifestatie van hun eigen potentiele gezamenlijke macht. Voor de enige minderheid die een meerderheid vormt, zouden de lessen van de Hill-Thomas-crisis al duidelijk moeten zijn. Als vrouwen gedurende de jaren negentig gevrijwaard willen blijven van seksuele intimidatie op het werk en vertegenwoordigd willen zijn in de senaat, zullen zij een gepolijst feminisme moeten ontwikkelen dat hen de kracht verleent tot solidariteit op het werk.

De auteur is schrijfster van het boek The Beauty Myth.

© The Washington Post / NRC

Een zitting onder het teken van meineed

Door J.H. Sampiemon

De slachtoffers van het mediacircus rondom Hill versus Thomas zijn in volgorde van opkomst: de president van de Verenigde Staten, rechter Thomas, de Senaat, professor Hill, de wijze waarop hoge functionarissen in Amerika worden benoemd, het politieke systeem en nu, na de goedkeuring van de benoeming, het Hooggerechtshof en de rechtstaat zelf. Vier ingrediënten bepaalden de discussie: de algemene geschiktheid van Thomas voor het hoogste rechterlijke ambt, zijn opvattingen over maatschappelijk gevoelige zaken als abortus, zijn houding tegenover vrouwen en Anita Hill in het bijzonder en, bij voorbaat en tenslotte, het ras van de kandidaat-opperrechter.

De president draagt een kandidaat voor het Hooggerechtshof voor (in beginsel voor het leven) zodra daar een plaats open valt. De Senaat beoordeelt de kandidaat en laat daartoe een onderzoek verrichten door zijn *judiciary committee*, een van de permanente commissies. In het panorama van de scheiding der machten houden de uitvoerende en de controlerende macht elkaar op die manier in evenwicht bij het handhaven van de derde, de rechterlijke macht. Complicaties zullen zich des te gemakkelijker voordoen indien Senaat en Witte Huis partijpolitiek gesproken niet in dezelfde handen zijn. Dat is nu het geval. De Democraten vormen in beide huizen van het Congres de meerderheid en hebben daardoor de macht de commissievoorzitters te benoemen.

Bij de benoeming van opperrechters speelt de politieke voorkeur van de president een, soms beslissende, rol. Indien de Senaat in meerderheid die voorkeur niet deelt, ontstaat er al snel een probleem. De Republikeinen klagen nog over de aanpak van Roosevelt in de jaren dertig, de Democraten hadden in Reagan hun eigen zondebok gevonden. Bush heeft met de voordracht van Clarence Thomas de littekens opengereten. De tegenstanders beschuldigden de president onmiddellijk van dubbelspel. Zijn keuze voor een zwarte conservatief dwong immers de bekende voorvechters van 'civil rights' aan Democratische kant zich rekenschap te geven van de 'zwarte stem thuis'.

De tactiek van het Witte Huis deed de oppositie naar andere wapens omkijken. De kleur van de kandidaat had al een verzwakking van de tegenstand veroorzaakt, op zijn weigering om in te gaan op vragen over uitlatingen die een licht zouden kunnen werpen op zijn functioneren als opperrechter werd geen passend antwoord gevonden. Hoewel de meerderheid van de Senaat de presidentiële voorkeur nauwelijks deelde, begon zich langzamerhand zijn benoeming af te tekenen.

Geheel in lijn met de in het Amerikaanse systeem normale praktijken had de commissie inmiddels het sleepnet uitgeworpen in de hoop een rot visje te kunnen verschalken dat rechter Thomas wellicht in de maalstroom van het leven had achtergelaten. En jawel, de speurhonden van de commissie kwam het verhaal ter ore dat een medewerkster van de rechter tien jaar geleden klachten had over zijn vrouwonvriendelijke gedrag. Zo verscheen de vroegere assistente, aanvankelijk als geheime bron van de commissie, maar na een lekkage naar de pers als Anita Hill op de hoorzitting. Anita vertelde haar verhaal over Thomas' pochen op porno, potentie en sodomie, Clarence sloeg terug met een verwijzing naar de lynchpartijen waarvan zwarten in het Oude Zuiden eens het slachtoffer waren. Wat de senatoren hier lieten ophangen was volgens de rechter het stereotype van de zwarte man als het onverzadigbare seksdier. De aanwezigen en de kijkers thuis sidderden.

Op wie slaat het gewekte publieke ongenoegen terug? De kritiek op de presidentiële keuze was aanvankelijk politiek bepaald. Een nederlaag werd niet gewenst in het Witte Huis, maar was inmiddels casseerbaar. Nu nemen zwarten het verwijt over dat de voorkeur van Bush voor zijn zwarte kandidaat door opportunisme was ingegeven en dat hij met zijn keuze van Thomas onzorgvuldig te werk is gegaan. Er zijn immers voldoende zwarte rechters in de aanbieding die niet een dergelijk afzichtelijk skelet in de kast verbergen. De senatoren op hun beurt krijgen uit de zwarte gemeenschap te horen dat het allemaal erom begonnen was om zwarten in opspraak te brengen. Zwart tegen zwart; voorlopig zal Thomas de laatste zwarte kandidaat voor een hoge en politiek gevoelige functie zijn, zo is de redenering.

Thomas zelf heeft, blijkens de reacties, met zijn opmerking over de zwarte man bij de zwarte Amerikaan een snaar getroffen. De plotselinge confessies over vergelijkbaar slachtofferschap kunnen straks boeken vullen. De zwarte vrouwen voelen zich op hun manier in de hoek gezet. Als een blanke vrouw Thomas had beschuldigd (de rechter is met een blanke getrouwd), had de commissie de zaak onmiddellijk aangepakt. Achter gesloten deuren zou het de kandidaat duidelijk zijn gemaakt dat hij beter kon wegwezen. Nu het om een zwarte vrouw ging, hebben de senatoren getracht de zaak in de doofpot te stoppen, is het speculatieve verwijt — dat geen recht doet aan de intentie van de progressieven in het land om de rechter hoe dan ook te vloeren. Dat een blanke vrouw in de getuigenbank de zwart-wit verdeling nog onevenredieger zou hebben gemaakt, met alle gevolgen voor het publieke debat van dien, hebben nog maar weinigen durven suggereren.

Blijven over de in hun beroepsleven geslaagde vrouwen, blank en zwart, die, vóór Thomas aan zijn tegenaanval begon, een paar dagen lang zich ontwikkelden tot de zwaarst wegende factor in de discussie. Zij herkennen zich wellicht het meest in het verhaal van professor Hill. Zij kennen mannen behalve als echtgenoot of minnaar als baas, als werkgever en als concurrent — in het laatste geval dikwijls een gefrustreerde omdat positieve discriminatie de vrouwen nog wel eens een voorsprong geeft.

Velen van hen, zo willen legio getuigenissen in de media, zijn of waren het slachtoffer van 'sexual harassment' ofwel ongewenste intimiteiten. In hun reactie is Thomas uitgegroeid tot een bijna bovenmenselijk symbool, zondebok voor (in Amerika strafbaar) mannelijk wangedrag tegenover vrouwen — waarbij de schuldvraag in dit speciale geval er niet meer toe deed. In hoeverre het tegenverwijt van de rechter tot vrouwelijk zelfonderzoek aanleiding heeft gegeven, is tot dusver nog niet onderzocht. Dat daarvoor reden zou kunnen zijn, ook aan zwarte zijde, suggereert het commentaar van een ondervraagde zwarte man dat 'deze zuster' (Anita) in haar leven niet heeft weten te bereiken waarop zij recht meende te hebben.

Het land heeft nu een opperrechter die onder de verdenking staat niet alleen de voorgeschreven seksuele code te hebben geschonden, maar ook meineed te hebben gepleegd. Hij of zij, dat wel. De getuige ging vrijwillig aan de leugendetector. De Amerikanen staan nu voor de keuze. Zij kunnen voortgaan op de heilloze weg om alles te willen weten van hun leidslieden en ze stuk voor stuk ook aan de leugendetector zetten. Of zij buigen de procedure terug naar waar het om begonnen was: het onderzoek naar het vermogen van een bepaalde kandidaat om de voor hem of haar bedoelde functie naar behoren te vervullen.

Klachten als van Hill behoren thuis in de strafrechtspleging. Vrees voor de gevolgen kan geen reden zijn om tien jaar te wachten op de goede gelegenheid. Meineed staat in vette letters boven deze hoorzitting, maar niemand zal een poging wagen daarnaar een onderzoek te doen.

STELLINGEN

Een slecht ontworpen systeem zal altijd problematisch te beheren zijn, maar ook het beheer van een goed ontworpen systeem is niet altijd eenvoudig.
W. Schuurmans
Technische Universiteit Delft

Het vervullen van de sociale plicht om door middel van goed en stimulerend onderwijs de minder begaafden optimale mogelijkheden tot ontwikkeling te bieden, mag er niet toe leiden dat diezelfde mogelijkheden aan de meer begaafden worden onthouden.
V. Eijsing
Rijksuniversiteit Groningen

In tegenstelling tot de voorstelling van het elektronisch kantoor gegeven bij de invoering van de computer is de hoeveelheid papier die wordt verbruikt alleen maar gegroeid, vooral door medeintroductie van de printer.
M.A. Schwegler
Technische Universiteit Delft

Hennipman en De Wolff verrijkten het economenleven

Door A. Heertje
hoogleraar economie

Vorige week zijn de hoogleraren dr. P. Hennipman en dr. P. de Wolff in het gebouw van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam gehuldigd ter gelegenheid van hun tachtigste verjaardag. Beiden zijn verbonden geweest aan de Universiteit van Amsterdam. Prof. Hennipman aanvaardde in 1938 het ambt van lector in de staathuishoudkunde, prof. De Wolff in 1947 het ambt van lector in de statistiek.

Een comité van oud-leerlingen, bestaande uit onder meer drs. E.D.J. Kruijtbosch, prof. dr. J.S. Cramer en prof. dr. M.M.G. Fase had het initiatief genomen de vermaarde Engelse econoom prof. Frank Hahn van de Universiteit van Cambridge, uit te nodigen een lezing te houden over ontbrekende markten. Door de keuze van dit theoretisch lastige, maar praktisch relevante thema werd luister bijgezet aan het huldebetoon.

Markten ontbreken vaker dan u denkt. Het op gang brengen van het economisch proces in Oost-Europa, vereist het grootscheeps invoeren van markten voor goederen, arbeid en financiële waarden. Aan die invoering gaat het oriënteren van de rechtsorde op private eigendom vooraf. Maar ook in onze economie ontbreken markten, zoals die voor schone lucht en een gezond leefmilieu. Er is ook geen markt voor het behoud van de natuur, waarop wij en de volgende generatie voorkeuren omtrent de aanwending van de natuur tot uitdrukking kunnen brengen. Hahn wees er verder op dat niemand zijn arbeidscapaciteit over vijf jaar op een markt kan verkopen.

Soms ontbreken markten eenvoudig omdat ze nog niet uitgevonden zijn; in andere gevallen omdat de kosten verbonden aan de werking van een bepaalde markt erg hoog zijn. De optiebeurs is een voorbeeld van een marktmechanisme dat in onze tijd is ontwikkeld. Het ontwikkelen van een markt voor frisse lucht stuit af op de zeer hoge kosten.

Voor zo ver de burgers het ontbreken van markten ook werkelijk als een gemis ervaren, omdat zij sommige voorkeuren of afkeur niet tot uitdrukking kunnen brengen schiet ook het stelsel van wel fungerende markten te kort om de produktiemiddelen te verdelen over de uiteenlopende goederen, overeenkomstig de preferenties van de subjecten. Zo beschouwd berust de klassiek-liberale gedachtengang van Adam Smith en zijn moderne volgelingen op de veronderstelling dat voor alle producten en produktiefactoren huidige en toekomstige markten bestaan. De burgers kunnen daar hun welvaart maximeren door zowel nu als tot in lengte van jaren overeenkomstig hun preferenties markttransacties af te sluiten. Het ontbreken van markten frustreert de burgers in hun streven naar welvaart. Het is een belangwekkende vraag of de overheid het ontbreken van markten kan goedmaken.

Met de toespraak van Hahn werd de betekenis van Hennipman als literair econoom en van De Wolff als wiskundig econoom onderstreept. Hennipman heeft belangrijke bijdragen geleverd tot de welvaartstheorie, de theorie van de economische politiek en de geschiedenis van de economie. In 1958 kreeg hij de Pierson-penning voor zijn grondige studie over het sparen. De Wolff staat aan de wieg van de aggregatietheorie, waarin wordt onderzocht hoe betrekkingen tussen microeconomische grootheden er macro-economische uitzien. Daarnaast verschenen verscheidene belangrijke econometrische studies van zijn hand.

Beide hoogleraren hebben grote verdiensten voor de economische faculteit in Amsterdam gehad. Hennipman doordat hij na de periode Frijda in 1945, vrijwel het gehele onderwijs in de economie op zijn schouders nam, De Wolff doordat hij de wiskundige economie en econometrie tot bloei bracht en de interfaculteit voor econometrie in Amsterdam heeft gesticht.

Onder de leerlingen van Hennipman en De Wolff treft men velen aan die in de wetenschap een belangrijke plaats hebben verworven. Sommigen werden minister, anderen namen vooraanstaande posities in bij departementen, De Nederlandsche Bank, het Centraal Planbureau, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en internationale organisaties. Een aantal werd hoogleraar in Amsterdam, Groningen en elders in de wereld. Op eigen wijze geven zij het geleerde door. Minder in het oog lopend maar voor de maatschappelijke welvaart van ten minste even groot gewicht zijn de vele economisten, die hun opleiding van Hennipman en De Wolff ontvingen en op tal van plaatsen in het economisch leven de verworven theoretische inzichten hebben toegepast en nog steeds met vrucht benutten. Zij herinneren zich allen de hoge eisen die beide docenten stelden, de zorgvuldigheid en eerbied waarmede redeneringen van anderen werden gepresenteerd, de kritische zin die werd gestimuleerd en bovenal de hartstocht waarmee de vorming van een eigen, onafhankelijk oordeel werd bevorderd. Zoals het hoort bij docenten die zichzelf onderschatten en hun leerlingen overschatten, volgden wij de colleges met een zekere angst in het hart, omdat elk college het uur van ontmaskering kon zijn. Op subtiele wijze werd ons duidelijk gedmaakt dat er velen op ons vakgebied zijn, die voor ons onbereikbare toppen vertegenwoordigen.

Kortom, de velen die het voorrecht hebben te kunnen zeggen dat zij bij de hoogleraren Hennipman en De Wolff in Amsterdam hebben gestudeerd of zijn gepromoveerd, hebben op 10 oktober een eresaluut gebracht, nu zijzelf door het verstrijken der jaren beseffen hoezeer hun leven door toedoen van beide eminente leermeesters is verrijkt.

PERSSTEMMEN

Bezoedeld

De ongepaste manier waarop de Senaat is omgesprongen met de benoeming van rechter Clarence Thomas voor het Hooggerechtshof is een belediging van de Verenigde Staten en de Amerikaanse normen van fatsoen, beleefdheid en eerlijkheid. Miljoenen burgers zijn, ongeacht hun gevoelens of overtuiging, terecht bezorgd over de wijze waarop hun natie is vernederd.

In elke Amerikaanse woning heeft vanaf het televisiescherm grove taal geklonken, zelfs op zaterdagochtend als kinderen gewoonlijk kijken. Er is sprake geweest van toegegeven schendingen van de regels van de Senaatscommissie en, als gevolg van het uitlekken van vertrouwelijke informatie, van schendingen van de rechten van een individu. Een Senaatscommissie die toegang had tot prof. Anita Hills getuigenverklaring tegen rechter Thomas negeerde die tot de Senaat uit louter politieke angst in paniek raakte. Van het Witte Huis tot Capitol Hill heerste een onbeschaamd soort partijdigheid over de belangrijkste juridische benoeming binnen de competentie van de president. Pressiegroepen aan beide kanten zijn bereid geweest elk middel in te zetten.

Men kan aanvoeren dat bij het grote publiek het bewustzijn is toegenomen, enerzijds ten aanzien van de gevaren van seksuele intimidatie, anderzijds met betrekking tot de onrechtvaardigheid van valse beschuldigingen. Maar tegen welke prijs?

Voor zwarte Amerikanen moet dit hele spektakel extra pijnlijk zijn geweest. Het ging hier om twee Afro-Amerikanen die de armoe zijn ontstegen en hoge en alom gerespecteerde functies in de juridische wereld hebben bereikt en die hier voor een panel van veertien blanke mannen elkaars geloofwaardigheid in twijfel trokken ten aanzien van het explosieve onderwerp van seksueel gedrag.

Het Amerikaanse liberalisme staat op het spel. Uit frustratie over de conservatieve controle op het Hooggerechtshof hebben sommige pressiegroepen technieken toegepast die in strijd zijn met liberale principes. Conservatieven die in het Hooggerechtshof worden benoemd kunnen verwachten te worden aangevallen op hun ideologie, zoals Robert Bork overkwam, maar ook op hoogst persoonlijke gronden, zoals in het geval van Thomas, of op wat er verder nog voorhanden is.

De liberalen moeten dus goed uitkijken: na de excessen van het McCarthyisme hebben rechts-extremisten het veld moeten ruimen voor Republikeinse gematigden die uiteindelijk de weg vrijmaakten voor de grote burgerrechtenwetgeving van de jaren zestig. Maar ook president Bush moet uitkijken. Zijn provocatieve benoemingen brengen het land in opschudding nu gezond verstand en matiging hard nodig zijn om te kunnen afrekenen met de recessie in eigen land en de op grote schaal veranderde omstandigheden elders.

De voorzitter van de Senaatscommissie voor Justitie, Joseph Biden heeft het in een bevlogen verdediging van de manier waarop hij met de benoeming van Thomas is omgesprongen aangedurfd die te vergelijken met het tumult van de Amerikaanse democratie. Het proces is misschien niet perfect, zo voerde hij aan maar het is beter dan enig alternatief. Fout. Er kan geen excuus bestaan als de Senaat de rechten van het individu en de gevoeligheden van de natie uitdaagt. Amerika is bezoedeld door wat er is gebeurd en zijn burgers zijn tot woede en walging gebracht. Een regering die het respect van haar burgers verliest is een regering met problemen.

(uit: The Baltimore Sun)

Als *Who's afraid of Red, Yellow and Blue III* alleen met de neus op het doek bekeken wordt, gaat er volgens museumdirecteur Beeren veel verloren van dat werk van 5,5 meter breedte (foto NRC Handelsblad/ Chris de Jongh)

Alleen Goldreyer kon dit werk herstellen

Door W.A.L. Beeren

Wanneer het schilderij *Who's afraid of Red, Yellow and Blue III*, 1966-'67, alleen bekeken had mogen worden met de neus op het doek, zoals IJsbrand Hummelen in *NRC Handelsblad* van 10 oktober stelt, was er voor de beschouwer veel essentieels verloren gegaan aan dat schilderij van vijfeneenhalve meter breedte. Op zijn minst was hem dan het verband tussen het rood en — aan de zijkanten — het blauw en het geel ontgaan. Hij had alleen nog bang kunnen zijn voor het blauw, óf het rood, óf het geel. Misschien had hij ook nog een trapje nodig om de bovenkant te bekijken en een kussen voor de onderzijde want zijn lengte en ooghoogte kon toch nooit een criterium zijn voor zijn observatie?

Maar zo'n bijziende blik verdient het werk van Newman niet. Ik begrijp wel wat Newman bedoelde. Hij hanteerde een schaal in de verhouding van kunstwerk tot kijker en hij wilde óók laten ervaren hoe hij zelf zich tot het vlak verhield toen hij het maakte. Hummelens conclusie daarop is evenals zijn jargon, afkomstig uit een andere tijdfase, uit een andere schilder-cultuur en uit een andere belevenis: „Daarom maakt Newman meesterlijk (17e eeuw) gebruik van de penseelstreek (19e eeuw), voor de schilder het middel bij uitstek om uit te drukken hoe hij zich voelde (prae-WAO) toen hij schilderde".

Laten we het er op houden dat je, naar Newmans wens, het schilderij in zijn geheel moest ervaren, dat iemands fysiek tegenover zo'n uitzonderlijk groot doek daarbij een rol speelt en dat je hier dus niet *binnen* een kunstwerk kijkt maar je verhoudt tot wat je een terrein mag noemen waarin de kleuren een persoonlijk optreden hebben. En zeker een andere rol spelen dan in de begrensde, al dan niet omlijnde vlakken van Mondriaans werk.

Het grote verschil tussen de 'kleur als idee' van Mondriaan en de 'kleur als persoonlijkheid' van Newman ligt voornamelijk in de uitkomst. Bij Mondriaan een compositie van subliem evenwicht tussen krachten van kleur, bij Newman een spectaculaire manifestatie van kleur-individuen.

Ik ga niet zover te zeggen dat de door Hummelen waargenomen of veronderstelde fijnzinnigheden er niet toe doen, maar de waardering daarvan moet wel binnen de waardering blijven die Newman er zelf aan gaf: „De nieuwe opzet in de schilderkunst is om haar elementen te gebruiken om vorm en andere beeldende elementen te projecteren in de geest van de beschouwer, eerder dan ze weer te geven op het vlak van een doek". Ook zegt Newman: „De nieuwe kunstenaar is in de positie van de primitieve kunstenaar die zich altijd meer bezighoudt met het wonder weer te geven en zijn huiver daarvoor dan met de beeldende kwaliteiten van oppervlak, textuur en dergelijke".

Newman was duidelijk in dit soort uitspraken en we mogen daaraan herinneren als ons geweten in nood verkeert door het dilemma van textuur door penseelstreken of textuur door gehechte messneden. Newman werd nog uitgesprokener toen hij verklaarde het begrip plastic (beeldend) te willen vervangen door plasmic. Hij beoogde met die laatste benaming de situatie van een kleurgebied van een gelijkwaardig aantal elementen dat naar buiten toe nagenoeg neutraal is. Newman zei en formuleerde het. Critici van dat moment ervoeren het zo. In *Art News* van 1969 schrijft Elizabeth Baker dat Newman zich ontdeed van de noodzaak van het handschrift en over ons bediscussieerde schilderij zegt ze dat het spectaculair is, *'tough'* en ondoorzichtig (*'opaque'*). Ruim twintig jaar later neemt Rudi Fuchs deze zaken nog waar.

Deze restauratie heeft als een explosief gewerkt in de kringen van restauratoren

Het gaat hierboven om statements van Newman en gerechtvaardigde interpretaties van critici waar Hummelen óók aandacht aan moet schenken. Hoe dat zij, in Hummelens ogen schiet de verrichte restauratie te kort en erger. Ongetwijfeld kunnen we niet meer uit een penseelschrift lezen hoe Newman zich voelde toen hij schilderde. Maar als ik nu IJsbrand Hummelen lees over de door hem gewenste restauratie, bekruipt me het gevoel dat hij eigenlijk het oorspronkelijke kunstwerk als gerestaureerd schilderij zou willen zien. Daar kan ik me natuurlijk geheel in vinden. Mijn collega's en ik hebben ook een bijzondere waardering voor dat schilderij en hebben het ook meermalen op zijn kwaliteiten bekeken en naar zijn inhoud 'beleefd'. Newmans werk leerde ik in 1959 kennen en hem zelf in 1966.

Helaas echter hadden we in 1986 te maken met een verniettigd schilderij, met bijna vijftien meter aan sneden en met de ravage in de verf aangericht rondom die sneden. En gelukkig kan ik het nu hebben over een restauratie zonder misprijzende aanhalingstekens, die dat vod een waardige functie van kunstwerk heeft teruggegeven. De restauratie, waarvan ik de euvele moed heb haar 'goed en bevredigend' te noemen, heeft als een explosief gewerkt in de kringen van de collega's van restaurator Goldreyer.

Waarom noem ik het 'goed en bevredigend'? Omdat het Stedelijk Museum een werk heeft teruggekregen dat volgens het concept van het oorspronkelijke kunstwerk en met behoud van een aantal wezenlijke elementen op zijn oorspronkelijke doek de spanning laat zien tussen drie kleuren waaronder een *'whole color mass'* van rood actief opereert (Baker) en dat weer bij machte is dat beeld in de geest van de beschouwer te projecteren.

Velen zijn het met mij eens. Verschillende restauratoren zijn dat niet. Het is aan mij in mijn functie niet om mijn medewerkers mijn oordeel op te dringen, laat staan de bezoekers of andere extern geïnteresseerden, maar wel om gedurende mijn functioneren het gemeentebestuur te adviseren over de tijdelijke en permanente bestemming van kunstwerken binnen de taakstelling van het Stedelijk Museum. De beoordeling van een verrichte restauratie ligt in het verlengde van die van een aankoop. Ik zal dan ook zeker mijn aanwinstencommissie met deze restauratie confronteren. Een lid van de vroegere aankoopcommissie die destijds over de aankoop adviseerde, de kunstenaar Co Westerik, noemt de restauratie geslaagd, het werk ziet er volgens hem gezond uit.

Een restauratie is per definitie niet gelijk aan het oorspronkelijke werk. Bij een restauratie wordt altijd ingeleverd. Je moet dan kiezen en niet alleen op technische gronden. Ik heb nadrukkelijk gekozen voor de door Newman zo zeer gewenste totaliteit van het kunstwerk. Dat ging ten voordele van het herstel van de vernietigde partijen en deels ten nadele van de textuur die niet Newmans eerste zorg was in de latere fase van zijn oeuvre.

Restauratoren als IJsbrand Hummelen trekken de bewering van Daniel Goldreyer in twijfel dat hij geen overschildering heeft gepleegd anders dan op de terreinen van en rondom de sneden. De interne restauratiecommissie voor dit schilderij heeft voor een objectief onderzoek in deze al contact gelegd met een daartoe gekwalificeerd laboratorium. Tot mijn verrassing en toegegeven: ook wel enigszins tot verblijding van mijn relativerende instelling was de eerste reactie: Aber Herr Beeren, wees ervan verzekerd dat bij iedere uitkomst de controverse over dit soort zaken eeuwig blijft bestaan.

Wij wachten nochtans zo'n onderzoek af en ook de nadere toelichting van Goldreyer. Wat mij betreft ben ik meer geïnteresseerd in het eindresultaat van de restauratie dan in de gebruikte materialen en gereedschappen. Ook al omdat Newman, en dat staat onomstotelijk vast, in de periode van ons schilderij beurtelings acryl en olieverf gebruikte en beurtelings de kwast en de roller hanteerde en soms beide in één schilderij.

In mijn functie is het niet aan mij om anderen mijn oordeel op te dringen

IJsbrand Hummelen suggereert min of meer dat er een andere restauratie mogelijk was geweest die met behoud van de meeste historische gegevens de kwaliteit van het oorspronkelijke werk zou hebben benaderd.

Ja, dat is mooi praten nu. Maar het viel zeker niet op te maken uit de consultatie-bijeenkomst van landelijke en internationale restauratoren die op mijn uitnodiging reeds op 4 juni 1986 bijeenkwamen. Voor de eerste voorzieningen had ik toen al waardevolle adviezen gekregen van het eigen restauratieatelier en van P. Hermesdorf en een materiële analyse hadden wij ontvangen van het Centraal Laboratorium. De beschouwingen, adviezen en verwachtingen van de bijeengeroepen restauratoren zijn door mij eveneens hogelijk gewaardeerd, maar ik moest wel de conclusie trekken dat op één uitzondering na niemand de restauratie ambieerde. Het terugwinnen van de spanning in het zeer grote en zware doek, dat er door de sneden ontzield bij lag, gold voor iedereen als de grootste opgave van de restauratie maar de meningen over de wijze van herstel en uberhaupt over de kansen daarop liepen volstrekt uiteen. Je kon niets beginnen, je kon wel herstellen, maar dan door verdoeking, je kon wel verdoeken, maar de hechtingen zouden niet houden, je hoefde niet te verdoeken, etc.

Vervolgens ging het doek naar de VS schrijft Hummelen. Nee, vervolgens consulteerde ik nog twee top-restauratoren die de restauratie niet ambieerden. En daarna kwam mevrouw Newman de opdracht aan Goldreyer bepleiten, kwam Goldreyer zelf en overtuigde ons van zijn capaciteiten, nam ik (zoals niet lang daarna ook mevrouw Bracht) in zijn atelier kennis van zijn restauraties van o.a. Rothko, Kelly, De Kooning en Marden, consulteerde ik de directeur schilderijen van het Museum of Modern Art te New York en na de keuze op Goldreyer bepaald te hebben, droeg ik deze voor aan het college van B en W dat mij machtigde tot een opdracht. Mijn voorganger, De Wilde, schreef mij: „Ik denk dat je geen betere keus had kunnen maken. Goldreyer heeft met restauratie van Amerikaanse kunst een zeer langdurige ervaring en ik weet van Barnett Newman zelf dat hij zijn volledige vertrouwen genoot."

Naderhand werd dat nog bevestigd door inzage van een brief van Newman uit het jaar voor zijn dood, 1969: „Mr Goldreyer is de enige die over de vaardigheden beschikt en de ervaring en de capaciteiten heeft om mijn schilderij (*The Voice of Fire*) op de juiste wijze te conserveren."

Het Stedelijk Museum heeft indertijd na zorgvuldige voorbereiding, ook van het daartoe strekkende contract, de opdracht gegeven aan Daniel Goldreyer en daarmee ook ons vertrouwen in hem en de door hem gebruikte methoden. Over de Code of ethics voor de restauratie en met name over de ontoereikende definities van het beroep door een werkgroep binnen de Icom in 1964 geformuleerd in Kopenhagen wil ik nog wel eens een weids referaat houden. Ze maakt een wat povere indruk naast de Nederlandse Restauratienota 1982, opgesteld door een subcommissie uit de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. En ze is niet toereikend om de restauratie van de gelukkig unieke vernietiging van Newmans schilderij naar behoren te bespreken. Het unieke van die vernietiging lijkt me trouwens ook te impliceren dat de restauratie ervan de veronderstelde precedentwerking zou hebben.

De auteur is directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam

Militaire uitgaven...

HET EINDE VAN de Koude Oorlog begint effect te sorteren in de internationale economische betrekkingen. Nu de Sovjet-Unie aspirant-lid van het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank is geworden en de wapenwedloop met de Verenigde Staten plaats maakt voor een wedren in ontwapening, ontstaat ruimte op de agenda voor een onderwerp dat te lang is genegeerd: de soms exorbitante wapenuitgaven van arme en rijke landen.

De nieuwe wedloop tussen Oost en West, tussen Noord en Zuid, gaat niet over wapens maar over besparingen. De industrielanden hebben particuliere investeringen nodig om hun groei op peil te houden en daarmee de rest van de wereldeconomie te trekken. Voor investeringen in de ontwikkelingslanden, de wederopbouw van de Golfregio en de hervormingen in de Sovjet-Unie en Midden-Europa zijn miljarden dollars nodig. Tegelijkertijd slurpen Westerse overheden — de VS voorop — de wereldwijde besparingen op om hun begrotingstekorten te financieren. Terugdringing van de Westerse financieringstekorten is de snelste manier om de besparingen vrij te maken waar Oost-Europa en de Derde wereld om zitten te springen.

Het IMF heeft uitgerekend dat jaarlijks 100 miljard dollar aan extra besparingen nodig is. Dat bedrag kan volgens het IMF opgebracht worden als landen hun militaire uitgaven zouden beperken of als de landbouwsubsidies in de Westerse industrielanden worden verminderd. Dat laatste zou tevens een welkome impuls geven aan de vastgelopen onderhandelingen over wereldwijde liberalisatie van de handel in het kader van de Uruguay-ronde. Er bestaat wellicht een samenhang tussen de recente ommezwaai in het Duitse standpunt om de landbouwsubsidies in de EG te verminderen en de Duitse zorgen over de financiële lasten van de steun aan Oost-Europa en de Sovjet-Unie.

Met de expliciete verwijzing van het IMF naar de militaire uitgaven in de ontwikkelingslanden is een taboe doorbroken. Ten onrechte heeft het IMF zich te lang afzijdig gehouden van een oordeel over militaire uitgaven in de landen waaraan het geld leent. Het IMF gaf wel aanbevelingen voor bezuinigingen, maar waagde zich niet aan het brandbare thema van militaire uitgaven.

Eerder deden de Wereldbank, bij monde van zijn vorige president Conable, en in Nederland ex-minister Ruding, dat overigens wel.

Militaire uitgaven verdringen uitgaven voor andere bestedingen, zoals infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg en milieu. Als landen hun ontwikkeling ter hand nemen of, zoals in Oost-Europa, hervormingen beginnen, moeten ze hun binnenlandse besparingen herschikken, zodat een kleiner deel in de bodemloze put van militaire uitgaven verdwijnt.

DE ONTWIKKELINGSLANDEN — en wapenexporteur Frankrijk — hebben terughoudend gereageerd op de oproep van het IMF om de militaire uitgaven te verminderen. Ze beschouwen dit als een inmenging in binnenlands beleid en als een nieuwe Westerse voorwaarde voor hulp. Maar speelgoed voor generaals heeft nog nooit iets aan ontwikkeling bijgedragen en het is een goede gedachte van minister Pronk om bij de Nederlandse ontwikkelingshulp het criterium van de militaire uitgaven te laten meetellen. Zelfs Pronks suggestie van een verhouding van twee op een voor militaire en sociale uitgaven is nog ruim bemeten, maar zou er toe leiden dat Nederland zijn hulp aan landen als Soedan, Pakistan, India en Sri Lanka stopzet.

... en de G-7

DE JAARVERGADERING van het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank, deze week in Bangkok, is gedomineerd door de Sovjet-Unie en de hulp aan de economische hervormingen in de wankelende supermacht. Maar dit debat is niet gevoerd in open bijeenkomsten van de lidstaten van het IMF, het is gemonopoliseerd door de Groep van zeven, de besloten club van de zeven machtigste industrielanden.

De G-7 is niet het geëigende forum voor dit onderwerp, want de G-7 heeft geen enkele officiële status temidden van de bestaande internationale organisaties. Het is een informeel overleg zonder deelname van de overige industrielanden en van de ontwikkelingslanden. De G-7 beschikt niet over een reglement of een gebouw en het secretariaat rouleert met het voorzitterschap.

Deze zomer, in Londen, trok de jaarlijkse top van de G-7 de beslissing over Westerse steun aan de Sovjet-Unie naar zich toe. President Gorbatsjov schoof aan bij de zeven leiders en vervolgens stuurde de G-7 een reeks missies naar Moskou om de Sovjet-behoefte aan hulp te onderzoeken. In Bangkok heeft een bijeenkomst van de G-7 die een dag uitliep vanwege de late komst van de Sovjet-delegatie, het officiële programma verdrongen.

Het wereldbankdirectoraat van de G-7 gaat hiermee over de schreef. Hulp aan de Sovjet-Unie is een zaak van wereldbelang, die alle landen aangaat. Het debat erover hoort daarom thuis in de bestaande organen van het IMF en de Wereldbank.

Op het puin van het puritanisme

Door H.J.A. Hofland

'Een hoorzitting is niet het juiste middel om recht te doen,' zei de Democratische senator George Mitchell gisteravond. Die stelling mag men aan het einde van het debat over de benoeming van rechter Clarence Thomas bewezen achten. Dit is het enige, op deze manier geleverde bewijs dat niet meer kan worden aangevochten.

Een hoorzitting blijkt wel het juiste middel te zijn om te laten zien in welke toestand een maatschappij zich bevindt. Als op een röntgenfilm is daar gedemonstreerd hoe groot de verwarring over alles en nog wat in de laatste supermacht op aarde is. Rechtspleging en ethiek in de politiek, verhouding tussen zwart en blank, 'ongewenste intimiteiten op de werkplek' zoals het bij ons heet, de rol van de media en de grenzen van de openbaarheid, en wat men zich bij de uitoefening van zijn macht nog mag veroorloven — niets is met rust gelaten. Alles is op de televisie geweest. Dank zij *CNN* hebben we hier de beste, meest actuele documentaire over 'Amerika' kunnen zien.

Een hoorzitting blijkt tenslotte, voor de partij die de geringste scrupules paart aan het grootste demagogisch talent, het beste middel te zijn om de tegenstander voor het oog van de natie in de grond te boren. Had men van tijd tot tijd medelijden met Clarence Thomas, vooral op de ogenblikken dat hij met de overtuiging van een martelaar verklaarde dat deze ervaring *living hell* was, op het laatste medelijden maakt — dunkt mij — Anita Hill de enige aanspraak. Het verslag op de televisie laat wel veel zien, maar niet de verzameling aantijgingen, verdachtmakingen en beledigingen die op haar zijn gemikt nadat ze met haar beschuldiging voor de dag was gekomen. Thomas heeft in de hel geleefd en hij is er als overwinnaar uit tevoorschijn gekomen. Hill zit er nog in nadat de vrienden van Thomas alles gedaan hebben om haar daar bij wijze van spreken te vermoorden.

In Europa heeft het schouwspel twee vergissingen veroorzaakt. De eerste is door *Le Monde* opgeschreven. Zich gesteund wetend door de Franse traditie die varieert van Pompadour met haar geheime machten tot de rose balletten van Le Troquer, beschuldigt het de Amerikanen van 'ongezonde nieuwsgierigheid' en geeft hun de raad wat minder puriteins met hun politieke leiders om te springen. Op de beschuldiging dat iemand 'ongezond nieuwsgierig' is, ben je altijd geneigd te vragen wat de gezonde versie van die aandrift is. En puriteins? Ja, dat zijn de Amerikanen. Het heeft zijn nadelen, maar zoals we in het beroemde boek van De Tocqueville kunnen lezen, staan daar veel voordelen tegenover. Het draait soms dol maar zonder puritanisme kan de democratie daar niet werken.

De andere vergissing is dat we de hoorzitting waarderen als een 'weergaloos schouwspel.' Dat is het ook, maar als bijprodukt. In dit geval, zoals overigens op een andere manier bij de *hearings* van McCarthy en met Watergate het geval was, is het een brutale strijd om politieke macht die — zoals gebruikelijk — met een bestanddeel geniepigheid en een bestandeel respectabele moed wordt uitgevochten. Het voordeel van een *hearing* op z'n Amerikaans is dat er minder dan waar ook aan de twijfel wordt overgelaten (al is dat nog veel). Het volk wordt meer gelegenheid dan waar ook geboden om vast te stellen van welk gehalte zijn vertegenwoordigers zijn.

Dit laatste is in dit geval ook te danken aan de lichtelijk naïeve manier waarop het schandaal in het ontluikend stadium is aangepakt. De *Washington Post* had nog een oplossing achteraf (in deze krant van maandag afgedrukt). 'Ieder conflict kan worden verklaard uit een verschil in interpratie van eenzelfde reeks gebeurtenissen,' schreef deze krant en als je het eenmaal daarover eens bent, kunnen assisterende analytici en raadgevers het wel eens worden over een een ongelukkige samenloop van misverstanden — al was dat bij de eventuele gedachtenwisseling tussen Thomas en Hill nog een heel werk geweest. Voor zo'n oplossing was het nodig geweest dat beide partijen meer tijd was gegund en vooral dat er een wil tot overeenstemming had bestaan. Maar misschien heeft het kamp van Thomas toen al de overwinning geroken en bovendien de kans op een onverwachte afrekening met allerlei 'liberals' die anders pas later of nooit aan de beurt waren gekomen.

In ieder geval heeft ook die afrekening zich voltrokken. Met een krappe meerderheid hebben op deze manier de conservatieven een veel groter overwinning behaald dan waarvan ze nog een paar dagen geleden durfden dromen. Niet alleen is een rechter benoemd aan wiens juridische en filosofische inzichten gerede twijfel bestaat, maar die conservatief, anti-abortus en zwart is. (Waar zou je zo snel iemand anders met dezelfde kwalificaties vandaan halen?) Bovendien hebben via zijn 'helse ervaringen' en over de vernietigde Hill heen de vijanden van het Republikeins bewind een ongenadig pak slaag gekregen. Over het Hooggerechtshof hoeft men zich in het winnende kamp voorlopig geen zorgen meer te maken. 'Beschamende vertoningen' waarvan verscheidene senatoren repten, zijn sneller vergeten dan de vonnissen waaraan Thomas straks zijn medewerking zal geven.

De enige troost die de verliezers overblijft is, dat er straks toch nog een lijk uit de kast zal vallen. *Niemand weet wie gelogen heeft.* De verliezers zinnen op wraak. Van Thomas' particuliere leven zal de eerst komende tijd bitter weinig terecht komen. Het best zou hij zijn intrek in een klooster kunnen nemen, en dan nog: wat hij vroeger heeft gedaan en gelaten zal verder worden uitgespit. Als men met onverbiddelijke consequentie redeneert, is dat ook niet ten onrechte, want ieder vonnis waaraan Thomas meewerkt zal vergezeld gaan van het vermoeden dat het door een leugenaar is ondertekent. Tenslotte: puritanisme, moralisme in het algemeen, is goed voor de openbaarheid, maar daarin heeft *Le Monde* gelijk als deze krant het zo heeft bedoeld: het persoonlijk leven wordt er niet vrolijker op.

NRC HANDELSBLAD

Hoofdredacteur: dr. B. Knapen.
Adj.-hoofdredacteuren: mr. M.E. Chavannes, drs. P.R. van Dijk, M.J.M. van Rooy, J. van der Vaart.
Eindredactie: N.H.J. de Bruijn, G.C.J.M. Flipsen, Sj. Hesselbach, N.R. Klein, drs. J.W.E. Metselaar, G. van de Wetering.
Commentatoren: H.J.A. Hofland, dr. R.Chr. Janssen, mr. F. Kuitenbrouwer, J.H. Sampiemon, dr. S.J. Toirkens.
Opiniepagina: H.A. van Wijnen (chef), drs. E.J. Etty, M.I. van Schaijk-van Eeuwen (brievenrubriek).
Algemene verslaggeverij: drs. M. de Waard (chef), F.P. Abrahams, A.S. van Cleef, drs. H.J. Eijsvoogel, P.J. Hellmann, T.J.M. Meeus, M. Paumen, H. van der Ploeg, R. van de Roer, B.C. van der Velden, W. Woltz.
Binnenland: C.M. van der Malen (chef), H. van den Berg (plv. chef; nieuwsdienst), drs. J.B.M Donker, drs. S. de Jong, mr. N. Ketting, 2.C.A. Luyendijk, drs. F.H. de Raat, D.J. Rondeltap;
verslaggevers: D. van Eijk, mr. M. Haenen, drs. J.M.L. Moll, A. Pols, T.J. Rooduijn, F.G. de Ruiter, dr. A.E. Visser.
Amsterdam: drs. S.C. Adolf, mr. G.L. Mak, P. Schumacher.
Den Haag: M. Kranenburg (chef);
politieke redactie: mr.drs. D.J. Eppink, mr. F.E. Jensma, R.W. Meines, A.M. van Roessel;
departementale redactie: W. op den Brouw, mr. F.Ph. Groeneveld, J. Kroon, W.H. Nieuwenhuis, drs. F.G. Vermeulen, drs. C.P. Versteegh;
sociaal-economische redactie: drs. C.H. Banning, drs. C. Caljé, drs. M. van Royen.
Buitenland: drs. W.H. Weenink (chef), G.P. van Es (plv. chef), H. Amelink, drs. G.J. van Asbeck, drs. L. van der Heide, P. Michielsen, drs. J.F. Nijenhuis, C.L. Roelants, U.A.M. Stein, drs. J.W. Steketee, drs. F. van Straaten.
Correspondenten: mr. F.M. Bicker Caarten (New York), J.M. Bik (Bonn), drs. R.C. van den Boogaard (Berlijn), S.M. Bouman (Tel Aviv), H.M. van den Brink (Madrid), Th. Engelen (Ljubljana), H.J. Gerritsen (Parijs), drs. F.G. van Hasselt (Athene, Istanbul), J.P. ter Horst (Johannesburg), mr. M. Huygen (Washington), dr. B. Imhasly (New Delhi), drs. H.G.R. Jippes (Londen), drs. W.E.C. van Kemenade (Peking), drs. M. Leijendekker (Rome), K. Lindijer (Nairobi), R.J.E. Roscam Abbing (Lima), drs. D.F. Schaling (Brussel), drs. A.S. Spoor (Wenen), drs. L. Starink en drs. H. Smeets (Moskou), drs. D. Vlasblom (Jakarta).
Kunst: L.J. Heyting (chef), J.B. Beerekamp (film), drs. R. van Gelder, drs. B.J.M. Hulsman, K.J. Jansen (muziek), P.J.M. Kottman (toneel), H.R. Kousbroek, drs. L.A.M. Ligtenberg, T.L. Metz, dr. R.P. Mulder (literatuur), J. Roodnat, A.L.J. Schreuder, W.P.B. Steenhuis, drs. B. Stigter, G.M. Telgenhof, M. Vermeijden, drs. M. de Vos.
Economie: drs. J.J. Kamp (chef), J.W. Brummelman (plv. chef);
eindredactie: drs. P.C. Friese, B.W.L. Greif, H.C.W. Meijer, drs. J.H. Meijnen;
redactie: drs. F. van Alphen, drs. J. Beugel, drs. J. Buddingh', W. van Enk, drs. P.M.L. Frentrop (coördinator ondernemingen), drs. M.W.M. Kerres, K. Knip, W.G.M. Vermaat, drs. F.J. Versteeg, H. Wammes, Th.W. Westerwoudt;
beurzen en bedrijven: drs. M.O. Christern, R. de Puy, drs. P.G.H. Wessels.
Sport: P.J.F. de Jonge (chef), G. van Holland, J. Klippus, E.J. Oudshoorn, M. Serné, G. de Vries, D. Wittenberg.
Vandaag: T. Schoemaker.
Achterpagina: mr. M.A. Rümke.
Systeemred.: C.J. Verschure (chef), drs. D. Limburg, F. Koning, C.P. van Nus.
Adressen redactie:
Amsterdam: Paleisstraat 1 (postbus 3372, 1001 AD); tel. 020-6266966/ fax 020-6254936.
Den Haag: Farkstraat 19 (postbus 909, 2501 CX); tel. 070-3645844/ fax 070-3615139.
Rotterdam (Alexander): Marten Meesweg 35 (postbus 824, 3000 DL); tel. 010-4066111/ fax 010-4066967 of 4066968.

Familieberichten

Opgave per: telefoon: 010-4066268 of 4066269
fax: 010-4066966
telex: 21243 ndu/nl
Sluitingstijden: maandag t/m vrijdag: 09.00 uur 's ochtends
ZATERDAG: 20.00 UUR DAG TEVOREN

Geboren:

LAURA ADRIANA

DAPHNE RIKSEN
HANS BROUWER

Utrecht, 14 oktober 1991

Geboren:

SUZANNE JOSEPHINE

MAARTEN DORHOUT MEES
en
NANCY HOLSTER
Saskia en Bas

Heemstede, 15 oktober 1991

PAUL en CHRISTIE
SCHEPEL-VAN DE VEN
Wim, Rozemarijn

zijn gelukkig dat de Heer hun toevertrouwt

GERRIT JAN
(Geert)

Deventer, 10-10-1991

Er is slechts één tijd. De tijd van de mens en de tijd van het dier en die van de plant en de tijd van de steen zijn één. Deze valk die nu, als een bliksem, hoog uit de hemel valt, weet waarheen hij gaat, zoals de steen die, op de bodem van de regenput, in een weerlicht van water, zijn bestemming ziet.
Pere Gimferrer, ,,Elegie''

Tot mijn grote verdriet is toch nog onverwacht van mij heengegaan mijn lieve, onvergetelijke moeder

JOSJE HESSE-OOSTENDORP

Amsterdam, 4 augustus 1911
Den Haag, 13 oktober 1991
sedert 1982 weduwe van Hans Hesse

Eelco Hesse

Correspondentieadres:
49, rue Victor Hugo,
L 4140 Esch Sur Alzette
Luxemburg

De overledene is opgebaard in de rouwkamer, Burg. van Karnebeeklaan 13, Den Haag, alwaar geen bezoek.

De crematie zal plaatshebben vrijdag 18 oktober om 12.30 uur in het crematorium ,,Ockenburgh'', Ockenburghstraat 21, Loosduinen.

Gelegenheid tot condoleren na afloop van de crematie in de ontvangkamer van het crematorium.

,,En toch... elk einde is een nieuw begin.''

Tot het laatst bij het leven betrokken is in alle rust van ons heengegaan onze dierbare moeder, grootmoeder en overgrootmoeder

LIJNTJE JOHANNA VAN DER VALK-GERRETSEN

sedert 1973 weduwe van Willem van der Valk
21 mei 1905 14 oktober 1991

Roden: Jan van der Valk
Bep van der Valk-Deinum
Huizen: Maup van der Valk
Marion van der Valk-Middelraad
Dwingeloo: Bauk Dijkstra-van der Valk
Joop Dijkstra
Son en Breugel: Kees van der Valk
Marianne van der Valk-van der Hagen
Hattem: Lies Teeuwissen-van der Valk
Jan Teeuwissen
Bloemendaal: Noor van Hees-van der Valk
Carel van Hees
Marknesse: Gé van der Pol
Kleinkinderen en achterkleinkinderen

St. Janstraat 54
1251 LD Laren (NH)

Op zaterdag 19 oktober om 11.00 uur zal een dienst worden gehouden in de Ned. Hervormde Kerk, Naarderstraat te Laren, waarna de teraardebestelling omstreeks 12.00 uur zal plaatsvinden op de Algemene begraafplaats aan de Hilversumseweg te Laren.

Gelegenheid tot condoleren na afloop van de begrafenis in de aula van de begraafplaats.

Heden is rustig ingeslapen en van ons heengegaan onze tante, behuwd- en oudtante

MARGARETHA HOMAN
in de leeftijd van 92 jaar

Groningen: G. A. Homan
Zevenaar: J. J. Homan
J. W. Homan
C. M. Homan-Ruben
Hoogezand: K. P. Boon
Den Burg (Texel): A. Bakker-Olthof
C. D. Bakker
Kolham: G. Olthof
J. Olthof-Berg
Haren: A. A. Kruizinga-Homan
K. Kruizinga
Grootegast: J. T. Homan
B. A. Homan-Staal
Franeker: A. A. Visser-Homan
K. Visser
achterneven en nichten

Haren, 14 oktober 1991
Correspondentieadres:
Hoornsedijk 16
9752 XK Haren

Onze tante is opgebaard in de aula aan de Bamshorn te Haren. Bezoek donderdag van 17.30 - 18.15 uur.

Een korte samenkomst zal worden gehouden op vrijdag 18 oktober om 12.00 uur in voornoemde aula, waarna aansluitend de begrafenis zal plaatsvinden op de begraafplaats te Den Ham.

Na afloop is er gelegenheid de familie te condoleren in ,,De Meeden'' te Aduard.

Rustig is van ons weggegleden onze dierbare

EMILIE ANNA DANIELLE KOREVAAR-FISCHER
weduwe van L. C. Korevaar
4 maart 1906 15 oktober 1991

Haar lieflijke en bescheiden persoonlijkheid dragen wij in onze harten voort.

Denver, U.S.A.: Polleke Siraa-Korevaar
André Siraa
Marielle
Tanya
Maasdam: Piet Bronder
Dick, Marion en Cathelijne
Mi Jung
Paul
Brielle: Len Korevaar-Offers
Pauline en Chris
Anne Martine

Corr.adres:
Not. L.P. v.d. Blinklaan 11a
3232 EK Brielle

Mammie is opgebaard in het woonhuis te Brielle.

Gelegenheid tot afscheidnemen zaterdag 19 oktober 1991 van 9.30 tot 9.45 uur in de aula op de algemene begraafplaats aan de Sir Winston Churchilllaan te Rijswijk.

Om 10.00 uur zal aldaar een samenkomst worden gehouden, waarna de teraardebestelling plaats zal vinden.

Na de begrafenis is er gelegenheid tot condoleren in de zaal van de Serviceflat ,,Belvédère'', Dr. H. Colijnlaan 6 te Rijswijk.

Heden overleed mijn geliefde man, onze lieve vader en opa

DIRK THEO WINTER
17 april 1913 15 oktober 1991

Doorn: C. F. G. Winter-de Boer
Groningen: M. R. de Jong-Winter
R. de Jong
Ari, Maartje
Amsterdam: D. T. Winter
A. J. Winter-de Bree
Joost, Sara
Amsterdam: J. P. Winter
J. A. J. Spoorenberg
Marie, Rosa

Park Boswijk 261
3941 AB Doorn

Gelegenheid tot afscheid nemen in de rouwkamer van Park Boswijk te Doorn op donderdag van 19.00 tot 19.30 uur.

De crematieplechtigheid zal plaatsvinden op zaterdag 19 oktober om 10.30 uur in het crematorium ,,Noorderveld'', Structuurbaan 1 te Nieuwegein (Plettenburg-Oost).

Na de plechtigheid is er gelegenheid tot condoleren in de ontvangkamer van het crematorium.

Bedroefd zijn wij, dat na een werkzaam leven van ons is heengegaan, onze lieve vader, schoonvader en grootvader

JOHANN LANG
sedert 1973 weduwnaar van Belia T. T. G. B. Schmidt
Wilhermsdorff * 21-8-1899
Heerhugowaard † 14-10-1991

Wij zijn het Verpleeghuis ,,Zuyder Waert'' zeer dankbaar voor de toewijding en liefdevolle verzorging gedurende de laatste jaren.

Rotterdam: Charlotte E. Beerling-Lang
Herman W. R. Beerling
Ingeborg
Amsterdam: Hans V. A. Lang
Anneke Lang-Jansen
Victor
Pauline en Maurijn
Walter

Correspondentieadressen:
Lijsterlaan 45
3055 CD Rotterdam
Walborg 23
1082 AM Amsterdam

De begrafenis vindt plaats op vrijdag 18 oktober 1991 om 14.00 uur op de begraafplaats ,,Zorgvlied'', Amsteldijk 273 te Amsterdam.

Geen bezoek aan huis

Enige en algemene kennisgeving

Heden overleed onze lieve moeder en oma

ANNA RUTTEMAN-SMAK
29-10-1910 15-10-1991

Dulwich, London: P. J. Rutteman
D. L. Rutteman-Storie
Ashstead, Surrey: R. C. Rutteman
A. Rutteman-Jeffreys
en kleinkinderen

Correspondentieadres:
5 Alleyn Road
London SE21 8AB

De crematie zal in familiekring plaatsvinden op 21 oktober 1991.

Het Collegium Civitatis Academicae Lugduno-Batavae Supremum vervult hierbij de droeve plicht kennis te geven van het overlijden van mevrouw

G. W. KANTEBEEN

Wij zijn dankbaar voor haar grote toewijding aan de VVSL.

Namens de VVSL,
Ab-actis Collegii,
h.t. Praeses VVSL.

Leiden, 12 oktober 1991

Toch nog onverwacht is, op 11 oktober, van ons heengegaan onze lieve zuster, schoonzuster, tante en oudtante

Mr. CORNELIA HENDRIKA VAN GRIETHUIJSEN-DEKNATEL
weduwe van Jan Gijsbert Martinus van Griethuijsen

Hilversum: A. C. E. Schut-Deknatel
N. Schut
Laren N.H.: E. Deknatel-Conrads
Laren N.H.: Niel en Thea
Marlies
Naarden: Nancy en Hans
Bonn, Dld.: Annelieke en Susi
Eenigenburg: Frank en Jos
Amstelveen: Ki

Wassenaar, 15 oktober 1991
,,de Burcht I''

Correspondentieadres:
N. A. Schut
Co Bremanlaan 24
1251 HV Laren N.H.

Overeenkomstig haar wens heeft de crematie in besloten kring plaatsgevonden.

---

†

Bedroefd geven wij kennis van het overlijden van mijn dierbare echtgenoot en onze lieve, zorgzame vader

JOHANNES JOSEPHUS MARIA GREVE
geboren te Rotterdam op 31 oktober 1934
overleden te Waalre op 14 oktober 1991

Waalre: P. M. G. Greve-Houben
Amsterdam: Leonie Greve
Eindhoven: Monique Greve
Fred de Wit
Menton: Marianne Bariteau-Greve
Philippe Bariteau

Azalealaan 4
5582 ED Waalre

De uitvaartdienst wordt gehouden donderdag 17 oktober om 14.30 uur in de Stadskerk St. Cathrien te Eindhoven-centrum, waarna wij hem te Waalre in besloten kring aan de aarde zullen toevertrouwen.

Gelegenheid uw medeleven te betuigen, persoonlijk van 13.00 tot 14.00 uur in Holiday Inn, Montgomerylaan 1, Eindhoven, schriftelijk voor de uitvaartdienst in de kerk.

U kunt thuis van hem afscheid nemen op woensdag 16 oktober van 16.00 tot 20.00 uur.

Liever geen bloemen

Verdrietig hebben wij afscheid genomen van mijn enige broer, zwager en oom

JAN J. M. GREVE

Jan je was uniek, we zullen je ontzettend missen.

Herpen: Frits en Ellie Greve
Marije
Groningen: Bart

Met grote verslagenheid hebben wij kennisgenomen van het overlijden van de heer

H. J. M. JANSSEN

Huub Janssen is 21 jaar aan onze onderneming verbonden geweest en was sinds 1988 voorzitter van onze Ondernemingsraad.
We verliezen in hem een medewerker die een grote betrokkenheid toonde bij onze onderneming en op wiens toewijding en inzet nimmer tevergeefs een beroep werd gedaan.

Zijn overlijden is een groot verlies.

Ons medeleven gaat uit naar zijn echtgenote en kinderen.

Raad van Bestuur en medewerkers
Centraal Beheer Holding N.V.
Apeldoorn

Met grote verslagenheid hebben wij kennisgenomen van het overlijden van onze voorzitter

HUUB JANSSEN

We verliezen als ondernemingsraad van Centraal Beheer in hem meer dan een uitstekend voorzitter. Huub Janssen was voor ons en zijn omgeving een inspirerend mens door zijn ongedwongen, humorvolle en vooral persoonlijke benadering.

De ondernemingsraad was voor hem heel belangrijk en Huub Janssen was voor de ondernemingsraad heel belangrijk.

Zijn overlijden is voor collega's en vrienden in de ondernemingsraad een zware slag.

Ons medeleven gaat uit naar zijn echtgenote en kinderen, die wij heel veel sterkte wensen in deze moeilijke tijd.

Ondernemingsraad
Centraal Beheer Holding N.V.
Apeldoorn

Bedrijfshuisvesting

UW AANBOD OP DE JUISTE PLAATS
IN NRC HANDELSBLAD

Met NRC Handelsblad bereikt u 122.000 zakenmensen met een hoge beslissingsbevoegdheid. Bijna 50% van deze beslissers blijkt een rol te spelen bij de aanschaf van zakelijk onroerend goed, zoals kantoor- en winkelpanden, fabrieksgebouwen en magazijnen. (Bron: Decision Makers '90).

Wilt u meer informatie over NRC Handelsblad als medium voor bedrijfshuisvesting, belt u dan met de heer H. Meulendijk of mevrouw F. Mus, telefoon resp. 010-406.6291/6293.

Met Softone kunt u nu iedereen een muzikale verrassing bezorgen.

Softone geeft je nu een unieke kans om je vriend of vriendin een originele verrassing te bezorgen. Want bij aankoop van een Philips Softone lamp kun je voor f. 9,95 (plus f. 3,– verzendkosten) een prachtige CD sturen naar wie je maar wilt. Een eigentijdse serenade met 15 sfeervolle soft-songs.

Deze actie geldt voor alle lampen uit de Philips Softone Collection. Verkrijgbaar in 6 zachte tinten en verschillende wattages.

Geef 'ns een CD kado met Philips Softone.

Voor f. 9,95 (+ f. 3,– verzendkosten) de Softsongs CD met o.a. Genesis, Carly Simon en Level 42.

De Softone CD-actie loopt van 14 oktober t/m 29 november 1991. Meer informatie ligt klaar bij je lampenhandelaar.

Liever 'n Philips.

PHILIPS

NRC HANDELSBLAD
Voor wie cultuur heilig is, maar geen heilig huisje.

UITLOTING

De Westland/Utrecht Hypotheekbank N.V. deelt mede, dat de verplichte jaarlijkse uitloting van de hierna te noemen pandbrieven zal plaatsvinden op 5 november 1991 om 9.30 uur ten kantore van de bank te Amsterdam.

%	serie	nominaal bedrag aan uitloting onderhevig	bedrag van de uitloting
WESTLAND/UTRECHT HYPOTHEEKBANK N.V.			
6¼	1987 per 1990/1992	ƒ 38.403.000	ƒ 38.403.000
6½	1986 per 1992/1996	331.482.000	± 66.296.000
7½	1983 per 1989/1993	63.233.000	± 31.617.000
8½	1984 per 1988/1992	35.451.000	35.451.000
N.V. ALGEMEENE HYPOTHEEKBANK			
3½	C	1.663.500	± 137.500
N.V. AMSTERDAMSCHE HYPOTHEEKBANK			
3¼	X	2.000	2.000
HOLLANDSCHE HYPOTHEEKBANK N.V.			
3¼	N	78.000	39.000
N.V. OVERIJSELSCHE HYPOTHEEKBANK			
3¼	Q	5.000	5.000
N.V. UTRECHTSCHE HYPOTHEEKBANK			
5½	X	226.000	226.000
6½	D	764.000	± 359.000
N.V. WESTLANDSCHE HYPOTHEEKBANK			
3¼	N, O	1.220.500	± 379.500
5¾	A	145.000	145.000
ZUID-NEDERLANDSCHE HYPOTHEEKBANK N.V.			
3	A	3.800	3.000
3¼		24.500	15.500
4		47.500	15.000

Westland/Utrecht Hypotheekbank N.V.
Hoofdkantoor Amstel Poort
Mr Treublaan 7, 1097 DP Amsterdam
Tel. 020-5604911

Westland/Utrecht HYPOTHEEKBANK

ECONOCOM INTERNATIONAL N.V.

Amsterdam
("the Company")
Notice of Convocation

to the shareholders of the Company to attend the Extraordinary General Meeting of Shareholders, to be held on Thursday, October 31, 1991, at 11.00 hours, at the offices of the Company, Paasheuvelweg 10, 1105 BH Amsterdam Z-O (fax-number: 020-6971310). At such meeting a proposal will be made to amend the articles of association of the Company and to decrease the authorized and issued share capital of the Company by a decrease of the par value of its shares from NLG 4 to NLG 2; the purpose of the decrease is amortization of losses. The agenda for the meeting is available for inspection by the shareholders at the offices of the Company.
Each shareholder shall have the right te be present at the meeting, in person or by a proxy authorized in writing, and to participate in the discussions, provided such shareholder has notified the Company in writing of his intention to attend the meeting in person or by proxy on or before October 24, 1991.
A shareholder desiring to attend the meeting by proxy must deposit a written authorization on or before October 24, 1991. The notification and deposit hereinbefore mentioned must be made at the offices of the Company either by registered letter or by telex, telecopier or telegram followed by a registered letter.
Amsterdam, October 16, 1991
The Board of Management

Bayern München

Franz Beckenbauer en Karl-Heinz Rummenige gaan als crisismanagers fungeren bij Bayern München. De twee ex-spelers moeten in samenwerking met Sören Lerby, die vorige week Jupp Heinckes als trainer opvolgde, de in versukkeling geraakte club uit de sportieve problemen helpen.

Klaus Augenthaler overweegt terug te keren in het eerste elftal van Bayern München. De voormalige aanvoerder van de recordkampioen is benaderd door Lerby. „Als ik met hem op één lijn kom en het elftal is voorstander, dan keer ik terug", zei de 34-jarige libero.

Paul Haarhuis

Paul Haarhuis heeft in de eerste ronde van het tennistoernooi van Peking kansloos verloren van Michael Chang. De Nederlander brak in de eerste game nog wel door de service van zijn negentienjarige tegenstander, maar kreeg in de loop van de partij geen kans tegen het degelijke spel van de Amerikaan met Chinese voorouders (6-3 6-1).

Slovenië

De Joegoslavische deelrepubliek Slovenië heeft gisteren in de hoofdstad Ljubljana een eigen Olympisch comité opgericht. In het bijzijn van Milan Kucan, de president van de nieuwe republiek, werd het handvest door alle betrokken partijen getekend. Het Sloveense Olympische comité wil zich zo snel mogelijk bij het IOC aansluiten.

Sacchi bondscoach

Arrigo Sacchi volgt zoals verwacht Azeglio Vicini op als bondscoach van het Italiaanse voetbalelftal. De vroegere trainer van AC Milan zal vrijdag een contract voor vier jaar tekenen. Sacchi moet de Italianen, nu die voor het Europees kampioenschap 1992 in Zweden practisch zijn uitgeschakeld, naar de eindronde van het wereldkampioenschap voetbal in 1994 in de Verenigde Staten leiden.

Schaatscontroverse

Het Tweede-Kamerlid Hans Dijkstal van de VVD wil weten of het ministerie van WVC vindt dat alle belangrijke schaatswedstrijden in het ijsstadion Thialf in Heerenveen moeten worden gehouden. Het kamerlid stelt die vraag naar aanleiding van de overkapping van het schaatscentrum De Uithof in Den Haag. Heerenveen mag tot 1997 de voornaamste schaatstoernooien in Nederland organiseren. Directie en bestuur van De Uithof wil dat er voor de Europese kampioenschappen van 1993 een uitzondering wordt gemaakt.

Barcelona

Barcelona heeft gisteravond weer enig krediet opgebouwd bij zijn supportersschare door de eerste wedstrijd in de strijd om de Spaanse Super Cup te winnen. De ploeg van Johan Cruijff versloeg in de Spaanse hoofdstad voor 17.000 toeschouwers bekerwinnaar Atletico de Madrid met 1-0, door een doelpunt van Amor. De Nederlandse internationals Koeman en Witsche ontbraken bij Barcelona.

Romario fit

Romario de Souza Faria lijkt fit voor de competitiewedstrijd zondag tegen Ajax. De aanvaller van PSV scoorde gisteravond drie keer voor het tweede team in de met 5-0 gewonnen wedstrijd tegen Den Bosch 2. Het optreden van de spits trok drieduizend toeschouwers naar het Bossche trainingscomplex.

Milaan - Turijn

De Italiaanse wielrenner Davide Cassani heeft de 77ste editie van de klassieke wegwedstrijd Milaan - Turijn gewonnen. Hij versloeg zijn Zwitserse medevluchter Tony Rominger in de eindsprint en zorgde daarmee voor het eerst sinds 1985 weer voor een Italiaanse winnaar.

Bertrand Gachot

De Belgische formule 1-coureur Bertrand Gachot, die vanaf 15 augustus in een Engelse gevangenis zat wegens mishandeling van een taxi-chauffeur, kan zondag toch meedoen aan de Grand Prix van Japan. De 28-jarige coureur werd gisteren op vrije voeten gesteld na behandeling van zijn zaak in hoger beroep.

Romario voorbeeld voor spelers van Jong Oranje

Door onze redacteur
HANS KLIPPUS

UTRECHT, 16 OKT. Vier jaar geleden bij de Olympische Spelen in Seoul rees de ster van Romario en speelde de Braziliaan zich naar een lucratief contract met PSV. Het is dan ook geen wonder dat zijn naam gisteravond in Utrecht, na afloop van de wedstrijd tussen de jeugdploegen van Nederland en Portugal, regelmatig viel. Arthur Numan, de aanvoerder van het tijdelijk tot Olympisch elftal omgedoopte Jong Oranje, sprak van het zichzelf „in de picture" spelen, volgend jaar in Barcelona.

Nederland werd door een 1-1 gelijkspel tegen Portugal winnaar van groep 6 van het Europees kampioenschap voor jeugdelftallen. De ploeg van coach Nol de Ruiter heeft nu de kwartfinale bereikt en moet nog één tegenstander (de loting is in januari, red) in een dubbele wedstrijd verslaan om de EK-halve finale te bereiken én om, wat belangrijker is, zich te plaatsen voor het Olympische voetbaltoernooi. Dat is sinds 1952 — Helsinki, 5-1 verlies tegen Brazilië — niet meer voorgekomen.

Bij het voetbal tijdens de Olympische Spelen worden sinds 1988 profspelers toegelaten. In tegenstelling tot alle andere takken van het veruit grootste sportevenement ter wereld is de deelname wel aan een leeftijdsgrens gebonden. Aan de Spelen in Barcelona mogen alleen voetballers meedoen die op of na 1 augustus 1969 zijn geboren. Dit tegen de zin van het IOC. De machtige FIFA, de wereldvoetbalbond, wil echter ter bescherming van het eigen wereldkampioenschap van geen wijken weten. Maar ook met alleen jonge profs is het toernooi interessant, zo bleek in '88. „Het Olympisch voetbal heeft sinds Seoul grote aanzien gekregen", oordeelt Arthur Numan. „Ik wil straks in Barcelona dolgraag van de partij zijn, alle spelers trouwens."

Het is nog maar de vraag of de 21-jarige Numan op de Olympische Spelen zal uitkomen, indien Jong Oranje zich weet te plaatsen. Als de middenvelder van FC Twente blijft spelen zoals hij momenteel speelt is hij een serieuze kandidaat voor de selectie van het 'grote' Oranje van Rinus Michels. En als dat straks aan de EK-eindronde meedoet gaan er twintig spelers mee naar Zweden. Volgens Nol de Ruiter is het vrijwel uitgesloten dat er spelers aan beide evenementen kunnen meedoen. De belasting zou te groot zijn, aldus de KNVB'er, omdat er tussen het einde van het EK en het begin van de voorbereiding op de Olympische Spelen slechts een week zal zitten. „En wat zal de club van zo'n speler dan zeggen?", vraagt De Ruiter.

De coach zal indien beide nationale ploegen zich voor hun eindrondes weten te plaatsen om de tafel moeten gaan zitten met collega Michels. Hij weet echter nu al dat hij dan „niet lastig" zal zijn. „De A-ploeg gaat boven alles", aldus De Ruiter. „Als Numan door Michels wordt geselecteerd is dat fijn voor hem en vervelend voor ons, klaar." De situatie zal zich dan kunnen voordoen dat de spelbepaler van Jong Oranje als reserve het gehele EK-toernooi in Zweden werkloos op de tribune zit, maar daardoor niet met de jeugdploeg aan de Olympische Spelen kan meedoen.

Dank zij gelijkspel tegen Portugal stap dichter bij Barcelona

Numan zelf weet nog niet wat hij met zo'n geval zou aanmoeten. „Ongelooflijk moeilijk." Hij zegt er „net zoals elke gezonde Hollandse jongen" naar te streven het A-team te bereiken. Maar diep in zijn hart wil Numan met eventueel de Olympische Spelen in het vooruitzicht het liefst dat die promotie na Barcelona zal gebeuren.

Ook de Ajacieden Roy, Frank de Boer en Vink zouden in een dergelijke situatie terecht kunnen komen. Zij kwamen al voor de A-ploeg uit, maar hebben de laatste tijd geen plaats kunnen bemachtigen. De laatste twee speelden gisteravond ook met Jong Oranje mee.

Uitgerekend het spel van 'vedette' Marciano Vink werd na afloop van het duel tegen Portugal door Nol de Ruiter bekritiseerd. „Hij liet zich drie, vier keer zo maar wegtikken op het middenveld", oordeelde de bondscoach. De Ruiter wijt dat aan een te laconieke instelling van Vink. De libero van Ajax werd in de rust nog vermanend toegesproken. Veel hielp dat niet , zodat hij al snel in de tweede helft werd gewisseld.

Een andere speler die van De Ruiter een onvoldoende kreeg was Ronald de Boer, al wilde hij in zijn geval als excuus laten gelden dat de aanvaller op de dag van de wedstrijd door buikloop en misselijkheid was getroffen. Dat was met liefst vijf basisspelers en de bondscoach zelf het geval. Volgens teamarts Inklaar zou het aan het ijsje met slagroom bij het avondeten van maandag in het KNVB-centrum in Zeist hebben kunnen liggen. Dat wordt nog onderzocht.

Mede gezien de ziekteverschijnselen bij het Nederlandse team is het behalen van het gelijkspel tegen de keiharde Portugezen een goede prestatie. Oranje knokte zich volledig leeg. Het huidige elftal is veel anoniemer dan de jeugdploeg van een jaar of zes geleden met spelers als Van Basten, Vanenburg en Van 't Schip. De kracht ligt volgens De Ruiter dan ook in het collectief. En daaruit springt soms ineens heel onverwacht een speler in het oog. Dat was gisteren met name Marc Overmars, sinds dit seizoen onder contract bij Willem II en met zijn 18 jaar veruit het jongste lid van de selectie. Hij viel in de tweede helft in en had een groot aandeel in het krachtige eindoffensief van Nederland om de in de 29ste minuut opgelopen 1-0 achterstand recht te zetten. Acht minuten voor tijd zorgde Feyenoorder Gaston Taument voor de verdiende en luidbejubelde gelijkmaker. Hij leek echter in buitenspelpositie te staan. „Dat vond ik eigenlijk ook wel", gaf Nol de Ruiter een uur na de wedstrijd na het zien van de tv-beelden toe.

Nederlandse sporters bij de bekendmaking van de nominaties voor de Olympische Spelen. (Foto NRC Handelsblad/Rien Zilvold)

Sportbonden hebben in Olympisch jaar 1,3 miljoen gulden extra beschikbaar

Voor Spelen 130 sporters genomineerd

UTRECHT, 16 OKT. Het Nederlands Olympisch Comité heeft gisteren in Utrecht 130 sporters in dertien takken van sport genomineerd voor de Olympische Spelen van Barcelona. Bij getoond vormbehoud nemen zij zeker deel aan de Spelen.

In een aantal disciplines werden nog geen namen genoemd, maar een open nominatie vastgesteld. Nederland zal in elk geval aan de desbetreffende onderdelen meedoen, waarbij de samenstelling van de ploeg later door de sportbond wordt vastgesteld. De sporters zijn hierover ingelicht.

Het NOC heeft bovendien besloten in de komende periode een aantal sporters als potentieel kandidaat aan te wijzen. Deze sporters dienen in de aanloop naar de Spelen te voldoen aan de gestelde norm of limiet.

De gezamenlijke Olympische sportbonden kunnen in 1992 rekenen op een extra bijdrage van de Stichting Nationale Sporttotalisator van 800.000 gulden alsmede een donatie van het Nederlands Olympisch Fonds van 500.000 gulden. Het NOC verwacht enkele tonnen te kunnen overhouden aan een wenskaartenactie van de PTT Post.

De genomineerde sporters zijn:
Atletiek: Erik de Bruin (discus)
Boksen: Arnold Vanderlijde (zwaar), Peter Zwezerijnen (halfzwaar), Mighel Dias (bantam)
Handboogsport: team van drie vrouwen
Hippische sport: springteam, bestaande uit Jos Lansink (Egano en Libero H.), Piet Raymakers (Ratina Z. en Rinnetou Z.), Jan Tops (Top Gun en Doreen), Emile Hendrix (Aldato), Albert Voorn (Oisterwijk). Springen individueel: zelfde selectie. Dressuur: Team: Anky van Grunsven (Olympic Bonfire), Tineke Bartels-De Vries (Olympic Courage), Ellen Bontje (Olympic Larius) en nog een nader aan te wijzen combinatie. Dressuur individueel: zelfde selectie. Military: Eddy Stibbe en Fiona van Tuyll
Hockey: zestien mannen en zestien vrouwen
Judo: mannen: Ben Spijkers (tot 86 kg), Anthonie Wurth (tot 78 kg) en Theo Meijer (tot 95 kg). vrouwen: Jessica Gal (tot 52 kg), Gooitske Marsman (tot 56 kg), Jenny Gal (tot 61 kg), Chantal Han (tot 66 kg), Marion van Dorssen (tot 72 kg) en Monique van der Lee (boven 72 kg)
Kanovaren: K 2 (Jan Dirk Nijkamp/Marc Weijzen), wildwater: Michael Reys
Roeien: vrouwen: skiff, dubbelvier: vier vrouwen, mannen: dubbeltwee: twee mannen, dubbelvier: vier mannen, vier zonder: vier mannen
Schieten: skeet: Henny Dompeling, luchtgeweer: Jolanda Swinkels
Volleybal: twaalf vrouwen
Wielrennen: vrouwen: Leontien van Moorsel (achtervolging), Ingrid Haringa (sprint), weg: Van Moorsel, mannen: baan: achtervolging: Servais Knaven, puntenkoers: 1 man, ploegachtervolging: vier mannen, weg: ploegentijdrit 4 mannen
Zeilen: aanwijzing van zes boottypes: plankzeilen mannen en vrouwen, Flying Dutchman, 470 mannen, Europe vrouwen, Tornado, Soling
Zwemmen: vrouwen: 4x100 m vrij, 4x 100 m wissel, Karin Brienesse (100 m vrij), Inge de Bruijn (100 m. vlinder). Schoonspringen, 3-meterplank: Edwin Jongejans en Daphne Jongejans. Kunstzwemmen: Solo: Marjolijn Both, duet: Both en Tamara Zwart

Olympische Winterspelen.
Schaatsen: maximale ploegen. Gisteren kwamen daar enkele potentiële kandidaten bij: freestyle skiën, Michiel de Ruiter (springen) en Jeanette Witte (ballet) en twee bobsleeteams. (ANP)

Tafeltenniscoach Li heeft oog voor detail

Door TED VAN DER MEER

KATWIJK, 16 OKT. Technisch directeur Jan Vlieg van de tafeltennisbond koestert een warme vriendschap en groot respect voor Li Ji Shu. Vooral zijn oog voor detail, uiterst belangrijk in deze sport, leidde er toe dat de 43-jarige Chinees onlangs voor een jaar werd benoemd tot bondscoach van de nationale mannen tafeltennisploeg.

Vijf jaar geleden ontmoetten de beide pingpong-fanaten elkaar voor het eerst in Polen. Li was destijds een van de nationale coaches van China, het land van de talloze wereldkampioenen. „We hebben diverse gesprekken gevoerd en uiteindelijk informeerde Jan of ik zin had om naar hem toe te komen. Hij wilde graag met mij samenwerken om het tafeltennis in Nederland op een hoger plan te brengen. Van de Chinese bond kreeg ik voor een jaar verlof om in Groningen te gaan studeren", vertelt Li.

Dat Li helemaal niet van plan was zijn werk in China daarna weer op te vatten, was op dat moment alleen bij Vlieg bekend. Sinds de gezinshereniging is zijn ambitie ooit weer in zijn vaderland aan te slag te gaan nog kleiner geworden. Bondscoach Vlieg, die in de noordelijke hoofdstad een eigen tafeltenniscentrum exploiteert, nam zijn Chinese vriend voor onbepaalde tijd in huis en probeerde hem aan werk te helpen. Naast zijn werk in Vliegs centrum, ging Li assisteren bij de nationale selectie en tevens sloot hij een overeenkomst met landskampioen Tempo-Team af.

De manier van werken van de Chinees viel in de smaak bij de topspelers. Zozeer zelfs dat ze begonnen te klagen als hij niet voldoende aanwezig was. Door het geruzie van het vrouwenteam bij de wereldkampioenschappen in Japan kwam onverwacht Li's grote kans. Jan Vlieg kon zichzelf laten doorschuiven naar het nationale vrouwenteam, omdat Dusan Tigerman na de wereldkampioenschappen weinig trek meer had in de spanningen die de uitjes met Bettine Vriesekoop en Mirjam Hooman-Kloppenburg met zich mee brachten. Na een enquête onder spelers als Haldan, Keen en Heister bleek al snel dat Li hun duidelijke favoriet was. Zijn gebrekkige kennis van de Nederlandse taal werd door geen van de ondervraagden als een wezenlijk probleem ervaren. Overigens beginnen de verplichte taalcursussen, die Li tegen heug en meug volgt, vruchten af te werpen.

De Chinese tafeltenniscoach Li Ji Shu is geliefd bij de spelers. (Foto NRC Handelsblad/Rien Zilvold)

Voor Jan Vlieg betekende dit scenario overigens een ideale oplossing voor een steeds nijpender probleem. De kritiek op de extroverte Groninger heeft de afgelopen jaren in de mannenselectie aanzienlijke vormen aangenomen. Diplomatiek als hij is, realiseerde Vlieg zich terdege dat de 'zwemmende' vrouwenploeg vóór alles behoefte had aan een sterke tacticus, die in staat was om voor rust in de tent te zorgen. Vriesekoop, Kloppenburg en de andere internationals vonden het allang best. Ze waren doodmoe van alle ruzie, roddel en achterklap en als Vlieg voor een betere sfeer kon zorgen was dat prima.

Het Nederlands tafeltennisteam (mannen) heeft gisteravond in Katwijk aan Zee de tweede wedstrijd voor de Europese Superliga, tegen Duitsland, met 4-1 verloren. Vorige maand won België met dezelfde cijfers. De Duitse winst was geflatteerd. Nadat Paul Haldan zijn partij tegen Wosik tot winst had gebracht, verspeelden Trinko Keen en Danny Heister grote voorsprongen en zelfs matchpoints tegen respectievelijk Rosskopf en Fetzner. Door het verlies van gisteravond komt Oranje in de degradatiegroep terecht.

Trinko Keen, die het geharrewar bij de vrouwen afgelopen jaar wat meewarig had aangekeken, is verheugd over de gevonden oplossing. „Li heeft maar één doel, en dat is ons beter maken. Alle trainers zeggen dat, maar hij dóét het. Hij is uitsluitend met tafeltennis bezig,' zegt Keen. De jongere broer van ex-kampioene Gerdie Keen legt uit hoe de Chinees werkt: „Hij is voortdurend bezig ons technisch te corrigeren. Hij let heel scherp op wat we doen. Tafeltennis is een sport van details. En Li heeft als geen ander oog voor die details."

Het is niet verwonderlijk, dat de in Sichan, Centraal-China, geboren Li Ji Shu zo'n goed oog heeft voor het subtiele pingpongspel. Hij was ooit een speler uit de Chinese top-10. Dat betekende in die tijd tegelijkertijd een positie in de absolute wereldtop. Tot een definitieve doorbraak kwam het niet. Dat werd verhinderd door het uitbreken van de Culturele Revolutie, die leidde tot een totaal isolement van de Chinese sporters.

Nadat de 'pingpong-diplomatie' van de Amerikaanse president Nixon voor een doorbraak in de internationale verhoudingen had geleid, was het voor Li te laat. „Er was inmiddels alweer een heel nieuwe generatie opgestaan. Daarom ben ik me maar gaan toeleggen op het geven van training."

Met lede ogen ziet Li de teloorgang van de tafeltennissport in zijn land aan. Niet lang geleden had China bij de wereldkampioenschappen zes, zeven spelers in de kwartfinales bij de mannen. Tegenwoordig worden er nauwelijks nog medailles veroverd. De oorzaak is volgens hem voordat dat de Europeanen hebben geleerd hoe ze tegen China moeten spelen. „Met de Zweden voorop hebben ze de macht overgenomen. De typisch Aziatische penhoudergreep (batje tussen wijs- en middelvinger, red.) levert tegenwoordig een te groot technisch nadeel op. Op de backhand zijn 'penhouders' uiterst kwetsbaar tegen de topspin-specialisten uit Europa."

Met het Nederlands team heeft Li duidelijke plannen. „Er is veel talent en over enkele jaren moet het mogelijk zijn om bij de wereldtop te komen. De spelers kunnen al heel aardig met de besten meekomen, maar als het echt belangrijk wordt, missen ze nog iets essentieels. Een echte topper kan zelf van tactiek veranderen en bovendien perfect reageren op een nieuwe tactiek van de tegenstander. Ook zal er harder moeten worden gewerkt aan de concentratie. Chinezen zijn van jongsaf aan gewend zich optimaal te concentreren. Nederlanders niet. Die zijn veel te snel afgeleid."

Ingezonden mededeling

MET DE NIEUWE TIP PROEFT U DE HERFST.

WILD & GEVOGELTE
Makkelijke maar verrassende recepten.
SLANK
Lekker voor de lijn: slanke paddestoelschotels.
STEVIGE STAMPPOTTEN
De stamppot opnieuw ontdekt.
3-STERREN DINER
De nieuwe restaurant-trend bij u thuis: geitekaasjes om mee te koken.
WILD-WEEKEND
Uniek arrangement op de Veluwe in hotel De Keizerskroon.

TIP-november. Nú in uw supermarkt.

SCOREBORD

Voetbal

Spaanse Super Cup, 1e wedstrijd
Barcelona - Atletico Madrid 1-0 (0-0). 86. Amor 1-0. Tsch: 17.200.
Zwitserse competitie
Aarau - Young Boys 1-4, Lugano - Lausanne 0-3, Neuchatel Xamax - Wettingen 2-1, Servette - Grasshoppers 2-1, St. Gallen - Luzern 2-1, FC Zürich - Sion 4-2.
Oefenduel in Donauwörth
Duitsland - Marokko 2-0 (1-0). 42. Raht 1-0, 59. Poschner 2-0. Tsch: 5.000.
EK onder 21 jaar
Groep 6
Utrecht: Nederland - Portugal 1-1 (0-1). 28. Jorge Costa 0-1, 82. Taument 1-1. Schdsr: Pairetto. Tsch: 6678. Rode Kaart: 83. Xavier (Por). Gele kaart: Elzinga, Numan (Ned), Alves (Por). Nederland: Zoetebier; Elzinga (73. Overmars), Vink (60. Van Hooijdonk), Roest en Frank de Boer; Taument, Gorré, Numan en Cocu; Scheepers en Ronald de Boer.
Stand: 1. Nederland 6-10 (20-4), 2. Portugal 6-10 (9-2), 3. Finland 5-2 (4-12), 4. Malta 5-0 (4-19). Nederland naar kwartfinales.
Groep 1
Tsjechoslowakije - Albanië 3-0 (1-0). 11. Novotny 1-0, 63. Prazenica 2-0, 87. Rusnak 3-0. Tsch: 1.715. **Stand:** 1. Tsjechoslowakije 7-14 (22-3), 2. Spanje 6-7 (5-4), 3. Frankrijk 7-6 (5-4), 4. Albanië 7-4 (3-13), 5. IJsland 7-3 (2-13).
Groep 2
Roemenië - Schotland 1-3 (0-1). 2. Creaney 0-1, 63. Bula 1-1, 70. Lambert 1-2, 84. Bernard 1-3. Tsch: 5.000. **Stand:** 1. Schotland 6-10 (13-5), 2. Bulgarije 5-8 (6-1), 3. Roemenië 4-2 (3-6), 4. Zwitserland 5-0 (2-12).
Groep 7
Polen - Ierland 2-0 (0-0). 78. Juskowiak 1-0, 89. Juskowiak 2-0. Tsch: 6.720. **Stand:** 1. Polen 5-10 (8-1), 2. Engeland 5-7 (10-3), 3. Ierland 5-2 (4-12), 4. Turkije 5-1 (4-10).

Handbal

Eredivisie mannen
Olympia H - Blauw Wit 25-27.
Oefenwedstrijd vrouwen in Schiedam
Nederland - Roemenië 28-20 (14-7).

Hockey

Olympisch kwalificatietoernooi in Auckland
Mannen, groep A, 1e ronde: Canada - Italië 2-2, Groot Brittannië - Ierland 3-0, China - Argentinië 1-0. **2e ronde:** Sovjet-Unie - Italië 3-2, Nieuw-Zeeland - Japan 2-1, Canada - Ierland 2-1.
B, 1e ronde: Malaysia - Zwitserland 4-3, India - België 1-0, Frankrijk - Verenigde Staten 3-1.
Vrouwen groep A, 3e ronde: Duitsland - Nieuw-Zeeland 2-1, Frankrijk - Japan 2-1, Zuid-Korea - Verenigde Staten 3-1.

Tafeltennis

Europese liga, 2e speelronde groep A
Nederland - Duitsland 1-4 (Haldan - Wosik 21-10 18-21 21-16, Keen - Rosskopf 21-14 20-22 13-21, Heister - Fetzner 21-18 22-24 20-22, Haldan/Heister - Rosskopf/Fetzner 21-23 18-21, Haldan - Rosskopf 19-21, 21-23). Hongarije - Zweden 0-4 (Harczi - Lindh 15-21 10-21, Varga - Waldner 11-21 16-21, Nemeth - Karlsson 16-21 17-21, Nemeth/Varga - Waldner/Lindh 17-21 22-20 17-21).

Tennis

Mannen in Lyon, 1e ronde
Champion (Fra) - Noah (Fra) 6-4 6-4. Delaitre (Fra) - Forget (Fra) 1-6 6-4 6-3. Svensson (Zwe) - Kühnen (Dld) 1-6 6-3 7-6, Kriek (VS) - Pescosolido (Ita) 7-6 6-3, Santoro (Fra) - Rosset (Zwi) 6-1 6-3, Gilbert (VS) - Mronz (Dld) 6-3 7-5, Pioline (Fra) - Carbonell (Spa) 7-5 6-7 6-3.
Mannen in Wenen, 1e ronde
Siemerink (Ned) - Vojtischek (Dld) 6-4 6-3, Patrick McEnroe (VS) - Muller (Z-Af) 7-5 6-4, Vajda (Tsj) - Jonsson (Zwe) 1-6 7-6 6-4. Baur (Dld) - Antonitsch (Oos) 6-3 6-3, Frana (Arg) - Prpic (Joe) 6-1 6-1, Steeb (Dld) - Engel (Zwe) 6-4 6-3, Hlasek (Zwi) - Caratti (Ita) 6-2 6-2, Jarryd (Zwe) - Pistolesi (Ita) 6-1 6-2, Krickstein (Isr) - Hogstedt (Zwe) 6-3 6-2, Stich (Dld) - Lavalle (Mex) 6-3 6-4.
Vrouwen in Filderstadt, 1e ronde
Schultz (Ned) - Temesvari (Hon) 6-0 7-6, Zrubakova (Tsj) - Reggi-Concato (Ita) 6-1 6-2, Wiesner (Oos) - Lindqvist (Zwe) 6-2 6-2, Novotna (Tsj) - Oeljeklaus (Dld) 6-3 6-3, Reinach (Z-Af) - Paulus (Oos) 7-6 6-3, Mesjki (Sov) - McQuillan (Aus) 6-2 7-5, Sukova (Tsj) - Probst (Dld) 7-6 7-6, Garrison (VS) - Helgeson (VS) 6-4 4-6 6-2, Mary-Joe Fernandez (VS) - Habsudova (Tsj) 6-0 6-4, Navratilova (VS) - Babel (Dld) 6-4 6-2, Zvereva (Sov) - Martinez (Spa) 7-6 7-5, Huber (Dld) - McNeil (VS) 6-4 6-1.

Wielrennen

Profkoers Putte-Kapellen (Bel, 180 km)
1. Frison (Bel) 3.47, 2. Hopmans (Ned) 0.03, 3. Spaenhoven (Bel) z.t, Nederlanders: 9. Cornelisse 0.37, 15. Remijn 1.05, 18. Akkermans, 19. Le Grand, 30. Goense z.t.
Profkoers Milaan - Turijn (Ita, 206 km)
1. Cassani (Ita) 4.46.18 (43,171 km/uur), 2. Rominger (Zwi) z.t., 3. Moreels (Bel) 0.21, 4. Kelly (Ier), 8. Adri van der Poel (Ned) 0.28.

Ingezonden mededeling

Pech voor handtekeningenjagers bij surffestijn

Door onze sportredactie

SCHEVENINGEN, 16 OKT. Na vier dagen kabbelend zeewater zijn vandaag de wedstrijden om de Pro World Cup 1991 surfen in Scheveningen toch van start gegaan. De weigerende wind was de derde tegenvaller dit jaar voor de Stichting Toerisme Den Haag, die het toernooi samen met de Professional Boardsailors Association (PBA) organiseert. In april liep de organisatie een kapitaalkrachtige sponsor mis en kort voor aanvang van het toernooi moest ze met lede ogen toe zien hoe de gehele internationale top afzegde.

Het is de vijfde keer dat Scheveningen opgenomen is als een van de wedstrijdplaatsen in het kampioenschap om de wereldbeker. Het probleem van het met 90.000 dollar gedoteerde plankzeiltoernooi is dat het niet de Grand Slam-status heeft weten te bemachtigen. Daarvoor was bijna het dubbele prijzengeld nodig en dat was door het afhaken van de hoofdsponsor niet op te brengen. Gevolg is dat Scheveningen ook dit jaar weer een „spek- en bonenstad" is. In de voorafgaande jaren had de badplaats dezelfde status, maar waren surfgrootheden als de Zweed Bjoern Dunkerbeck en de Amerikaan Robby Naish wel van de partij. De nummers één en twee van het totaalklassement hebben dit jaar evenwel gekozen voor een voorbereidingsstage op Hawaii, waar over drie weken de laatste Grand Slam-wedstrijden zullen worden gevaren. Beide plankzeilers zijn samen met de eveneens afwezige Zweed Anders Bringdal nog in de race voor de titel en willen er alles aan doen om de commercieel uiterst aantrekkelijke hoofdprijs te bemachtigen.

Dus moet Scheveningen het met de subtoppers doen. Voor het kijkspel zal het niet uitmaken, meent de Zwitserse voorzitter van de PBA Christian Herles. „Als je het vergelijkt met tennis, dan mis je hier Becker en Lendl, maar hou je jongens als Agassi en Courier over. Die zorgen evengoed voor een aantrekkelijk kampioenschap. Een voordeel is dat een van de Nederlandse jongens nu een prijs in de wacht kan slepen. Met een compleet veld is die kans een stuk kleiner."

Ook de Nederlandse vertegenwoordiger van de PBA, Bert Kuijpers, vindt de tegenslag niet rampzalig. „Natuurlijk is het jammer dat de grote jongens er niet zijn, vooral voor de handtekeningenjagers. Maar het merendeel van de bezoekers die wij verwachten komen niet voor de namen, die komen voor het spektakel. Als er morgen inderdaad storm komt, zoals voorspeld wordt, dan zijn hier met het huidige deelnemersveld zeker prachtige sprongen te zien. En surfen is meer dan de kale sport alleen. Het heeft ook een aantal noem het maar decadente aspecten: strand, reizen, mooie jongens, geblondeerde haren. Daar komen de mensen natuurlijk ook voor."

'Circa 1492' in Washington

Expositie toont wereldbeschaving in Columbus' tijd

Tentoonstelling: Circa 1492: Art in the Age of Exploration, t/m 12 jan. in de National Gallery of Art, Washington.

Door onze correspondent MAARTEN HUYGEN

Wat er precies in het jaar 1492 is gebeurd, vermeldt de titel van de tentoonstelling 'Circa 1492, Art in the Age of Exploration' niet. Bij de feestelijke voorvertoning in architekt Pei's witte kunstkathedraal in Washington, de National Gallery of Art, werd wel over de kunstvoorwerpen gesproken, maar een verklaring voor het jaartal 1492 werd er niet gegeven. Wat is er met dat jaar? In de inleiding van de catalogus wordt het duidelijk. Voormalig nationaal bibliothecaris Daniel Boorstin schrijft daarin over het onderwerp dat tegenwoordig met zoveel taboes is omgeven: Columbus zette voet aan land in Amerika. Door het groeiende besef dat Amerika al tienduizenden jaren eerder door indianen was ontdekt en dat die indianen na de komst van Columbus, op zaterdag 12 oktober 499 jaar geleden, zijn gedecimeerd of erger, is Columbus een omstreden onderwerp geworden.

'Circa 1492' is ook de eerste van een reeks tentoonstellingen en tegententoonstellingen, die in Washington en in de rest van Amerika naar aanleiding van het vijfeeuwse jubileum van de komst van Columbus naar Amerika worden gehouden. De National Gallery blijft aan de veilige kant van het Columbusdebat, beperkt zich niet tot Europese ontdekkingen maar toont de kunst in drie continenten ten tijde van de grote verkenningen (dus niet ontdekkingen). „Deze tentoonstelling herinnert ons aan de oceanen van onwetendheid, de vergezichten van menselijke schepping die nog onbekend zijn voor Europeanen in de Tijd van Verkenning", schrijft Boorstin bescheiden.

Wie door het tiental zalen loopt, kan het Europa van de vijftiende eeuw nog onmogelijk als de navel van de toenmalige wereldbeschaving zien. Columbus was lange tijd symbool voor overwinning en overwicht van de Westerse beschaving. 'Circa 1492' doet moeite om ook de waarde van alle andere toenmalige beschavingen te tonen en legitimeert daarmee de historische rol van alle niet uit Europa afkomstige minderheden die op het Amerikaanse continent wonen: een echte multiculturele uitstalling van waren, van elegante Ming-schilderingen tot angstaanjagende goden van de Azteken.

De tentoonstelling is ook multicultureel gefinancierd, niet alleen door de gebruikelijke rijke particuliere Amerikaanse instellingen als de Rockefeller Foundation en Ameritech, maar ook door de giganten uit het wereldcentrum in opkomst, Nomura Securities en de Mitsui Taiyo Kobe Bank.

De monstershow heeft wel een Europees perspectief, omdat ze die gebieden laat zien waarheen Europeanen in die tijd op ontdekkingsreis gingen. De islamitische rijken in het Midden-Oosten zijn relatief mager vertegenwoordigd, hoewel ze in die tijd een belangrijke rol speelden. Om hun eigen handelsroutes te beschermen en exclusief te houden grendelden de moslims voor Europeanen het Verre Oosten af. Daarom probeerden de Europeanen Japan en China via een westerse route of rond Kaap de Goede Hoop bereiken.

De zeshonderd kunstvoorwerpen op de expositie komen behalve uit Europa en het Mediterrane gebied uit gebieden die toen in Europa bekend waren: uit Centraal-Amerika (indianenstammen), uit Japan (Muromachi-periode), China (Ming-dynastie), Korea (Chosŏndynastie), India en de koninkrijken in de noordelijke helft van Afrika. Het is een verzameling uit een tijd dat de aarde door de veelvuldige verkenningstochten naar het nieuwe continent voor het eerst werkelijk als rond kon worden ervaren en de eerste aanzetten werden gegeven voor een soort wereldgemeenschap.

De tentoonstelling viert een combinatie van schepping en ontdekking die tot de grote ontwikkelingen in communicatie, technologie, kunst en wetenschap hebben geleid. Toch doen de selecties van gebieden buiten Europa willekeurig aan, omdat het daar anders dan in de Europese afdeling aan een thema ontbreekt.

Van Europa worden drie belangrijke ontwikkelingen uit die tijd getoond: de cartografie, de artistieke ontdekking van het perspectief en meer precieze kennis van de anatomie.

De kunstig bewerkte kaarten met schitterende illustraties laten in het verloop van de tijd een steeds zuiverder beeld van de wereld zien. De kunstig versierde Catalaanse atlas uit 1375 van de joodse cartograaf Abraham Cresques is al beïnvloed door de reizen van Marco Polo. Deze atlas bevat Oost-Azië, maar het Amerikaanse continent ontbreekt. Ook de gebruikelijke mythische afbeeldingen uit voorgaande eeuwen zijn er niet meer op aangebracht.

De herontdekking van het werk van de Griek Ptolemaeus uit de tweede eeuw na Christus versnelt de cartografie. Bepaalde vaste, bekende kernpunten worden gefixeerd met lijnen waarlangs de rest van de wereld zo goed mogelijk wordt ingevuld. Het wereldbeeld ontwikkelt zich dan steeds verder naar de gebruikelijke uitgespreide globe met lengte- en breedtegraden. De wereldkaart van Martin Waldseemüller uit 1507 is al zeer modern, het produkt van de Genovees Battista Agnese uit 1543 is bijna hedendaagse geografie.

De Duitse schilder Albrecht Dürer reisde veel en ging niet alleen ver met de ontwikkeling van het perspectief in schilderingen, maar hij registreerde ook de vruchten van de ontdekkingen zoals exotische dieren uit verre landen, zoals leeuwen en sterrebeelden. De breedheid van het werk getuigt van zijn grote nieuwsgierigheid. Een begeleidende film verklaart de ontwikkeling van perspectief in kunstwerken aan de hand van Dürer, Leonardo da Vinci en Michelangelo (gesponsord door voorzitter Ryuzaburo Kaku van Canon, de filmfinancier).

Rond 1492 hebben alleen nog Zuid-Nederland en Vlaanderen deel aan het Europese centrum. Een tryptiek van Hiëronymus Bosch toont een apocalyptisch tafereel. In die tijd dacht men dat het einde der dagen naderde dus dat er haast moest worden gemaakt met de kerstening van de wereld buiten Europa. Westafrikaanse koninkrijken hebben ook in die tijd een bloeiperiode bereikt met koperen beeldjes. En dan wandelt de bezoeker verder langs Chinese en Japanse schilderingen op zijde van landschappen met regen. Merkwaardig dat Nederlandse meesters in weergave van licht nauwelijks regen hebben afgebeeld. In Japanse en Chinese zijdeschilderingen is het vaak te zien. Regenvegen tonen de afhankelijkheid van de elementen en geven het landschap een sereen en verslagen karakter.

Verder zijn er draagbare relikwieënkasten, kleurig bewerkte Japanse harnassen, Zen-Boedhisten in contemplatie, porceleinen Koreaanse vazen met koel blauwe blaadjes en kronkelende takken en later beeldjes voor Incagraven rond Peru.

De tentoonstelling is soms onsamenhangend omdat alleen gelijktijdigheid als maatstaf gold maar ademt zeker niet de boetieksfeer die soms uit multiculturele evenementen straalt. De verscheidene culturen uit die tijd worden niet mooier voorgesteld dan ze zijn. Bij de Azteken komen de mensenoffers ter sprake. In een Chinese schildering wordt een man onthoofd. Er zijn geen schappen voor de Taino-indianen die Columbus voor het eerst op de Caraïbische eilanden aantrof. Die cultuur was door Europese ziekte-epidemieën en wreedheden van de Spanjaarden in de zestiende eeuw uitgestorven. En daar begint de controverse die het hele volgende jubileumjaar zal worden uitgestreden.

Christoffel Columbus wordt door het Spaanse koningspaar ontvangen na zijn ontdekking van Amerika

Componist Dutilleux destilleert uit duistere beelden pure poëzie

Concert door Noordhollands Philharmonisch Orkest o.l.v. Lucas Vis met David Geringas (cello). Werken van Stravinsky en Dutilleux. Gehoord: 12/10 Musis Sacrum Arnhem.

Door ERNST VERMEULEN

„Muziek is, gelukkig, niet alleen gemaakt volgens een recept", noteerde Henry Dutilleux in het Hollands Dagboek van 10 oktober. Maar verderop schreef hij: „De kunst van het componeren is ook een wetenschap." Tussen deze twee polen (wetenschappelijke discipline en onbekommerde intuïtie) speelt zich het mysterie van de creatie af.

Dutilleux heeft zelf zijn „recept" omschreven als een techniek van *thèmes à croissance progressive*: motieven die pas in het verdere verloop hun herkenbaar afgeronde vorm krijgen. Maar bij Beethoven komt al het cyclische principe voor en niemand heeft zo treffend met allusies en metamorfoses gewerkt als Bartók in zijn strijkkwartetten.

Nog zo'n recept bieden de talrijke spiegelingen — overigens het terrein bij uitstek van Anton Webern. Een voorbeeld is te vinden in *Trois strophes* (1976-1987) voor cellosolo, magistraal vertolkt op het vijfde en laatste concert in het project „Ode aan Henry Dutilleux" door David Geringas. Het eerste deel mondt uit in een motief van negen noten als een citaat uit Bartóks *Muziek voor snaren, slagwerk en celesta*, dat meteen gespiegeld wordt. Nog frappanter is de toepassing in het *Celloconcert „Tout un Monde lontain..."* uit 1970. De inspiratiebron, mystiek morbide teksten van Charles Baudelaire, bood de componist een aanknopingspunt in het deel *Miroirs* als een evocatie van het doodsbed van twee geliefden: „Onze harten zullen branden als twee vurige fakkels, waarvan de lichten als in een dubbele spiegel, in onze geesten weerkaatst zullen worden."

In beelden als dood, droom en duistere nacht is Dutilleux op zijn best, de nacht op te vatten als symbool voor een vrije, fantasierijke vorm. Als geen ander is Dutilleux in staat een wereld van schimmige flageoletten en etherische echo's op te roepen, niet als onderdeel van een boeiend leerstuk (Kagel), een vorm van muzikaal autisme (Kurtág) of griezelkabinet (Crumb), maar om er pure poëzie uit te destilleren.

Dutilleux schaaft en vijlt, de twee meest recente werken op het concert in Arnhem konden daarvan als 'work in progress' getuigen: *Musique de l'Instant* (1986-1989) en *Diptyque „Les citations"* (1985-1991). De eerste compositie was oorspronkelijk bedoeld voor 24 strijkers, later voegde de componist cimbaal, pauken en ander slagwerk toe. De *Diptyque*, geschreven voor het Aldeburgh Festival had eerst de vorm van een trio, vervolgens werd er een contrabas aan toegevoegd en overdacht Dutilleux een altviool, tot het zijn definitieve vorm vond als een miniconcert voor hobo met begeleiding van contrabas, clavecimbel en slagwerk.

Het eerste deel is een eerbetoon aan Britten, het tweede aan Dutilleux' in de oorlog omgekomen collega Jehan Alain. Al eerder orkestreerde Dutilleux de orgelmuziek van deze componist.

Diptyque klinkt boeiend en subtiel, vol verstuivende klankkleuren, maar ook met ruige free jazz-injecties. Alleen op de werking van de dubbeltonen in de hobo heeft Dutilleux zich verkeken, die klinken veel te materieel. Ook het publiek experimenteerde: het blafte in een spatiële vorm vanuit alle hoeken in de zaal alle subtiliteiten aan flarden. Vernietigende hoestbuien haalden echter niet uit in Stravinsky's veel te massief verklankte *Chant du Rossignol*, een weinig gelukkig begin. Maar gaandeweg overtuigde het Noordhollands Philharmonisch Orkest steeds meer, en kennelijk geïnspireerd door Geringas' dynamisch musiceren werd het celloconcert met zijn steeds zachtere noten een ontroerend besluit van een gedurfd project, waar de orkesten in de Randstad een voorbeeld aan kunnen nemen.

CHER - De Amerikaanse actrice en zangeres Cher is in Amerika door modecriticus en -ontwerper Mr. Blackwell uitgeroepen tot de slechtst geklede vrouw van de afgelopen drie decennia. Op de tweede plaats staat Roseanne Barr Arnold en op de derde plaats eindigde Liz Taylor. Blackwell publiceerde de lijst tegelijk met zijn boek *30 Years of Fashion Flascos*.

VERTAALPRIJS - Vertaler Frans van Woerden is als enige Nederlander genomineerd voor de Europese Prijs voor Vertalers voor zijn vertaling van Céline's *De bruid van Londen*. De prijs bedraagt circa 45.000 gulden.

Ingezonden mededeling

DIE WINTERREISE

Schubert
Sarah Walker
mezzo-sopraan
Imogen Cooper
piano
in de Maartenskerk
te Doorn
vrijdag 18 oktober 20.00 uur
Kaarten *f* 20,-,
CJP/65+ *f* 17,50
tel. 03430-15747/12015

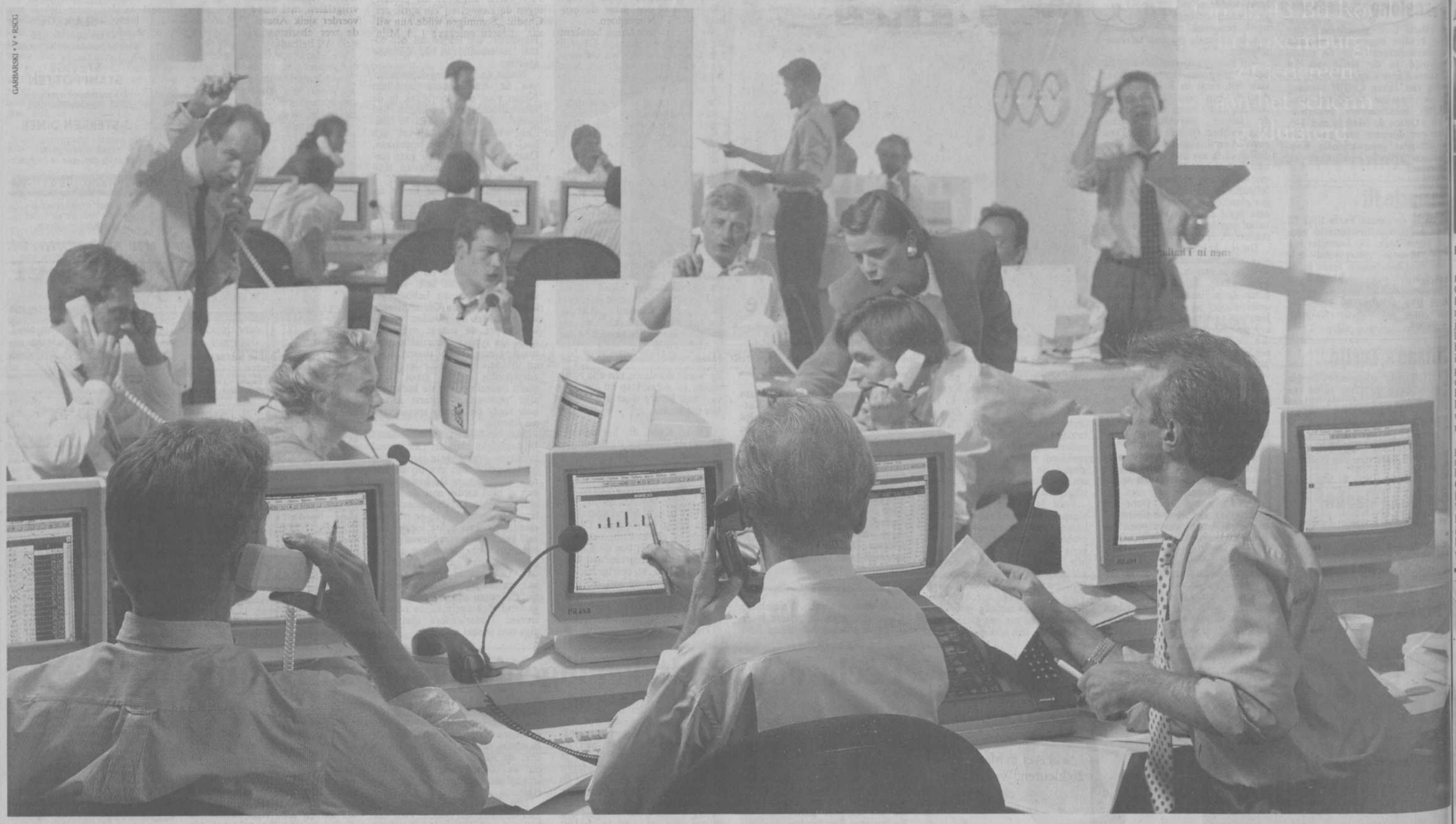

De rechtstreekse uitzendingen vanuit de Bd Royal, nr. 43 in Luxemburg, zijn bijzonder verrijkend. Vooral voor onze cliënten. Zij vertrouwen immers op de ervaring, de middelen en de ideeën van een internationale investerings- en merchant bank : de Kredietbank Luxemburg. Welk financieel project U ook wilt realiseren, de KBL stelt U de optimale oplossing voor, strikt vertrouwelijk én in Uw taal. Onze financiële strategen spreken immers vloeiend meerdere talen. Dank zij de KBL staat U overigens in blijvend contact met andere grote financiële centra en kunt U gebruik maken van een omvangrijk correspondentennet over de hele wereld. Wie naar Luxemburg komt, mag dus zeker de Bd Royal, nr. 43 niet missen. Hier staan uitsluitend professionals tot Uw dienst, die U graag wegwijs maken in de financiële wereld. Voor meer inlichtingen, bel (352) 47 97 20 20 of schrijf naar : Bd Royal 43, 2955 Luxemburg.

KBL Kredietbank Luxembourg
DE FINANCIELE STRATEGEN

Niets bindt de Sovjet-strijdkrachten nog samen

Bestaat er in de toekomst nog een Sovjet-leger? Of worden er tien, twaalf, vijftien republikeinse legers opgericht? Het Westen volgt de 'troepenbewegingen' met toenemende bezorgdheid.

Door onze redacteur
HERMAN AMELINK

Vertegenwoordigers van elf van de vijftien Sovjet-republieken zijn de afgelopen week in Moskou bijeen geweest om zich te buigen over de toekomst van de Sovjet-strijdkrachten. Ze waren het er in meerderheid over eens dat de veiligheid van het land het meest gediend is met het bewaren van de militaire eenheid. Voor het Westen is dat een stap in de goede richting, maar een echte geruststelling is het niet.

Uiteenvallen van het Sovjet-leger in zoveel delen als er republieken zijn, zou niet alleen betekenen dat etnische conflicten gemakkelijk kunnen ontaarden in interrepublikeinse oorlogen, maar bovendien dat er onduidelijkheid kan ontstaan over de vraag wie de controle heeft over de talrijke kernwapens die in de verschillende republieken zijn gestationeerd. Het strategische kernwapenarsenaal mag dan nog altijd onder sterke centrale controle staan, voor de slagveldkernwapens is dat veel minder het geval, zo verklaarde Sovjet-wapendeskundige Gennadi Pavlov eind vorige maand tegen Amerikaanse senatoren. In dat verband wordt nog regelmatig herinnerd aan een aanval van Azerbajdzjaanse nationalisten in februari 1990 op een opslagplaats van tactische kernwpens bij Bakoe aan de Kaspische Zee, die toen met geweld werd afgeslagen door troepen van de KGB.

De Westerse bezorgdheid wordt nog vergroot door het feit dat het tot dusver altijd de partij was die de lakens uitdeelde in het leger, maar dat er sinds het wegvallen van de partij eigenlijk geen centrale instantie meer is die samenbindt en het leger leiding geeft. De recente constatering van een Russische functionaris dat Gorbatsjov helemaal niet zo zeker is van zijn controle over de kernwapens maakt die ongerustheid alleen maar groter.

De plannen en voorstellen van de Amerikaanse president Bush ter ontmanteling van een groot deel van de te land en ter zee gestationeerde tactische kernwapens waren niet ingegeven door een vurig verlangen naar ontwapening, maar vooral door de vrees dat desintegratie van de Sovjet-Unie zou leiden tot groeiende onduidelijkheid over de vraag wie de vinger aan de atoomtrekker heeft. Naarmate het aantal kernwapens afneemt, neemt ook het risico dat ze in de verkeerde handen terechtkomen af. De snelle reactie van Sovjet-president Gorbatsjov op de Amerikaanse voorstellen duidt erop dat de Amerikaanse bezorgdheid in de Sovjet-Unie wordt gedeeld. Ook daar wil men de risico's zoveel mogelijk beperken, nu de 'pax sovjetica' ten einde is. „De internationale gemeenschap heeft het recht er zeker van te zijn dat het enorme vernietigingspotentieel dat door de Sovjet-Unie is opgebouwd in verantwoordelijke handen is", schreef het Sovjet-tijdschrift *Nieuwe Tijden* vorige maand. Generaal Novosjilov, opperbevelhebber van de strijdkrachten in de meest oostelijke sector van de Sovjet-Unie, zei tegenover het Duitse weekblad *Der Spiegel* dat het „verstandig zou zijn als het opperbevel in Moskou verantwoordelijk blijft voor de atoomwapens".

Geruststellend is dat de leiders van de verschillende republieken zich in overgrote meerderheid scharen achter Gorbatsjovs ideeen over beperking van de omvang van de strijdmacht. Rusland wil zelfs aanzienlijk verder gaan. De Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozirev, verklaarde dan ook dat het Russische voorstel om meer dan Gorbatsjov heeft aangekondigd te snoeien in de kernwapens vooral bedoeld is om het proces van ontwapening te versnellen: „Het is duidelijk dat wij, die de grootste republiek vormen met het leeuwedeel van de nucleaire wapens op ons grondgebied, geen neutrale waarnemers kunnen zijn bij deze historische veranderingen."

De laatste Sovjet-militairen in Tsjechoslowakije, op weg naar huis, afgelopen juni. (Foto AP)

Echt veel zekerheid bieden deze ontwikkelingen echter vooralsnog niet. De Amerikaanse senator Sam Nunn, de invloedrijke voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten, waarschuwde dan ook voor te grote haast in het ontwapeningsproces, gezien de instabiele verhoudingen in de Sovjet-Unie. „We kunnen ons niet gedragen alsof van nu af aan alles in de handen van het (Sovjet-)leiderschap ligt", aldus de senator.

De ontwikkelingen lijken hem gelijk te geven. Moldavië heeft al te kennen gegeven dat het een eigen leger wil opzetten. Azerbajdzjan heeft voorwaarden verbonden aan zijn aanvaarding van de plannen, terwijl het parlement van die republiek inmiddels besloten heeft de bases en het militaire materieel van de Unie te onteigenen en over te dragen aan een nieuw republikeins leger. Armenië wil pas praten over het leger van de Unie als er volledige duidelijkheid is over de details van de politieke unie. De Oekraïne ligt momenteel nog het meest dwars. Ook daar denkt men hard over de vorming van een eigen leger. De half-Oekraïense en half-Russische generaal-majoor Konstantin Petrovitsj Morozov, onlangs benoemd tot minister van defensie in de Oekraïne, is weggebleven van het overleg in Moskou, ondanks een uitdrukkelijk verzoek van Sovjet-minister van defensie, maarschalk Jevgeni Sjaposjnikov, om erbij aanwezig te zijn. Bovendien heeft de Oekraïne, net als Wit-Rusland, de wens te kennen gegeven dat alle kernwapens van zijn grondgebied worden verwijderd.

Zou de nadrukkelijke poging die nu wordt ondernomen om de zeggenschap over de strijdkrachten centraal te houden mislukken, dan wordt het Westen geconfronteerd met een groot aantal onzekerheden en onduidelijkheden, niet alleen met betrekking tot de controle over de kernwapens, maar bij voorbeeld ook ten aanzien van de talrijke ontwapeningsafspraken die de afgelopen jaren gemaakt zijn.

Nu al kampt men bij het overleg over de conventionele ontwapening in Wenen met het probleem dat een deel van de afgesproken troepenreducties zich afspeelt op het gebied van recent onafhankelijk geworden Baltische landen, die niet bij de tot dusver gevoerde besprekingen betrokken waren en dus ook niet aan de gemaakte afspraken zijn gebonden.

Volstrekte schimmigheid bestaat er ook over de toekomstige omvang van de strijdkrachten. Onder-minister van defensie generaal Pavel Gratsjev zei enkele weken geleden dat de omvang van de strijdkrachten zou worden teruggebracht van 3,7 miljoen naar 2 à 2,5 miljoen man in 1994. Minister van defensie Sjaposjnikov noemde bijna tegelijkertijd het aantal van drie miljoen. NAVO-functionarissen die onlangs in Moskou overlegden met hoge Sovjet-militairen zeiden dat de hervormingsgezinden, ook in het leger, daar voorstander zijn van een leger van zo'n anderhalf miljoen man. Het aandeel van de dienstplichtigen in een dergelijk leger zou aanzienlijk moeten dalen.

Op de korte termijn moet ook rekening worden gehouden met mogelijke uitbarstingen van onvrede in het leger zelf. Dat heeft de nederlaag in Afghanistan achter de rug, is bezig met een weinig glorierijke aftocht uit Oost-Europa, terwijl minister Sjaposjnikov ook nog eens heeft aangekondigd dat tachtig procent van het hogere kader vervangen zal worden. Ook de voorgenomen reductie van de omvang van de strijdkrachten voor grote sociale problemen gaat zorgen. Er moeten namelijk niet alleen nieuwe banen worden gecreëerd voor de duizenden militairen die op de arbeidsmarkt komen, er moet ook voor behuizing gezorgd worden voor de 257.000 militairen die zich nu nog op het grondgebied van de voormalige DDR bevinden, de 45.000 militairen die uiterlijk eind volgend jaar uit Polen terugkomen en voor de Russische troepen die in 1994 uit de drie Baltische landen moeten zijn teruggetrokken. Uit Litouwen zijn dat er alleen al 90.000. De bijna 9 miljard gulden die de Duitsers daarvoor betalen zijn daar niet genoeg voor.

Luitenant-generaal Valeri Mironov, bevelhebber van de Sovjet-strijdkrachten in de Baltische landen, heeft al verklaard dat hij niet op de afgesproken datum van 1 december de eerste troepen kan laten teruggaan naar de Sovjet-Unie, omdat er geen onderkomens zijn voor hen. „Mensen moeten toch ergens wonen", aldus de generaal tegenover het persbureau TASS.

Grote problemen zullen ook ontstaan door de ontmanteling van een groot deel van het militair-industriële complex in de Sovjet-Unie. Volgens de Amerikaanse luchtmachtgeneraal McPeak, die de afgelopen week een bezoek aan de Sovjet-Unie bracht, heeft minister Sjaposjnikov het plan om die produktie met een derde te beperken. Maar dat betekent wel dat er voor duizenden arbeiders ander werk zal moeten worden gezocht. In de Sovjet-Unie bestaat dan ook dringend behoefte aan Westerse steun bij de 'conversie'. In NAVO-kringen in Brussel heeft men al te kennen gegeven dat men bereid is de Sovjet-Unie op dat punt bij te staan.

De omvorming van de Sovjet-strijdkrachten tot een kleiner, professioneel militair apparaat, dat compleet ondergeschikt is aan de politieke besluitvorming zal nog veel voeten in de aarde hebben. De Amerikaanse luchtmachtgeneraal Merill A. McPeak merkte de afgelopen week dan ook op: „Wij hebben problemen met onze herstructurering, maar die van ons zijn klein in vergelijking met de grote maatschappelijke problemen die zij hebben."

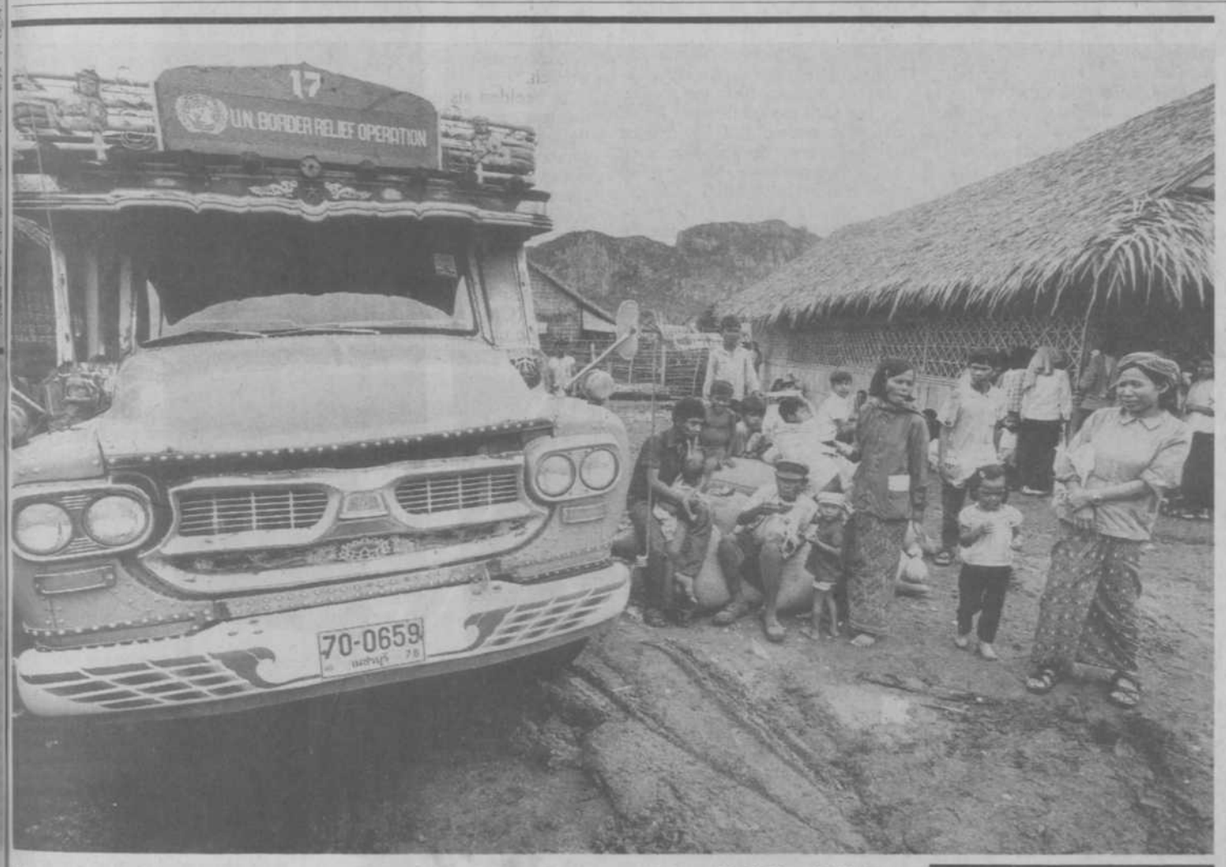

Beeld van een vluchtelingenkamp van Cambodjanen in Thailand. (Foto Leo van Velzen/ NRC Handelsblad)

Rode Khmer repatrieert vluchtelingen

BANGKOK/ GENÈVE, 16 OKT. De Cambodjaanse guerrillabeweging Rode Khmer heeft de afgelopen tijd enige duizenden Cambodjaanse vluchtelingen die in Thailand verblijven gedwongen naar hun eigen land terug te keren, zo is gisteren door Thaise legerkringen en door functionarissen van de Verenigde Naties verklaard. Hulpverleners hebben inmiddels hun intrek genomen in een kamp van de Rode Khmer om verdere repatriëringen te voorkomen.

De Rode Khmer is al sinds augustus bezig vluchtelingen, met name uit Kamp 8 (Site 8), over te brengen naar het noordwesten van Cambodja, nabij de steden Phnom Thmai, Pailin en Alung Veng, waar de guerrillabeweging het voor het zeggen heeft. Pailin is voor de Rode Khmer van groot belang omdat bij de stad robijnen worden gevonden, waarmee de verzetsbeweging wapens financiert.

Volgens inwoners van Pailin heeft de Rode Khmer in de omgeving van de stad de afgelopen weken honderden woningen laten bouwen en zijn vrachtwagens gevorderd die over de Thaise grens zijn gestuurd om vluchtelingen op te halen.

Eind deze maand zal in Parijs naar alle waarschijnlijkheid een vredesakkoord worden getekend tussen de Rode Khmer, de twee andere guerrillabewegingen en de regering in Phnom Penh. Daarin is ook opgenomen dat het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN, het UNHCR, verantwoordelijk wordt voor de repatriëring van de naar schatting 300.000 Cambodjaanse vluchtelingen. Volgens de UNHCR willen de Rode Khmers voor die datum nog zoveel mogelijk mensen overbrengen naar de door hen beheerste gebieden.

De woordvoerster van de UNHCR, Sylvana Foa, noemde de actie van de Rode Khmer een schending van de afspraken en zei dat VN-hulpverleners en een onbekend aantal medewerkers van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) momenteel in Kamp 8 verblijven, waar de vluchtelingen „in absolute paniek" zijn. De UNHCR hoopt de Rode Khmer te kunnen bewegen de repatriëring aan hen over te dragen. (AP, Reuter)

Stolojan vormt nieuwe regering

BOEKAREST, 16 OKT. De Roemeense kabinetsformateur Teodor Stolojan heeft vanochtend in het parlement zijn kabinet voorgesteld, een coalitieregering van het tot nu toe alleen regerende Front van Nationale Redding, de Ecologische Beweging, de Democratische Boerenpartij en de Nationale Liberale Partij.

Volgens de voorlopige ministerslijst, gisteren in Boekarest vrijgegeven, krijgen de liberalen drie van de 21 ministersposten in de nieuwe regering, waaronder die van economische zaken en financiën en die van justitie. De Ecologische Beweging krijgt het ministerie van milieu. Een post gaat naar de Democratische Boerenpartij.

Van de andere ministersposten gaan er negen naar het Front en wordt de rest bezet door partijloze ministers. Stolojan zelf is geen lid van enige partij, al heeft hij in het verleden wel deel uitgemaakt van de eenpartijregering van zijn voorganger Petre Roman.

Volgens de gisteren gepubliceerde lijst van ministers blijft Adrian Nastase (lid van het Front) minister van buitenlandse zaken en behoudt generaal Nicolae Spiroiu (partijloos) het ministerie van defensie. De machtige generaal Victor Stanculescu, na de revolutie minister van defensie en in het tweede kabinet-Roman minister van industrie, komt niet op de lijst voor.

Stolojan is er niet in geslaagd twee belangrijke oppositiepartijen tot medewerking aan zijn kabinet van nationale eenheid te bewegen. De tweede partij van het land, de Democratische Unie van Hongaren in Roemenië en de Nationale Boerenpartij, hebben het laten afweten. (AFP)

President hakt knopen door, premier capituleert

Algerije dit jaar toch naar stembus

Door onze redacteur
MICHAEL STEIN

De Algerijnen zullen nog dit jaar naar de stembus kunnen gaan. Dat heeft president Chadli Benjedid gisteravond in een rede voor radio en televisie meegedeeld. Op 26 december zullen, voor het eerst sinds Algerije in 1962 onafhankelijk werd, parlementsverkiezingen worden gehouden, waaraan meerdere politieke partijen deelnemen. Aan de vorige parlementsverkiezingen van 1987 mocht alleen nog maar de eenheidspartij FLN meedoen.

Chadli's aankondiging betekent dat premier Sid Ahmed Ghozali gecapituleerd heeft voor de wensen van de president. Chadli Benjedid weigerde Ghozali's verzoek om de nieuwe kieswetten in een tweede lezing aan het parlement voor te leggen. Toch is Ghozali niet afgetreden, hoewel hij diverse malen gedreigd had dat te zullen doen als het parlement zijn voorstellen voor een nieuwe kieswet beslissend zou veranderen.

Zondagnacht legde het parlement — na vijf maal de stemming te hebben uitgesteld — Ghozali's dreigementen naast zich neer. Het stemde — na slepende onderhandelingen achter de schermen tussen de leiding van het FLN, de president, en de premier — voor nieuwe kieswetten, die zeer veel lijken op de eind maart aangenomen kieswetten. Zij zijn allemaal „op maat van het FLN gesneden" en zodanig opgesteld dat het FLN aan de macht blijft.

Ghozali had, na zijn benoeming in juni als premier een prachtige leuze bedacht voor de nieuwe verkiezingen. Deze moesten de Algerijnse nationale instellingen „vanuit de legaliteit naar de legitimiteit voeren". Dat streven is mislukt. De door iedereen als oneerlijk beschouwde kieswetten van maart zijn slechts een heel klein beetje bijgesteld. Het aantal toekomstige parlementariërs, dat volgens de kieswet van maart 542 moest bedragen, werd zondagnacht op 432 gesteld. Het FLN hoopt daarmee alsnog voldoende eigen kandidaten in het nieuwe parlement te krijgen.

Ook de grenzen van de kiesdistricten werden iets veranderd, maar zij zijn nog steeds zodanig dat er veel minder FLN-kiezers nodig zijn om hun afgevaardigde in het parlement te krijgen dan FIS-kiezers (het radicaal-islamitische FIS, oftewel het Front voor de Islamitische Redding, is de belangrijkste concurrent van het FLN).

Het belangrijkste strijdpunt was de mogelijkheid voor mannen om — zonder volmacht en uitsluitend op vertoon van het familieboekje — ook namens hun vrouw(en) te stemmen. Ghozali wilde die bepaling schrappen omdat de Algerijnse grondwet nadrukkelijk stelt dat „het stemrecht voor alle Algerijnen individueel en persoonlijk is".

Maar het FLN, dat steun verwacht van de conservatieve en traditioneel ingestelde burgers op het platteland, wilde hiervan niets weten. De automatische stem van echtgenote(s) — ongeveer acht procent van de Algerijnse gehuwde mannen heeft meer dan één echtgenote — kan immers grote electorale winst opleveren.

Volgens woordvoerders van Ghozali zal president Chadli de Raad van de Grondwet, het hoogste juridische orgaan van Algerije, alsnog om een uitspraak vragen over dit zeer omstreden recht van de man om (ongevraagd) namens zijn vrouw te stemmen. Maar de president zelf zei hierover niets.

In zijn ferme redevoering kondigde hij aan dat hij onder geen beding onrust of geweld zal tolereren. Verwijzend naar de onlusten van mei en juni, die door het FIS waren uitgelokt als protest tegen de kieswetten van april, zei Chadli: „Sommigen wilde hun wil aan anderen opleggen (...) Mijn standpunt, wat dat betreft, is krachtig en duidelijk. De deuren naar de democratie staan open. Noch de burgers, noch de staat zullen gedrag accepteren dat de grondwet en de wet overschrijdt (...) De islam mag nooit een factor van vernietiging en onenigheid worden (...) Het meerpartijen-systeem zal niets opleveren als de acties van iedereen niet door verantwoordelijksgevoel worden gedragen."

Het was een onmiskenbare waarschuwing aan het FIS, dat door de overheid verantwoordelijk wordt gesteld voor de onlusten van mei en juni. Bij die onlusten vielen volgens de regering 55 doden, en volgens Algerijnse mensenrechten-groeperingen 300 doden.

Het staat niet vast of het FIS aan de verkiezingen gaat deelnemen. Daarover moet de *majlis elchoura*, de hoogste leiding van het FIS, nog beslissen. Tot dusver stelde de partij als primaire voorwaarde voor deelname aan de verkiezingen dat eerst zijn gearresteerde leiders moesten worden vrijgelaten, met name zijn woordvoerder sjeik Abassi Madani, en de zeer charismatische prediker sjeik Ali Belhadj.

De afgelopen maanden dreigden vrijwel elke vrijdag de imams (gebedsleiders) van het FIS in de moskeeën van Algiers met het uitroepen van de *Jihad*, de Heilige Oorlog, als de gevangen leiders niet terstond op vrije voeten zouden worden gezet. Maar het bleef bij die dreigementen. De leiders in de gevangenis gingen in hongerstaking, maar braken die weer af, met het argument dat de islam zelfmoord verbiedt. Een paar dagen geleden wees het militaire tribunaal van Blida, dat hen wegens oproerkraaierij en opstand tegen de staat en de openbare orde moet vonnissen, hun verzoek tot voorwaardelijke invrijheidsstelling af. Want de militairen zijn vastbesloten om het FIS zodanig in tweeën te breken, dat er een gehoorzame partij overblijft, die men onder controle kan houden en waarmee het FLN desnoods een coalitieregering kan vormen.

Niemand weet of die strategie succes heeft, want er is een patstelling ontstaan. Het FIS moge door onderlinge conflicten geplaagd worden, maar het is nog steeds bijzonder sterk. Geen van de sociaal-economische problemen, die Algerije in steeds ernstiger mate teisteren, is ook maar enigszins opgelost. Daarvoor waarschuwde Chadli zelf in zijn speech van gisteravond. De woede van de jongere kiezers, die hen richting FIS drijft, is dan ook geenszins afgenomen.

Tegelijkertijd beseft iedereen dat als het FIS niet aan de verkiezingen meedoet, deze totaal ongeloofwaardig worden. De oppositiepartijen roepen dan ook in koor dat de FIS-leiders moeten worden vrijgelaten. Of zij het eerlijk menen, is een tweede.

Likud onrustig bij komst Baker

Door onze correspondent
SALOMON BOUMAN

TEL AVIV, 16 OKT. Kort voor de komst van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker naar Jeruzalem vandaag heeft Benjamin Zeev Begin zich gisteravond kandidaat gesteld voor de opvolging van de huidige Israelische premier en Likud-leider Yitzhak Shamir.

De kandidaatstelling van de 48-jarige zoon van ex-premier Menahem Begin gaat als een schok door Likud. In een kort vraaggesprek voor de televisie weigerde hij gisteravond nader in te gaan op de beweegredenen van zijn besluit, dat bij het huidige leiderschap van Likud hard is aangekomen. In die kringen wordt van „verraad, en een mes in de rug van Moshe Arens" gesproken. Arens, thans minister van defensie, is de kandidaat van Shamir voor het partijleiderschap.

Formeel kan de beslissing van Benjamin Zeev Begin om zich kandidaat voor het leiderschap van Likud te stellen worden uitgelegd als een uitdaging aan het adres van minister Ariel Sharon die een week geleden hetzelfde deed.

Israelische commentatoren achten het echter aannemelijker dat de 'jonge' Begin met steun van zijn nog zwijgende vader gisteravond naar voren is gekomen om het James Baker glashelder te maken dat na Shamir opnieuw een ongenaakbare havik eerste minister van Israel kan zijn. Begin junior is tegen de voorwaarden waaronder Shamir bereid is naar de vredesconferentie te gaan. Met Sharon is hij het roerend eens dat Israel alsnog van de conferentietafel moet wegblijven omdat Israel er zijns inziens aan een Amerikaans vredesdiktaat zal worden onderworpen.

Het ligt voor de hand dat de 'jonge' Begin na beraad met zijn vader heeft besloten om in de rol van 'kroonprins' te proberen de weg te blokkeren voor Arens, die geldt als de gedoodverfde favoriet voor het leiderschap van Likud.

Ondanks zijn harde uitspraken over Israels aanspraken op de bezette gebieden wordt Arens door Midden-Oosten specialisten van het Brookings-instituut gezien als een „Israeliër met een Amerikaanse achtergrond die voor vrede bereid is territoriale concessies te doen".

Via de stem van zijn zoon heeft de oude Begin, die nog een magische greep op Likud heeft, Shamir op een zeer ongebruikelijke manier gewaarschuwd voor deelname aan de vredesconferentie voor het Midden-Oosten. Beide Begins vrezen kennelijk dat Israel tijdens deze conferentie op een politiek spoor komt dat afwijkt van de door vader Begin met de toenmalige Egyptische president Anwar Sadat getekende akkoorden van Camp David.

Nog voordat Benjamin Zeev Begin de knuppel in het hoenderhok van Likud gooide meldden de Israelische media dat Shamir in een „gespannen en zenuwachtige" stemming is. Hij houdt volgens deze berichten zijn hart vast voor de enorme druk waaronder Israel tijdens de vredesconferentie komt te staan indien ook de presidenten George Bush en Michael Gorbatsjov de ceremoniële opening van de conferentie, waarschijnlijk 29 oktober in Lausanne, zullen voorzitten.

Shamir is ziedend op zijn minister van buitenlandse zaken, David Levy, omdat deze zich gisteren waarderend heeft uitgelaten over de 17 Amerikaanse garanties die Israel van de VS heeft gekregen. Shamir heeft het gevoel dat de voor het vredesproces wel enthousiaste minister van buitenlandse zaken hem in een onmogelijke positie heeft geplaatst bij pogingen nog hardere Amerikaanse garanties in de wacht te slepen.

Met name over de samenstelling van de Palestijnse delegatie zou Shamir meer zeggenschap willen hebben dan de Amerikanen bereid zijn te geven. Ook zou hij van James Baker zwart op wit de garantie willen hebben dat er geen sprake is van een terugkeer naar de grenzen van juni 1967.

Enkele uren voor het vertrek van de Amerikaanse minister Baker naar Jeruzalem vanmiddag rezen er twijfels over zijn kansen zijn huidige missie met succes af te ronden. De besprekingen met de Syrische president Hafez al-Assad in Damascus zouden gezien de lange duur ervan en het zwijgen van Baker nog niet tot een definitieve Syrische beslissing hebben geleid naar de vredesconferentie te komen.

De PLO heeft ondertussen ook een beslissing over de goedkeuring van de lijst van namen van Palestijnen die in de Jordaans-Palestijnse delegatie zitting zullen nemen met minstens een dag uitgesteld. Tijdens de eerste ontmoeting van James Baker met de door Feisal Husseini geleide Palestijnse delegatie in het Amerikaanse consulaat in Oost-Jeruzalem zal de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken waarschijnlijk deze lijst namen niet krijgen. Dat zal ook de daarop volgende besprekingen met Shamir bemoeilijken.

Ingezonden mededeling

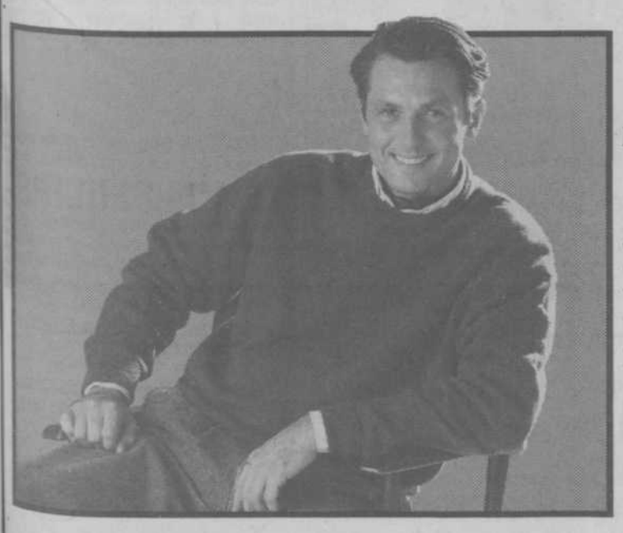

DE ORIGINELE SCHOTSE LAMBSWOOL BIJ DE BONNETERIE.

119,-

Hij is er in meer dan 26 kleuren. Waaronder de nieuwe voor deze winter. In de maten 52 t/m 62. V-hals of ronde hals. Voor f 119,-.

MAISON DE BONNETERIE
Amsterdam, Kalverstraat, 020 - 6262162
Den Haag, Buitenhof, 070 - 3656844

Koninklijke PBNA
BEROEPSOPLEIDINGEN IN TECHNIEK, ECONOMIE EN INFORMATICA
Bel voor informatie:
085 - 575911
PBNA, Postbus 9053, 6800 GS Arnhem
Koninklijke PBNA b.v. is erkend door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen op grond van de Wet op de erkende onderwijsinstellingen.

NRC HANDELSBLAD
Voor wie feiten en opinies graag duidelijk gescheiden houdt.

THE PHILIPS COLLECTION.

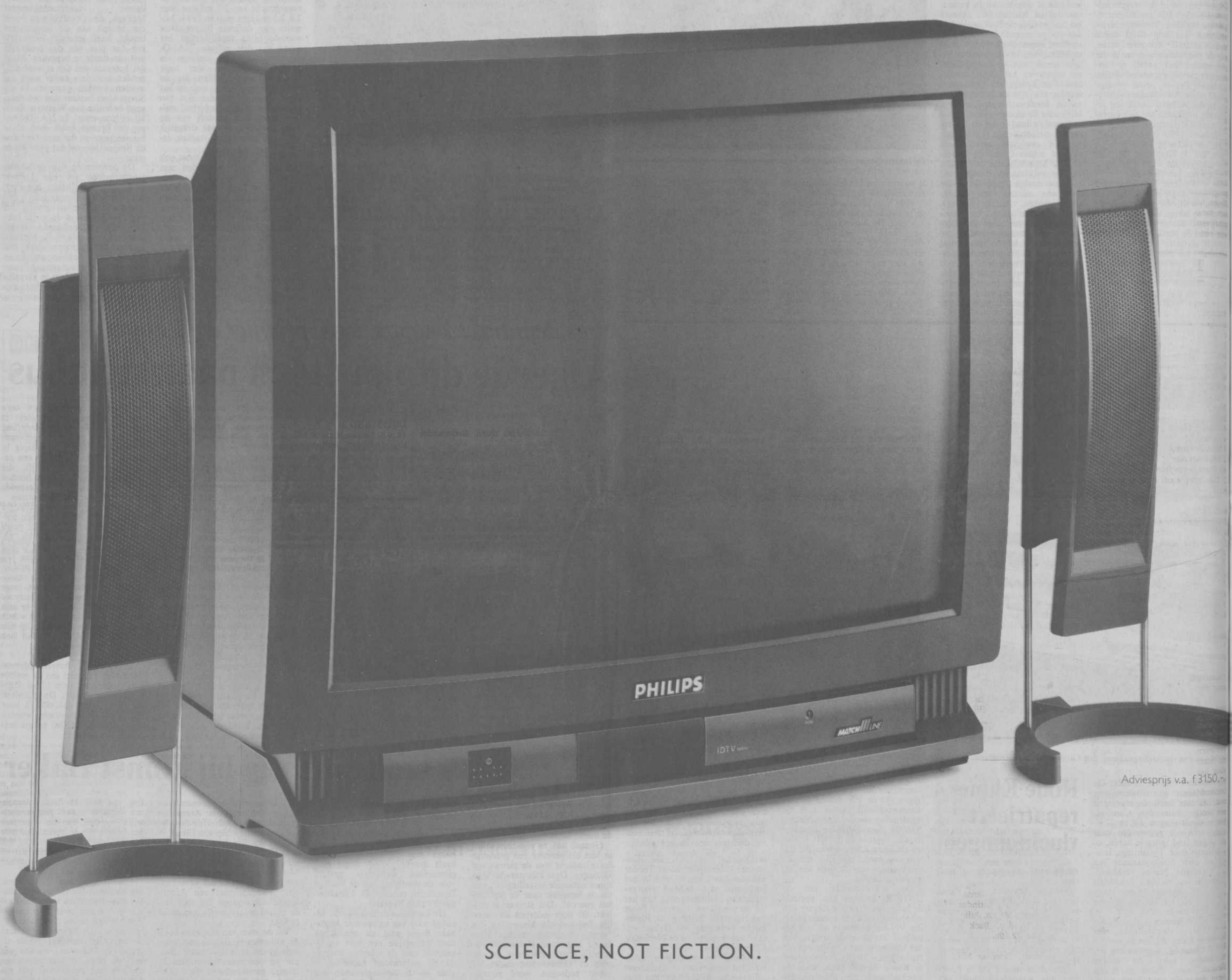

Adviesprijs v.a. f 3150.-

SCIENCE, NOT FICTION.

Met de introductie van The Philips Collection wordt voorgoed 'n eind gemaakt aan uniformiteit. Volmaakte techniek, maar vooral 'n opvallend geraffineerde vormgeving, waar internationale topontwerpers voor tekenen. Dat is het exclusieve van The Philips Collection. Eigenzinnigheid in beeld en geluid. Bekijk het strakke design maar eens van de Matchline 100 Hertz. Of we onze tijd vooruit zijn met The Philips Collection? Het is in ieder geval geen toekomstbeeld meer voor mensen die zich niet willen conformeren aan het alledaagse. LIEVER 'N PHILIPS.

PHILIPS

Nostalgische beelden uit de gloriejaren van de radio

Door HENK VAN GELDER

De legendarische radio-verslaggever Han Hollander.

Het is moeilijk te bepalen wat ik op de videoband *Radio in beeld*, uitgebracht door het Nederlands Omroepmuseum, het mooist vind. Misschien zijn het de uit 1937 en 1949 daterende hoorspelbeelden. In beide gevallen is de legendarische Kommer Kleyn de regisseur. Het oudste fragment toont de acteur Willem de Vries, heftig gesticulerend achter de microfoon en tenslotte uitbarstend in de dramatische uitroep: „De paarden willen niet! Ze künnen niet!" In het tweede ziet men hoe Kleyn amicaal, maar vastbesloten instructies geeft: „Hallo, jongens in de geluidskamer. Ik heb in deze scène dus nodig: regen, onweer en wind." De inspeciënt draait in een soort badkamer aan de kraan, waarop één douchekop het water tegen de glazen ruit spettert. Maar dat bevalt de regisseur niet, de scène speelt zich naar zijn zeggen af „in het vrije veld". Daarop komt de tweede douchekop, recht naar beneden, in actie.

De beelden die hier, zonder commentaar, achter elkaar werden geplaatst, bestrijken de jaren dertig, veertig en vijftig — de gloriejaren van de radio. Ze zijn veelal afkomstig uit propagandafilms van de omroepen. De AVRO en de KRO waren daarin actiever dan de andere, zodat uit hun uitzendingen het meeste te zien is: de verslaggevers Han Hollander, Willem Vogt en Leo Pagano, het kinderkoor van Jacob Hamel, Snip & Snap (in jurken voor de microfoon), Richard Tauber in de Concertzaal in Haarlem, Pierre Palla aan het orgel, de orkesten van Kovacs Lajos, Pi Scheffer (de Skymasters), Ger de Roos en Maria Zamora, programma's als *Kleutertje luister*, *Negen heit de klok* en *Even afrekenen heren* en Jan de Cler, gejaagd schrijvend aan zijn gezongen verslag van een voetbalwedstrijd. Uit jouramateriaal kwamen Cor Steyn, Joseph Schmidt, Peter Pech, de Ramblers en andere VARA-coryfeeën.

Het aardige van de compilatie is, dat er via al die zelden vertoonde opnamen een wereld te zien is die allang niet meer bestaat. Statig, soms uitgesproken plechtig, vervuld van het belang van het medium, met tot in de puntjes geklede technici en nieuwslezers (een KRO-technicus maakt zelfs een kruisje als de paus het *Urbi et orbi* uitspreekt) en onhandig geënsceneerde tafereeltjes, die het toenmalige publiek moesten doordringen van de goede, collegiale sfeer waarin de programma's tot stand kwamen. Veelvuldig worden er duimen naar elkaar opgestoken: ja, zo werken wij hier, zie ons aan de arbeid tot lering en vermaak van de honderdduizenden luistervinken in het land. Het geluid schiet soms danig tekort, maar de samenstellers melden in het informatieve boekje bij de band dat zulks de schuld is van het toenmalige filmgeluid — aan de radio zelf mankeerde destijds niets.

Radio in beeld, Nederlands Omroepmuseum, f 46 incl. porto.

RECEPT

CRESPELLE

Pannekoek klinkt log, flensje daarentegen liefelijk. Oorstrelend is crèpe, maar het muzikale *crespella* (meervoud: *crespelle*) overtreft alles.
Voorgerecht voor 10-12 personen of hoofdgerecht (samen met broccoli of sla) voor 5 personen.

Nodig:
beslag
450 gram bloem
4 eieren
6 deciliter melk
3 eetlepels olie
40 gram gesmolten boter
1 theelepel zout, snufje nootmuskaat

vulling
500 gram ricotta-kaas
2 eieren + 1 eierdooier
fijngeraspte schil van een halve citroen
2 eetlepels gehakte spinazie of groene kruiden
30 gram geraspte Parmezaanse kaas
1 theelepel zout, snufje nootmuskaat

saus
1/2 liter gezeefde tomaten uit een pak
1/4 liter water of bouillon
1 klein blik tomatenpuree
zout, peper

rest
45 gram Parmezaanse kaas
1/8 liter slagroom

Verwarm de oven voor op de hoogste stand. Klop de ingrediënten voor het beslag in een kom glad, bij voorkeur met een mixer. De bestanddelen van de vulling kunnen het best worden gemengd in een foodprocessor; zorg ervoor dat het mengsel glad wordt. Giet het water of de bouillon bij de gezeefde tomaten en roer de puree en zout en peper door het vocht.
De flensjes worden gesneden uit super-pannekoeken, die u als volgt kunt bakken. Strijk wat olie over een ovenplaat (ik gebruikte een plaat van ongeveer 35 bij 35 centimeter, groot genoeg voor vier koeken). Laat ongeveer 2 soeplepels beslag over de hele plaat uitlopen. Bak de koek in de hete oven in 2 minuten gaar; het deeg mag niet kleuren. Stort de koek op het aanrecht door de plaat met een klap om te keren. Herhaal het bakken tot het beslag op is, maar laat daarna de oven aan staan. Snijd elke koek over de hele lengte in repen van 11-12 centimeter breed. Hebt u een bakplaat gebruikt met dezelfde afmetingen als de mijne, dan komt u op een totaal van (ongeveer) 12 repen. Neem voor het maken van de crespelle 2 of 3 ingevette ovenschalen of 1 diepe ovenbakplaat. Schep de vulling in een spuitzak met een gladde tuit (doorsnee circa 1 centimeter) en spuit een pinkdik lint over de lengte van elke reep. Rol de repen over de breedte op en snijd ze in 3 à 4 (afhankelijk van het formaat van de ovenschalen) gelijke delen. U hebt nu 36 tot 48 rolletjes, oftewel crespelle, in statu nascendi, voldoende om een waar feestmaal aan te richten. De schalen of bakplaat worden gevuld in lagen: eerst een deel van de saus, dan de rolletjes en vervolgens de rest van de saus, met hier en daar een lepel room en korrels Parmezaanse kaas. Bak de crespelle in het midden van de hete oven zo'n 10 minuten lang, tot de saus begint te borrelen.

ANNELÈNE VAN EIJNDHOVEN

SELECTIE

TELEVISIE

Woensdagavond met Van Willigenburg • Hans van Willigenburg praat met de Amerikaanse Betty Mahmoody, wier boek *Not Without My Daughter* over haar huwelijk met een Iraniër en haar pogingen om met haar dochtertje uit zijn land te ontsnappen, onlangs werd verfilmd. Verder praten enkele schrijvers, onder wie Yvonne Keuls en Leon de Winter, over de verfilming van hun boeken. ***Ned.1, 19.00-20.00u.***

A la recherche du temps futur • Zwitserse wetenschappers zijn druk bezig om solaire kracht in electriciteit te veranderen en vervangingsmiddelen voor benzine te ontwikkelen. ***TV5, 20.00-21.00u.***

Unternehmen Elbe • Reportage over de Elbe, Europa's smerigste rivier, en een vaartocht van drie weken door een filmploeg die een aanpak van de vervuiling wilde onderzoeken. ***Duitsl.3-Nord, 20.10-21.00u.***

Timewatch: The Columbus conspiricy • Dat Columbus Amerika ontdekte, wordt bestreden door een Spaanse marine-officier en een journalist. Volgens hen wist Columbus niet alleen de weg, maar ook wat hij daar zou vinden. Hij zou gestolen kaarten gebruikt hebben. ***BBC2, 20.10-21.00u.***

Inside Story • Documentaire over de nasleep van de moord in 1963 in Mississippi op de zwarte burgerrechtenactivist Medgar Evers. Tijdens een Ku Klux Klan-vergadering gaf een blanke racist toe dat hij de moord pleegde. Hij heeft al een keer voor de rechtbank gestaan, maar werd vrijgesproken. Binnenkort komt er een nieuwe rechtzaak. ***BBC1, 21.30-22.35u.***

NOS-laat • Met allerlei campagnes proberen universiteiten toekomstige studenten over te halen zich vooral bij hun univeriteit in te schrijven. Zo is de Erasmusuniversiteit in Rotterdam op dit moment de meest populaire en loopt de belangstelling voor de Landbouwuniversiteit in Wagening sterk terug. En reacties op het plan van Frankrijk en Duitsland om een gezamenlijk Europees leger op te bouwen. ***Ned.3, 22.30-23.15u.***

Brandpunt politiek café • Moeten etnische minderheden zich aanpassen aan de Nederlandse maatschappij? Hierover praten bisschop Bomers van Haarlem, M. Rabbae, directeur van het Nederlands Centrum voor buitenlanders en oudminister van justitie Korthals Altes, ***Ned.1, 22.50-23.30u.***

Het anker van de Santa Maria, het schip waarmee Columbus Amerika ontdekte. Of was iemand hem voorgeweest? BBC 2, 20.10-21.00u.

RADIO

Opera magazine • Aandacht voor de opera *Street Scene* van Kurt Weill. ***Radio 4, 22.00-23.00u.***

Het portret • Literair portret van de Portugese hoofdstad Lissabon. Arie Pos laat fado's uit rokerige café's horen en legt verband met het werk van een aantal andere schrijvers die over Lissabon schreven: Slauerhof, Nooteboom en de Duitser Hans Magnus Enzenberger. ***Morgen, Radio 4, 16.00-18.00u.***

De Ronde Tafel van Pam • Jeroen Henneman, Theo van Gogh en Hans van Pinxteren bespreken de zojuist verschenen biografie van de aan aids overleden Amerikaanse kunstenaar Keith Haring en de nieuwe verfilming van Madame Bovary. ***Morgen, Radio 5, 17.00-17.25u.***

FILMS OP TV

Heaven Can Wait (Warren Beatty & Buck Henry, 1978, VS). Remake van 'Here Comes Mr. Jordan' (Alexander Hall, 1941) naar Harry Segalls toneelstuk 'Heaven Can Wait' werd een fletse komedie van plastic, slordig geschreven, onduidelijk geregisseerd en uit de losse pols gespeeld door dezelfde Warren Beatty. Abusievelijk uit het leven weggerukte topsporter mag van de Hemel terugkeren op aarde in het lichaam van een grootindustrieel. Ook met James Mason, Julie Christie, Jack Warden, Buck Henry. ***Ned 1. 20.28-22.10u.***

The Cobweb (Vincente Minnelli, 1955, VS). Freud speelt eerste viool in zwaar aangezet drama over personeel van psychiatrische inrichting. Plot rond geneesheer-directeur Richard Widmark zet seksuele rolpatronen op zijn kop. Ook met Lauren Bacall, Gloria Grahame, Charles Boyer. ***Duitsl.3-West, 22.45-0.43u.***, *nagesynchroniseerd.*

Carnival Story (Kurt Neumann, 1954, VS). Zwaarwichtig circusdrama. Twee mannen verliefd op dezelfde trapezewerkster (Anne Baxter). Zelfde gegeven werd twee jaar later beter verfilmd tot 'Trapeze' (met Tony Curtis, Burt Lancaster en Gina Lollobrigida). ***Super Channel, 22.45-23.55u.***, *onderbroken door reclame.*

Sasame Yuki (Kon Ichikawa, 1983, Japan). Sinds eind van de jaren zestig vergeten Japanse regisseur maakte op festival van Venetië zijn rentrée met deze houterige, visueel weinig aantrekkelijke familiekroniek over vier dochters van een ooit gefortuneerde, maar berooid overleden zakenman. De twee oudste dochters zoeken echtgenoten voor de twee jongste. ***Duitsl.2, 23.45-2.00u.***, *nagesynchroniseerd.*

MORGEN

Ride Lonesome (Budd Boetticher, 1959, VS). Western waarin Randolph Scott wraak wil nemen op moordenaar van zijn vrouw (Lee Van Cleef) en daartoe diens broer gijzelt. Filmdebuut van toen 30-jarige James Coburn. ***RTBF1, 13.35-14.45u.***, *nagesynchroniseerd.*

TOM POES en de kiekvogel

Door Marten Toonder

3575. Tom Poes pakte de schetsen en de cassette bij elkaar en liep blij weg. Weliswaar had hij nu nog geen hulp om de oude Hocus uit zijn uitgeverij te krijgen; maar toch voelde hij, dat hij op de goede weg was.
„Als ik deze tekeningen in dat weekblad afdruk kan ik Joost en de markies misschien weer gewoon maken", dacht hij. „Nu moet ik nog iets voor heer Ollie verzinnen en dan kan ik... Hela."
Met die laatste uitroep dook hij haastig weg in een droge sloot, die opzij van de weg liep. Want nu had hij de heer Kiekvogel in de gaten gekregen, die terzijde bezig was zijn toestel scherp te stellen.
„Laat dat!" riep Tom Poes uit zijn schuilplaats.
„Ach wat jammer", prevelde de fotograaf. „Ik moet u nu eenmaal knippen, meneer Poes. De uitgever stelt er prijs op u te brengen. Kom nu toch! Wilt u dan niet beroemd worden?"
„Hm!" zei Tom Poes. Hij dacht even na en kreeg toen een idee.
„Ach ja", hernam hij, „dat wil ik wel. Maar niet zo. Ik wil graag beroemd worden als bergbeklimmer."
„Als bergbeklimmer?" herhaalde de ander verbaasd.
„Ja, waarom niet?" vroeg Tom Poes. „U hebt van de markies een autorenner gemaakt. U kunt alles met dat toestel. En daarom wil ik gefotografeerd worden op de top van die berg daar; bij ondergaande zon. Dat is net iets voor mij."
De heer Kiekvogel stemde mokkend toe. Hij pakte zijn spullen bij elkaar en verdween naar de stad om bergschoenen te kopen.
„Tot vanavond dan!" riep Tom Poes hem na.

TV NEDERLAND

NEDERLAND 1

AVRO/KRO/NCRV
18.00 Boggle, woordspel.
KRO
18.30 Natuur in eigen land, natuurdocumentaire serie. Afl.: Utrechtse heuvelrug.
19.00 Woensdagavond met Van Willigenburg, talkshow.
NOS
20.00 (S) Journaal.
KRO
20.28 Heaven can wait, Amerikaanse speelfilm uit 1978 van Warren Beatty en Buck Henry.
22.10 Megabrein, quiz. Onderwerpen: westerns, de violist David Oistrach, Boedha en de amerikaanse geschiedenis.
22.50 Brandpunt politiek café, actualiteiten en achtergrondinformatie.
23.30 Man en paard, verslag van de opening van het 15e Interpolis Schaaktoernooi.
23.35 Mancuso FBI, Amerikaanse misdaadserie.
NOS
00.25 (S) Journaal.

NEDERLAND 2

NOS
18.00 (S) Journaal.
TROS
18.20 Popformule plus, popmuziek.
19.00 America's funniest home video's.
19.26 TROS kieskeurig, consumentenprogramma.
20.00 Der Alte, Duitse misdaadserie.
21.05 Top cops, politieserie.
21.54 De tv dokter, medische tips.
21.55 Nederland exporteert, uitreiking van de Export Awards 1991 vanuit de Jaarbeurs in Utrecht.
22.54 Joaquin Rodrigo's Concierto de Aranjuez voor gitaar, uitgevoerd door het Europees Kamerorkest o.l.v. Sir Charles Groves met Julian Bream. (herh.).
NOS
23.20 Journaal.

NEDERLAND 3

NOS
18.00 (S) Journaal.
18.15 Sesamstraat.
18.30 (S+TT) Jeugdjournaal.
18.42 Cinekid.
18.57 Maniac Mansion, Canadese jeugdserie.
19.18 Van gewest tot gewest, regionaal magazine.
19.46 Uitzending van de CDA.
19.56 Studio Sport: rechtstreeks verslag van de voetbalinterland Nederland-Portugal.
20.45 Socutera.
20.55 Tweede helft Nederland-Portugal.
22.00 (S) Journaal.
22.15 Studio sport journaal.
22.30 NOS-Laat, achtergrondinformatie met om 23.00 Den Haag vandaag.
23.15 Nieuws voor doven en slechthorenden.

RTL 4

18.00 RTL4 zes uur nieuws.
18.20 Prijzenslag.
18.50 Scrabble, telefoonspelletje.
19.00 Rad van fortuin.
19.30 RTL4 avondnieuws.
19.50 RTL4 weer.
20.00 Goede tijden slechte tijden, Nederlandse dramaserie.
20.30 Rescue 911, Amerikaanse gedramatiseerde documentaire serie.
21.25 Carol & company, Amerikaanse comedyserie.
21.55 Death of a centerfold: The Dorothy Stratten story, tv-film.
23.45 RTL4 laatste nieuws.
00.00 Hill Street Blues, Amerikaanse politieserie.
00.50 M.A.S.H. Herhaling van vanochtend.
01.15 RTL4 Teletekst.

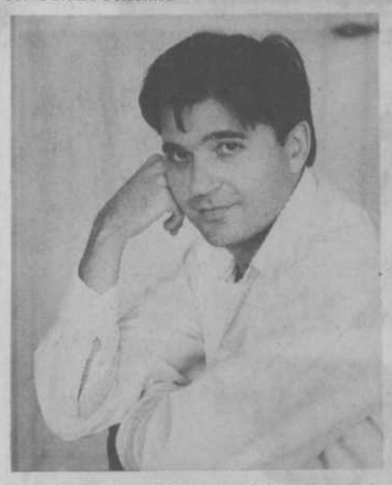
Leon de Winter bij Hans van Willigenburg. Ned. 1, 19.00-19.55u.

NRC HANDELSBLAD

Uitgave van Dagbladunie
Marten Meesweg 35, Rotterdam
Postbus 824, 3000 DL Rotterdam
Telefoon 010-406 72 11
Telefax 010-406 69 75
Telex 21243 NDU NL

REDACTIE
Telefoon 010-406 61 11
Telefax 010-406 69 67/68
Telex 25355 NRCH NL
Memocom 12427 PNE 013
Electronische Brievenbus 010-456 29 92

ADVERTENTIES
Telefoon 010-406 62 38/406 62 68/69
Telefax 010-406 69 66
Telex 21243 NDU NL

RUBRIEKSADVERTENTIES
Telefoon 010-406 70 67
Telefax 010-406 69 65

ABONNEMENTSPRIJZEN
Per kwartaal *f* 99,50
Per jaar *f* 373,00
Bij automatische betaling geldt een korting van *f* 1,- per periode

ABONNEE-SERVICE
Bezorginformatie
Ma. t/m vrij. tot 19.45 uur en za. tot 16.45 uur
Telefoon 010-406 70 00

Abonnees in **Rotterdam-Zuid**
Mijnsherenlaan 218, tel. 484 70 55

Abonnees in **Rotterdam-Noord**
Burg. van Walsumweg 528, tel. 411 64 00

Abonnees in **Amsterdam**
v.d. Sande Bakhuyzenstr. 4, tel. 685 26 11

Abonnees in **Den Haag**
Noordwal 10, tel. 346 94 32

Administratie/Nieuwe Abonnementen
Abonnee-Service NRC Handelsblad, Pb 824, 3000 DL R'dam
Telefoon 010-406 70 00 (gaarne na 10.00 uur!
Telefax 010-406 69 79

Adreswijzigingen/vakantie-adressen
Schriftelijk 3 weken tevoren t.a.v.
Abonnee-Service NRC Handelsblad, Pb 824, 3000 DL R'dam
Voor opzendingen buiten de Benelux zijn portokosten verschuldigd
Inl. 010-406 70 00

Beëindiging Abonnement
Schriftelijk 4 weken voor afloop van de abonnementsperiode

TV BUITENLAND

BELGIË NEDERLANDS 1

18.00 Tik tak, animatieserie. **18.05** Plons, tekenfilmserie. **18.10** De wasbeertjes, tekenfilmserie. **18.35** Duupje. **18.40** Forest rangers, jeugdserie. **19.03** Neighbours, serie. **19.25** Mededelingen en programma-overzicht. **19.30** Nieuws en Sport. **20.00** Kwislijn. **20.05** Tatort, Duitse misdaadserie. **21.45** Top secret life of Edgar Briggs, Britse komische serie. **22.10** Over m'n lijf, 16-delige wetenschappelijk showprogramma, waarin op een speelse wijze uitgelegd wordt hoe het menselijk lichaam in elkaar zit en functioneert. Afl. 7: Met de mond vol tanden. **22.40** Kunst-zaken. Aansl.: Paardenkoersen en Kwislijn. **22.45** Vandaag/Sport/Filmgebeuren Gent. **23.10** Life stories, 4-delige Amerikaanse serie. **23.35** Coda. Roger de Neef leest uit eigen werk. Vandaag: De vogels. **23.40** Einde.

BELGIË NEDERLANDS 2

18.55 Journaal. **19.00** De werkzoekers, 11-delige serie over de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Afl. 7: Deeltijds aan de slag. **19.30** Bordertown, serie. **20.00** Sportavond. **21.30** Journaal en sport. **22.00** Einde.

BELGIË FRANS 1

18.35 Le jeu des dictionnaires, spelprogramma. **19.00** Ce soir, actualiteiten. **19.30** Journaal en weerbericht. **20.05** Au nom de la loi, juridisch magazine. **21.10** Warburg, un homme d'influence, tv-film. **22.45** Coup de film, filmmagazine. **23.05** Weerbericht en laatste nieuws. **23.30** Bourse, beursberichten. **23.35** La pensée et les hommes, filosofisch magazine. **23.45** Einde.

FRANKRIJK TV 5

18.10 Le jeu des dictionnaires, spelprogramma. **18.30** Nieuws. **18.50** Weerbericht, Affiches en Clin d'oeil. **19.00** Montagne, bergsportmagazine. **19.30** Nieuws. **20.00** A la recherche du temps futur, serie reportages over het leven in de toekomst. Vandaag: Alternatieve energie. **21.00** Nieuws en weerbericht. **21.35** Comédie comédie, Franstalig theater. Vandaag: La fraicheur de l'aube, toneelstuk van Herb Gardner. **23.15** Nieuws. **23.35** Peter Ustinov, acteur, Catherine Wahli in gesprek met acteur Peter Ustinov over Zwitserland. **00.35** Einde.

DUITSLAND 1 WDR

18.30 Hier und Heute. **18.45** Praxis Bülowbogen, serie. Afl.: Nur 2000 Mark. **19.20** Einde. **19.45** WWF. **19.58** Programma-overzicht. **20.00** (TT) Tagesschau. **20.15** ARD-Sport extra. EK Voetbal kwalificatiewedstrijd Duitsland - Wales vanuit het Frankenstadion in Neurenberg. Ca.21.00 Tagesthemen-Telegramm. **22.05** ARD-Brennpunkt. **22.30** Tagesthemen, actualiteiten. **23.00** Nachschlag, satire. **23.05** (S) Boulevard Bio, talkshow. **00.00** Lady blue, Amerfkaanse misdaadserie. **00.45** Tagesschau. **00.50** Zuschauen - Entspannen - Nachdenken. Japanse landschappen: Kersenbloesem in Yoshino. **00.55** Einde.

DUITSLAND 2

18.10 (S) Lotto am Mittwoch, lottotrekking. **18.20** Der Landarzt, vervolg. Aansl.: Programma-overzicht. (VPS 18.50). **19.00** Heute. **19.30** (S) Hitparade im ZDF, muzikaal programma. **20.15** Studio 1, achtergronden bij het nieuws. **21.00** Matlock, misdaadserie. **21.45** Heute-journal. **22.10** Vom Gesellenverein zur Gesellschaftspolitik. **22.40** Derrick, misdaadserie. **23.40** Heute. **23.45** Sasame Yuki, Japanse speelfilm uit 1983. **02.00** Einde.

DUITSLAND 3 NDR

18.00 Sesamstrasse. **18.30** N3 - Halb-Sieben: Doppel-Kopf. **19.00** DAS! - Das AbendStudio, regionaal magazine. **20.00** (TT) Tagesschau. **20.10** N3 - direkt: Nahaufnahme: Unternehmen Elbe, reportage over deze zwaar vervuilde Europese rivier (VPS 20.15). **21.00** Sag' die Wahrheit, spelprogramma. **21.25** Kleines Wein-Brevier, wetenswaardigheden over wijn. Afl.2. **21.30** N3 - international: Weltjournal. **22.00** Horizonte: Wir sind Wesen des uBergangs, gesprek met de wetenschapspublicist Dieter Zilligen. (herh.). **23.00** Zeit für Musik: Mit Körper, Geist und Seele, portret van de organiste Irmtraut Krüger aan de hand van werken van Krebs. M.m.v. Siegfried Lorenz, bariton. **00.00** Laatste nieuws.

DUITSLAND 3 WDF

18.00 Aktuelle Minute. **18.01** Sesamstrasse. **18.30** Es war einmal.... der Mensch, tekenfilmserie. **18.57** Programma-overzicht. **19.00** Aktuelle Stunde, regionaal magazine met om 19.45 Raamprogramma's van de regionale studio's. **20.00** Mittwochs um 8. **21.30** West 3 aktuell. **21.45** Wissenschaftsshow: Hai-Tech, von der Faszination der Haifische, programma over vliegtuig-techniek, geïnspireerd op haaien. **22.30** Rückblende: Vor 85 Jahren geboren: Hannah Arendt, portret. **22.45** The Cobweb, Amerikaanse speelfilm uit 1955. **00.43** Laatste nieuws.

ENGELAND BBC 1

18.00 Nieuws en weerbericht. **18.30** Regionaal nieuws. **19.00** Wogan, talkshow met Terry Wogan, met muziek uit Texas. **19.30** (TT) Tomorrow's world, wetenschappelijk magazine. Vandaag o.a. aandacht voor boeren, die gebruik maken van satelliet-informatie. **20.00** (TT) Specials, serie over het leven van 5 part-time politie-agenten. **20.50** Points of view, met Anne Robinson. **21.00** (TT) Nieuws. Aansl.: (TT) Regionaal nieuws en weerbericht. **21.30** (TT) Inside story, documentaire serie. **22.35** Sportsnight, sportprogramma met aandacht voor EK kwalificatiewedstrijden: Engeland - Turkije; Polen - Ierland; Roemenië - Schotland; Duitsland - Wales en Noord-Ierland - Oostenrijk. **00.35** Weerbericht. **00.40** Einde.

ENGELAND BBC 2

18.00 (TT) Star Trek: The next generation, Amerikaanse serie. **18.50** Def II: Rough guide to the world's journeys, jongerenprogramma. **19.40** Def II: Gimme 8, jongerenprogramma. **20.10** Timewatch, documentaire serie. Afl.: The Columbus conspiracy. **21.00** M.A.S.H., Amerikaanse comedyserie. **21.25** (TT) The men's room, 5-delige serie. **22.15** Fifth column, opinies over actueel nieuws. **22.30** Newsnight, actualiteiten. **23.15** The late show, cultuur- en mediamagazine. **23.55** Weerbericht. **00.05** Einde.

EUROSPORT

18.00 Europees Catch-as-catch-can. **19.00** Nederlands sportmagazine. **19.30** Atletiek: WK veldlopen voor vrouwen in Amsterdam. **20.00** Badminton: Open Duitse kampioenschappen vanuit Düsseldorf. **21.00** Zeilen: Coupe des nations vanuit Barcelona. **21.30** Eurosport nieuws. **22.00** Atletiek: Marathon van Berlijn. **23.00** Open Britse karatekampioenschappen in Londen. **00.00** Eurolympic Albertville, documentaire over de geschiedenis van de Olympische Winterspelen. **00.30** Eurosport nieuws. **01.00** Einde.

SUPER CHANNEL

18.00 Captain Power. **18.30** Wyatt Earp. **19.00** Drama. **19.30** Perspectives. **20.00** Prime sport. **21.00** The travel magazine. **21.30** Business weekly. **22.00** Nieuws. **22.30** USA market wrap. **22.45** The Wednesday movie. **23.55** Music news. **00.00** Blue night. **00.30** All mixed up! **01.30** The mix all night.

RADIO

RADIO 1

Elk heel uur nieuws. EO: **18.47** EO-Metterdaad hulpverlening. NOS: **19.04** Hans Brinkers. **20.04** Langs de lijn, sport en muziek. **23.07** Met het oog op morgen. NCRV: **0.02** Volgspot. **1.02** Nocturne. **2.02** Clair-Obscur. **4.02** Nachtexpress. **6.02-7.00** De ochtendshow.

RADIO 2

Elk heel uur nieuws. NCRV: **18.04** De wereld zingt Gods lof. **18.53** Moment. **19.04** Water en vuur. **20.04** Country style. **21.00-07.00** Zie Radio 1.

RADIO 3

Elk heel uur nieuws. NOS: **18.04** De avondspits. VPRO: **19.04** Krapuul de lux. **20.04** La stampa. **22.04-24.00** Stompin'.

RADIO 4

19.00 Kleine Zaal. **20.00** Nws. 20.02 Uitslag CD van de week. **20.15** AVRO Concertavond. Koninklijk Concertgebouw Ork. **22.00** Opera Magazine. **23.00-24.00** Voor het stil wordt en wat later.

RADIO 5

18.00 Nws. TROS: **18.10** Basicode 3 - magazine. P.P.: **18.20** Uitzending van de VVD. TROS: **18.30** TROS Perspectief. NOS: **19.00** Nieuws en actualiteitenrubriek in het Turks. 19.30 Nieuws en actualiteitenrubriek in het Marokkaans en het Berbers. **20.15** Nieuws en actualiteitenrubriek in het Chinees. TELEAC: **20.30** Como vai? **21.00** Logistiek. **21.30** Grieks voor beginners. **22.00-22.30** Andiamo.

TV MORGEN

NEDERLAND 1

NOS **13.00** Nws voor doven en slechthorenden. **16.00** (S) Journaal. AVRO **16.10** (TT) AVRO service salon. **17.00** Studio Trappelzak, kinderprogramma. **17.05** De wijze koning vertelt, animatieserie. **17.12** Hallo Bert, natuurdocumentaires. **17.16** Bastiaan en Barbara, animatieserie. **17.22** Bertje de Vleermuis, animatieserie. **17.30** Kom op voor je recht, docudramaserie.

NEDERLAND 2

NOS **13.00** Nws voor doven en slechthorenden. VOO **15.30** After school special, jongerenmagzine. **16.15** Santa Barbara, serie. **17.00** Sledgehammer, serie. **17.35** Starstreet, animatieserie. **17.50** Bouli, tekenfilmserie.

NEDERLAND 3

NOS **08.55** Nws voor doven en slechthorenden. **13.00** Nws voor doven en slechthorenden. **17.55** Nws voor doven en slechthorenden.

RTL 4

06.55 RTL4 nws. **07.00** Cartoon. **07.25** RTL4 nws. **07.30** Cartoon. **08.00** RTL4 nws. **08.05** The bold & the beautiful. **08.30** RTL4 nws. **08.35** M.A.S.H. **09.05** RTL4 nws. **09.10** Prijzenslag. **09.35** Goede tijden, slechte tijden. **10.05** De boodschappenbeurs. **10.10** As the world turns. **10.55** Bios. **11.40** Channel E. **12.10** RTL4 classique. **12.30** RTL4 text. **13.15** Survival. **14.10** Oprah Winfrey show. **15.00** De boodschappenbeurs. **15.05** Sons & daughters. **15.35** The bold & the beautiful. **16.00** Telekids. **17.00** 5 uur show.

BELGIË NEDERLANDS 1

14.30 Schooltelevisie. Natuurkennis: Raar bos. **15.00** Schooltelevisie. Engels. **17.30** Mooi en meedogenloos. **17.55** Nws.

BELGIË FRANS 1

12.30 Vacaturebank. **12.40** Gourmandises, culinair magazine. **12.55** Weerbericht. **13.00** Nws. **13.35** Ride lonesome, Amerikaanse speelfilm uit 1959. **14.45** Cinéma: Six nez en l'air, filmmagazine. **15.40** Le cinéma des pêches, documentaire over de begintijd van de film. **16.35** Clips à La Une. **16.40** Nouba nouba, kinderprogramma. **17.35** 21 Jump Street, politieserie.

FRANKRIJK TV 5

07.00 Nws. **07.40** Canadees nws. **08.00** Continentales Eurojournal. **09.00** Nwsflits. **09.05** Bienvenue en France, cursus Frans. **09.30** Caractères, literair magazine. **10.45** Reflets, magazine. **11.30** Nws. **11.35** Sélection One world. **11.55** Einde. **16.05** TV5 infos. **16.15** A la recherche du temps futur, reportage. **17.15** Bonjour bon appétit, culinair magazine. **17.40** Kim et Clip en Casimir, kinderprogramma. **17.55** Bienvenue enFrance, cursus Frans.

DUITSLAND 1 WDR

09.00 Heute. **09.03** Dynasty. **09.45** Tele-Gym, fitness. **10.00** Heute. **10.03** Gott und die Welt: Tot geboren. **10.45** ZDF-info Arbeit und Beruf. **11.00** Heute. **11.03** (S+TT) Der Castillo-Coup, tv-film. **12.40** Umschau. **12.55** Persoverzicht. **13.00** ZDF-Mittagsmagazine, met heute-Nachrichten. **13.45** Wirtschafts-Telegramm. **14.00** Tagesschau. **14.02** Hallo Spencer, kinderserie. **14.30** D'Artagnan und die drei MuskeTiere, tekenfilmserie. **14.55** Philipp, kinderserie. **15.00** Tagesschau. **15.03** Geschichten von anderswo, documentaire serie voor kinderen. **15.30** Wasser, reportage. **16.00** Tagesschau. **16.03** Talk täglich - Termin in Berlin, praatprogramma. **16.35** Malu Mulher (VPS 16.30). serie. **17.00** Punkt 5 - Länderreport. **17.15** Tagesschau. **17.25** WWF-Studio. **17.35** (S) The young riders - 7 für die Gerechtigkeit, serie. **18.05** Einde.

DUITSLAND 2

09.00-13.45 Zie Duitsland 1. **13.45** (S) Europas Jugend musiziert. **14.40** Japan, Geist und Form, documentaire serie. **15.10** Lorentz & Söhne, serie. **15.58** Programma-overzicht. **16.00** Heute. **16.03** Die Biene Maja, tekenfilmserie. **16.25** Logo, jeugdjournaal. **16.35** Pfiff, sportmagazine voor de jeugd. **17.00** Heute. **17.10** Sport heute. **17.15** Länderjournal. **17.45** Zwei Münchner in Hamburg, serie.

DUITSLAND 3 NDR

05.00 Flug-Informationen. **09.00** The Stone-Age Kid. **09.15** Sowjetunion. **09.30** La vie quotidienne. **09.45** Autun en Fête. **10.00** Zoom, Engels magazine. **10.30** Berliner Abendschau. **11.00** Hamburger Journal. **11.20** Schleswig-Holstein-Magazin. **11.40** Hallo Niedersachsen. **12.00** Buten & Binnen. **12.25** Programma-overzicht. **13.00** Sport 3 extra: Tennis: dames. **16.30** Berufsorientierung. **16.45** Verwaltung eines Unternehmens. **17.05** Verbraucherverhalten und Wirtschaftspolitik. **17.20** Angebot, Nachfrage und Preis. **17.35** Die Mischwirtschaft. **17.45** Zwischen den Schlagzeilen.

DUITSLAND 3 WDF

08.55 Tele-Gym. **09.10** Schooltelevisie. **09.40** Telekolleg II, cursus Engels. **10.10** Schooltelevisie. **11.40** Teletekstoverzicht. **11.50** Das Recht zu lieben, serie. **12.15** plus 3, econommisch magazine. **12.45** Rückblende: vor 85 Jahren geboren: Hannah Arendt, portret. **13.00** Sport 3 extra: Tennis Grand Prix toernooi voor dames. **16.30** Schooltelevisie. **17.30** Telekolleg II, cursus natuurkunde.

ENGELAND BBC 1

06.00 Teletekstoverzicht. **06.30** BBC Breakfast news. **09.05** Kilroy. **09.50** Hot chefs. **10.00** Nws. Aansl.: Regionaal nws en weerbericht. **10.05** Playdays: The patch stop. **10.25** The family Ness, tekenfilmserie. **10.35** Health UK, medisch magazine. **11.00** Nws. Aansl.: Regionaal nws en weerbericht. **11.05** No kidding, quiz. **11.30** People today, gevarieerd magazine. **12.20** Pebble Mill, praatprogramma. **12.55** Regionaal nws en weerbericht. **13.00** Nws en weerbericht. **13.30** (TT) Neighbours, serie. **13.50** Four square, quiz. **14.15** High Country, Amerikaanse speelfilm uit 1984. **15.50** (S) Spider. **15.55** Brum, kinderserie. **16.05** Get your own back, quiz. **16.25** The new adventures of Mighty Mouse. **16.35** (TT) Uncle Jack and the Loch Noch Monster, kinderserie. **17.00** Newsround, jeugdjournaal. **17.10** (TT) Blue Peter, kindermagazine. **17.35** (TT) Neighbours, serie.

ENGELAND BBC 2

08.00 Nws. **08.15** Westminster, parlementair nws. **09.00** (TT) Snap! **09.10** Schooltelevisie. **13.20** The adventures of Spot, serie. **13.25** What's inside? **13.35** Crystal Tipps and Alistair, serie. **13.40** Schooltelevisie. **14.00** Nws en weerbericht. Aansl.: Schooltelevisie. **14.15** Golf: The world matchplay championship. **15.00** Nws en weerbericht. Aansl.: Westminster live parlementair nws. **15.50** Nws en weerbericht. Aansl.: Regionaal nws. **16.00** Golf: The world matchplay championship. **17.30** Food and drink special, culinair programma.

EUROSPORT

14.00 Hockey. **15.00** Eurolympic Albertville. **15.30** Sportmagazine. **16.00** Turnen.

SUPER CHANNEL

06.00 CNBC. **07.00** Daybreak. **09.00** Nws. **09.10** The mix. **10.00** Victory with Morris Cerullo. **10.30** The mix. **11.55** Music news. **12.00** The mix. **13.30** The travel magazine. **14.00** All mixed up! **14.50** Music news. **15.00** Wanted. **16.00** On the air.

RADIO MORGEN

RADIO 1

Elk heel uur nieuws. AVRO: **7.07** AVRO radiojournaal (**7.30** en **12.30** Nws. NOS:

Een en ander

GERRIT KOMRIJ

Hoe raak ik mijn boeken kwijt? Dat vraagt mij de antiquaar Willem Huijer, voor zijn honderdste catalogus.
Het is, dacht ik, voor de antiquaar een weet. Alleen voor de koper blijft het een vraag. De verzamelaar neemt de antiquariaatscatalogi titel voor titel door, streept er opgewonden een paar aan en componeert een bestelbriefje. Hij ontvangt de boeken pakjesgewijs, rukt het karton opgewonden open en componeert de verworven werken tussen hun soortgenoten op de plank.
Hij pinkt een traan weg over de titels die 'helaas al verkocht' waren en zet zich welgemoed aan de volgende catalogus.
Alleen al dit ritueel kost me een aantal uren van de dag.
Waar haal ik in godsnaam de tijd vandaan al die boeken ook nog te lezen? Meestal wandel ik er alleen maar langs. Dan neem ik, met mijn hoofd in oordruppelhouding, de teksten in me op die op de ruggen geschreven staan. Een niet onbevredigende leeservaring.
Men zou zeggen, met dit roofdiergedrag lijkt het onmogelijk afstand te doen van ook maar het geringste deel van de buit. Toch is het me tweemaal in mijn leven overkomen dat ik een grote portie van mijn bibliotheek heb weggedaan.
Waarom doet iemand boeken weg? Omdat hij hoopt een nieuw leven te kunnen beginnen. Een belachelijke hoop die alleen maar de kop kan opsteken wanneer men walgt of wanneer men verhuist. Nu, de eerste keer dat ik boeken wegdeed was het uit walging. Vanaf mijn veertiende levensjaar had ik boeken over Goethe verzameld. Ach, toen was een boekenstalletje op elke markt nog heel gewoon. Ook de kelders van antiquariaten werden in de jaren daarna op Goethe nagevlooid. De manie nam zulke ernstige vormen aan dat ik, op vakantie in Griekenland, Goethe in het Grieks kocht en op vakantie in Sauerland Goethe in het Plattdütsch.
Op mijn dertigste kon ik — zomaar op een rimpelloze wintermiddag — ineens geen Goethe meer zien. Binnen vierentwintig uur waren ze het huis uit, al die zo noest opgespaarde titels. Een paar duizend moeten het er zijn geweest. Het luchtte boven verwachting op.

En toen ik voor het eerst verhuisde deed zich inderdaad de tweede gelegenheid voor zich van aanslibsels en overtolligheden te ontdoen. Een verhuizing maakt wegdoenerig. Men is dan zo helemaal in de stemming van grote schoonmaak, face-lift, een nieuwe lente en een nieuwe huid. Met het betere werk verblijdt men de antiquaren. Met het mindere werk verblijdt men neef en nicht.
Met het verzamelde werk van Boudewijn Büch teistert men de vuilnisman. Daar vliegt de vaderlandse poëzie het raam uit. De opluchting bleek zo mogelijk nog groter.

Maar, helaas, niets leert men van die opluchtingen. Men zit nog niet in zijn nieuwe vel of men is al weer geheel de oude. Het ritueel is te sterk. Er is geen boek of het is van Goethe, ook als het niet van Goethe is. En met een verhuizing veranderd men van voordeur, niet van hoofd.
Men weet hoe het gaat. We kopen een boek over een bepaald onderwerp dat ons aantrekt en we kopen er een paar bij. Voordat we het weten hebben we tien boeken over het onderwerp. We kopen er nog eens bij omdat we er al 'iets' over hebben.
Dan is men verloren. We kopen daarna elk boek dat er een beetje bij past. Zo komt het dat zich in onze bibliotheek, haast ongemerkt, cellen en kernen gaan vormen.
Kernen van Goethe en andere overtolligheden die zich *proprio motu* uitbreiden om ons op een dag toe te grijnzen als waarachtig iets van een 'collectie'.
Ook al is men, als verzamelaar, tot het onvermijdelijke inzicht gekomen dat het onmogelijk is alle boeken over een bepaald thema 'compleet' bij elkaar te krijgen, toch speelt bij elke nieuwe titel die men er bij koopt even — heel even — de gedachte door het hoofd dat die aankoop dan tóch maar mooi 'eentje minder incompleet' betekent.
Hoe men zichzelf bedot...
Intussen weet de verzamelaar — het is zijn enige zekerheid — dat de dag van de opluchting opnieuw aanstaande is.
Maar tot het zover is leeft hij in voortdurende vreze voor die dag.

Het Amsterdamse mortuarium, de brave benaming voor lijkenhuis, staat in een van de verste uithoeken van Amsterdam, in het mistige grensgebied met Halfweg, op de begraafplaats Westergaarde. Het ligt goed verstopt achter een bordje *Dienst* en oogt als een frisse bungalow in een recreatiepark.
Binnen is leven, drie mannen zitten aan een keukentafel. De rechercheur ernstige delicten Steenweg, politievoorlichter Rameau en patholoog-anatoom Voortman kijken bezorgd. De kranten willen nogal eens onbezonnen berichten over met name het handelen van de patholoog in de inpandige sectiekamer. Dokter Voortman kan er zich hevig over opwinden. Zo zou een collega een keer 'nonchalant' een dot haar uit een te onderzoeken hoofd hebben getrokken. Niks nonchalance, het ging om een onderzoek van de haarwortels en dan kan er natuurlijk niet geknipt worden. Bovendien komen de doden door de bank genomen aanzienlijk beter toonbaar uit de sectiekamer dan ze er in kwamen.
Wat niet wil zeggen, dat Voortman de familie soms niet ten sterkste afraadt de confrontatie aan te gaan. Verbieden is paternalistisch, dat doet hij niet meer. „Mensen kunnen helemaal gefixeerd raken als zij geen afscheid hebben kunnen nemen, vooral als zij de indruk krijgen tegen een ambtelijke muur op te lopen." En hij vertelt van de vrouw die haar man na jaren alsnog liet opgraven.
In Nederland sterven per jaar 120.000 mensen, het overgrote deel in bed. In slechts vijfhonderd gevallen heeft de officier van justitie zijn twijfels en beveelt een gerechtelijke sectie. Die wordt meestal uitgevoerd in wat in de Amerikaanse politieserie de 'morgue' wordt genoemd, een woord dat associaties oproept met 'gutter' en 'murder'.
Nog maar zo'n dertig jaar geleden werd het lijk na een gerechtelijke sectie in een zak genaaid, met stalen banden omgord en verzegeld teruggeven aan de familie. In het oude Amsterdamse lijkenhuis, een naargeestig gebouw aan de Overtoom, werd voornamelijk gesneden. Het was niet berekend op bezoek. Tegenwoordig doen politie en justitie er alles aan het afscheid — de 'confrontatie' — zo soepel mogelijk te laten verlopen.
De morgue van New York krijgt jaarlijks zevenhonderd slachtoffers van geweldmisdrijven te verwerken. In ons land zijn dat er nog geen tweehonderd. Amsterdam neemt er zo'n vijftig à zestig voor zijn rekening, waarvan de helft moorden. Wanneer het kouder wordt neemt de animo elkaar te lijf te gaan duidelijk af, weet de rechercheur. De patholoog wijst echter fijntjes op de soms dodelijke gevolgen van de in familiekring en met veel alcohol gevierde, winterse feestdagen. In de

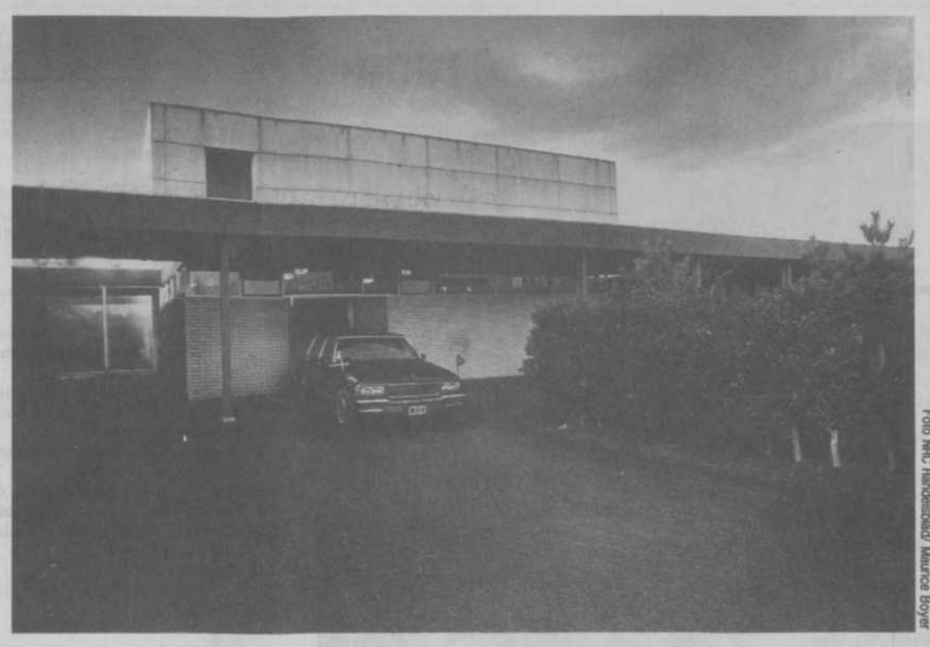

Foto NRC Handelsblad/ Maurice Boyer

Het Mortuarium, Westgaarde, Amsterdam.

In het Amsterdamse lijkenhuis werkt men voor de levenden

Dood door geweld went nooit

ochtenduren gebeurt er nooit wat, vertelt de rechercheur, „godzijdank moeten de mensen in dit land overdag werken."
Wie op straat doodblijft loopt gerede kans in het mortuarium terecht te komen. Naast de geweldslachtoffers passeren nog zo'n honderdveertig lijken het mortuarium. „Als vaststaat dat er geen spatje leven meer in zit", bekijkt een schouwarts van de GG & GD — meestal ter plekke — of er sporen zijn van geweld. Zo niet, dan volgt de dode, als de identiteit bekend is tenminste, het normale 'begrafenistraject'. Bij een onbekende dode neemt de 'verbalisant' het lijk in beslag. Hij blijft verantwoordelijk voor het lijk totdat het weer wordt overgedragen aan de familie.

Alleen de verbalisant heeft de sleutel van de ijskast. Vanwege de Wet op de Lijkbezorging moeten sectie en begrafenis binnen enkele dagen geregeld zijn. Bij onbekenden wordt zo lang mogelijk gewacht. Na van alle kanten te zijn gefotografeerd wordt echter ook de onbekende dode binnen een week van gemeentewege begraven onder een steen met, in plaats van een naam, een nummer.
De rechercheur vertelt trots dat van de tien onbekenden er negen alsnog geïdentificeerd worden. Zelfs de naam van een zelfmoordenaar die zonder papieren bij het station Sloterdijk werd gevonden, werd na een onderzoek van een half jaar achterhaald. Het 'afnemen van de vingers' had niets opgeleverd. Via een labeltje in de kraag voerde het spoor uiteindelijk naar de Engelse fabrikant van zijn jas. Na een oproep op de televisie meldde er zich familie. De zelfmoordenaar van Sloterdijk bleek een depressieve Brit, die — op weg naar meditatieve rust in India — een tussenstop gemaakt had in Amsterdam en daar de moed definitief had opgegeven.
„Zal ik dan maar voor gaan?" De rechercheur ontsluit de deur van de sectiekamer. De kale ruimte lijkt op een laboratorium van de Keuringsdienst van Waren. In het midden staat een granieten aanrecht, met v-vormige spoelgeulen erin. „Een ouderwets geval", meent de patholoog. Hij en zijn assistent staan lelijk in de dampen tijdens het onderzoek, bij moderne tafels wordt van onderen afgezogen.
In de ruimte ernaast is de opslag. De rechercheur wijst ter geruststelling op de sleutels in de zes ijskastdeuren. Ze zijn dus leeg. Geheel ten overvloede laat hij dit nog even zien, binnen is het plus vijf graden. Gemiddeld twee maal per week rijdt er een lijkwagen voor, maar het komt zelden of nooit voor dat de koelruimten volledig bezet zijn. Zelfs niet in de herfst, „wanneer met het vallen der blaadjes ook de meeste zelfmoorden vallen." Voor de rechercheur maakt het niet uit of er „wat in de koeling ligt of niet".
Een lijk is een lijk. „Ik doe mijn werk voor de nog-levenden."
Achter een raam, met een elektrisch te bedienen zwart gordijn, bevindt zich de 'confrontatiekamer'. Daar heerst weer de sfeer van de vakantiebungalow, met een opgewekt zitje en ruw gepleisterde muren. Voor de doorgewinterde rechercheur is de confrontatie de meest emotionele kant van het werk. „Je kan het niet leren. Meestal zeg ik maar dat het heel snel gegaan is. Dat geeft rust. Maar ik treed niet in details. Op een keer wilde een vrouw haar echtgenoot aanraken, zij had zichzelf goed onder controle, dus het kon. Als politieman kan je daar niet intreden. Moslim-vrouwen kunnen heel emotioneel zijn, die slaan zichzelf, huilen, vallen op de vloer. Er zijn mensen die je verbazen, die komen binnen, die knikken, en gaan zo weer de deur uit."
De politie probeert de nabestaanden toch altijd thuis te brengen en kijkt of er iemand uit de directe omgeving kan helpen. „Het vertellen is het ergste, maar het is inbegrepen in het afwikkelen van de zaak. We doen dat altijd met zijn tweeën."
De rechercheur bekent, dat een lijk hem niet meer zoveel doet. „Toch is het altijd een trieste zaak als er weer een mens dood ligt, in ons geval altijd een gewelddadige dood. Dat went niet."

NIELS CORNELISSEN

Townes Van Zandt

Deze week begint de Amerikaanse folkzanger Townes Van Zandt aan een toernee door Nederland, die hem onder andere in 's-Hertogenbosch, Utrecht en Amsterdam zal brengen.
Townes wie?
Goede vraag. Een jaar geleden had ook ik nog nooit van de man gehoord. Zijn naam dook op in een tv-documentaire over John Hiatt, die enkele collega-songschrijvers noemde die voor hem van grote betekenis waren geweest: Guy Clark en Townes Van Zandt. Daarop ben ik meteen naar de platenwinkel gesneld. Professionele critici vertrouw ik niet, maar een belangrijke artiest zal nooit een knoeier aanbevelen. Hiatt had niet overdreven: Clark is een goede zanger-songschrijver in het folk-country-genre, maar Van Zandt bleek nog beter. Hij is een zanger die in het klassieke rijtje thuishoort van de folkmuziek: Jimmie Rodgers, Woody Guthrie, Hank Williams, de vroege Bob Dylan (die zelf een bewonderaar van Van Zandt is).
Ik ben geen onverdeeld liefhebber van het genre: folk- en countrymuziek neigen naar saaiheid en voorspelbaarheid. Ook de muziek van Van Zandt lijdt daar soms onder, maar op zijn betere momenten haalt hij het niveau van zijn beroemde voorgangers. Hij is het type charismatische artiest waarvan je na één plaat weet dat je *alles* van hem wilt horen en hebben. Hij zingt alleen zijn eigen liedjes en hij maakt nooit commerciële rotzooi.
Op elke plaat — hij heeft er vanaf 1976 een kleine tien gemaakt — staan wel enkele liedjes die je nooit meer vergeet. Spoedt u naar de betere platenzaak, draai 'For The Sake Of The Song', of 'Be Here To Love Me', of 'You Are Not Needed Now', of 'At My Window', en u zult mijn enthousiasme begrijpen. Was u een bewonderaar van Neil Young? Of van de Engelse zanger Nick Drake, die andere kampioen van de melancholie, die in Nederland eveneens nog veel te onbekend is? Dan zal Townes Van Zandt u niet teleurstellen.
Blijft de vraag: Townes wie? Over de man *achter* het werk is weinig bekend. Van Zandt leidt een teruggetrokken leven in een primitief huisje-zonder-telefoon op het platteland van Tennessee. De interviews met hem zijn schaars. „Ik had een prettige jeugd", schreef hij eens sarcastisch, „ik herinner me er niets van, maar dat is mij verteld." Hij groeide op in een vooraanstaande familie in de oliebusiness in Fort Worth (Texas), maar hij wortelde er nauwelijks, want na zijn achtste jaar verhuisde het gezin om de twee jaar.
Na een explosie van creativiteit halverwege de jaren zeventig die in vijf elpees resulteerde, werd er bijna tien jaar lang weinig meer van hem vernomen. Pas de laatste vier jaar heeft hij weer enkele interessante platen gemaakt. Hij was óf aan de drank óf in de greep van depressies - óf beide. Aan een interviewer vertelde hij dat hij soms overrompeld wordt door „een volledig verlies van betekenis en motivatie". „Het is vaak gebeurd dat de depressie puur fysiek werd, het deed dan zo'n pijn. Het verscheurde me, het verscheurde mijn hersens, mijn hele lichaam tot het punt waarop ik mijn hoofd vasthield en het uitschreeuwde. Er waren keren dat ik mijn handen pakte en het vreemde gevoel had dat ik ze zou afhakken als ik een machine had, en dat alles dan goed zou zijn."
Op de foto's van zijn platen zie je hem schrikbarend snel verouderen. In de muziekkrant *Oor* beschreef Jos Kessels een optreden van Van Zandt in de beginjaren tachtig in Texas. „De barkeeper ging met een pet rond, het honorarium voor de zanger. Ik zat inmiddels aan een tafeltje, naast een meisje. Het eerste wat me opviel was dat ze een slecht gebit had, het tweede dat ze beschonken was (...) Ze bleek de vaste vriendin van Townes. Ik probeerde haar duidelijk te maken dat ik uit het verre Nederland kwam. Het drong niet tot haar door. Ze vroeg of ik alle platen van Townes had. Ik knikte. 'Kun je een keer bij ons langskomen, dan neem ik ze op. Hij heeft nog maar de helft'."
De andere helft kan hij deze week in Nederland kopen, waar hij zich dan tevens kan verbazen over het feit dat dezelfde cd's in de ene zaak twee keer zo duur zijn als in de andere zaak — maar dat is een ander verhaal.

FRITS ABRAHAMS

Keramiek.
Isolator en supergeleider.

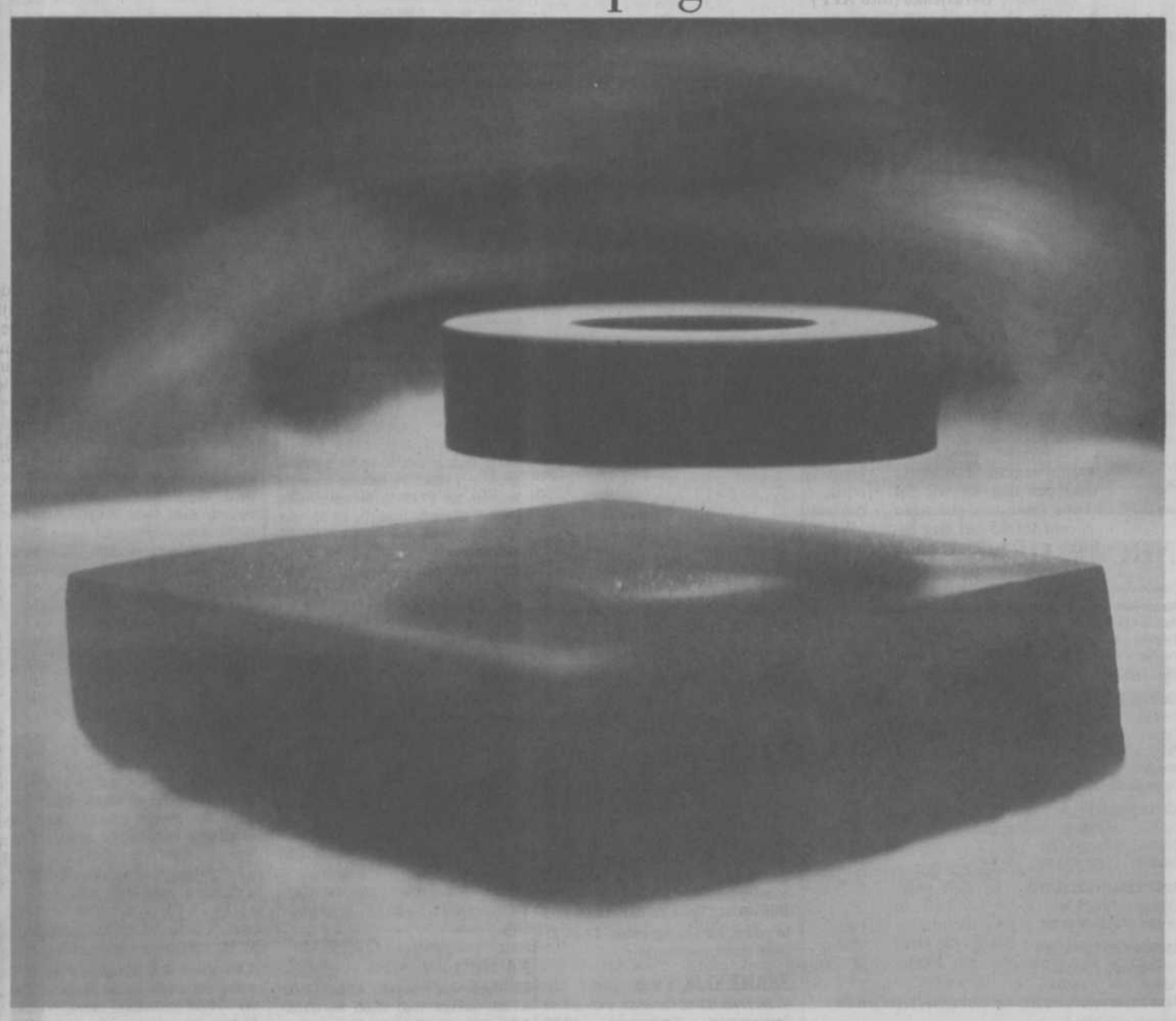

Het Meissner-Ochsenfeld-effect dat hier wordt gedemonstreerd, geldt als bewijs voor supergeleiding. Een magneet zweeft boven een schijf supergeleidende keramiek van Hoechst die gekoeld is met vloeibare stikstof.

Geen ander materiaal verenigt zoveel tegenstellingen in zich als keramiek.

Het trotseert maximale hitte even goed als temperaturen die dicht bij het absolute nulpunt liggen. Keramiek wordt enerzijds door de extreme slijtvastheid steeds meer toegepast in de moderne machinebouw.

Keramiek staat bekend als een isolator die absolute weerstand biedt aan elektrische stroom, terwijl het ook gebruikt wordt op een volkomen tegengestelde manier, namelijk als supergeleider. Onder supergeleiders verstaat men materialen die onder bepaalde omstandigheden in staat zijn om elektrische stroom zonder enige weerstand te geleiden, waardoor de prestaties van computers, diagnosesystemen en elektromotoren significant toenemen.

Een computer bijvoorbeeld kan door een supergeleider tienmaal zo snel rekenen.

Tientallen jaren lang bereikte men supergeleiding alleen in vloeibaar helium bij temperaturen die rond het absolute nulpunt lagen (–273,2 °C), totdat in maart 1986 de Nobelprijswinnaars J. G. Bednorz en K. A. Müller erin slaagden om supergeleiding bij –240 °C te realiseren.

Die supergeleiding werd niet gerealiseerd met een metaallegering, maar met keramiek.

In de stormachtige periode die daarop volgde werd een supergeleidend keramiek ontwikkeld, dat gekoeld kan worden met vloeibare stikstof in plaats van met het dertigmaal duurdere helium.

Energieverlies gelijk aan nul.

Met deze ontdekking is de verregaande economische toepassing van de supergeleidingstechnologie een stapje dichterbij gekomen.

Een nuchtere beschouwing van de technische mogelijkheden toont wel aan, dat er nog aan een aantal essentiële voorwaarden moet worden voldaan om dit principe bij industriële processen te kunnen toepassen.

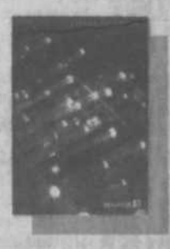

Als u meer wilt weten over de inspanningen van Hoechst, vraag dan bij ons de research brochure „Finding New Ways" aan.

Hoechst Holland N.V., Postbus 12987 1100 AZ Amsterdam-Z.O.

Hoechst High Chem

Een team van dertig wetenschappers houdt zich daarom uitsluitend bezig met de supergeleidingstechnologie, waarbij researchgroepen van diverse universiteiten samenwerken met de groep van het Max-Planck-Institut die het gedrag van vaste stoffen onderzoekt.

Deze research is een voorbeeld van onze veelzijdige Hoechst High Chem activiteiten.

Hoechst Holland N.V.,
Hogehilweg 21,
1101 CB Amsterdam-Z.O.
Tel.: 020 · 590 8911

Hoechst

Berenschot | R&S
Doeltreffend in Werving en Selectie
Berenschot Recrutering en Selectie Benelux
Utrecht - Brussel. Telefoon 030 - 916 916.

NRC HANDELSBLAD
Economie
WOENSDAG 16 OKTOBER 1991

CSB INFORMATISERING BV
Stationsplein 4, 3331 LL Zwijndrecht
tel. 078-19 56 88, fax 078-19 63 55
• automatiserings-adviezen
• informatiserings-pakketten
• conversie en migratie
• opleidingen
Expertise voor IBM systemen (AS/400 - S/36 - PC)
14 jaar ervaring

Optiebeurs jaagt omzetten op aandelenmarkt omhoog

De omzetten in de grotere fondsen op een verdeelde Amsterdamse effectenbeurs werden vandaag sterk opgedreven door vraag en aanbod vanuit de optiebeurs. Aanstaande vrijdag expireert een aantal opties. Beursoverzicht. Pagina 25

Chrysler-topman wil minder auto's uit Japan

Topman Lee Iacocca van autofabrikant Chrysler vindt dat de Verenigde Staten het aandeel van Japanse autofabrikanten op de Amerikaanse markt moeten beperken. Het marktaandeel van Japanse auto's in de Verenigde Staten bedroeg vorige maand 25,8 procent. Pagina 19

Juridische procedure tegen bouwers van Kanaaltunnel

Eurotunnel, toekomstig exploitant van de tunnel onder het Kanaal, neemt juridische stappen tegen de aannemersgroep Trans Manche Link. TML zou dreigen de aanleg van het koelsysteem van de tunnel te staken als Eurotunnel niet extra betaalt. Pagina 19

Niet genoeg personeel voor langere openingstijden

Een experiment met ruimere openingstijden van winkels dreigt, zelfs als experiment, te mislukken. Winkeliers vinden dat ze al lang genoeg moeten werken, of kunnen het personeel niet vinden om de extra uren te vullen. Ze weigeren massaal medewerking. Pagina 18

Bloemisten schakelen computer in

Tussen de biedermeiertjes, boeketten en het fraaie glaswerk verwacht de klant bij de bloemist niet direct een personal computer met modem, printer en beeldscherm. Toch zijn de bloemisten in hoog tempo bezig om te schakelen op het gebruik van die moderne apparatuur. Pagina 18

AbvaKabo eist loonsverhoging van 3,75 procent

De AbvaKabo eist dat de lonen in de collectieve sector volgend jaar met 3,75 procent stijgen. Dat is driekwart procent meer dan het kabinet voor de ambtenaren en trendvolgers in petto heeft. De AbvaKabo wil ook de ingrepen in de WAO en Ziektewet 'repareren'. Pagina 18

Vragen over reorganisatie van belastingdienst

De reorganisatie bij de fiscus vereiste een snelle afhandeling van aangiften, ten koste van de zorgvuldigheid. De Kamercommissie voor financiën wil de kosten en de gevolgen van de operatie voor de sfeer in de belastingdienst nu weten. Rubriek Belastingen. Pagina 18

Oppositie bij Hoesch tegen fusie met Krupp groeit

De oppositie bij het Duitse staalconcern Hoesch tegen fusie met de industriële onderneming Krupp neemt toe. Naast het personeel hebben zich nu ook de directeur personeelszaken, A. Heese, en de voorzitter van de ondernemingsraad, W. Nass, tegen verklaard. Pagina 19

Particuliere belegger beter af met spaarrekening

Nederlandse particulieren die hun geld de afgelopen drie jaar in een beleggingsfonds hebben gestoken, hadden hun geld beter risicoloos op een spaarrekening kunnen zetten. Dit blijkt uit een beleggingsonderzoek van ABN Amro. Pagina 25

Duitse ministers in conflict over GATT-standpunt

De Duitse landbouwminister Kiechle verwijt zijn collega van economische zaken, Möllemann, tegenover EG-collegaś ten onrechte de indruk te hebben gewekt dat Duitsland al akkoord is met GATT-voorstellen over landbouwhervormingen van EG-commissaris McSharry. Pagina 19

FAO: steun voor Afrika blijft zeer hard nodig

Voedsel blijft schaars in Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara. De situatie is het ergst in Somalië en Ethiopië, waar de hongerdood miljoenen bedreigt. Dit staat in het kwartaalrapport van de Voedsel en Landbouw Organisatie (FAO) van de Verenigde Naties. Pagina 19

Sociale catastrofe bedreigt Sovjet-Unie

Een sociale catastrofe in de Sovjet-Unie is niet uitgesloten. Dat blijkt onthutsend duidelijk uit de gegevens die de Sovjet-delegatie heeft verstrekt aan de G-7 en aan de jaarvergadering van IMF en Wereldbank. De Sovjet-economie zit in de vrije val. Pagina 19

Bewindvoerder Air Holland vindt investeerder

De bewindvoerder van Air Holland heeft iemand gevonden die risicodragend kapitaal in de noodlijdende chartermaatschappij wil steken. De investeerder heeft zijn eigen elektrotechnische bedrijf verkocht. Hij zou al een bedrag op de rekening van Air Holland hebben gestort.

Inhoud

Binnenland *pagina 18, 21 en 23.* Buitenland *pagina 19.* Beurskoersen *pagina 24 en 25.* Beurzen en bedrijven *pagina 25.*

Marktstemming

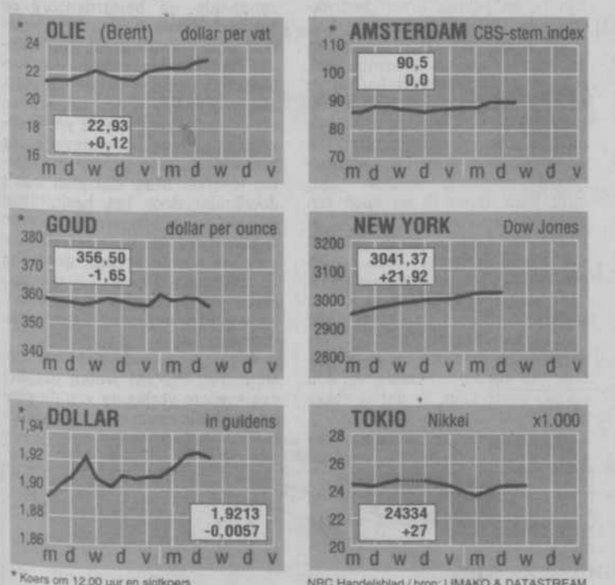

* Koers om 12.00 uur en slotkoers

NRC Handelsblad / bron: LIMAKO & DATASTREAM

Valuta-overzicht

Girale Middenkoersen (11.00 uur)

16/10	f	$	£	DM	Ffr	Bfr	Zwfr	Yen	Pts	Lire	ECU
f	—	0.5204	0.3048	0.8874	3.0230	18.265	0.7746	67.783	55.850	663.35	0.4333
$	1.9215	—	0.5856	1.7051	5.8086	35.096	1.4884	130.24	107.32	1274.6	0.8325
£	3.2810	1.7075	—	2.9115	9.9184	59.927	2.5414	222.40	183.24	2176.5	1.4216
DM	1.1269	0.5865	0.3435	—	3.4066	20.583	0.8729	76.384	62.938	747.53	0.4883
Frfr	0.3308	0.1722	0.1008	0.2935	—	6.0420	0.2562	22.423	18.475	219.44	0.1433
Bfr	5.4750	2.8493	1.6687	4.8585	16.551	—	4.2409	371.11	305.78	3631.8	2.3722
Zwfr	1.2910	0.6719	0.3935	1.1456	3.9027	23.580	—	87.51	72.103	856.38	0.5594
Yen	147.53	76.779	44.965	130.92	445.98	2694.6	114.276	—	8239.6	97864	63.921
Pts	1.7905	0.9318	0.5457	1.5889	5.4126	32.703	1.3869	121.37	—	1187.7	0.7758
Lire	15.075	7.8454	4.5946	13.377	45.571	275.34	11.677	1021.8	841.94	—	6.5316
ECU	2.3080	1.2011	0.7034	2.0481	6.9770	42.155	1.7878	156.44	128.90	1531.0	—

(Bfr/pts = x 100 - Yen/Lire = x 10.000) bron: RABOBANK

Plan produktie nieuwe Fokker 70 goed ontvangen

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM, 16 OKT. Het besluit van vliegtuigbouwer Fokker om prioriteit te geven aan de ontwikkeling van een Fokker 70 voor zeventig passagiers en de plannen voor de bouw van een grotere Fokker 130 te temporiseren, is in luchtvaartkringen goed ontvangen. „Strategisch gezien is dit een goede zet", oordeelt luchtvaartanalist Rob Sweers van Banque Paribas in Amsterdam.

Sweers wijst erop dat Fokker in het marktsegment van de '70-zitters' minder concurrentie zal ontmoeten dan in dat van de '130-zitters' waar al zeker vijf vliegtuigbouwers op mikken. Verder wordt er op gewezen dat een Fokker 70 wat meer aansluit bij de al bestaande produktie van Fokker. Daardoor kan een Fokker 70 sneller en goedkoper worden geleverd dan een Fokker 130. Zo ligt het in de bedoeling dat de romp van de F-70 wordt afgeleid van de verouderde F-28 Fellowship voor 65 passagiers waarvan er in het verleden enkele honderden zijn verkocht en die ook furore maakte als KLM-Cityhopper. Verder zullen vleugels, cockpit en motoren (de Rolls Royce 'Tay') voor de F-70 worden ontleend aan de moderne, al vliegende Fokker-100.

Montagefoto van de Fokker 70. (foto ANP)

Volgens Fokker staan de toeleveranciers te dringen. Zoals het Ierse Shorts dat nu al de vleugels van de F-100 levert, en Deutsche Aerospace (DASA) dat rompdelen voor dezelfde F-100 bouwt. Pikant blijft dat Fokker met zijn 'F-70 project' blijkbaar hetzelfde DASA te snel af wil zijn. Zo willen de Duitsers samen met het Franse Aerospatiale en het Italiaanse Alenia een toestel voor 87 tot 92 passagiers ontwikkelen dat pas in 1996 op de markt zou komen, twee jaar na de komst van een F-70.

Fokkers F-70 plannen kunnen waarschijnlijk ook niet worden losgezien van recente marktanalyses waaruit blijkt dat de vervoersmarkt, meer dan vóór de Golfoorlog, wordt beheerst door langere trajecten waarop zich dagelijks minder passagiers melden. Ook willen dezelfde passagiers meer frequente verbindingen. wat zou leiden tot een groeiende behoefte aan kleinere vliegtuigen. In de lange-termijn-marktverkenning van 's werelds grootste vliegtuigbouwer Boeing wordt bevestigd dat er tot halverwege de jaren negentig een groeiende behoefte bestaat aan kleinere vliegtuigen. Daarna zou de vraag naar grotere vliegtuigen echter sneller groeien.

Intussen hamert Fokker er wel op dat ten aanzien van de ontwikkeling van een F-70 nog geen definitieve beslissing is genomen. Die valt pas zodra zich de eerste klanten ('launching customers') hebben gemeld. Het ligt in de bedoeling dat de Fokker 70 zal worden gebouwd op dezelfde produktielijn waarop de F-100 thans het licht ziet. Op Fokkers hoofdkwartier in Amsterdam- Zuidoost wordt voor halverwege de jaren negentig gedacht/gehoopt aan/op een produktie van circa 33 Fokkers 70 per jaar.

Volgens woordvoerder B. van Veen is er bij de ontwikkeling van een Fokker-130 (een verlengde F-100) geen sprake van afstel maar slechts van licht uitstel. 'Wij mikken nu voor de F-130 op een lanceringsbesluit ergens in 1992 waarna zo'n toestel in 1997 kan worden geleverd. Dit uitstel komt goed van pas omdat bedrijven als Boeing met zijn B-737-500, McDonnell Douglas met de MD-87, Airbus met de A-319, Britisch Aerospace met een BAe-146 nra, en het DAA-consortium met een DAA-122 ook al op dat overbevolkte segment mikken. Of ze dat ook allemaal echt zullen doen is een tweede, maar het moet voor Fokker aantrekkelijk zijn om iets langer de kat uit de boom te kunnen kijken.

Verder schikt een uitstel van de bouw van een F-130 omdat de door Rolls Royce te leveren motoren voor zo'n toestel pas later beschikbaar zijn. Fokker hoopt zich met een F-70 ook nog te profileren op de markt voor grotere 'executive jets' voor VIP-vervoer. De Amsterdamse firma zal dan ook zeker niet aarzelen om een F-70 te presenteren als opvolger van de verouderde regerings-Fellowship PH-PBX. Tot slot hoopt Fokker met zijn F-70 project de huidige malaise te doorbreken op het 'orderfront'. Voor de F-50 turboprop komen nauwelijks meer orders binnen en er bestaat een goede kans dat de F-50 produktielijn volgend jaar zal stil vallen. De F-100 produktielijn heeft weliswaar nog voor verscheidene jaren gegarandeerd werk, maar het aantal orders voor deze toestellen is sinds de Golfoorlog op de vingers van een hand te tellen.

Industrielanden zullen Sovjet-Unie bijstaan bij crisis

Door onze redacteur PAUL FRIESE

BANGKOK, 16 OKT. Als de Sovjet-Unie in acute betalingsproblemen komt en haar buitenlandse schuld niet meer kan betalen, dan zullen de G-7 en de Sovjet-Unie opnieuw bijeenkomen.

Dat is volgens vice-premier Grigori Javlinski, de aanvoerder van de Sovjetdelegatie, afgelopen weekeinde met de G-7 zo afgesproken. Javlinski zei dat vandaag op een persconferentie in Bangkok. Hij noemde deze afspraak desgevraagd „meer dan een verplichting".

Het liquiditeitsprobleem van zijn land karakteriseerde Javlinski op dit moment „niet dramatisch", zeker niet in vergelijking met de hulpbronnen waarover de Sovjet-Unie beschikt. Mocht het tot een acute crisis komen, dan zal de SovjetUnie die zeker overwinnen, zo had Javlinski de ministers van financiën en centrale bankpresidenten van de zeven rijke industrielanden verzekerd.

Dat de G-7 geen concrete toezeggingen had gedaan vond Javlinski wel begrijpelijk. Hij was niet teleurgesteld. Hij snapte heel goed dat de G-7 meer informatie wilde en daarom komend weekeinde een missie zal sturen naar Moskou. Tenslotte had hijzelf ook onvoldoende gegevens en besefte hij hoe lastig dat was.

Hij noemde het verdrag van de Sovjet-republieken over de economische unie van vitaal belang voor zijn land. Als dat verdrag er niet komt, loopt volgens hem de situatie volstrekt uit de hand: politiek, sociaal en economisch. „De economie loopt nu nog, misschien wel naar de hel", aldus Javlinski, maar hij voorspelde dat zonder verdrag er komend voorjaar een reëel gevaar is op grote sociale spanningen. Javlinski onderstreepte daarbij dat de Sovjet-Unie nog steeds een nucleaire supermacht is.

Hij prees de seperate aanwezigheid van een aantal republieken in Bangkok en betoonde zich in het geheel niet bezorgd over mogelijke onderlinge verdeeldheid. Het IMF maakte vandaag bekend dat de nationale bank van de Oekraïne in een brief om technische assistentie heeft gevraagd. De brief was ook gericht aan de Wereldbank. Gevraagd naar verdeeldheid tussen hem en Gerasjenko, president van de staatsbank van de Sovjet-Unie, tijdens het overleg met de G-7 zei Javlinski: „Gerasjenko is een heel beleefde jongen".

Hij weigerde te speculeren over mogelijk misbruik van nucleaire wapens als er straks sociale onrust mocht uitbreken. „Ik ben geen Hitchcock", aldus Javlinski.

Hoofdrolspelers in de Russische delegatie op de bijeenkomst van het IMF en de Wereldbank in Bangkok, vice-premier Grigori Javlinski (links) en bankpresident Viktor Gerasjenko (foto AFP)

Scania schrapt banen Nederland

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 16 OKT. Vrachtwagenproducent Scania Nederland zal de produktie verminderen. Daardoor zullen ongeveer 370 van de 2.000 arbeidsplaatsen verdwijnen in de fabrieken in Zwolle en in Meppel.

Dat heeft de Industriebond FNV meegedeeld. De directie van het bedrijf — onderdeel van het Zweedse concern Saab-Scania — bevestigt dat arbeidsplaatsen verloren zullen gaan. Maar zij zegt dat het door de bond aangegeven aantal van 370 te hoog is. De directie onderzoekt nog hoeveel arbeidsplaatsen wel zullen verdwijnen.

Zowel de Industriebonden CNV en FNV als Scania verwachten dat de afslanking zonder gedwongen onslagen kan plaatsvinden.

Scania heeft evenals andere vrachtwagenproducenten te maken met een inzakkende markt voor vrachtwagens. Afgelopen vrijdag besloot het Zweedse moederbedrijf om de produktie in Nederland omlaag te brengen. Scania Nederland produceerde vrachtwagens voor het moederbedrijf in Zweden omdat daar, tijdelijk, een tekort aan capaciteit was. Dat tekort is nu opgelost. Bovendien opent Saab-Scania volgend jaar een nieuwe vrachtwagenfabriek in Angers, in de buurt van Parijs.

Scania Nederland produceert nu 57 vrachtwagens (zwaarder dan 16 ton) per dag en wil dat aantal in twee fasen terugbrengen met 20 procent tot 45 per dag begin volgend jaar. Districtsbestuurder A. Verdijsseldonk van de Industriebond FNV baseert het verlies van 370 arbeidsplaatsen op informatie van leden bij Scania. Door de vermindering van de produktie zal het aantal arbeidsplaatsen met 200 verminderen. Het opheffen van de afdeling procestechniek kost 40 arbeidsplaatsen, aldus de vakbondsbestuurder. Het doorvoeren van de rationalisering moet nog eens 130 arbeidsplaatsen opleveren.

Volgens directeur Dijkstra voert Scania vanwege de stagnerende markt al enige tijd een terughoudend personeelsbeleid. „We zijn al langer bezig met het minder aannemen van vaste krachten en het meer in dienst nemen van uitzendkrachten". Nieuwe werknemers krijgen in principe een eenjarig contract.

De reorganisatie is er volgens Dijkstra op gericht om Scania Nederland een florerend bedrijf te laten blijven. Vorig jaar behaalde het bedrijf nog een netto winst van 100,8 miljoen gulden (1989: 106 miljoen gulden). De omzet bedroeg afgelopen jaar ruim 1,9 miljard gulden (1989: bijna 1,75 miljard gulden). Vorig jaar maakte Scania bijna 13.000 vrachtwagens.

PAG. 23 ABN AMRO TEVREDEN OVER DAF

Scania Nederland verkoopt zijn vrachtwagens in Nederland, België, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en Italië en aan het moederbedrijf ten behoeve van andere Europese markten.

Volgende week zal Scania met de bonden praten over de sociale gevolgen van de produktieverlaging.

HCS betaalt 11 miljoen om geschil te beslechten

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 16 OKT. Het noodlijdende automatiseringsbedrijf HCS heeft 11 miljoen gulden betaald om een geschil op te lossen. Dit staat in een prospectus van HCS. Volgens Het Financieele Dagblad is het bedrag gegeven aan de directeur van het metaalconcern Begemann, J.A.J. van den Nieuwenhuyzen. HCS wil het bericht ontkennen noch bevestigen. Van den Nieuwenhuyzen was niet voor commentaar bereikbaar.

Het verhaal is dat HCS tegen Van den Nieuwenhuyzen heeft gezegd dat hij de goedlopende afdeling industriële automatisering mocht kopen. Van den Nieuwenhuyzen kreeg de toezegging van HCS in ruil voor een gunst. Hij zou de aandelen HCS van paardenfokker L.N. Melchior overnemen. Melchior was van plan geweest nieuwe aandelen HCS te kopen, maar kwam die toezegging niet na. HCS kwam daardoor in een moeilijke positie, omdat het bedrijf geld nodig had. Het plan van HCS en Van den Nieuwenhuyzen viel in duigen, omdat de banken niet wilden dat HCS goede delen ging afstoten.

HCS schrijft in het prospectus dat het concern van mening is dat de claim van de tegenpartij ongegrond was, maar dat in het belang van de continuïteit van HCS de afkoopsom is betaald.

De toekomst van HCS heeft mede van Van den Nieuwenhuyzen afgehangen, omdat hij garant moest staan voor een kapitaalsinjectie. Zonder die emissie zou HCS van de beurs zijn verwijderd. Het bedrijf zou dan een negatief eigen vermogen hebben van meer dan 100 miljoen gulden.

Door de afkoopsom voor Van den Nieuwenhuyzen heeft HCS — ondanks de nieuwe emissie — nog maar 29 miljoen gulden aan eigen vermogen over. Dat is nog geen 4 procent van het balanstotaal, terwijl in de branche 30 procent als minimum wordt aangehouden.

Het Openbaar Ministerie heeft enige weken geleden een onderzoek ingesteld naar handel met voorkennis in aandelen HCS. In het onderzoek zullen onder meer Van den Nieuwenhuyzen en Melchior worden gehoord.

Fentener van Vlissingen stapt op bij Noro

Door onze financiële redactie

ZEIST, 16 OKT. J.A. Fentener van Vlissingen stapt op als president van Noro, de grootste particuliere beleggingsmaatschappij van Nederland. De maatschappij raakte begin dit jaar onder meer wegens haar onduidelijke provisiestructuur in opspraak. Fentener van Vlissingen heeft gezegd persoonlijk „enkele honderdduizenden guldens" provisie terug te betalen aan beleggers.

De Noro-topman komt tot deze stap na onderzoek van G. Timmer RA, oud-voorzitter van de accountantsorganisatie KPMG, naar handel met voorkennis in aandelen Noro Properties. De beleggers in dit fonds kunnen hun geld voorlopig niet terugkrijgen, aldus Fentener van Vlissingen.

Een driemanschap zonder voorzitter zal Noro gaan leiden. Het bestaat uit de huidige directeur, F. Mouthaan, de uit eigen gelederen gerecruteerde H.A.Kempers en een nog aan te trekken derde. Zo lang die niet gevonden is blijft Fentener van Vlissingen aan.

Daarna zal hij waarschijnlijk toetreden tot een nieuw opgerichte raad van commissarissen die toezicht moet houden op Noro Management (NMAS). Die raad zal in meerderheid bestaan uit mensen die niet gelieerd zijn aan Noro of aan het familiebedrijf van Fentener van Vlissingen, SHV.

Fentener van Vlissingen heeft vandaag een rapport vrijgegeven van het bureau Horringa & De Koning dat onder meer een nieuwe topstructuur adviseert. Hij zal ook de andere conclusies overnemen. Zo zal Noro stoppen met vastgoed-activiteiten in Europa en met participatiefondsen voor particulieren.

Volgens Fentener van Vlissingen is de waarde van de beleggingen van Noro door koersveranderingen gedaald van drie miljard gulden in mei tot ongeveer 2,5 miljard gulden nu. Op termijn zal tien procent of 250 miljoen gulden worden afgestoten.

De voornaamste conclusies van Horringa & De Koning zijn:

1. Het concept van Noro — Fentener van Vlissingen belegt zelf in fondsen waarover hij het management voert — is achterhaald. In een periode van tegenvallende beleggingsresultaten brengt de strijdigheid van belangen van Fentener van Vlissingen de geloofwaardigheid van Noro in het geding. Het aandeelhoudersschap en de directievoering moeten daarom worden gescheiden. De beslissing van Fentener van Vlissingen om zich uit de operationele leiding terug te trekken, is juist.

2. Noro houdt zich tegelijk bezig met de verstrekking van risico-kapitaal aan ondernemingen en belegging in onroerend goed. Uit oogpunt van fondsmanagement is dit niet gewenst, omdat het om twee totaal verschillend 'takken van sport' gaat.

3. Noro Management (NMAS) ziet de in zijn fondsen belegde gelden als liquiditeiten waarmee (tijdelijk) kan worden geschoven. Aandeelhouders willen een bepaald fonds en wensen geen andere, al dan niet tijdelijke bestemming, zeker niet als die een ander risico-profiel heeft.

4. De fondsenstructuur en bijbehorende fiscale structuur zijn te complex en te ondoorzichtig. Dat roept juist in tijden van tegenvallende resultaten veel vragen op over de integriteit van de besluitvorming.

5. Door transacties tussen de fondsen onderling is het voor de aandeelhouder van een specifiek fonds niet altijd duidelijk waarin hij belegt en hoe de vergoedingen over het beheerde vermogen worden berekend.

6. De interne organisatieproblemen van Noro lijken zich te beperken tot het hoofdkantoor in Zeist. De Amerikaanse *partnerships* hebben een uitstekende reputatie. Het tekort aan coördinatie wordt verklaard door de werkwijze van de huidige directieleden. Ze zijn meer op 'zaken doen' gericht en besteden onvoldoende tijd en aandacht aan de interne organisatie, waardoor besluiten en afspraken soms niet nauwkeurig genoeg worden gecoördineerd. Zeist vertoont alle tekenen vah overbelasting en daaruit resulteert haast, en soms slordigheid, aldus Horringa & De Koning.

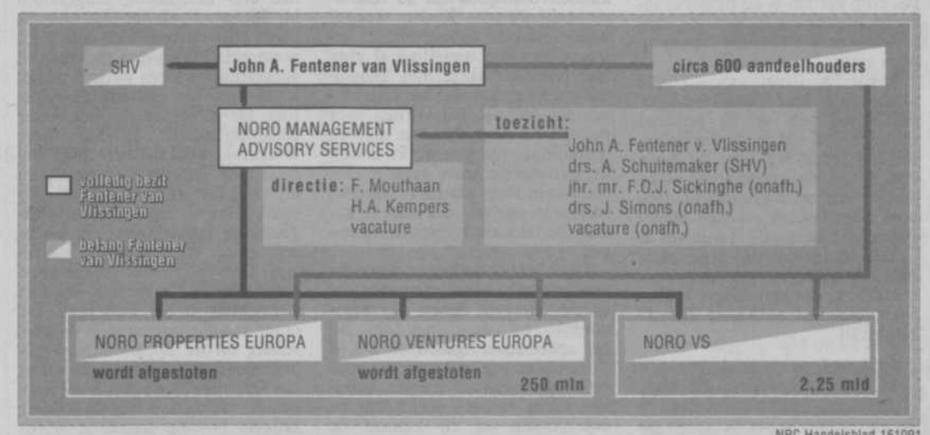

NRC Handelsblad 161091

PAG. 21 INTERVIEW FENTENER VAN VLISSINGEN

BELASTINGEN

Aanslagen aan de lopende band

Zo'n anderhalf jaar gelden verliet belastinginspecteur G.E. Meijboom de overheidsdienst. Hij was niet een van degenen die beter betaald werk bij het bedrijfsleven had gevonden; hij had een dienstopdracht gekregen die hij weigerde uit te voeren.

Meijboom was als hoofd van de belastinginspectie verantwoordelijk voor de heffing van de vennootschapsbelasting in Utrecht en wijde omgeving; tot Katwijk toe. Als tussenfase van een algehele reorganisatie van de belastingdienst moest de Utrechtse ondernemersinspectie alle lopende zaken versneld afhandelen. Dit betekende dat veel aangiftebiljetten helemaal niet meer werden bekeken; de fiscus was het op voorhand eens met de becijferingen van de betrokken ondernemer.

Bij de vennootschapsbelasting in Utrecht zouden zo meer dan 20.000 aangiftebiljetten ongecontroleerd afgehandeld moeten worden en voor die handelwijze wilde Meijboom geen verantwoordelijkheid dragen. Een meegaander collega nam zijn plaats in, maar daarmee was de kous nog niet af. In het dagblad *Trouw* verscheen het verhaal van Meijbooms vertrek en dat zorgde voor de nodige opschudding; temeer omdat Trouw een andere pas vertrokken hoge belastingambtenaar (mr. E.J. Alsema) liet getuigen dat de herstructurering van de fiscus alleen al voor de omzetbelasting uiteindelijk enkele miljarden guldens aan belastinggeld zou schelen. Een verlies dat hij volledig toeschreef aan de departementale keuze voor een gebrekkige controle van de aangiftebiljetten. 'Als je wilt frauderen, moet je het nu doen', aldus Alsema.

Geen wonder dat er ook politieke onrust ontstond! Het kabinet had net een belastingtegenvaller van anderhalf à twee miljard gulden bekend gemaakt en de Vereniging van ambtenaren werkzaam in de aanslagregeling en de controle, suggereerde dat deze tegenvaller een rechtstreeks gevolg was van de chaotische toestanden in de belastingdienst.

Dit was een politiek extra gevoelige uitspraak omdat de toenmalige staatssecretaris Koning (Financiën) een jaar daarvoor de Tweede Kamer had verzekerd dat de herstructurering de schatkist geen cent zou kosten. Koning zat toen hij deze uitspraak deed, met een groot dilemma. Enerzijds stond het nut van de reorganisatie van de belastingdienst als een paal boven water. Anderzijds zou de mededeling dat die herstructurering de schatkist — stel — een half miljard gulden zou kosten, de doodsteek voor de hele operatie hebben betekend.

De zorg van het moment zou bezit van de politici hebben genomen zodra er een nauwelijks overbrugbaar begrotingstekort zou opdoemen. Als er de keuze is tussen het nemen van impopulaire maatregelen (zoiets als de WAO-ingreep) en het een jaartje opschuiven van de reorganisatie van de belastingdienst, zou de keuze uit politiek lijfsbehoud uitvallen ten nadele van die reorganisatie. Zo zou dat jaren kunnen doorgaan.

Geen weldenkend mens kon in ernst menen dat een bedrijf met 30.000 mensen en miljoenen 'klanten' volledig door elkaar gehusseld kan worden, zonder dat dit op de een of andere manier geld kost. Maar in Den Haag leefde men tevreden met de fictie die Koning had gepresenteerd. In den lande raakten de betrokken ambtenaren — onwetend van deze hogere politiek — evenwel steeds gefrustreerder.

Uit later onderzoek zou als enig kritiekpunt op het reorganisatieproces naar voren komen dat de betrokken ambtenaren van vrijwel alles onwetend werden gehouden; een situatie die voor Alsema aanleiding was de dienstleiding schertsend met een Stalinistische organisatie te vergelijken. Trouwens ook de Tweede Kamer kreeg maar mondjesmaat iets te horen. 'Ik zou de Kamer dol maken als ik altijd alle cijfers gaf', zo liet de huidige staatssecretaris Van Amelsvoort weten.

Die situatie is nu overigens veranderd; de Kamer wordt inmiddels overspoeld met cijfermateriaal. Overigens is met die grotere openheid het probleem van de veronderstelde verliezen door de reorganisatie niet opgelost. Let wel, anderhalf jaar geleden was politiek alleen relevant of de reorganisatie (mede)veroorzaker was van de begrotingstegenvaller; een suggestie die de belastingambtenaren hadden opgeworpen. Die vraag was aan een extern onderzoeksbureau voorgelegd. Het antwoord kwam in de zomer van 1990 met een actualisering in de zomer van dit jaar. De bevindingen waren ondubbelzinnig: de reorganisatie van de belastingdienst heeft het begrotingstekort niet op zijn geweten. Dit blijkt in werkelijkheid te zijn veroorzaakt door een verscheidenheid aan economische factoren.

De belastingopbrengsten konden ondanks de tijdelijke reorganisatieverliezen gelijk blijven, doordat er in een hoger tempo belastingaanslagen zijn opgelegd. Oude voorraden werden zo weggewerkt; nieuwe aanslagen gingen sneller de deur uit. De fiscus heeft al met al wel een grotere hoeveelheid aanslagen opgelegd, maar 'de kwaliteit' ervan was door de uitblijvende controle beduidend minder. Ambtenaren die gewoonlijk de juistheid van aangiften controleren, waren nu ingezet voor het versneld opleggen van aanslagen. Terwijl ze dat lopende-bandwerk verrichtten, voelen ze aan hun water hoe enorme bedragen als zand door hun vingers glippen. Deels door niet ontdekte maar onbedoelde fouten van belastingbetalers en deels door regelrechte fraude die nooit meer achterhaald zal worden.

Tot op zekere hoogte geeft de wet aan de fiscus de ruimte om dat verloren geld alsnog terug te halen zodra de belastingdienst weer helemaal op orde is. Het is dan ook de bedoeling dat de controle binnenkort op het oude niveau terugkomt, maar dan een grotere diepgang heeft. Maar er zijn ook wettelijke beperkingen aan de mogelijkheden voor de fiscus om oude verzuimen te herstellen.

De rechter aanvaardt de reorganisatie niet als geldige reden om fouten in belastingaangiften of zelfs fraudes, die door de grote haast over het hoofd zijn gezien, later alsnog recht te trekken. Het gaat dan dus om voorgoed verloren geld en zo zijn er wel meer verliezen die nooit meer goed te maken zijn. Die bedragen moeten als kostenpost van de herstructurering worden gezien, ondanks alle politieke fictie dat er geen kosten zijn. Gefrustreerde belastingambtenaren en dankbare belastingadviseurs weten wel beter.

Vanuit de politiek is dit kostenaspect van de herstructurering één keer voorzichtig aangekaart. Het PvdA-Tweede Kamerlid Willem Vermeend heeft dat in september 1990 gedaan tijdens een mondeling overleg met Van Amelsvoort. Hij informeerde toen naar de invloed van de reorganisatie op de 'potentiële belastingopbrengsten'. In de veelheid van andere onderwerpen liet Van Amelsvoort deze vraag evenwel onbeantwoord en Vermeend liet het er toen maar bij. Binnenkort zal de Vaste Tweede Kamercommissie voor Financiën de bewindsman toch aan de tand voelen over de kosten die er hoe dan ook door de reorganisatie zijn geweest en de gevolgen die de operatie heeft gehad voor de sfeer in de belastingdienst.

AERTJAN GROTENHUIS

Niet genoeg personeel voor langere openingstijden

Winkeliers doen niet mee aan experiment om hun zaak langer open te houden

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 16 OKT. Een experiment met ruimere openingstijden van winkels dreigt, zelfs als experiment, te mislukken. Winkeliers vinden dat ze al lang genoeg moeten werken, of kunnen het personeel niet vinden om de extra uren te vullen. Ze weigeren massaal medewerking.

De proef, die op 1 november zou moeten beginnen, dient de Tweede Kamer en deministeries van binnenlandse en economische zaken inzicht te geven in de gevolgen van een ruimere openstelling van de detailhandel. In tien proefgemeenten, die samen een dwarsdoorsnee van de Nederlandse bevolking huisvesten, mogen de winkels openblijven tot — verschillend per proef — zeven of negen uur 's avonds. In plaats van de 52 uur die de Winkelsluitingswet nu nog als maximale duur hanteert, mogen ze 55 uur open zijn.

De Winkelsluitingswet is al jaren een onderwerp van discussie. Na jarenlang soebatten tussen allerlei belanghebbenden — vakbonden, ondernemers- en consumentenorganisaties, politici — ging de Tweede Kamer vorige maand akkoord met een wetsvoorstel waardoor winkels door-de-week een half uur langer mogen openblijven, en op zaterdag een uur. Het aantal zon- of feestdagen dat winkels open mogen zijn, wordt uitgebreid van vier tot acht. De Eerste Kamer buigt zich waarschijnlijk begin volgend jaar over de nieuwe wetswijziging.

Waar echter de grote winkelketens (supermarkten vooral), met duidelijke werkroosters en veel (flexibel inzetbaar) personeel, een langere openstelling toejuichen als verbetering van de service aan klanten, staan zelfstandige winkeliers niet te springen om nog langere werkdagen te maken.

„Het lijkt wel of de klok wordt teruggedraaid", zegt bedrijfsleider E.R. Weber van een groentehandel in Almere, één van de proefgemeenten. Zijn ouders hadden een groentezaak die door-de-week ś avonds open was, op zaterdag vaak zelfs tot half elf. Weber: „Ik wil ook wat aan mijn avonden hebben. Ik ben zonder die nieuwe sluitingstijden ook pas om zeven uur, half acht thuis en ik begin om zeven uur."

Het argument dat alleenstaanden en gezinnen met werkende ouders geen tijd hebben om overdag inkopen te doen, houdt geen stand, vindt Weber, die niet meedoet met het experiment. „Mijn vrouw werkt ook, wij doen om de beurt inkopen. Tijdens onze pauze, of wat daar voor door moet gaan. Trouwens, de extra omzet die ik maak, weegt niet op tegen de loonkosten voor zo'n extra kracht."

De detailhandel kampt bovendien met personeelstekorten. Opticien W. Ellerman uit Almere kan, al zou hij het willen, geen geschikt personeel vinden om de zaak te bemannen. „Wij werken in een technische branche waar je niet zomaar een klant te woord kan staan. Nieuw personeel moet eerst een opleiding hebben. En het is in de hele detailhandel al moeilijk genoeg om mensen te vinden, laat staan gespecialiseerde."

M. van de Berg, eigenaar van 'het Zuivelhoekje' in proefgemeente Wageningen, heeft evenmin zin in 'arbeidstijdverlenging'. „Waarom zou ik nog langer open willen zijn, als ik mijn omzet nu al haal? Vergeet ook niet dat ik na sluitingstijd nog wel een uurtje bezig ben met de administratie. Verder heb ik veel vaste klanten, die precies weten wanneer ze kunnen komen. Om die van dienst te zijn, ben ik op zaterdag al om acht uur open en heb ik de woensdagmiddag erbij genomen."

Van de Berg is gepikeerd dat de winkeliers niet gekend zijn in het besluit van de gemeente mee te doen aan het experiment. Hij spreekt van 'dwingend gemeentebeleid'. „Ik ben, net als de meeste andere ondernemers, zelfstandig geworden omdat ik geen zin had om in een bepaald gareel te lopen. En nou bemoeit me zoń gemeente zich ertegenaan! Ik vertel ze toch ook niet wanneer ze hun loketten open moeten doen?"

In de Noordhollandse gemeente Stede Broec hield de winkeliersvereniging enkele maanden geleden een stemming over deelneming aan het experiment. Van de leden stemde 93 procent tegen. „De winkels zijn nu vaak al om half zes leeg", zegt voorzitter Kersten van de vereniging. „En al die variabele openings- en sluitingstijden scheppen voor de klanten geen duidelijkheid. Nee, wij werken niet mee."

De gemeente Hilversum, ook uitverkoren, heeft dit voorjaar besloten geen regeling te treffen voor de sluitingstijden. De winkeliers waren sterk tegen. Een woordvoerder van de gemeente: „En waarom zou je een regeling treffen als niemand daarvan gebruik wil maken?"

Toch zijn er wel voorstanders te vinden. Gitte van Halteren, hoofd kassadienst van de bouwwinkel Praxis in Arnhem, weet zich door haar CAO beschermd tegen een werkweek langer dan 36 uur en kan zich daardoor gemakkelijker verplaatsen in de positie van de consument. „Ik werk door-de-week en vaak ook nog op zaterdag. Ik wil ś avonds of op zondag ook wel eens kunnen winkelen. Maar ik ben waarschijnlijk wel de enige die er hier zo over denkt. De rest wil niet ś avonds werken. Dan moet er gestapt worden en ze willen geen half uur missen."

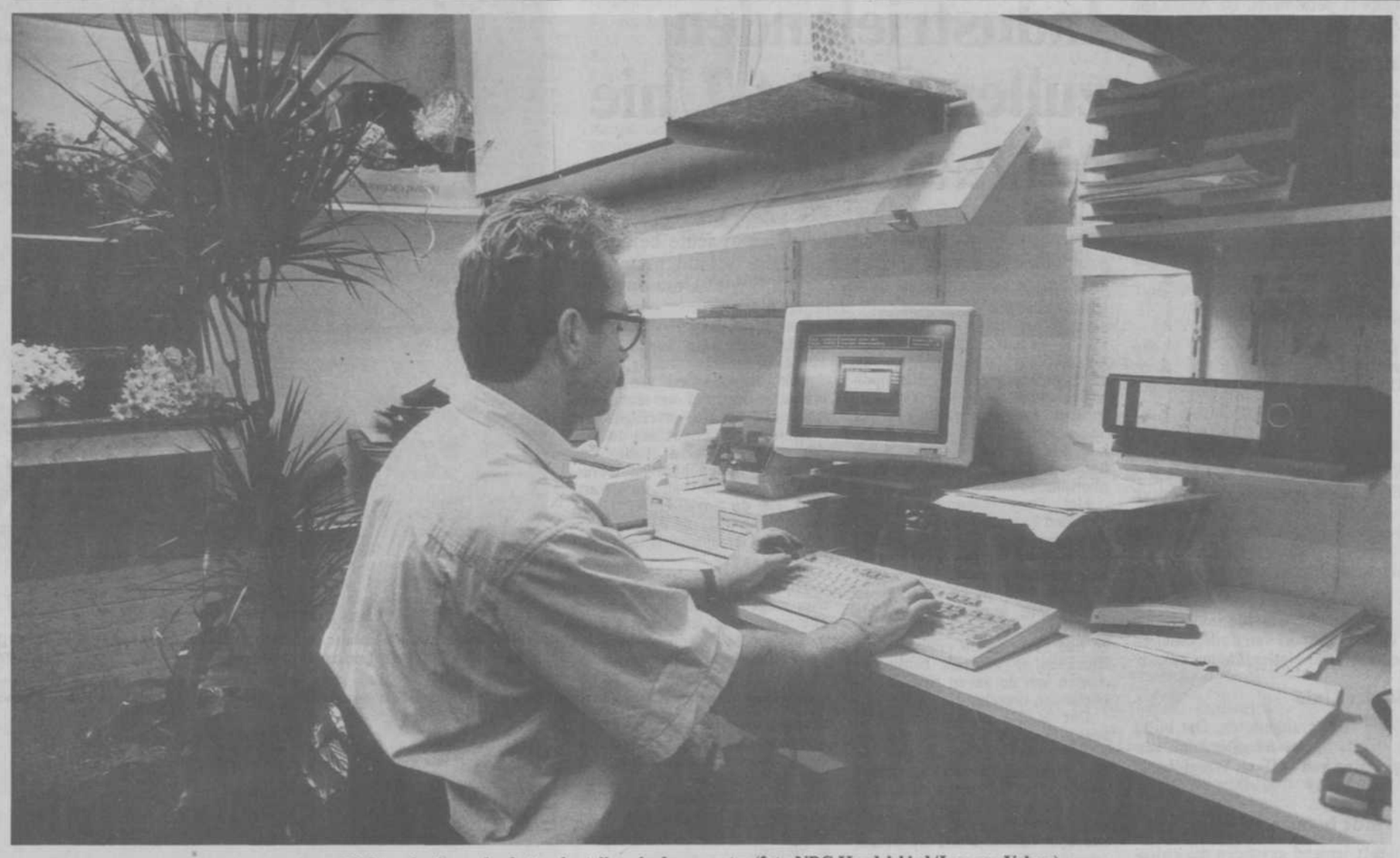

Biedermeiertjes en boeketten bestellen via de computer (foto NRC Handelsblad/Leo van Velzen)

Bloemenbranche ontdekt de computer

Door een onzer redacteuren

VEENENDAAL, 16 OKT. Tussen de biedermeiertjes, boeketten en het fraaie glaswerk verwacht de klant bij de bloemist niet direct een personal computer met modem, printer en beeldscherm.

Toch zijn de bloemisten-winkeliers in hoog tempo bezig om te schakelen op het gebruik van die moderne apparatuur. In de bloemenbranche zijn er, inclusief bloemenstalletjes, over het hele land circa 5.000 verkooppunten. De vereniging van bloemistenwinkeliers telt cicra 1.850 leden, van wie er 1.800 zijn aangesloten bij Fleurop. Via Fleurop kunnen deze bloemisten op jaarbasis 1,2 à 1,5 miljoen orders afhandelen voor een 'bloemetje op afstand'. Bij een gemiddelde prijs van *f* 30 per bestelling is hiermee op jaarbasis een omzet gemoeid van om en nabij de vijftig miljoen gulden.

Om die omvangrijke stroom orders in goede banen te leiden, hebben de bij Fleurop aangesloten leden zich verbonden in het automatiseringsproject 'Bloemtel'. Met een start- en ontwikkelingssubsidie van iets meer dan 1 miljoen gulden van Economische Zaken zijn de Fleurop-bloemisten er in geslaagd via de computer samen te werken. De subsidie van EZ komt uit een speciaal potje dat erop gericht is de moderne informatietechnologie ook bij het midden- en kleinbedrijf ingang te doen vinden.

Vanaf april/mei van dit jaar schakelen in heel Nederland bloemisten nu over op de personal computer en het is de bedoeling dat alle leden nog voor de grote drukte van de kerstdagen — de periode met een gemiddeld dubbele maandomzet — zijn aangesloten op 'Bloemtel'. Twijnstra & Gudde tekent voor de organisatorische begeleiding van deze omschakeling, die niet iedere individuele bloemist/winkelier gemakkelijk valt.

'Bloemtel' werkt in de praktijk eigenlijk vrij eenvoudig: de klant wil bloemen sturen naar iemand die niet woont in het 'verzorgingsgebied' van zijn eigen bloemist. Deze neemt de order aan, tikt hem in op zijn pc in de winkel. De order gaat naar een 'moeder'-computer in Heerlen, die per etmaal 10.000 orders kan verwerken. Vandaar wordt de order doorgestuurd naar de pc van de verre collega die de bestelling verzorgt. De financiële afwikkeling en verantwoording loopt via de centrale van Fleurop in Veenendaal en het kost de klant niets extra. Met deze centrale positie is Fleurop de grootste orderorganisatie in de bloemisterij.

Het afwikkelen van deze interlokale orders per modem neemt de bloemist veel geregel en getelefoneer uit handen. De initiatiefnemers rekenen erop dat zij de kosten van hun nieuwe werkwijze kunnen bestrijden uit te realiseren besparingen. Kostte vroeger het interlokaal doorgeven per telefoon van een bestelling al vlug vier telefoon-tikken, met 'Bloemtel' via de pc kan dat beperkt blijven tot één tik. Bij vijftien cent per tik en meer dan een miljoen bestellingen per jaar werkt al vlug de wet van de grote getallen. En dat des te meer als PPT Telecom nog eens op het idee mocht komen de telefoontarieven te verhogen.

Om het onderlinge orderverkeer van minuut tot minuut te bewaken, is er in Assen een zogenoemde 'help-desk' ingericht. Bij het automatiseringsbedrijf WKM Automatisering in Assen, die voor de programmatuur zorgde, bewaken zeven mensen permanent de orderstroom en zij kunnen de bloemist onmiddellijk waarschuwen als er iets dreigt mis te gaan. Deze 'help-desk' is zes dagen per week te bereiken tot half acht 's avonds. Met die uitgebreide service moet het laatste restje tegenzin bij de individuele bloemist snel kunnen verdwijnen.

Grappenmakers die niet willen betalen, krijgen geen kans.

Om de orders kriskras door het hele land accuraat en snel te kunnen afhandelen, moeten de deelnemers beschikken over de laatste gegevens van hun collega's. Via de 'moeder-computer' in Heerlen kunnen mutaties in het bestand (adressen, telefoon-fax- en bankrekeningnummers) snel worden aangebracht. Alle leden worden via de moeder-computer van dag tot dag op de hoogte gehouden. De oude, en verouderende, kaartenbak kan aan de kant.

Ook mededelingen zoals een regeling voor sluitingstijden op feestdagen kunnen snel aan de leden worden doorgegeven. De personal computer werkt zo ook als elektronische brievenbus voor de hele branche. Per individuele bloemist kan het aantal orders variëren van 25 tot al vlug enkele honderden per maand. Daarom is het handig dat de Fleurop-centrale in Veenendaal maandelijks, ook via de pc, een overzicht van de afgewikkelde orders naar de leden stuurt.

Op dit moment zijn er al meer dan 800 bloemisten aangesloten bij 'Bloemtel', en het gaat nu echt hard. Om de over het hele land verspreide bloemisten snel met de apparatuur te leren werken, is gekozen voor een eenvoudige oplossing. De directeur van het Asser computerbedrijf WKM, Bert Wiekema, was in een vorig bestaan zelf jarenlang bloemist, en hij heeft een sterke voorkeur voor eenvoudige en op de praktijk afgestemde oplossingen. Hij kocht een grote touringcar en daarin zijn tien pc's met toebehoren geïnstalleerd. Deze bus bezoekt bloemisten in het hele land. De opzet van de instructie is zo eenvoudig en de apparatuur zo gebruiksvriendelijk dat de bloemist aan één middag genoeg moet hebben om de zaak onder de knie te krijgen. Na die instructie wordt meteen de volgende dag de pc met modem en printer in zijn zaak geïnstalleerd.

Het modem is speciaal voor 'Bloemtel' ontwikkeld om averij in de relatie met de klant en met de collega-bloemisten te voorkomen. Alleen de deelnemers in 'Bloemtel' hebben toegang tot de moeder-computer. Grappenmakers die een verre oom of tante willen verrassen zonder daarvoor te betalen, krijgen geen kans. De pc, een Zenith AT 286, is speciaal gekozen omdat deze goed bestand is tegen de hoge luchtvochtigheid, tot 85 à 86 procent, die zich in een bloemenzaak kan voordoen. De moedercomputer, waarin alle bestellingen binnenkomen, is ontwikkeld door Philips.

Om de drempel voor de deelnemers zo laag mogelijk te houden is niet gekozen voor de aanschaf van pc, modem en printer. Zo'n pakket kost al vlug vijf- tot zevenduizend gulden. Leasen bleek aantrekkelijker. Opmerkelijk, althans in de computerbranche, is hierbij de termijn van vijf jaar. Per maand komt dat neer op *f* 79,75. De bedenkers van 'Bloemtel' gaan ervan uit dat dit bedrag overkomelijk is, gelet op de te verwachten kostenbesparing en het gemak ervan.

Het systeem is zo ontworpen dat later ook de voorraadadministratie, de boekhouding en een systeem om snel zaken te doen met de groothandel mee gestuurd kan worden. Via het modem kunnen de bloemisten rechtstreeks toegang krijgen tot veilingen. Ook een 'database' van planten en bloemen met voorschriften voor de verzorging is mogelijk. Als de klant dan een plant koopt of bloemen, is het een koud kunstje om een plak-etiketje uit te printen met naam, prijs en tips voor de verzorging.

De introductie van de nieuwe apparatuur prikkelt innoverende bloemisten tot tal van nieuwe toepassingen. Pieter Rasser, bloemist in Leiderdorp, en lid van de stuurgroep die zijn collega's heeft meegekregen in de eerste fase van de orderverwerking, kent nog wel meer toepassingen. Het maken van een tekst op een graflint is een tijdrovend en secuur werkje, waarbij natuurlijk geen fouten mogen worden gemaakt. Rasser doet dat nu via zijn pc. Met een speciaal programma kan hij via zijn pc en printer linten bedrukken.

De komst van de computer in de winkel kan de bloemist ook een beter inzicht verschaffen in de eigen bedrijfsvoering. Hij kan afscheid nemen van een al te primitieve bedrijfsadministratie. In dit traject zijn grote kostenbesparingen mogelijk. Rasser: „Bij mijn bank moet ik nu voor een handmatige overschrijving al *f* 1,90 per keer betalen. Dat kan dus aardig oplopen." Via pc en modem ligt telebankieren voor de hand, ook voor de bloemist in zijn winkel. „Maar dat komt nog wel", zo verzekert Rasser. „Met de geautomatiseerde orderverwerking via 'Bloemtel' zetten wij een eerste, grote stap, en dat is zeker niet de laatste."

Looneis AbvaKabo 3,75 pct

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 16 OKT. De AbvaKabo eist dat de lonen in de collectieve sector volgend jaar met 3,75 procent stijgen. Dat is driekwart procent meer dan het kabinet voor de ambtenaren en trendvolgers in petto heeft.

De AbvaKabo wil ook de ingrepen in de WAO en Ziektewet „repareren". Dit schrijft de AbvaKabo in de concept-nota arbeidsvoorwaarden 1992.

De onderhandelingsruimte die de bond opeist — totaal 4,75 procent — is volgens de bond gelijkwaardig aan het gemiddelde in de marktsector. Het Centraal Planbureau verwacht dat de lonen in het bedrijfsleven volgend jaar met gemiddeld 3,8 procent zullen stijgen. De AbvaKabo heeft zijn looneis op die raming afgestemd. Als de inflatieverwachting naar boven wordt bijgesteld, dan wordt ook de looneis verhoogd, aldus de AbvaKabo.

De een procentpunt die overblijft, wil de bond onder meer besteden aan het aantrekkelijker maken van volwaardige deeltijdbanen en het verbeteren van de arbeidsvoorwaarden voor jongere werknemers. Verdere arbeidstijdverkorting is geen centrale eis, maar is per sector wel mogelijk.

De AbvaKabo benadrukt dat het compenseren van verslechteringen van de uitkeringsrechten voor ziekte en arbeidsongeschiktheid niet ten koste van de loonruimte gaat.

De bondsraad van de AbvaKabo stelt eind november het eisenpakket vast. De onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden voor het overheidspersoneel en de gepremieerde en gesubsidieerde sector beginnen in het voorjaar van 1992.

Het CAO-overleg in de gezondheids- en bejaardenzorg en het welzijnswerk staat bij voorbaat onder grote druk. Het kabinet had de verbetering van arbeidsvoorwaarden in de zorgsector grotendeels willen financieren uit een verlaging van de pensioenpremie. Deze premieverlaging zou 500 miljoen gulden op moeten leveren. Maar dat plan wordt doorkruist door het besluit van PGGM — pensioenfonds voor de werknemers in de gezondheidszorg — om de premie slechts te verlagen van 8 naar 7,3 procent. Daardoor komt slechts 100 miljoen gulden vrij voor de arbeidsvoorwaarden.

Afgelopen week liet het bestuur van PGGM weten dat het een verdere verlaging van de pensioenpremie onverantwoord vindt.

BLIJFT U ZOEKEN?

Als u op zoek bent naar de nuance, heeft u nu de mogelijkheid van een uitgebreide kennismaking. Via onderstaande bon kunt u uw voorkeur kenbaar maken. Een vrijblijvend proefabonnement voor vier weken of meteen een gewoon abonnement op NRC Handelsblad.

☐ Bezorg mij NRC Handelsblad vier weken ter kennismaking. Vrijblijvend, en voor slechts f 17,50.
☐ Noteer mij voor een kwartaalabonnement à f 99,50.
Bij automatische betaling f 98,50 van bank/gironummer:

Handtekening
D001
Naam:
Adres:
Postcode: Plaats:
Tel.: 0 (voor controle op de bezorging)

NRC HANDELSBLAD

Bon in open envelop zonder postzegel naar NRC Handelsblad, Antwoordnummer 1168, 3000 VB Rotterdam. Of bel 010-406 7000 (tot 19.45 uur).

Ingezonden mededeling

The World's Finest Diaries

365 Dagen in gebruik bij uw relaties. In diverse talen. Vanaf 100 exemplaren met eigen logo of beeldmerk. Nu leverbaar.

Letts of London

Voor inlichtingen: International Merchandising. Haarlemmerstraatweg 32, 2343 LB Oegstgeest. Postbus 1090, 2340 BB Oegstgeest. Tel. 071-153531. Fax. 071-156533.

Duitse ministers in conflict over standpunt in GATT

Door onze correspondent J.M. BIK

BONN, 16 OKT. De Duitse minister I. Kiechle (landbouw) en zijn collega J. Möllemann (economische zaken) zijn in conflict geraakt over de landbouwpolitiek. Volgens Kiechle heeft Mölleman tegenover EG-collegaś ten onrechte de indruk gewekt dat Duitsland akkoord is met de voorstellen van EG-commissaris McSharry voor hervorming van de landbouw.

In deze kwestie liggen binnen Duitsland verschillende rollen voor Kiechle (CSU) en Möllemann (FDP) min of meer voor de hand, nog afgezien van een verschil door de permanente politieke spanningen tussen CSU en FDP.

Duitsland heeft, als industrieel groot-exporteur een enorm belang bij een GATT-akkoord over handelsliberalisering, waarvoor een vergaande vermindering van de EG-landbouwsteun nodig is. Maar de Duitse boeren zijn vierkant tegen de overgang van prijs- naar inkomenssubsidies. Zij willen niet afhankelijk zijn van een 'sociale voorziening'.

Kiechle zei gisteren dat in het Duitse kabinet vorige week wel over die voorstellen is gediscussieerd, maar dat nog geen besluiten zijn genomen. Hij blijft erbij dat de Duitse boeren geen schade mogen lijden als gevolg van de voorstellen. Hij betwistte ook dat het beslissende minderheidsblok van Frankrijk, Ierland en Duitsland in de EG nu uiteengevallen is, of dat Frankrijk geïsoleerd is geraakt, zoals Möllemann had gesuggereerd. „Er is in elk geval geen sprake van dat wij de Europese markt willen vrijmaken voor goedkope invoer van landbouwprodukten, bijvoorbeeld uit landen die met 'gaucho's' of Mexicaanse dagloners werken", aldus Kiechle.

De Duitse regering gaat in beginsel akkoord met een verlaging van landbouwsubsidies met gemiddeld dertig procent in vijf jaar, bij gelijktijdige rechtstreekse inkomens-compensaties aan de boeren. De voorstellen van MacSharry mikken op een drastischer wijziging van het EG-landbouwbeleid.

Juridische procedure tegen bouwers van Kanaaltunnel

PARIJS, 16 OKT. Eurotunnel, de Brits-Franse onderneming die de tunnel onder het Kanaal bouwt en gaat exploiteren, neemt juridische stappen tegen de aannemersgroep Trans Manche Link (TML). Dit werd gistermiddag door Eurotunnel bekendgemaakt.

TML is een consortium van vijf Britse en vijf Franse aannemers. Eurotunnel zegt dat TML dreigt de aanleg van het koelsysteem van de tunnel stil te leggen als Eurotunnel niet met extra geld over de brug komt. Het consortium zou een aanvulling van omgerekend 4 miljard gulden aan materiaalkosten voor de spoorlijn en stations nodig hebben. TML-functionarissen waren gisteren niet beschikbaar voor commentaar. De tunnel (totaalkosten ruim 24 miljard gulden) zou medio 1993 moeten worden opengesteld. De spoorverbinding kan pas voorjaar van 1994 in gebruik worden genomen.

Het tunnelproject (in Engeland 'Chunnel' genaamd) kampt al vanaf de aanvang met kostenoverschrijdingen. Volgens vorige week gepubliceerde schattingen van onafhankelijke technische adviseurs zullen de inkomsten voor 1993 2,3 procent lager zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Hierbij werd rekening gehouden met een verminderde Britse economische groei. Op hetzelfde moment voorspelde Eurotunnel dat dividend pas in 2000 kan worden betaald, in plaats van in 1999. (AP, AFP)

DE DIRECTIEKAMER (29)

De beste zitplaats die het Gemeentelijk Vervoerbedrijf van Amsterdam te bieden heeft, bevindt zich in de kamer van algemeen directeur B.J.J. Smit. Hij werkt op de derde verdieping van het zogeheten Scheepvaarthuis aan de Prins Hendrikkade.
Het Scheepvaarthuis is eigenlijk een volstrekt verkeerde benaming voor het hoofdkantoor van het GVB. Immers, dit vervoerbedrijf gaat over 259 (snel)tram- en 44 metrostellen, 384 autobussen en slechts tien veerponten.
Het Scheepvaarthuis is dan ook niet ontworpen voor het GVB. Oorspronkelijk was het een bedrijfsverzamelgebouw, volttooid in 1916, dat een aantal rederijen huisvestte. Aan dit verleden herinnert het schilderij van Jan Pieterszoon Coen, onze man in Batavia, mede verantwoordelijk voor de welvaart onder Amsterdamse reders.
Het pand is een vroeg voorbeeld van de Amsterdamse school, een stroming in de bouwkunde die zich afzette tegen de strenge functionaliteit van Berlage. Architekt J.M. van der Mey nitte dat onder meer door een tamelijk overvloedige decoratie. Toen de reders naar Rotterdam vertrokken, ontfermde de gemeente Amsterdam zich over dit schoolvoorbeeld.

Liet Smits voorganger de vaklieden van het 'Rayon Veren' — in de beste tradities van het GVB — nog absoluut vandaalbestendige tafels fabriceren, de huidige directeur heeft weinig persoonlijks aan het interieur toegevoegd. Monumentenzorg stelt het niet op prijs en Smit vindt het niet noodzakelijk. De kamer is stemmig en functioneel genoeg. De reorganisatie van het GVB, gericht op lagere kosten en meer doelmatigheid, vraagt al zijn aandacht.

(Tekst Hans Wammes, foto Thijs Wolzak)

FAO: steun voor Afrika blijft zeer hard nodig

NAIROBI, 16 OKT. Voedselvoorraden blijven schaars in Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara. De schaarste is het ergst in de Hoorn van Afrika (Somalië en Ethiopië), waar nog steeds miljoenen mensen oog in oog staan met de hongerdood. Dit staat in een gisteren verschenen kwartaalrapport van de Voedsel en Landbouw Organisatie (FAO) van de Verenigde Naties.

Volgens het rapport hebben 46 Afrikaanse landen dit jaar 5,2 miljoen ton voedselhulp nodig. Donorlanden hebben tot nu toe 4,3 miljoen ton gegeven of toegezegd. Het zwaarst getroffen zijn Soedan, Somalië en Ethiopië, die ook kampen met aanhoudende droogte, burgeroorlog en een grote stroom vluchtelingen.

Vorige maand verzocht de FAO donorlanden om 800 miljoen gulden extra steun voor dit gebied. Vooral in Somalië is de situatie nijpend. Vier en een half miljoen mensen zijn in gevaar door intensieve gevechten die zijn uitgebroken, nadat president Mohamed Siad Barre in januari werd afgezet. De infrastructuur, medische voorzieningen en watervoorraden zijn verwoest. Het land heeft voor juni volgend jaar 560.000 ton voedsel nodig, schat de FAO. Hulpoperaties zijn door de gevechten vertraagd. „Als de veiligheidssituatie niet verbeterd, is ernstig menselijk lijden en hongerdood onvermijdelijk", aldus het rapport.

In Mozambique zijn 1,9 miljoen mensen ontheemd als gevolg van droogte en voortdurende onlusten. De vroegere Portugese kolonie zal hulp nodig hebben tot ver in 1992. In Angola blijft de voedselsituatie kritisch door onvoldoende oogstresultaten. In West-Afrika is het perspectief over het algemeen gunstiger, behalve in Liberia waar de infrastructuur verwoest is door burgeroorlog. In de Sahel-landen Guinnee-Bissau, Gambia, Mauretanië, de Kaapverdische eilanden en Senegal verwacht men door uitblijvende regen slechte tot ongeveer normale oogsten. (AP)

Sociale catastrofe bedreigt Sovjet-Unie

Door onze redacteur PAUL FRIESE

BANGKOK, 16 OKT. Ik ben geen Hitchcock, zei Grigori Javlinski vandaag op zijn persconferentie. Hij kon dus niet voorspellen of de sociale onrust die dreigt in zijn land op een nucleaire catastrofe voor de wereld zal uitlopen. Hij wilde niet speculeren en wist alleen zeker dat de toestand in de Sovjet-Unie met de dag verslechtert, terwijl het land nog altijd een militaire supermacht is.

Maar een sociale catastrofe in de Sovjet-Unie zelf is niet langer uitgesloten. Dat blijkt onthutsend duidelijk uit de gegevens die de Sovjet-delegatie heeft verstrekt aan de G-7 en aan de jaarvergadering van IMF en Wereldbank. De Sovjet-economie zit in de vrije val.

Wat cijfers. Het begrotingstekort van de unie zal dit jaar oplopen tot 120 miljard roebel en de tekorten van de republieken met nog eens zo'n bedrag. Daarbij komt dan nog het tekort van de begrotingsfondsen van 80 miljard roebel. De tekorten worden gefinancierd door gewoon roebels bij te drukken. Van juni tot september kwamen er maandelijks meer dan 15 miljard roebels extra in omloop.

Het inkomen van de Sovjetburgers is aanzienlijk geslonken, ondanks de nominale inkomensstijging van 64 procent van januari tot september dit jaar en 91 procent in dezelfde periode afgelopen jaar. Dat komt doordat het haasje over van lonen en prijzen de inflatie heeft aangewakkerd tot recordhoogte. Een steeds groter deel van hun inkomen moeten de burgers besteden aan voedsel. Hoe groot de inflatie precies is, is onbekend, „want er bestaat geen betrouwbaar systeem om prijsindices vast te stellen", zo meldt de Sovjet-delegatie in haar rapport. „De meerderheid van de deskundigen voorspelt een dramatische versnelling van de inflatie in het laatste kwartaal van dit jaar", aldus het rapport.

Nog wat cijfers: het bruto nationaal produkt zal dit jaar slinken met ruwweg 13 procent, de industriële produktie met 9 procent en de landbouwproduktie met 10 tot 11 procent. Ook de investeringen zijn in een vrije val terechtgekomen. Dit jaar tuimelen ze met 20 procent, terwijl een kwart van de produktiecapaciteit stil ligt. De invoer is van januari tot september met 45 procent gedaald, vooral doordat de handel met Oost-Europa vrijwel is stilgevallen, en de export met 27 procent, vooral door de snel dalende olieproduktie.

Maar de delegatie signaleert ook gunstige zaken („Tekenen die deskundigen, ook in het Westen, makkelijk over het hoofd zien, maar die aangeven dat de Sovjet-Unie wel degelijk snel verandert"). Zo zijn er in de eerste helft van dit jaar in Rusland zes keer zoveel boeren bijgekomen en 400 beurzen. Het aantal commerciële banken en aandeelhouders neemt snel toe. Hoewel de staat nog steeds de belangrijkste eigenaar is, neemt zijn greep op ondernemingen snel af.

De prijzen zijn feitelijk voor een groot deel geliberaliseerd doordat de controle op de verkoop van produkten aan de staat tegen staatsprijzen is verslapt. De verkoop gebeurt nu via commerciële kanalen. „We zijn er getuige van hoe op grote schaal staatsbedrijven spontaan vercommercialiseren", aldus de delegatie in haar rapport, die overigens beklemtoont dat ze in haar rapport ervan uit is gegaan dat de economische unie slaagt. Als de gebeurtenissen anders uitvallen, zijn volgens haar de gevolgen onvoorspelbaar en zal het onmogelijk zijn geworden nog scenario's te verzinnen voor een succesvolle overgang naar een vrije marketeconomie.

Op zijn persconferentie vandaag noemde Grigori Javlinski, de jonge aanvoerder (35) van de Sovjet-delegatie, de opkomst van de macht van de republieken *geen* politiek probleem. Het unieverdrag baseert zich juist helemaal op het mechanisme van de republieken. „Er ontstaat pas een politiek probleem als je het anders wilt doen, en mensen met zulke geniale oplossingen zijn er nog steeds", aldus een grimmige Javlinski.

Hij hekelde de republieken die los van het unieverdrag op eigen houtje hun geldsysteem willen opzetten. „Het probleem is niet dat ze een eigen munt wilen hebben, laten ze hun grote leiders voor mijn part op de bankbiljetten drukken, het probleem is dat ze geen eigen financieel beleid kunnen voeren", zei Javlinski, die voorspelde dat als het verdrag er straks is en vervolgens niet door republieken wordt nagekomen, de moeilijkheden pas echt beginnen. Maar hij was ook nog een beetje optimistisch. De Oekraïne had het verdrag zelfs al twee keer getekend. (Olijk) „Waarom weet ik ook niet."

Ingezonden mededeling

MANAGEMENT EXTRA

Tel. (010) 4066277 Fax (010) 4066944

KV VAN ALPHEN *informatica adviseurs*
Pelmolenlaan 16 c, 3447 GW Woerden. telefoon (03480) 25151, fax (03480) 25296

ONDERNEMERS...

U vindt kwaliteitszorg belangrijk genoeg.
Misschien denkt u zelfs aan certificatie conform ISO 9000?

Belt u eens met de specialisten van Stork Demtec voor een vrijblijvend gesprek.

Stork Demtec, adviseurs in kwaliteitszorg.

Stork Demtec B.V.
Design & Manufacturing Technology
Postbus 1234, 3800 BE Amersfoort
Telefoon (033) 646 503
STORK®

Iacocca wil minder auto's uit Japan

AUBURN HILLS, 16 OKT. Topman Lee Iacocca van Chrysler vindt dat de Verenigde Staten het aandeel van Japanse autofabrikanten op de Amerikaanse markt moeten beperken.

Het marktaandeel van Japanse auto's in de Verenigde Staten bedroeg vorige maand 25,8 procent. Vier jaar geleden was dat nog geen 22 procent. De Amerikaanse 'Grote Drie', General Motors, Ford en Chrysler hadden vorig maand 70 procent van de markt.

Iacocca riep de andere Amerikaanse autoproducenten op de handen ineen te slaan om te doen „wat goed is voor het land." Dat betekent volgens hem dat de Verenigde Staten, net als de EG, afspraken met Japan moet maken over marktaandelen. Iacocca, die een nieuw technologiecentrum van Chrysler opende, zei dat de 'Grote Drie' naar Japans voorbeeld een „klein *kereitsu* systeem" kunnen opzetten, waarbij de autofabrikanten samenwerken bij de ontwikkeling van een kleine auto.

Iacocca sprak de verwachting uit dat de Amerikaanse auto-industrie zich volgend jaar zal herstellen. Het herstel zou volgens hem in het laatste kwartaal al kunnen inzetten. Ford leed in het tweede kwartaal een verlies van 323,5 miljoen dollar, General Motors verloor 784,5 miljoen dollar, Chrysler (de kleinste van de drie) verloor 212 miljoen dollar. (AP)

RONALD H. COASE

Late erkenning voor bescheiden econoom

Door onze redacteur KEES CALJÉ

DEN HAAG, 16 okt. — Jarenlang werd zijn werk genegeerd, in het bijzonder door economen. Ronald H. Coase, de 81-jarige Amerikaanse econoom van Britse origine, voelde zich miskend en onbegrepen. In 1988 zette hij zijn frustraties op papier. „Mijn betoog is zo eenvoudig dat het valt in de categorie van waarheden die voor zich zelf spreken." Gisteren werd die waarheid in ieder geval erkend. Coase kreeg de 23ste Nobelprijs economie (de eerste werd in 1969 toegekend aan Ragnar Frisch en Jan Tinbergen).

De verongelijktheid van Coase is niet alleen daarom verrassend. In Nederland wijdde bijvoorbeeld de Commissie Economische Deskundigen van de Sociaal-Economische Raad vorige maand in een rapport over Economie en milieu verscheidene pagina's aan zijn ideeën. En prof. Arnold Heertje 'gaf' Coase vorig jaar in zijn preadvies van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde over 'Het Nederlandse milieu in de Europese ruimte' acht volle pagina's.

De Nobelprijs economie (zes miljoen Zweedse kronen) wordt niet uit de nalatenschap van dynamietfabrikant Alfred Nobel gefinancierd, maar door de Zweedse centrale bank. Coase is inmiddels al de dertiende econoom van de universiteit van Chicago die de prijs krijgt.

Coase, die zijn afkeer van mathematische methoden nimmer verheelde, verrijkte de economische theorie met twee begrippen: transactiekosten en eigendomsrechten. Op het eerste gezicht simpele ideeën, maar ze openden de deur voor tal van verklaringen van het economisch leven — de ineenstorting van het communisme en de aanpak van milieuvervuiling zijn sprekende voorbeelden. Coase beperkte zich tot het theoretisch fundament; de praktische uitwerking liet hij aan anderen over.

In 'The Nature of the Firm', een artikel uit 1937 dat ontstond nadat hij als student van de London School of Economics een aantal Amerikaanse ondernemingen had bezocht, analyseerde hij waarom ondernemingen ontstaan. Waarom huren ze soms liever geen diensten van buiten en verrichten ze die activiteiten liever zelf? Omdat, suggereerde Coase, markten duur zijn. De gevraagde prijs kan de kostprijs ver overschrijden en de kosten van afzonderlijke contracten (het afsluiten, de controle op de naleving) kunnen hoog oplopen. Daar staan natuurlijk de kosten van de organisatie tegenover. Dus groeien ondernemingen totdat ze wat ze nodig hebben goedkoper op de markt kunnen krijgen.

Prof. Assar Lindbeck, de voorzitter van het Nobelprijscomité, stelde gisteren dat hetzelfde principe kan worden gebruikt om de ondergang van centraal geleide economieën te verklaren. „Men probeerde daar langs administratieve weg de behoeften van de mensen te bevredigen. Dat ging echter de grenzen van

de organisaties te boven. Nu wil men de organisatie afbouwen en de weg vrij maken voor vrijwillige contracten op de markt," aldus Lindbeck.

Het tweede artikel waarmee Coase wereldwijde bekendheid verwierf was 'The Problem of Social Cost' uit 1960. Daarin stelde hij de vraag waarom een onderneming die een ander bedrijf schaadt dit conflict niet via onderhandelingen kan oplossen. De overheid kan natuurlijk met gebods- en verbodsbepalingen ingrijpen, of via produktheffingen het veroorzaken van schade duurder maken, of de veroorzaker verplichten de schade te vergoeden. In de economische wetenschap is die weg sinds het werk van A.C. Pigou (Wealth and welfare, 1912) altijd populair geweest.

Coase stelde echter dat een verplichting om schade te vergoeden averechts kan werken. Het kan de prikkel bij het slachtoffer om zich aan te passen wegnemen of het slachtoffer zelfs stimuleren zich bloot te stellen aan schade. Het is beter als het probleem via de markt wordt opgelost, dus via onderhandelingen. Het vergoeden van schade kost de onderneming geld, maar het is eveneens denkbaar dat het slachtoffer de onderneming betaalt om haar gedrag te veranderen.

Coase concludeert nu dat het er voor een optimale oplossing niet toe doet hoe het juridisch kader eruit ziet. Neem het voorbeeld van milieuvervuiling. De wet kan het slachtoffer het recht geven op schone lucht, maar kan ook de vervuiler het recht geven op vervuiling. In beide gevallen kan via onderhandelingen een zelfde optimaal evenwicht van produktie en vervuiling worden bereikt. De kostenverdeling verschilt natuurlijk wèl. Dit is het fameuze 'Coase Theorema' dat beroemder is dan Coase zelf.

Er is wel een belangrijk 'mits': de transactiekosten van de onderhandelingen mogen niet te hoog oplopen. Dat gebeurt als een bedrijf moet onderhandelen met honderden slachtoffers, of wanneer er, zoals het SER-rapport stelt, sprake is van 'uitvretersgedrag' waarbij mensen willen profiteren van vergoedingen maar als het moet niet willen betalen. Dan kom je toch weer bij de overheid terecht en is de praktische betekenis van het Coase Theorema beperkt. Robert Cooter, een andere criticus, verwijt Coase dat hij teveel uitgaat van de goede wil van de onderhandelingspartners. Hij introduceert als theoretisch alternatief het 'Hobbes Theorema': mensen zullen elkaar zoveel mogelijk dwarszitten, totdat een derde partij hen dwingt tot een oplossing.

Het gevaar van overheidsinterventie is een centraal thema in het werk van Coase, bijvoorbeeld in zijn artikel 'The Marginal Cost Controversy' uit 1946. Een theoreticus als Richard Posner heeft het werk van Coase dan ook een 'rechtse' tint gegeven, en gebruikt het als argument tegen overheid. Maar anderen, zoals Bruce Ackerman, zien Coase's concept van de transactiekosten juist als een argument tegen de markt en vóór overheidsingrijpen.

Ondanks een jarenlang verblijf in Amerika behield Coase zijn Britse manieren, inclusief vest en paraplu. Prof. Douglad Baird, die hem na zijn afscheid in 1981 als directeur van de afdeling Law and Economics aan de universiteit van Chicago opvolgde, herinnert zich een incident uit 1959. Toen Coase zijn ideeën voor een select gezelschap Chicago-economen (waaronder Milton Friedman en George Stigler, die later de Nobelprijs ontvingen) uiteenzette, stuitte hij op grote scepsis. Baird: „Het kostte hem twee uur om ons te overtuigen. Hij is koppig, maar als je een genie bent is dat een goede eigenschap."

(met dank aan A. Heertje, R. Teijl, R.W. Holzhauer, B.Bouckaert en C.G.M. Sterks).

Congres
BEDRIJFSVERHUIZING
een positieve impuls voor de totale bedrijfsvoering

• 30.000 bedrijfsverhuizingen per jaar! • Bouwen vanuit bedrijfskundig kader • Creëren van een inspirerende werkomgeving • Projectorganisatie: theorie en praktijk • Herhuisvesting als communicatieproject • Building language

Dagvoorzitter: **prof. dr P.A. Vroon**
Hoogleraar Psychologie Rijksuniversiteit Utrecht

Woensdag 23 oktober 1991, Congrescentrum Engels, Rotterdam.
Kosten: ƒ 795,- (excl. btw) p.p.

Congres
MOTIVATIE
stil staan bij wat mensen beweegt

Theorie, onderzoek en een vertaalslag naar de praktijk. Een onmisbare combinatie. Om vervolgens beter te kunnen inspelen op wat mensen beweegt. Alle nieuwe ontwikkelingen, op één dag voor u samengebracht.

Dagvoorzitter: **prof. dr Hk. Thierry,** Hoogleraar Arbeids- en Organisatiepsychologie Universiteit van Amsterdam
Praktijk case: **ir. J.W.M. van Elderen,** President Directeur Brabantia Holding B.V.

Woensdag 27 november 1991, Kurhaus, Scheveningen.
Kosten: ƒ 895,-(excl. btw) p.p.

Voor inlichtingen, aanvraag brochure of reservering: telefoon: 010 - 434 99 66 / 434 90 28

NEDERLANDS STUDIE CENTRUM

MANAGEMENT AGENDA

Hoesch ziet een overname door Krupp niet zitten

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 16 OKT. De oppositie bij het Duitse staalconcern Hoesch tegen een eventueel samengaan met de industriële onderneming Krupp neemt toe. Naast het personeel hebben zich nu ook de directeur personeelszaken, A. Heese, en de voorzitter van de ondernemingsraad, W. Nass, tegen verklaard. Dat meldt het Duitse Handelsblatt woensdag.

Volgens Nass heeft Hoesch geen partner nodig. „We willen geen gedwongen huwelijk." Eerder al zei Nass te vrezen voor een groot verlies aan arbeidsplaatsen. Heese wees op het ondernemingsplan van Hoesch voor de jaren negentig dat op 8 november wordt voorgelegd aan de raad van commissarissen. Hierin wordt voorgesteld het concern in negen in plaats van vier divisies onder te verdelen. Volgens Heese is binnen die herstructurering alleen ruimte voor beperkte samenwerking met Krupp, waarvan de belangrijkste activiteit de staalproduktie is. Eerder deze maand werd bekend dat Krupp een belang in Hoesch heeft van 24,9 procent. Krupp wil op termijn en „onder de goede omstandigheden" het belang uitbouwen tot een meerderheid.

.ALDI informeert..ALDI informeert ..ALDI informeert.

Goudse kaas
48+, jong belegen, voordeelstuk, kiloprijs 9.68

Goudse kaas
48+, belegen, kiloprijs 11.58

Goudse kaas
48+, extra belegen, kiloprijs 13.38

Goudse kaas
48+, oud(overjarig), kiloprijs 14.38

Uit ons wijnassortiment

Witte wijnen

Bordeaux Sauvignon
Droge witte wijn, 0,75 ltr. 5.98

Witte bordeaux A.O.C.
Halfzoete wijn, 0,75 ltr. 4.69

Riesling Hochgewächs
Frisse, lichtdrinkbare moezelwijn, 0,75 ltr. 4.25

Zeller Schwarze Katz Q.B.A.
Mosel, Saar, Ruwer, halfzoete wijn, 0,75 ltr. 4.59

Tosti Frizzantese
Licht mousserende Italiaanse wijn, 0,75 ltr. 4.85

Liebfraumilch Q.B.A.
Rheinfalz, halfzoet, 0,75 ltr. 3.15

"Vin du Chef"
Witte, halfzoete tafelwijn, iets fruitig en aangenaam drinkbaar, liter. 3.89

Spätlese Q.B.A. Rheinhessen
Iets zoete, witte wijn, 0,75 ltr. 4.49

Rode wijnen

Côtes du Bourg "Chateau Haut Tayac"
Volle, vlezige wijn op eikenhout gerijpt, 0,75 ltr 6.75

Côtes du Roussilon Village
Droge rode wijn, liter. 4.89

Vino Tinto
Droge rode Spaanse wijn, 0,75 ltr. 4.69

Rode Bordeaux A.O.C. Chateau
Droge wijn, 0,75 ltr. 4.69

Côteaux du Languedoc A.O.C.
Droge rode wijn, 0,75 ltr. 3.99

Côtes du Rhône A.C.
Domaine, droge rode wijn, 0,75 ltr. 4.69

Aperitief

Ruby port
Portugese botteling, met zegel, 20% alcohol, 0,7 ltr. ... 7.95

Bonini vermouth
Zoete gekruide wijn, rood/wit, 0,75 ltr. 3.75

Rodiaz sherry
Cream/Medium dry/Dry, 0,7 ltr. .. 4.98

Frambozen-Bessen
Zoete vruchtenwijn met jeneveraroma, liter, ... 1.99

Advokaat
Lekker puur of met slagroom, 14% alcohol, 0,5 ltr. 4.69

Likorettes
Blue Curacao/Kiwi/ Green banana/Peach, 0,5 ltr. 6.75

Whiskey cream
"Country Club", een zoete cocktail-drank met Dutch cream en Irish whiskey, 0,7 ltr 9.29

Chateauneuf-du-Pape A.O.C.
Robuuste en volle wijn met een kruidig boeket, het wapenreliëf in de fles garandeert de originele botteling, 0,75 ltr. 9.98

Saint Emilion Grand Cru A.O.C.
Een rijpe volle smaak met een evenwichtige afdronk, 0,75 ltr. 9.98

Haut Médoc Cru Bourgeois '90
Volle rode Bordeaux-wijn, "halve fles" 0,375 ltr. 3.99

Goudse kaas
48+, komijn, jong, kiloprijs 10.68

Hele Edammer
40+, in cellofaan, jong, ca. 1650 gr. 13.78

Edam kaas
40+, jong kiloprijs 7.98

Roombrie
60+, 200 gr. 2.59

Val blanc
verse roomkaas met kruiden en knoflook, 125 gr. 1.89

Camembert
45+, 240 gr. 2.45

Tip-artikelen verkopen wij tijdelijk.
Advies: neem wat extra,
want de voorraad is beperkt.

ALDI tip "Korff" cacao
In decoratief blikje, 250 gram. 2.79

Vruchtenhagelslag
400 gr. + 80 gr. extra 1.99

"Merci Vielvalt"
Luxe chocoladesoorten in fraaie geschenkverpakking, 300 gr. 4.79

4-Delige Hollandse pannenset
- Roestvrij edelstaal 18/10.
- Geïsoleerde handgrepen.
- De dubbele sandwichbodem garandeert een optimale warmtegeleiding.
- Geschikt voor alle warmtebronnen, ook keramische platen.
- Vaatwasmachinebestendig en makkelijk te reinigen.
- 1 kookpan 16 cm. doorsnee, 1,5 ltr.
- 1 kookpan 18 cm. doorsnee, 2,5 ltr.
- 1 kookpan 20 cm. doorsnee, 3,0 ltr. allen met deksel.
- 1 steelpan 14 cm. doorsnee, 1 ltr, zonder deksel.

79.95*

Kinder jeanshesje
100% katoen. Zonder mouwen. Maten 128 t/m 176. Te combineren met kinderjeansbroek.
4.75*
Voor jongens en meisjes

Kinder sweatshirt
Heerlijk zachte kwaliteit van 60% katoen en 40% polyester. Met lycraverwerking in hals- en mouwboorden. In marine, cyclaam, lila, rood, blauw en groen. Maten: 128 t/m 167. 19.98*

Kinder joggingschoenen
Van kunstleder. Keuze uit diverse dessins en modellen met veter- of klittebandsluiting. Maten 24 t/m 34. 13.45*

Diverse groene kamerplanten
50/60 cm. hoog, in kunststof pot. 4.98*

Universele bakplaat
Verstelbaar van 37.7 tot 52 cm. Diepte circa 30 cm. Voor nagenoeg elke oven geschikt. 14.98*

5-Delige bakovenset
- 1 springvorm 26 cm.
- 1 vlakke bodem 26 cm.
- 1 tulbandbodem 26 cm.
- 1 vlaaibodem 26 cm.
- 1 cakevorm.

19.50*

Wereldmerk videorecorder
ALDI Aktueel
6 Maanden garantie

Met afstandsbediening
Veel functies en toch maar:
549.-
- Slim-line model.
- **Auto function** (start automatisch bij invoer cassette).
- **Intro scan** (zoekfunctie voor uw favoriete programma's).
- **ATS systeem** (continu de juiste trekkracht).
- **VISS systeem** (juiste opnametijd via LCD-scherm afleesbaar).
- **Timer voor 4 programma's binnen 30 dagen.**
- **60 voorkeuzestations.** • **Versnelde beeldweergave, stilstaand beeld, beeld voor beeld en slow-motion.**
- **SCART-aansluiting.** • **Afmeting: b x h x d: 42 x 8,6 x 31,5 cm.**

Anitech WR.100 Wereld ontvanger
- FM, MW, LW en KW.
- Bandbereik, 9 bands.
29.98*

Via de korte golf de wereldomroepen ontvangen waar u ook bent!

Denim jeanshemd
100% katoen
Met lange mouwen en 2 borstzakken. 3 Verschillende modellen. Maten: M, L en XL. 26.98*

Denim jeansbroek
Leuke modellen met 2 steekzakken, ticketzakje en 2 achterzakken. Maten 128 t/m 176.
29.98*

Dames winterjack
Met 100% katoenen, bedrukte voering. Twee modellen in kontrasterende, aktuele kleuren. Maten 38 t/m 46. 59.95*

Voor jongens en meisjes

Badstof stretchpyama
Van 80% katoen en 20% polyamide. Lekker om te dragen. In leuke dessins en kleuren. Maten 104 t/m 164.
18.98*

Gobelin borduurschilderij
Met houten lijst van 36 x 46 cm. Modelgrootte: 30 x 40 cm. Borduurgaren van 100% zuiver scheerwol. Keuze uit diverse motieven.
18.98*

30-Delige speelgoed-autoset
- set: wegenbouw met o.a. shovel, betonmixer en kraanwagen.
- set: autorallye met o.a. racewagens, motoren en tankwagen.
- set: luchthaven met o.a. 2 vliegtuigen en 2 helicopters.
- set: eerste hulpdienst met o.a. politiewagens, ziekenauto's, helicopters en brandweerwagen.

Per set: 13.98*

* Deze artikelen verkopen wij tijdelijk, mochten zij ondanks zorgvuldige planning te snel uitverkocht zijn, vragen wij hiervoor uw begrip.

ALDI MARKT

Totaal meer dan 250 ALDI-Markten in Nederland. Voor informatie betreffende adressen:
Hoofdkantoor Aldi Best **04998-98885;** Hoofdkantoor Albrecht Culemborg **03450-72209;** Hoofdkantoor Aldi Drachten **05120-89200;** Hoofdkantoor Albrecht Ommen **05291-53255** en Hoofdkantoor Aldi Zaandam **075-517404.**

NIEUWE MEDISCHE ENCYCLOPEDIE IN 2 DELEN

GEHEEL VERNIEUWD!

- Gebonden
- Met stofomslag
- 850 bladzijden
- Ruim 1000 afbeeldingen en tekeningen in kleur
- Met een beschrijving van alle belangrijke geneesmiddelen
- Met een alfabetische lijst van geneeskundige termen

169.50

EEN UITGAVE VAN TIRION • VERKRIJGBAAR BIJ DE BOEKHANDEL

Fentener van Vlissingen zoekt eerherstel

President-directeur Noro ontkent persoonlijk falen

Door onze redacteur
WABE VAN ENK

ZEIST, 16 OKT. John Fentener van Vlissingen, president en oprichter van Nederlands grootste particuliere beleggingsmaatschappij, Noro, zoekt eerherstel. Daarvoor is hij tot veel bereid: hij vertrekt als president en hij neemt er genoegen mee dat anderen de meeste commissarissen bij zijn geesteskind zullen aanwijzen. Zijn trots is ongebroken: Fentener van Vlissingen geeft geen persoonlijke fout toe.

De ontmoeting vindt plaats in Noro's hoofdkwartier, een witte buitenplaats in Zeist. De Italiaanse renaissance-imitatie heet 'Ma retraite' — mijn toevluchtsoord. In mei telde Fentener van Vlissingen nog zorgvuldig het aantal aandeelhouders dat voor hem was en zei hij stellig: „Ik blijf op mijn post." Nu neemt hij afscheid. Pijnlijke vragen lijken hem niet deren: „Ik heb afstand genomen".

Als telg uit het geslacht Fentener van Vlissingen, de aandeelhouders van de grootste familieholding van ons land, SHV, had hij alles wat zijn hart begeerde, behalve persoonlijk aanzien. Met Noro kreeg hij dat. En hij verloor het weer. Fentener van Vlissingen wil nog maar één ding: zijn integriteit bewijzen.

In het onderzoeksrapport over Noro staat dat het idee achter Noro achterhaald is. Het beleggen door en met u werkt niet meer, uw geloofwaardigheid staat ter discussie en uw coördinatie in Zeist is tekort geschoten. Heeft het rapport u geschokt?

„Ik weet niet of u wel eens rapporten van andere organisatiebureaus heeft gelezen, die liegen er ook niet om. De organisatie-adviseurs moesten met iets komen. Die dikken de negatieve punten sterker aan dan de positieve punten. Wij hebben gemeend alles op tafel te moeten leggen. Daar zouden andere bedrijven niet over piekeren."

U geeft niet alleen het management uit handen, maar ook het toezicht op een onderneming die voor honderd procent van u is. Waarom heeft u ingestemd met een raad van commissarissen die in meerderheid onafhankelijk is?

„Ik geef zeggenschap prijs. Dat doe ik graag, want het is een krachtig signaal aan de buitenwereld. De verhouding is als tussen ABN Amro en Pierson. Pierson pleegt natuurlijk overleg met zijn moedermaatschappij, maar het staat beter als Pierson zich onafhankelijk opstelt met eigen commissarissen."

'Wat historisch juist was, heeft zichzelf inmiddels overleefd'

Belegt u uw vermogen elders, nu uw zeggenschap in Noro is verminderd?

„Absoluut niet. Ik meen dat Noro een goed team is. Ik ben trouw aan deze maatschappij."

Noro is opgericht om samen met u, en onder uw leiding te beleggen, maar dat verandert. Wilt u niet opnieuw een organisatie opzetten?

„Ik moet er niet aan denken. De tijden veranderen en Noro dus ook. Vroeger fietsten we allemaal omdat er geen auto's waren. Als de klanten weer een organisatie willen die geconcentreerd is rond mijn persoon, dan probeer ik ze uit te leggen dat de nieuwe constructie beter is."

Trekt u zich de kritiek van de beleggers in uw onderneming aan?

„Een gedeelte van hun kritiek is terecht. Geen enkel mens doet alles goed. Ik ook niet. De kritiek is echter niet uniek. Drie jaar geleden waren wij in Amerika al begonnen met een reorganisatie voor Noro.

„Ik heb toen al gezegd: als de reorganisatie voorbij is, ga ik weg. Ik zou haast willen zeggen dat mijn vertrek enigermate vertraagd is door de golf van publiciteit. Ik vind dat je niet kan weggaan als je onzekerheden achterlaat. Ik wil nu ook wachten tot het trio dat leiding moet geven aan Noro Management aan de slag kan."

U zou al vertrokken zijn als Noro uit de publiciteit was gebleven?

„Ik had een zekere marge ingebouwd. Ik zag mezelf al wel als een vertrekkende man, maar ik had nog niet precies een maand en een datum ingevuld."

Wat was uw voornaamste fout?

„De beslissing in Europees onroerend goed te beleggen. Misschien is het woord fout verkeerd, het is ondernemingsrisico. We dachten dat we het juiste apparaat hadden. Dat bleek niet zo te zijn."

U vindt dat er fouten zijn gemaakt in de besluitvorming om in het Europese vastgoed te investeren?

„Nee, we hebben die stap zeer zorgvuldig bekeken. We hebben ons ingedekt met adviseurs. We hebben er flinke tijd over nagedacht en met belangrijke marktpartijen gesproken."

Rekent u zich de strop in Europa persoonlijk aan?

„Absoluut, het zou onjuist en onverstandig zijn te zeggen: dat is de fout van de staf. De president-directeur is altijd verantwoordelijk."

Waarom noemt niet de volgens het onderzoeksrapport te ondoorzichtige fondsenstructuur die vragen oproept over de integriteit van de besluitvorming als grootste fout?

„Omdat wij al met reorganisatie begonnen waren."

U heeft erkend dat sommige provisies 'niet geheel redelijk' waren voor aandeelhouders van de vastgoedmaatschappij Noro Properties. Er wordt aangedrongen op terugbetaling. Is het geen fout dat u daartoe niet zelf heeft besloten?

„We hebben die provisie niet gezien, staf noch commissarissen. Toen men het mij meldde, zei ik meteen: ze hebben helemaal gelijk. Maar dat is geen fout. De provisies staan in het contract. Je kunt alleen zeggen: is dat nu wel verstandig? Ik zal het terugbetalen, het gaat om enkele honderdduizenden guldens. Let wel: ik hoef het niet. Ik kan u menig organisatie aanwijzen die zich formeel zou opstellen en zou zeggen: de provisie staat in het contract."

Zult u de Noro-organisatie missen?

„Natuurlijk. Maar omdat ik mijn besluit drie jaar geleden heb genomen, is dat emotioneel verwerkt. Ik ben als het ware door de vloedgolf aan publiciteit overrompeld en kwam toen in het dilemma te blijven zitten of op te stappen. Ik vond dat ik toen niet meer weg kon. Dan zou ik het schip stuurloos achterlaten. Ik vind het overigens interessant te zien de mensen meer over mijn vertrek nadenken dan ik zelf."

In mei betoogde u: nu mijn functioneren zo nadrukkelijk ter discussie staat zal ik aanblijven om te laten zien dat het anders kan.

„Ik denk dat je zakelijk moet blijven. Het is voor de toekomst van deze organisatie verstandig dat ik weg ga. Die toekomst loopt gelukkig parallel aan mijn eigen wensen."

Is uw status door de affaire aangetast?

J. Fentener van Vlissingen: „Ik heb afstand genomen." (Foto NRC Handelsblad/Freddy Rikken)

„Het zou heel vreemd zijn wanneer ik zou zeggen: dat is niet zo. Toch heb ik een beetje een filosofische afstand ingebouwd. Ik was vroeger scherper. Ik zei dat het pijn deed en dat soort dingen. Ik weet dat ik goed in elkaar zit. Dus ik wist dat die storm ook een keer voorbij zou gaan.

„Laatst zei iemand tegen mij: heeft u veel vrienden verloren? Mijn antwoord was: integendeel, ik heb er veel bijgekregen. Ik moet ineens denken aan Toon Hermans die de moeilijke ogenblikken, de droevigste, als mooiste momenten in zijn leven noemde. Daaraan hield hij juist de beste contacten over. Dat zit er misschien voor mij ook in."

Wanneer u moeilijke momenten zoekt, zou u ook kunnen aanblijven.

„Nee, nee, dat is een verkeerde conclusie. Zakelijk gezien kom ik absoluut in conflict, omdat ik belangen heb als manager èn belegger. Wat historisch juist was, heeft zichzelf inmiddels overleefd."

Voelt u zich als vijftiger niet te jong om op te stappen?

„Mijn broers Frits en Paul willen ook terugtreden. Wij hebben het geluk gehad dat wij op vrij jonge leeftijd in een toppositie kwamen. Ik was de jongste geassocieerd firmant bij Pierson. Ik ben daar vertrokken om Noro op te bouwen. Die organisatie is harder gegroeid dan ik ooit had durven hopen. Frits heeft afstand genomen en Paul (president van SHV, red.) zei laatst er ook over te denken. Na vijftien jaar aan de top zeg ik: dit is het wel zo ongeveer."

Hoe ziet u uw toekomst?

„Ik maak me daar geen zorgen over. Ik heb twee reisorganisaties in Amerika waar ik nauwelijks of geen aandacht aan heb kunnen besteden. Vele malen heb ik mij actief met kunst bezig gehouden. Ik ben mede-oprichter van antiekbeurzen in Maastricht en Amsterdam. Ik ken de mensen die daarbij betrokken zijn. Ze komen met hun problemen naar mij toe. Het is evident dat daar weer zaken uit voortvloeien, zoals bestuursfuncties."

HEALEY & BAKER
INTERNATIONALE ONROEREND GOED ADVISEURS

Kunt u niet het beste samenwerken met de experts nu de onroerend goed markt binnen Europa steeds internationaler en gecompliceerder wordt? Healey & Baker heeft in de loop der jaren één der sterkste Europese netwerken opgebouwd en wij adviseren een groot aantal organisaties in Europa op het gebied van commercieel onroerend goed. Heeft u behoefte aan inlichtingen over onroerend goed in Nederland of internationaal, dan helpen wij u graag.

U kunt contact opnemen met de heer Henk Nieuwenhuys, Healey & Baker, telefoon – 020 – 673 75 55.

AMSTERDAM
ATHENE
BARCELONA
BERLIJN
BOEDAPEST
BOLOGNA
BRUSSEL
DUBLIN
DÜSSELDORF
FRANKFURT
GENEVE
GLASGOW
HAMBURG
KANAAL EILANDEN
LISSABON
LONDEN
MADRID
MILAAN
NEW YORK
PARIJS
STOCKHOLM
EVENEENS AANWEZIG IN 50 STEDEN IN DE VERENIGDE STATEN.
WARSCHAU
WENEN

ONTDEK DE NIEUWE GROTE WINKLER PRINS.
Een gratis informatiepakket ligt klaar bij uw boekhandel of bel 020-5674847.

Welk systeem

zou u kiezen?

Door de grote dagelijkse papierstroom van bijvoorbeeld correspondentie, contracten, memo's, notulen en andere documenten, wordt het voor uw bedrijf steeds moeilijker deze hoeveelheden informatie snel en efficiënt te archiveren, laat staan à la minuut terug te vinden. Maar al te vaak worden u en uw collega's hiermee geconfronteerd. Het resultaat: onnodig zoeken, ergernis en tijdverlies. Canon heeft hiervoor een adequate oplossing, want het Canofile 250 desktop-filing systeem is snel, zeer compact en gebruikersvriendelijk. Bovendien is het opzoeken van documentatie simpel door het gebruik van index-cellen. Document nodig? U brengt het op uw scherm of u maakt een perfecte kopie met behulp van de laserprinter. Kortom: Canofile 250 voor uw dagelijkse documentopslag binnen handbereik. Voor meer informatie vult u gewoon onderstaande coupon in.

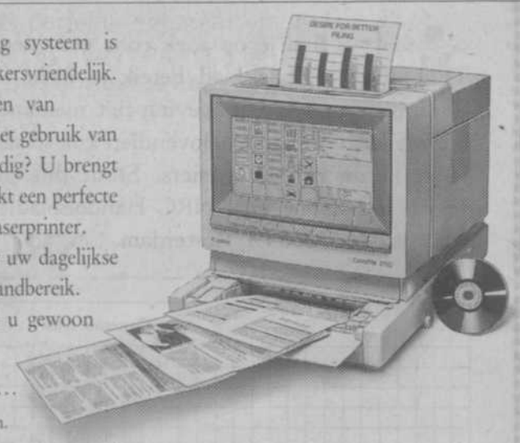

Stuur mij meer informatie over de CANOFILE 250, zodat ik niet langer hoef te zoeken.
Bedrijf: _____ Tel.: _____
Naam: _____ M/V
Adres: _____
Plaats: _____ Postcode: _____
Deze bon in ongefrankeerde envelop sturen naar de importeur voor Nederland: Holland Systema B.V., Antwoordnummer 267, 8200 VB Lelystad. Of bel 03200-72200.

▪Holland Systema▪
Dochteronderneming van Koninklijke Borsumij Wehry N.V.

Canon
Canofile 250
Desktop Electronic Filing System

TREFFERS

010 - 406 70 67

TREFFERS: Verschijnen dagelijks in de gehele oplage van NRC Handelsblad met een bereik van 548.300 lezers van 13 jaar en ouder*. De prijs per regel is f 18,90. De tekst wordt plat gezet met één woord in hoofdletters. De zetbreedte is 65 mm.

REGELTREFFERS: Gerubriceerde advertenties met één of meer groot gezette regels. Prijs f 12,59 per mm per 2 kolommen (= 65 mm).

FOTOTREFFERS: Dit zijn Treffers met een foto van het aangeboden object. Formaat foto: 65 mm breed, 40, 60 of 80 mm hoog.

Voor brieven onder nummer wordt één regel extra plus f 4,50 administratiekosten berekend. Bewijsnummers zijn op aanvraag verkrijgbaar à f 2,80 per exemplaar. Alle genoemde prijzen zijn exclusief 6% B.T.W.

U kunt uw advertentie van 8.30 tot 20.30 uur telefonisch opgeven: 010-4067067, per telefax: 010-4066965 of schriftelijk t.a.v. de afdeling Gerubriceerde Advertenties, Postbus 824, 3000 DL Rotterdam.

Voor fouten in telefonisch opgegeven advertenties, alsmede voor fouten ontstaan door onduidelijk schrift, behoeft de uitgeefster geen tegemoetkoming te verlenen in de vorm van reductie, dan wel gehele of gedeeltelijke herplaatsing.

* Bron: Summo Scanner 1990.

PERSONEEL AANGEBODEN

HTS-er Wtb, 52j. zkt. techn./comm. project (uitv. functie of markt onderz. of opzetten vest./vert.) Spanje of Z-Amerika 010-4860817

KAMERS

Jawel, ook wij (2 3e jaars studentes) zoeken een ETAGE in A'dam-Zuid of de Pijp. Bel na 5 uur. Tel. 020-6191055. Vraag naar Jorien.

Werkende jongeman zoekt KAMER tot *f* 400 of etage tot *f* 900 incl. Nabij centrum Utr. Ger: 030-32215151 na 19.00 uur.

WOONRUIMTE TE HUUR GEVRAAGD

De Nederlandse Opera
zoekt
mooi gemeubileerde appartementen
in A'dam van 24 nov. 1991 t/m 30 jan. 1992, voor solisten van Offenbach's "Les Brigands". Reakties ma. t/m vr. 10.00-17.00 uur, tel. 020-5518922.

Studente zoekt kamer in studentenhuis R'dam Kralingen/Centrum 033-751856 na 17u.

2 stew. zkn. WOONRMT. in A'dam C. Tel. 010-4264238. Tel. 020-6938319.

WOONRUIMTE TE KOOP

Informatie voor adverteerders
U kunt uw Treffer op de volgende manieren opgeven:
Telefonisch:. 010-4.067.067 van 8.30-20.30 uur.
Schriftelijk: Postbus 824, 3000 DL Rotterdam.
Telex: 21243 ndu/nl. Telefax: 010-4.066.965.

Vraag onze woningkrant van Leiden en wijde omgeving. De Leeuw Mak. B.V. lid NVM 01718-51616/071-142045/02503-20282.

BOSGROND gevr Pb 616 2501 CP Den Haag

WOONRUIMTE TE KOOP GEVRAAGD

BOSGROND gevr Pb 616 2501 CP Den Haag

VAN BEDRIJF TOT BEDRIJF

BOSGROND gevr Pb 616 2501 CP Den Haag

FINANCIERINGEN

SPAARBRIEFBEURS Eindh. (Tussentijdse) Verzilvering van waardepapieren, hoogste waarde, discreet, contant, gratis advies voor daarna. 040-457080, Boschdijk 363.

AUTO'S

BLIJDORP Scorpio-fax, bel 010-492.77.11 of fax uw visitekaartje naar 010-419.74.33 en u ontvangt een uitgebreide prijs- en voorraadfax van 21 ex. company-cars van het Ford Fabriek Management. 2.0i, 2.9i, CL, GL, Ghia, 4 en 5 deurs model. Met veel luxe accessoires, bouwjaar 1990/'91. Besparing tussen *f* 11.000,- en *f* 21.000,-, t.o.v. de nieuwprijs. 3 Jaar fabrieksgarantie met max. 100.000 km. De fax wordt ook per post verstuurd of kom direct naar Ford-dealer Blijdorp, Laagjes 4, Rotterdam-Zuid, vlakbij het Feijenoord stadion, volg de lichtmastreclame. 010-492.77.11.

VAKANTIE BINNENLAND

300 VAKANTIEHUIZEN overal in Nederland. Holland Relais, gratis gids: 040-110101.

VAKANTIE BUITENLAND

MEEZEILVAKANTIES voor iedereen: 7/ 14 dgn naar Wadden, Eng, Corsica, Griekenland en Turkije. Hollands Glorie 010-4114944.

450 VAKANTIEHUIZEN in de Ardennen. Ardennes Relais, gratis gids: 040-110101.

COMPUTERS

Verhuur per dag, week en maand van IBM compatible computers. ALLRENT Computers 020-6649042.

Bel 010-4067067 voor het opgeven van een TREFFER.

BOEKEN

Antiquarische Boekenbeurs. Zondag 20 okt. 10-18 uur in de Pieterskerk te Leiden. Bond van Handelaren in Oude Boeken. 010-4208818.

HERMES antiquariaat. in- en verkoop oude reisboeken en -gidsen. Baedeker-grieben-guide bleu e.d. 03240-27650.

'Delfshaven' koopt en haalt uw BOEKEN, gramm.pl., CD's 010-4767879/ 4256668.

T.k. gevr. BOEKEN Nederlands, Frans, Duits, Engels + l.p.'s klassiek. 010-4138015.

MUZIEK

Piano's met ? %
Vleugels met ? %
Keuze uit 35 merken
Huur/lease
v.a. *f* 50 p.m.

Mooie gebruikte piano's/vleugels

Transport gratis.

Westersingel 42,
R'dam
010-4363500
Van Urk
Vertrouwen sinds 1898

KUNST EN ANTIEK

ENKZICHT 17e & 18e eeuwse meubels & restauratie. Zutphenseweg 59, Eefde 05750-40322

KENNISMAKING

Waarom WACHTEN? Zoek nu de vriend of vriendin van je dromen. Bel de afspreeklijn. Reageer direkt. 06-320.320.33 (50cpm).

Zoekt u een RELATIE? Bel nu 06-320.328.03 (50 cpm). Dames inspr. 01720-33202.

Bent U op zoek naar een perfekte partner? Bel snel 06-350.222.50 (50cpm).

OPROEPEN

Maak een fantastische tweedaagse tocht door Den Haag. Doe mee aan: DICHTER AAN HUIS (26/27 oktober). Ontmoet 50 dichters in huizen van 50 particulieren. Reserveer nu uw kaarten: 070-3653914.

TELE/Concept zoekt voor een in Groningen te houden marktonderzoek 150 mannen en vrouwen lft: 25-45 jr. Verdiensten *f* 50,-. Voor verdere info bel: 02155-27411 en vraag naar Inge.

20 Jaar INTREE Universiteit van Amsterdam 2 nov. a.s. reunie voor oud-commissieleden. Voor Info bel 020-5253072.

CAROLINE M. Vraag mij af of ik in je leven pas, en of dit wel kan. Geef antwoord op 23 oktober in N.R.C. afz. Paris.

DIVERSEN

DIENSTPLICHT? Juridisch advies inzake uitstel/afstel. 070-3851466 of 070-3479567.

Heeft u een kapitaalverzekering met LIJFRENTECLAUSULE? Als u reeds geruime tijd gebruik maakt van de lijfrente-aftrek, bieden wij u eenmalig de mogelijkheid van minimaal 15% nettorendement op alle betaalde premies! Informatie: Adfis B.V. Tel. 023-285754, na 19.00 uur 070-3876387.

DIENSTPLICHT? Het Leids Juristen Coll. verzorgt vrijstelling. 071-171757/fax-130986

ÉÉN TREFFER EN BIBLIOFIEL BOEKT STATENBIJBEL.

TREFFERS Een Treffer is altijd raak.
Voor opgeven en informatie: 010-4067067

"Hoe laat de vergadering in Londen ook begint,

British Midland vliegt vliegt voor me."

British Midland vliegt acht keer per dag van Schiphol naar Londen Heathrow en terug. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Dus wanneer uw vergadering in Londen ook begint, er is vrijwel altijd een vlucht van British Midland die perfect aansluit. Op de heen- en de terugweg.

Maar dat is nog niet alles. British Midland biedt u Diamond Service: uitgebreide maaltijden, champagne, leren fauteuils... noem maar op. En dat allemaal voor een economy tarief.

Met British Midland's flexibele 3-Daags Executive retour Londen bespaart u ruim f 200,- in vergelijking met de business class tarieven van de concurrentie.

Als dat geen serieus alternatief is...

Diamond Service
BM British Midland
THE SERIOUS ALTERNATIVE
Informeer bij uw reisbureau of bel: 06-022 24 26.

ÉÉN TREFFER IN NRC HANDELSBLAD EN JE BENT BINNEN.

NU 50% KORTING VOOR STUDENTEN.

TREFFERS Ben je op zoek naar een nieuwe kamer? Met een Treffer in NRC Handelsblad bereik je maar liefst 548.300* potentiële huisbazen! Dankzij de unieke vormgeving ziet niemand je advertentie over het hoofd. En heb je zo onderdak. Bovendien kun je als student tijdelijk voor half geld adverteren in de rubriek kamers. Stuur dus snel de ingevulde bon in een gefrankeerde enveloppe naar NRC Handelsblad, afdeling Gerubriceerde Advertenties, Postbus 824, 3000 DL Rotterdam. NRC HANDELSBLAD

(hierlangs uitknippen)

Gewenste tekst	regels	Normale prijs	Studenten prijs**
	1	~~f 20,03~~	f 10,01
	2	~~f 40,07~~	f 20,03
	3	~~f 60,10~~	f 30,05
	4	~~f 80,14~~	f 40,07
	5	~~f 100,17~~	f 50,08
	6	~~f 120,20~~	f 60,10

De vermelde prijzen zijn inclusief 6% BTW.
Ingesloten girobetaalkaart/betaalcheque no.: _____ (het nummer dat op de betaalpas/cheque vermeld staat)

Naam : _____ Plaatsingsdatum / data : _____
Adres : _____ Rubriek : kamers _____
Postcode : _____ Plaats : _____ Collegekaartnummer : _____
Telefoon : _____ Handtekening : _____

* bron: Summo Scanner 1990 ** geldig tot 15 november 1991

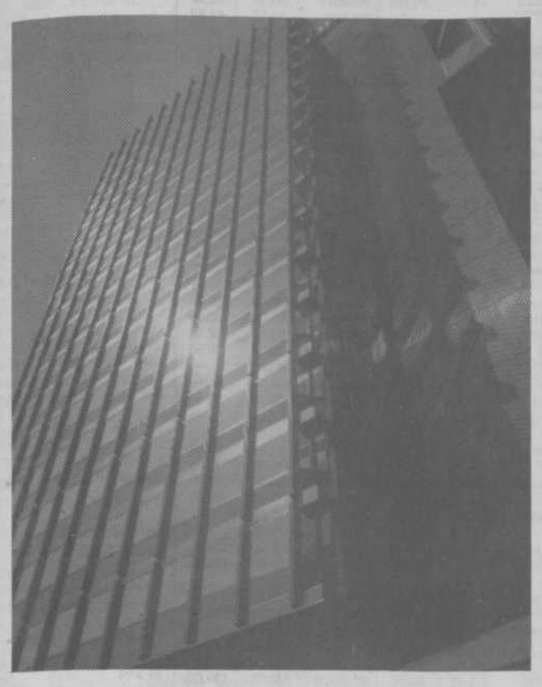
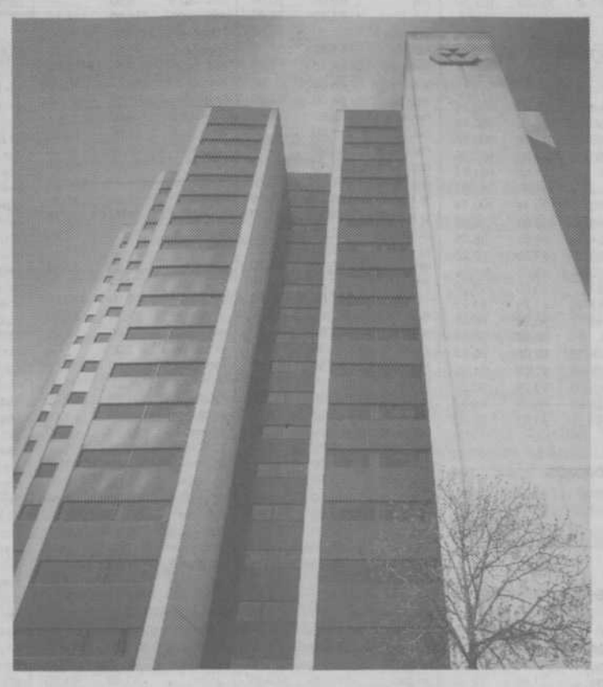

SOMMIGE ONDERNEMERS MOET JE DE RUIMTE GEVEN.

Voor iedere onderneming gelden andere vestigingscriteria. De een prefereert een zichtlokatie aan de Rijksweg, de ander floreert juist in een bruisend stadshart. En voor beide valt iets te zeggen. Om de eenvoudige reden dat de ene ondernemer, de ander niet is. Wij hebben die kennis in huis, vandaar dat u bij ons alle ruimte kunt krijgen die u zich maar wenst.

DE COOLSE POORT

In het centrum van Rotterdam, prominent op de Coolsingel, beschikt u over alle stadsgemakken zoals openbaar vervoer, postkantoor, banken, horeca- en winkelvoorzieningen. In die omgeving is de Coolse Poort een opvallende verschijning, vanwege kleur en vorm. Dit representatieve kantoor met eigen parkeergarage, is standaard uitgerust met airconditioning en voldoet qua voorzieningen aan alle eisen van deze tijd. Bovendien heeft de Coolse Poort een bemande receptiebalie en is het pand 24 uur per dag toegankelijk. Verhuurbaar oppervlak ca. 1600m² (in units vanaf 335m²) + parkeerplaatsen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Brink & Kooijman, 010 - 4 145 244 en Horst Makelaars, 010 - 4 365 700.

ADRIAAN VOLKER HUIS

Dit markante, zeer herkenbare en zakelijke gebouw aan de "entree" van Rotterdam, nabij de Maasboulevard, telt 17 etages. Het uitzicht is dan ook zeer fraai. U ziet bijvoorbeeld de Maas met de verbrede van Brienenoordbrug (A16). Parkeren is mogelijk in de eigen garage. Voorts beschikt het Adriaan Volker Huis - naast de gebruikelijke voorzieningen onder andere over een bemande receptie, toegangscontrolesysteem, akoestische systeemplafonds, een bedrijfsrestaurant en regelbare airconditioning. Het huren van ruimte van ca. 250 m² tot maximaal zo'n 3.050 m² behoort tot de mogelijkheden. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Jones Lang Wootton, 010 - 4 110 440 en Horst Makelaars, 010 - 4 365 700.

Nationale-Nederlanden VastGoed
070 - 3 419 420

Neem de tijd om te informeren naar uw ruimte.
Daar zijn wij voor en we doen het graag.

Wolters Schaberg wil DRU overnemen

Door onze correspondent
FRANK POORTHUIS

ULFT, 16 OKT. De investeringsmaatschappij Wolters Schaberg wil de VIM-bedrijven van Internatio Müller, waaronder kachelproducent DRU uit Ulft, overnemen. Maar Wolters Schaberg wil slechts 360 van de 560 personeelsleden in dienst houden.

Wolters Schaberg heeft het 'reddingsplan' voor de bedrijven gisteren aan de ondernemingsraad en de vakbonden gepresenteerd. Die hebben niet direct afwijzend gereageerd, maar tijd voor bestudering ervan gevraagd.

Tot de VIM-groep behoren, behalve kachelproducent DRU, de verkoopmaatschappijen VIM in ULft, Ampro Handelsonderneming in Breukelen, Drugasar Ltd in Manchester en Amalga in Schoten. Internatio Müller wil van de bedrijven af, omdat het zich terug wil trekken op enkele kernactiviteiten.

Internatio heeft Wolters Schaberg gevraagd of het interesse heeft in overname ervan, zo liet woordvoerder C.J. van der Bijl van Wolters Schaberg vanochtend weten. „En wij hebben een plan gepresenteerd waarbij 360 arbeidsplaatsen gered kunnen worden. We spreken nadrukkelijk niet van het schrappen van 200 plaatsen.".

Internatio heeft de bonden en de ondernemingsraad gisteren laten weten dat de resultaten van de VIM-groep de laatste jaren zo slecht zijn geweest, dat ook wanneer Wolters Schaberg de bedrijven niet overneemt, tot een ingrijpende reorganisatie zal worden overgegaan. Wolters Schaberg is slechts geïnteresseerd in twee hoofdactiviteiten van de VIM-bedrijven: industriële toelevering en verwarming. Van der Bijl: „Men heeft daarin een goede en betrouwbare naam opgebouwd."

Beide hoofdactiviteiten passen goed in het bedrijven-pakket dat WS heeft (goed voor een omzet van meer dan een half miljard gulden per jaar). Het is volgens Van der Bijl niet de bedoeling om ze te integreren in bestaande bedrijven van de groep. „We willen de bedrijven zelfstandig laten voortbestaan."

Directeur ir. F.J. Slaaf van de VIM-bedrijven was vanochtend zeer summier in zijn commentaar op de plannen van Wolters Schaberg: „Zij zien kans om de zaak met 200 man minder wel rendabel te maken. Zo'n plan moet rijpen. Het hangt van de ondernemingsraad af hoe lang dat gaat duren."

Voorzitter A. Mekking van de ondernemingsraad kon ook nog niet zeggen of de plannen voor de OR acceptabel zijn. „Maar als dit niet doorgaat, gaat Internatio Müller ook reorganiseren, dat is ons wel duidelik geworden. We moeten heel zorgvuldig naar de plannen kijken."

De OR heeft externe deskundigheid ingeschakeld en denkt over enkele weken met een commentaar te kunnen komen op de adviesaanvraag die hem is voorgelegd. T. Reuver, bestuurder van de Unie BHLP, ook betrokken bij dat overleg, beschouwt Wolters Schaberg in ieder geval als een „zeer serieuze overnamekandidaat". „Ze willen het bedrijf niet oplappen en dan weer verpatsen. Wolters Schaberg heeft in ieder geval het financiële draagvlak om zo'n turn-around waar te kunnen maken en het bedrijf zelfstandig te laten voortbestaan."

Reuver wil evenwel eerst een betere beargumantatie van de plannen en een visie op de toekomst van de VIM-bedrijven zien. Bij eventuele reorganisatie verlangt de bond een „verantwoord sociaal plan".

Als bonden en ondernemingsraad met andere voorstellen voor de overleving van de VIM-bedrijven komen, zal Wolters Schaberg daar met hen over willen praten, laat Van der Bijl van de investeringsmaatschappij weten, al lijkt veel speelruimte niet aanwezig. „Als anderen er op een andere manier iets moois van willen maken: alle sterkte. Wij zijn gevraagd en hebben onze plannen op tafel gelegd. Zo willen en kunnen we het."

Proces van Belgen tegen Volker Stevin

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 16 OKT. Het Belgische baggerconcern Dredging International heeft een bodemprocedure voor de rechtbank in Rotterdam en een proces in Antwerpen aangespannen tegen bouwconcern Volker Stevin. De Belgen zeggen een optie te hebben op twee sleephopperzuigers van Volker Stevin. Volker heeft in mei aangekondigd het baggermaterieel te zullen verkopen aan concurrent de Hollandsche Beton Groep.

HBG is van mening dat deze transactie 'op zeer korte termijn' doorgang kan vinden. Volgens HBG hoeft niet gewacht te worden op de uitkomst van de processen tegen Volker Stevin. „Daar hebben wij niets mee te maken. Wij nemen alleen de mensen en het materieel over."

Bij Volker wilde men geen commentaar geven 'omdat de zaak onder de rechter is'. Eind augustus zei Volker zich geen zorgen te maken over de hoogte van de claim van Dredging. Dit proces in Rotterdam heeft Volker gewonnen, maar de Belgen zijn een bodemprocedure begonnen. Dredging verweet Volker dat zij niet mocht verkopen aan HBG, omdat Dredging en Volker een samenwerkingscontract hadden.

ABN Amro: DAF in 1992 winstgevend

ROTTERDAM, 16 OKT. ABN Amro is „gematigd positief" over het toekomstig winstherstel bij bedrijfswagenfabrikant Daf. Dat staat in het gisteren verschenen emissiecommentaar van de bank in het kader van de uitgifte door Daf van 12,5 miljoen certificaten van verplicht converteerbare, cumulatief preferente aandelen tegen 20 gulden per certificaat van nominaal 5 gulden. De inschrijving staat open tot 17 oktober.

Met deze uitgifte, die 250 miljoen gulden moet opbrengen, wordt het eigen vermogen van DAF versterkt. De houders van de gewone aandelen DAF hebben een voorkeursrecht in de verhouding van 5 gulden nieuw kapitaal op 15 gulden bestaand kapitaal. De emissie wordt gegarandeerd door een bankensyndicaat onder leiding van ABN Amro.

De komende twee jaar zullen voor Daf moeilijk zijn, stelt de bank. Vooral op de markt voor vrachtwagens zwaarder dan 3,5 ton, blijft de situatie moeizaam. De verkoop van bestelauto's zal zich sneller herstellen, volgens de bank.

Voor het lopende jaar gaat de bank uit van een verlies van 275 miljoen gulden bij Daf, maar het jaar daarop wordt weer een winst verwacht van 15 miljoen. In 1993 zal de winst circa 75 miljoen bedragen, volgens het emissiecommentaar. Het recordniveau van 1989 (172 miljoen winst) zal niet vóór 1995 geëvenaard worden, zo meent ABN Amro.

Voor heel 1991 gaat de bank uit van een groei van de geconsolideerde omzet met 3,6 procent tot 5 miljard gulden, waarna een verdere toeneming kan volgen tot 5,2 miljard gulden in 1993.

De gewone aandelen Daf worden door de emissie een stuk onaantrekkelijker, stelt de bank. Op korte termijn zal het winstherstel niet zodanig zijn dat dit een koersniveau rechtvaardigt dat boven de huidige koers van ongeveer 20 gulden ligt. (ANP)

NOODZAKELIJK OF KWAAD?

NRC HANDELSBLAD. VOOR WIE DE NUANCE ZOEKT.

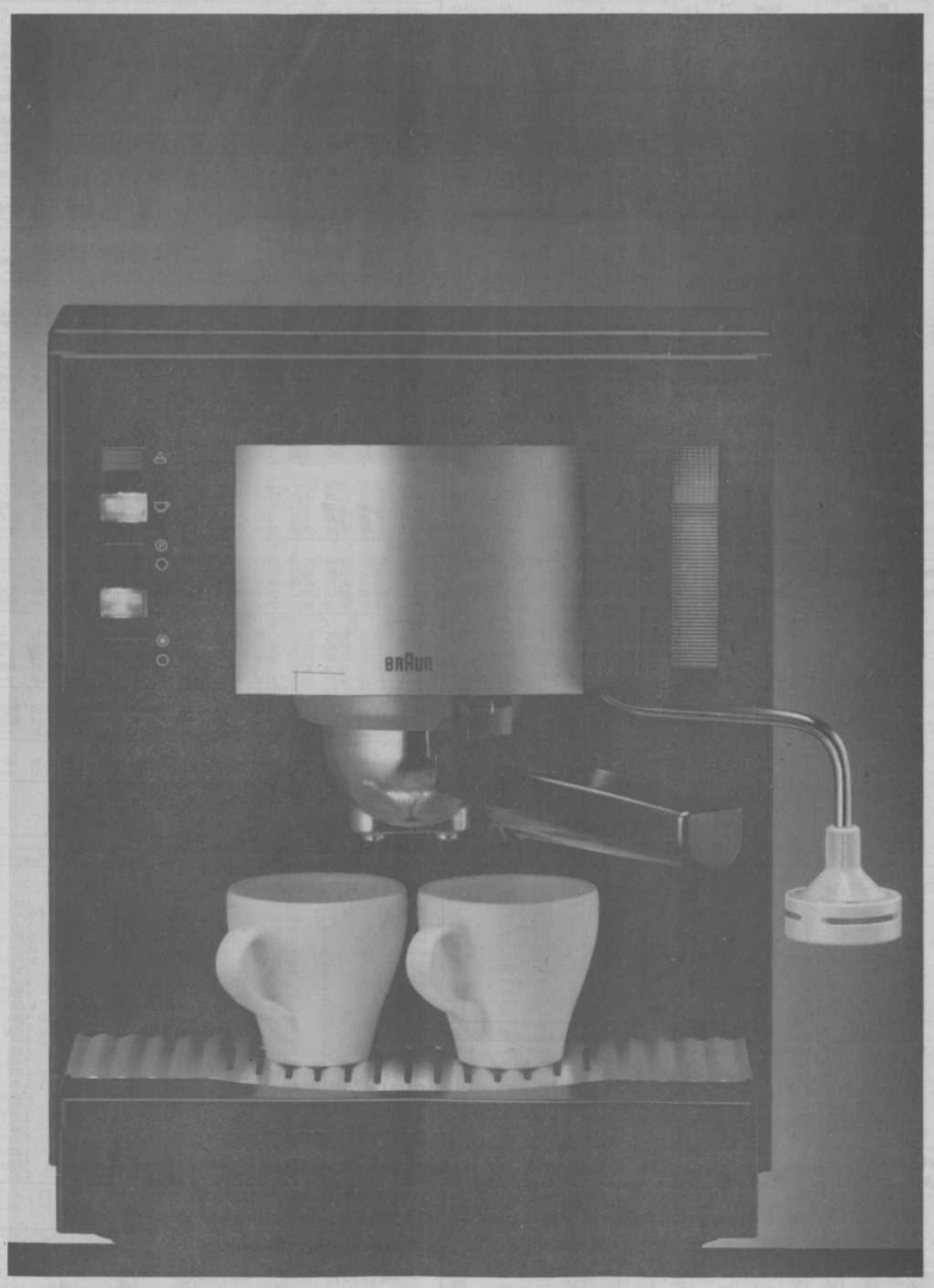

Nieuw van Braun: blij verraste Italianen.

Het controlepaneel. Overzichtelijk en makkelijk. Een schakelaar om de pomp te bedienen en duidelijke controlelampjes voor espresso en cappuccino.

De pomp. De Braun Espresso Master is voorzien van een professionele pomp, waarmee een druk kan worden geleverd van 15 bar. Als de koffie goed in het filter is aangedrukt, ontstaat vervolgens de ideale druk van 9 bar op de koffie. Zo krijgt u echt lekkere espresso voorzien van het bekende crèmelaagje.

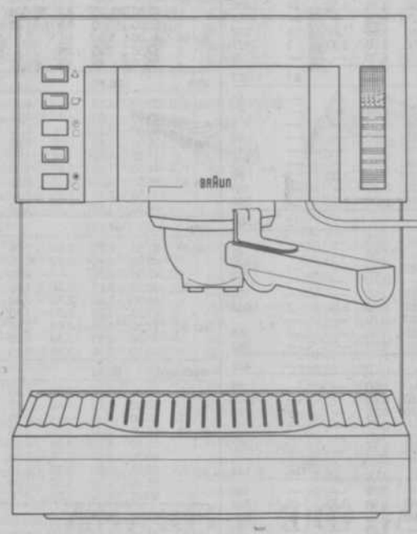

Uitneembaar waterreservoir. Inhoud 900 ml, goed voor 15 kopjes espresso.

Waterniveau-indicator. Geeft duidelijk aan hoeveel water er in het reservoir zit.

Turbo cappuccino stoompijpje met een uniek propellertje. Ontworpen om perfekt melk mee op te schuimen.

Uitneembare druppel opvangbak. Makkelijk schoon te spoelen.

Opbergruimte voor het snoer. Netjes weggeborgen in de voet van het apparaat.

De Braun Espresso Master Professional. Het perfekte apparaat om thuis een professioneel kopje espresso of cappuccino te maken waar zelfs Italianen enthousiast over zijn. **Braun. De volmaakte eenvoud.**

BRAUN

AMSTERDAM

ACTIEVE AANDELEN

naam	13.15 u vor bdg	slotkrs vor bdg	omzet vor bdg	opgskrs heden	hste koers	lgste koers	13.15 u heden
abn amro	39,20	39,20	346462	39,10	39,50	39,10	39,20
abn amro all in	79,20	79,20	38083	79,60	79,60	79,60	79,60
aegon	111,30	111,60	124684	111,40	112,20	111,40	111,80
ahold	82,40	82,80	120167	82,90	82,90	82,60	82,70
akzo	119,00	119,10	346861	119,30	119,30	119,00	119,20
alrenta	189,50	189,80	7245	189,70	190,00	189,70	189,70
amev	46,40	46,60	179167	46,50	47,50	46,50	47,20
bols	42,00	42,00	122265	42,00	42,20	42,00	42,00
brs wehry	60,40	60,00	12176	60,50	60,60	60,20	60,30
bührm-tet	43,90	43,60	138191	43,50	43,80	43,50	43,70
daf	20,30	20,30	143212	20,30	20,50	20,30	20,30
dordt pet	144,60	145,80	8636	145,50	146,30	145,50	146,30
dsm	102,50	102,30	106232	102,30	102,40	101,80	102,00
elsevier	89,00	89,50	77171	89,50	89,80	89,50	89,80
fokker	31,50	31,20	213007	30,40	31,30	30,30	30,70
gist-broc	33,20	33,10	88835	33,20	33,30f	33,00	33,00
hcs techn	2,40	2,40b	302411	2,40d	2,40d	2,40d	2,40d
heineken	153,40	153,30	62272	153,30	154,00	153,20	153,50
hoogovns	52,60	52,90	206019	52,80	53,40	52,70	53,00
hunt doug	74,10	74,10	5392	73,90	73,90	73,60	73,60
int-müller	69,00	69,00	562	68,30	68,30	68,30	68,30
ing	47,80	47,60	256749	47,60	48,10	47,60	47,90
klm	36,20	36,80	2155600	36,60	36,80	36,30	36,30
knp	44,70	44,70	136126	44,80	45,00	44,70	44,80
kon olie	155,90	156,80	833765	157,30	157,60	156,80	157,20
nedlloyd	56,40	56,30	99096	56,50	56,70	56,30	56,30
océ-vd gr	58,50e	59,50	42372	59,50	59,50	59,00	59,00
pakhoed	43,80	43,90	39921	43,90	43,90	43,90	43,90
philips	34,70	34,70	770206	34,70	34,70	34,50	34,50
polygram	40,90	41,50	112081	41,40	41,40	41,30	41,40
robeco	100,70	100,80	66048	101,50	101,50	101,50	101,50
rodamco	56,90	56,30	540738	56,00	56,40	56,00	56,40
rolinco	100,20e	100,30	18156	100,90	100,90	100,90	100,90
rorento	69,50e	69,70	24527	69,70	69,80	69,70	69,80
stork	42,40	42,20	266649	42,30	42,50	42,30	42,40
unilever c	161,80	161,80	389577	161,70	162,00	161,30	161,30
vnu	76,20	76,40	18824	76,40	76,60	76,40	76,50
volmac	22,60	22,30	109126	22,30	22,30	22,30	22,30
voc	40,80	40,60	84885	40,50	40,60	40,50	40,50
wessanen	82,90	82,50	44569	82,50	82,70	82,50	82,50
wolt kluw	56,40	56,20	106047	56,40	57,00	56,40	57,00

verklaring der tekens: a = laten; b = bieden; c = ex-claim; d = ex-div; e = gedaan en bieden; f = gedaan en laten; g = bieden ex-div.; h = laten ex-div.; i = gedaan en bieden ex-div.

AANDELEN

naam	slotkrs vor bdg	13.15 u heden
aalberts	50,60	50,60
aabnk pr	5,75	5,77
acf	32,40	32,40
ahrend	130,00	130,00
aot	9,00	9,00
amst rub	3,60	3,55
antill v	430,00	—
atag	116,50	116,50
athlon c	43,50	42,80
air	94,80	94,50
bam	85,20	85,20
batenbg	118,00	118,00
beers	114,00	113,00
begemn	147,50	148,00
belindo	355,00	353,00
berkel pt	1,37	1,39
blyd-will	32,50	32,50
boer druk	207,00	208,00
boer wink	80,80	80,80
boskalis	23,00	23,00
id cumpr	25,00	25,00
braat	30,40	30,40
breevast	9,80	9,60
burg hb	2900,00	2900,00
calvé c	1020,00	1024,00
id pr	800,00	800,00
cindu int	150,00	150,00
claimindo	346,50	346,50
content	22,00	22,00
cln bank	29,30	29,60
csm c	81,90	82,20
cvg	140,90	140,70
delft instr	20,00	21,90
desseaux	38,20	38,50
vdorp	38,50	39,50
econosto	25,80	25,50
emba	200,00e	—
eriks	77,00	77,30
flexovit	68,50	68,50
gamma	95,50	95,50
getronics	28,70	28,70
geveke	40,30	40,30
vdgies-dn	119,00	119,00
goudsmit	40,00	40,00
grasso	76,90	76,00
grolsch	180,00	180,00
gti	182,00	181,00
hagem	128,50	128,50
hal tr b	14,40	14,40
id units	14,50	14,50
hein hold	140,00	141,00
hoekloos	225,00	225,20
hss	0,59	0,59
hol kloos	440,00	440,00
hbg	201,00	200,00a
vdhoop	7,60	7,60
ht doug pr	2,50	—
ihc cal	57,20	57,00
infotheek	6,30	6,70
kas-ass	33,50	33,70
kempen	10,50	10,50
kondor	34,00	33,70
kbb	73,00	73,30
koppelprt	395,00	397,00
krasn'sky	202,50	202,50
landré&gl	46,50	47,00
fr maas	77,50	77,40
macinth	41,70	41,60
maxw ptr	122,00	122,80
medphrm	23,70	23,70
mend gs	4035,00	4035,00
moeara	1270,00	1265,00
moolen	37,70	37,70
muld bk	55,00	—
multihse	5,10	5,10
mijnb w	376,30	376,30
naeff	475,00	—
nagron	54,00	54,00
nib	561,00	561,00
nbm-ast	10,10	10,10
nedap	377,00	377,50
nkf	234,50	231,00a
norit	26,20	25,80
npm	48,30	48,50
nutr gb	146,70	146,70
id vb	150,70	151,00
nijverdal	92,80	92,80
omnium	9,50	9,50
orco	70,70	71,00
otra	318,00	319,00
palthe	61,50	61,00
pirelli	23,70	24,00
polynorm	119,00	119,00
porc fles	156,00	156,00
randstad	44,00	43,70
ravast	32,50	32,50
reesink	64,50	64,50
samas	41,40	41,00
sarakrk $	14,80	15,00
schuitem	1585,00	1585,00
schuttersv	51,30	51,40
smit	55,80	54,00
sphinx	48,80	49,10
staal bkrs	17,00	17,00
stad r'dam	38,10	38,30
telegraaf	82,70	82,70
textgr tw	89,00	89,00a
tulip cpt	22,50	22,50
tw kabel	113,00	113,00
ubbink	76,20	76,20
un 7cpr c	87,00	87,00
id 6cpr	74,20	74,20
id 4cpr	48,50	48,50
union	69,40	69,40
un dutch	4,60	4,60
ver glas	429,00	429,50
ver tr hyp	600,00	—
verto	36,60	36,00
vnu pr	15,50	15,50
volker st	62,50	62,80
vredestein	13,50	14,00
vrg	48,50	48,50
weg tijl	244,50	245,00
west suik	80,00	—
wlt kl pr	222,00	224,00
wyers	35,20	35,20

CONV OBLIGATIES

6 1/4 acf	88,00	88,30
8 1/4 air	104,00	104,00
6 1/4 bühr	215,00b	—
5 enr-n	80,00	80,00
4 3/4 fokk	79,20	79,00
5 1/4 grols	107,20	107,20
6 1/4 hagm	114,30	114,30
4 3/4 id	112,40	113,00
7 hcs	22,10	21,90
8 hss	97,80	—
6 hoogov	100,50	100,50
5 vdhoop	84,60	84,60
5 3/4 indmij	73,50	73,50
7 knp	375,00	—
6 medph	70,00	70,50
6 1/4 nkf	133,00a	130,00a
4 3/4 nutr	161,50	161,50
6 1/2 nijv	145,00	145,00
6 1/2 océ	121,50	121,50
6 1/2 rolinc	81,50	—
5 1/2 sam	94,00	93,80
5 3/4 sphx	110,00	109,90
7 1/4 tip fin	79,00	—
6 udg	63,00	63,00
6 1/2 verto	85,50	86,50
8 1/2 volker	98,00	98,00
4 1/2 vrg	131,00	—
7 1/2 w inv	76,50	76,50
2 1/2 wlt kl	170,00	172,00b

CONV EUROBONDS

7 aegon	103,80	103,80
6 icn ph	83,00	—
6 1/2 wlt kl	107,50	107,50

STAATSOBLIGATIES

12 3/4 -96	109,50	109,45
10 1/4 -97	103,50	103,50
10 85-92	100,75	100,75
9 1/2 80-95	100,75	100,75
9 1/2 86-93	100,28	100,28
9 1/4 90-00	103,30	103,35
9 90.I	101,60	101,61
9 91.I	101,83	101,83
8 3/4 90.I	100,14	100,14
8 1/2 89-99	98,60	98,60
8 1/4 84-94	98,65	98,65
8 1/4 90-00	97,35	97,27
7 3/4 90-00	94,45	94,45
7 1/2 89.I	93,20	93,20
7 1/4 89-99	91,75	91,75
7 87-93	96,28	96,30
7 89.I	90,68	90,68
6 3/4 88-98	90,06	90,13
6 1/2 86-96	91,65	91,65
6 1/4 86-96	90,25	90,25
6 1/4 88-94	94,33	94,33
6 88-94	93,03	93,03

EUROBONDS

6 1/4 akzo	91,55	91,55
6 1/2 eib	88,45	88,45
6 nib	94,60	94,60
6 philips	93,90	93,90

BELEGGINGSFONDSEN

aab aandelen	76,50	77,10
aab amerika fund	69,00	71,00
aab eur	71,50	72,40
aab f east	60,30	60,80
aab liq	158,70	158,70
aab neth	77,80	78,30
aab oblgr	169,50	169,50
aeg aand	33,40	33,40
id spplus	5,00	5,00
abn-beleg	58,40	58,70
albefo	50,60	50,80
aldollar $	25,60	25,70
alg fnds	226,00	226,00
alliance	10,50	10,50
amba	46,70	46,70
amro nth am	69,00	70,00
amvabel	78,40	78,40
asia pac$	29,50	29,30
as select	51,00	51,30
id tigers	58,10	57,50
aus-hung$	5,40	—
bco aus	54,00	54,00
bever $	3,20	3,60
can inv	7,00	—
cap int $	95,00	—
colonial	23,40	23,40
cln obldv	107,20	107,20
id obliw	108,50	108,70
d llyd inv	41,30	41,70
dp am $	33,00	33,50
id energ$	40,00	40,00
emf rente	64,80	64,70
ems grwth	102,20	102,40
egf inv	157,00	157,00
ems incm	102,60	103,00
ehbt tr	10,00	10,00
id 1e	10,00	10,00
id 2e	184,00	185,50
env grwth	52,30	52,70
eoe index	290,00	292,00
esmeralda	36,20	36,40
eur grwth	57,00	57,70
eur assets	6,70	6,80
id spain $	7,00	—
far east sel	59,50	59,50
fidelity tr	60,00	—
fst mexic$	21,00	21,50
fondk dm	60,00	—
fondis dm	62,00a	—
fondra dm	94,00a	—
gim conv	51,90	52,40
goya	45,50	44,50
groeigar	1,55	1,55
holl eur holland	47,70	47,70
id obl	71,00	71,00
id pac	125,50	125,50
indones$	112,00	113,50
innovest	6,40	—
interbds	81,00	82,00
ids mutual	531,00	531,00
intef 500	17,00	—
id wts	35,60	35,80
investa	167,00	166,00
jade	72,00	72,30
japan	161,00	160,20
id alph y	20,50	20,30
id sect y	8200,00	—
korea pc$	7000,00	—
lev cap $	8,00	—
mal cap $	430,00	430,00
mees obl	5,00	—
mkint ven	114,00	114,10
mondibel	8,00	8,00b
nat res	75,00	75,00
nedufo a	1300,00	1310,00
id b	109,00b	110,00b
nw asia $	105,00	105,00
nmb dtch	6,00	—
id global	41,00	41,60
id obl	46,30	47,10
id rtgr	34,80	34,80
id vg	114,30	114,30
nomur wt	37,80	37,80
oamf	1,75	1,75
obam	12,90	12,90
pac dim	245,00	245,30
id prop	83,50	83,40
piers rtgr	32,90	32,70
postb blg	110,20	110,20
id vermgr	55,40	55,40
prosp $	52,60	52,60
rentalent	3,90	—
rentotaal	143,00	143,10
rg america	34,60	34,60
rg divirent	101,20	102,00
rg europe	51,20	51,20
rg florente	97,50	97,80
rg pacific	111,20	111,30
rg blauw	101,00	101,50
rg geel	50,00	50,00
rg groen	47,80	48,00
rodin pr $	53,10	53,20
rolinco pr	90,00	90,00
sci/tech$	73,00	—
technolgy	14,00	14,00
tokyo sb$	19,20	19,20
id hlg $	172,00	172,00
trans eur	234,00	235,00
trpac yen	78,50	78,60
uni-invest	372,00	373,00
unico	20,50e	20,70
unifds dm	81,80	81,80
univers sfr	32,00	32,00
vance snd	106,50	—
vwn	12,70	—
vast ned	64,30	64,30
vent ned	111,80	111,80
vib	10,00	10,00
vsb mix	61,40	61,40
id rente	51,40	51,60
wbo int	106,50	106,50
wereldh	69,50	69,90
west inv	135,10	135,40
yen value	24,00	22,50d
zom flor$	90,80	90,90
	46,80	46,80

BUITENLAND (orig aand in dlrs)

a fisher £	0,84e	0,88
am brnds	42,70	42,80
am expr	20,80	21,60
att	37,60	38,50
atl richf	121,80	121,70
bat ind £	6,40	6,40
bce can$	45,20	45,30
bell sth	48,00	47,60
boeing	48,50	49,00
centocor	48,20	50,00
chrysler	12,00	11,50
citicorp	13,60	13,10
colgate	43,00	43,50
daiwa yen	1120,00	—
dow ch	52,70	52,50
du pont	43,20	—
east kod	43,90	44,20
exxon	60,00	60,00
fluor	42,50	—
ford	29,80	29,50
foster	1,50	—
gen el	67,40	70,00
gen mot	38,20	37,70
gillette	40,10	41,00
grace	28,50	—
honeywell	54,60	56,00
ibm	101,00	103,90
int paper	68,10	—
itt	56,20	56,80
klnw b£	5270,00	—
lockheed	40,00	39,50
mmm	91,00	92,20
mtsb el y	630,00	—
nec yen	1270,00	1260,00
news aus$	11,30	11,40
n hyd nkr	180,00b	180,00
nynex	76,20	76,50
occi pet	23,10	23,20
p & o £	4,00a	—
pepsico	29,20	29,50
ph morris	73,30	74,40
phil pet	27,10	27,10
quak oats	57,20	57,20
st-gob ffr	455,00	456,00
sara lee	43,80	43,80
schlumbg	69,10	68,60
sears	36,60	37,60
sekisui y	1080,00	—
sony yen	5800,00	—
suzuki y	600,00	—
tandy	29,60	29,80
texaco	65,30	65,30
tex instr	31,50	31,80
tip eur £	0,70	0,70
toshiba y	657,00	664,00
undrk dkr	229,00	228,00
unisys	4,30	4,30
usx	30,20	31,70
westingh	17,20	18,00
woolworth	28,60	29,50
xerox	60,70	61,40
yok el yen	1100,00	—

BUITENLAND (certificaten)

a lyons pc	580,00	580,00
att	69,50	71,30
atl richf	225,00	229,00
basf dm	250,00	—
bayer dm	290,00	285,00
boeing	91,00	92,00
can pac	27,50	27,50
colgate	79,00	80,50
cmzb dm	243,00	—
deutb dm	643,00	—
dow ch	95,50	96,50
dresb dm	342,00	—
dupont	79,00	—
east kod	81,00	81,80
exxon	115,00	115,00
gen el	126,00	128,00
gen mot	71,00	70,00
gte	57,50	—
gillette	76,50	76,50
hoech dm	237,00	233,00
ibm	182,50	190,00
itt	161,50	—
itt	100,50	—
merck	243,00	246,00
pepsico	156,00	156,00
ptfina bf	11400,00	—
ph morris	138,00	139,00
phil pl	50,00	50,00
pr&gble	159,00	160,50
quak oats	110,00	—
sears	67,00	68,50
shell can	67,00	67,50
siem dm	625,00	635,00
tandy	53,00	54,50
tex instr	56,50	56,50
un pac	180,00	184,00
veba dm	347,00	347,00
vw dm	342,00	—
westingh	32,00	32,00
woolworth	53,50	54,50

WARRANTS

asahi gl	114,00	114,00
cdl hot	0,15a	—
hss	370,00	—
ind cap	0,50	—
ing	1,36	1,36
intec	590,00	600,00
klm 85	13,80	13,70
id hausse	160,00	—
id baisse	15,00	—
knp	5,35f	5,35
mal cap f	0,20b	—
mitsb mt	31,00	31,00
id petr	121,00	121,00
nd wt bnk	4,00	4,00
nw asia f	1,50a	—
sbc fin	0,14	—
staal b	0,14	0,14
stad rott	5,20	—
stork	330,00	335,00
suzuki	250,00	270,00
vnu	14,00	14,00
voc b	17,00	17,00
wuh bais	23,00	23,00
id haus	93,50	93,50
id kbb	0,08e	0,10
id nkf	103,80	100,00e

NIET-OFFICIEEL GENOTEERD

air holland	1,70	1,70
bobel	1,30	1,30
6 1/2 bobel	23,00	23,50
bredero c	14,00	—
8 3/4 bred	87,10	—
7 1/2 bred	90,00	—
11 bred	28,00	—
chamotte	0,70	0,70
6 1/4 cham	13,00b	17,00b
klerke	750,00	750,00
ltv	1,00	0,90
man share	3,50	4,70
melia	1,50	1,50
7 1/4 nederh	68,00	68,00
5 nederh	23,00	23,00
tilb hyp	3,10	3,10
8 1/4 viham	6,00b	—

GELDMARKTRENTEN

bron: WALLICH & MATTHES

(tarieven voor ƒ 1 miljoen of meer)

	interbancair 15/10	12 u heden
Daggeld	9.12 - 9.18	9.12 - 9.18
1 mnd	9.15 - 9.22	9.15 - 9.22
2 mnd	9.19 - 9.26	9.19 - 9.26
3 mnd	9.24 - 9.30	9.24 - 9.31
6 mnd	9.38 - 9.35	9.38 - 9.35
12 mnd	9.30 - 9.37	9.30 - 9.37

	industrie 15/10	12 u	lagere overh 15/10	12 u
1 mnd	9.28	9.28	9.18	9.18
2 mnd	9.31	9.31	9.21	9.21
3 mnd	9.36	9.36	9.26	9.26
6 mnd	9.40	9.40	9.30	9.30
12 mnd	9.42	9.42	9.32	9.32

CD's 15/10 — 12 u heden

(certificates of deposit: bancaire schuldbewijzen)

1 mnd	9.13 - 9.20	9.13 - 9.20
2 mnd	9.17 - 9.24	9.17 - 9.24
3 mnd	9.21 - 9.28	9.21 - 9.28
6 mnd	9.25 - 9.32	9.25 - 9.32
12 mnd	9.28 - 9.35	9.28 - 9.35

FRA's

(future rate agreements: interbancaire rentetermijncontracten)

3- 6 mnd	9.16 - 9.22	9.16 - 9.22
3- 9 mnd	9.17 - 9.23	9.16 - 9.22
6-12 mnd	8.96 - 9.02	8.97 - 9.03
6-18 mnd	8.98 - 9.08	8.98 - 9.08
12-24 mnd	8.82 - 8.92	8.82 - 8.92

AIBOR

(Amsterdam interbank offered rates: interbancaire laatprijzen)

1 mnd	9.21	9.23
2 mnd	9.25	9.27
3 mnd	9.32	9.33
6 mnd	9.36	9.37
12 mnd	9.39	9.39

TERMIJNMARKTEN

bron: LIMAKO FUTURES DRIJFHOUT & ZNS

AMSTERDAM		slkrs v bdg	1200u heden
aardappelen			
40-50 mm	apr.	0.00	0.00
50 mm (ƒ/10kg)	apr.	31.10	31.20
slachtvark	dec.	26.50	0.00
(ƒ/10kg)	mei	26.50	26.50
goud onbew	ink	21900	21760
(ƒ/kg)	verk	22500	22360
id bew	verk	24100	23960
zilver onbew	ink	215	215
(ƒ/kg)	verk	285	285
id bew	verk	330	330
fta (x/200)	eoe-index	274.94	
680 contr	okt.	275.08	274.90
315 contr	nov.	276.05m	275.80
ft 5 (x/200)	index	539.93	
38 contr	okt.	540.00	539.50a
258 contr	nov.	539.75m	539.50a
ft o (per /250m)			
46 contr	dec.	89.63m	89.66
— contr	mrt.	89.83m	89.95
— contr	jun.	90.10m	90.30a
LONDEN			
cacao	dec.	754.00	757.00
(£/ton)	mrt.	795.00	796.00
koffie	nov.	516.00	518.00
(£/ton)	jan	537.00	540.00
suiker	mrt.	188.80	189.40
($/ton)	mei	187.40	187.00
witsuiker	dec.	280.00	281.00
($/ton)	mrt.	277.80	278.50
aluminium	3 mnd	1148.00	1167.00
($/ton)			
koper	3 mnd	2290.00	2300.00
($/ton)			
lood	3 mnd	316.00	316.00
(£/ton)			
zink	3 mnd	6553.50	0.00
($/ton)			
gasolie	nov.	221.75	225.00
($/ton)	dec.	221.25	225.00
ruwe olie	nov.	22.81 2	22.95
($/barrel)	dec.	22.37	22.53
ft-100 indx	dec.	261.60	262.50
	mrt.	264.95	0.00
dm obl	dec.	86.26	86.26
SINGAPORE		sl.krs v bdg	sl.krs
rubber	spot	143.00 N	144.00 N
($$cts/kg)	nov.	143.50 N	144.50 N
	dec.	142.00 N	142.50 N
NEW YORK			
katoen	dec.	63.49	63.65
($cts/lb)	mrt.	65.55	65.59
sin appelsap	nov.	157.85	162.00
($cts/lb)	jan.	136.60	141.60
benzine	nov.	62.98	63.33
($cts/gallon)		—	—
huisbr olie	nov.	69.08	69.17
($cts/gallon)	dec.	69.94	70.26
ruwe olie	nov.	23.46	23.86
($/barrel)	dec.	23.25	23.56
CHICAGO			
haver	dec.	130.25	131.75
($cts/bushel)	mrt.	139.00	140.50
hout	nov.	190.30	191.80
($/bd ft)	dec.	192.80	192.80
levend vee	okt.	76.65	76.02
($cts/lb)	dec.	76.72	76.72
mais	dec.	248.25	246.25
($cts/bushel)	mrt.	257.50	255.75
sojabonen	nov.	548.00	548.00
($cts/bushel)	jan.	559.00	559.00
sojameel	dec.	178.10	177.20
($/ton)	mrt.	176.20	175.40
sojaolie	dec.	19.56	19.76
($cts/lb)	mrt.	20.09	20.25
tarwe	dec.	343.75	346.25
($cts/bushel)	mrt.	346.75	348.25
varkensb	feb.	43.35	43.80
($cts/lb)	mrt.	43.05	43.45

t-bonds	dec.	99 25/32	100 /32
	mrt.	99 30/32	99 6/32
t-bills	dec.	95.06	95.06
	mrt.	95.16	95.16
d-marken	sept.	58.42	58.03
	dec.	57.87	57.48

a = laten; b = bieden; m = middenkoers

WISSELKOERSEN

bron: RABOBANK

	11 uur heden	bankpapier bdkrs	ltkrs
am dlr	1.9215	1.86	1.98
eng pnd	3.2810	3.15	3.40
dtse mrk	112.6850	110.25	114.25
fr frc	33.0800	31.70	34.45
blg frk	5.4750	5.32	5.62
zw frc	129.1000	126.50	131.00
jp yen	147.5300	144.00	149.00
it lire	15.0750	14.15	15.90
zw kr	30.9300	29.45	31.95
dnse kr	29.2300	27.75	30.25
nrse kr	28.7800	27.30	29.80
can dlr	1.7010	1.64	1.76
oost sch	16.0140	15.65	16.35
port esc	1.3110	1.15	1.40
sp pes	1.7905	1.69	1.89
ecu	2.3080	—	—
finse mrk	46.2000	44.75	47.25
joeg din	—	—	5.00
gr drchm	1.0130	0.87	1.12
ierse pnt	3.0130	2.86	3.11
austr dlr	1.5265	1.48	1.60
nwz dlr	1.0880	1.01	1.17
turk pnd	0.0395	0.03	0.05
alg din	8.8760	4.50	6.25
cyp pnd	4.0800	3.90	4.30
malt pnd	5.8200	5.70	6.10
mar dirh	21.8200	18.50	21.00
tun din	2.0375	1.60	2.30
poolse zloty	0.0170	0.00	0.02
sing dlr	1.1310	1.07	1.19
hong k dlr	24.8000	21.45	26.75

Ingezonden mededeling

'S MORGENS EEN CITYHOPPER LATEN BOEKEN,
'S MIDDAGS EEN TAFEL LATEN RESERVEREN.

novotel
rotterdam brainpark
BETER UITGERUST VOOR ZAKEN.
K.P. van der Mandelelaan 150 - NL - 3062 MB Rotterdam. Voor meer informatie: 010 - 45 30 777

PARALLELMARKT

bron: AOT/BROEKMAN

	slotkrs vor bdg	12.00 u heden
andere bf	105,20	105,20
alanheri	31,00	31,00
avesco p	30,50	30,50
bergh p	49,40	49,40
vbesouw	63,60	63,30
biogrond	10,80	10,80
can ov	1205	1230
id cpr c$	24,50	24,50
columbia	122,50	—,—
delta $	66,30	67,00
id ecu	59,30	59,30
id mix	59,40	59,40
id rente	55,80	55,80
id vast	54,60	54,70
drie elec	14,80	14,70
dico	90,00	90,50
docdata	5,90	5,90
dtch take	46,60	46,60
ehco-klm	41,80	41,80
eq&lw a	65,30	65,70
id actief	71,00	71,20
id portf	74,80	74,90
id

Optiebeurs zorgt voor omzetstijging op aandelenmarkt

Door onze beursredactie

AMSTERDAM, 16 OKT. Ook vandaag werd het koersverloop van de grotere fondsen op een verdeelde Amsterdamse effectenbeurs meer dan anders bepaald door vraag en aanbod vanuit de optiebeurs, mede als vervolg van de naderende expiratie vrijdag.

■ **AMSTERDAM** Als een tweede reden voor de wat aantrekkende omzetten noemde een handelaar de verwachting dat de rente zal dalen. „Bovendien is de markt *oversold*." De CBS-stemmingsindex (slot: 90,5) was omstreeks het middaguur 0,1 punt lager.

Zoals vaker de afgelopen maanden had de optiebeurs gisteren en vanmorgen volgens handelaren „veel invloed" op het koersenverloop op de Amsterdamse effectenbeurs. Op het Rokin waren vanmorgen de opties op de EOE-aandelenindex favoriet. Nadat deze beursbarometer gisteren was opgeklommen tot een ruim drie punten hoger slot op 274,86, resulteerde de aanhoudende stijging van Wall Street in een stand van 275,64, waarna de graadmeter terug moest.

Het voor de tweede maal in een belangrijke expiratieweek doorbreken van een uitoefenprijs resulteerde vanmorgen na een uurtje handel in een omzet van zo'n 4.000 EOE-indexopties. Gisteren gingen er circa 11.000 van deze opties om.

De grote invloed van de optiebeurs heeft volgens handelaren te maken met de naderende expiratie vrijdag. Bovendien kopen *market makers* van de optiebeurs 'aandelenmandjes' op de beurs, speculerend op een brede opmars van de aandelenkoersen. Ook moeten sommige market makers, die tijdens de sombere stemming enige tijd terug puts hadden gekocht, nu mandjes terugkopen om aan hun leveringsplicht te voldoen. Gecombineerd zorgen deze factoren voor flinke vraag naar de 25 optiefondsen die in de EOE-index meetellen.

Bij de aandelenfondsen waren gisteren KLM en Koninklijke olie het drukst, maar vanmorgen kwam publieks-lieveling Philips weer in beeld. Bij een verlies van twee dubbeltjes werden in Philips (slot gisteren: 34,70 gulden) 2.000 opties verhandeld, waarbij calls verreweg de voorkeur hadden. In Unilever werden vandaag enkele combinatie-orders uitgevoerd, waardoor dit fonds de leiding overnam met zo'n 3.000 verhandelde opties.

Fokker moest vanmorgen terrein prijsgeven. De vliegtuigbouwer komt met een claimemissie voor de financiering van een nieuw vliegtuig. Fokker wil zijn vliegtuigprogramma uitbreiden met een toestel voor vervoer van 70 personen. De ontwikkeling van een groter toestel met 130 zitplaatsen is op de lange baan geschoven. Voor de ontwikkeling van het nieuwe vliegtuig is 200 tot 250 miljoen dollar nodig, aan te trekken door een claimemissie. Volgens de berichten zouden er daardoor 13 miljoen aandelen bijkomen, waardoor er in totaal 46 miljoen stukken Fokker komen uit te staan.

Een handelaar analyseerde dat Fokker dan niet meer in staat is een winst van drie gulden per aandeel te behalen. Gezien de koers van ruim dertig gulden en een koers/winstverhouding van ongeveer 10 is dat wel gewenst. Fokker zou dan een jaarwinst van 136 miljoen gulden moeten boeken, terwijl de vliegtuigbouwer vorig jaar netto 83 miljoen verdiende.

De koers van Fokker, die gisteren 1,10 gulden hoger sloot op 31,20 gulden, was omstreeks het middaguur vijftig cent lager, ondanks het bericht dat de Duitse vliegtuigbouwer Messerschmidt-Bolkow-Blohm heeft laten weten graag een risicopartner te willen worden bij het bouwen van de nieuwe Fokker 70. MBB is al *risk-partner* bij de produktie van de Fokker 100.

KLM moest dertig cent terug nadat Amerikaanse kooplust de koers eerder deze week fors omhoog stuwde. Maar handelaren zeiden dat de Amerikaanse koper „speelde met de markt". „Vandaag of morgen stuwt hij de koers van KLM verder omhoog", voorspelde een hoekman.

■ **NEW YORK** De stemming op Wall Street bleef ook gisteren weer vriendelijk. Vooral in de financiële sector en bij de transportfondsen werden aardige koerswinsten geboekt. Beter dan verwachte derde kwartaalcijfers zorgden voor meer activiteit aanbeleggerszijde. Het Dow Jones industrieel koersgemiddelde sloot 21,92 punten hoger op 3.041,37 punten.

■ **LONDEN** Activiteit in televisiefondsen bracht de handel op de beurs in Londen in de loop van de morgen in beweging. Eurotunnel herstelde zich enigzins van een flink lagere opening maar bleef zwak. Het FT-100-koersgemiddelde, dat gisteren 2,2 punten hoger sloot op 2.576,7 punten, noteerde omstreeks het middaguur ruim zes punten hoger.

■ **FRANKFURT** Na de koerswinst van bijna een procent gisteren overheerste vanmorgen optimisme op de beurs in Frankfurt. De aandelenkoersen trokken over de gehele breedte aanvankelijk flink aan maar zakten daarna terug. Het Dax-30-koersgemiddelde, dat gisteren 14 punten hoger sloot op 1.585,04 punten, noteerde omstreeks het middaguur twaalf punten lager.

■ **TOKIO** De aandelenkoersen in Tokio sloten vanmorgen verdeeld. De schorsing van de vier grote effectenhuizen drukt de stemming en activiteit op de Japanse beurs. Het Nikkei-225-koersgemiddelde sloot vanmorgen 27,02 punten hoger op 24.334,67 punten.

CIJFERS EN BEDRIJVEN

Beurskoers Alrenta steeg bijna 18 pct

Alrenta, het internationale obligatiefonds van ABN Amro Bank, heeft over het op 30 september geëindigde boekjaar een toename van het vermogen laten zien met 225 miljoen gulden tot ruim 1,4 miljard gulden. De beurskoers ging 17,8 procent omhoog van 159,30 tot 187,60 gulden.
De directie verwacht in het op 1 oktober begonnen nieuwe boekjaar een verdere rentedaling waardoor de obligatiekoersen zullen stijgen.
Het over 1991 op aandelenbezit Alrenta aan te geven fictief rendement bedraagt een gulden per aandeel.

Reorganisatie drukt winst bij PepsiCo

Het Amerikaanse frisdranken- en voedselconcern PepsiCo heeft in het derde kwartaal van dit jaar een winst behaald van 285,4 miljoen dollar, 18,5 procent minder dan in het derde kwartaal van het afgelopen jaar. Per aandeel daalde de kwartaalwinst van 44 tot 36 dollarcent. De kwartaalomzet groeide van 4,48 miljard tot 4,88 miljard dollar. De winst over de eerste negen maanden daalde van 825 miljoen tot 809 miljoen dollar bij een omzettoename van 12,4 miljard tot 13,7 miljard dollar.

Faillissementen in Japan naar record

Het aantal faillissementen heeft in Japan een recordhoogte bereikt. In de eerste helft van het boekjaar 1991/92 dat voor Japanse bedrijven traditioneel eindigt op 31 maart, steeg het aantal failliete ondernemingen met 70,8 procent. Tussen april en september moesten 5244 firma's hun deuren sluiten. Deze gegevens maakte het Japanse economische onderzoeksbureau Teikoku Data Bank bekend. De achtergelaten totale schuldenlast klom 285 procent tot 3,82 biljoen yen (40 miljard gulden).
Een frappante déconfiture is die van een restauranteigenares met een oninbare schuld van 410 miljard yen (5,7 miljard gulden), onder meer opgebouwd door fraude met waardepapieren. Een ander slecht voorbeeld gaf onroerendgoedmakelaar Maruku die een schuld achterliet van 286 miljard yen (bijna 4 miljard gulden).

Winst IBM keldert, nog meer ontslagen

IBM, het grootste computerconcern ter wereld, heeft opnieuw tegenvallende resultaten bekend gemaakt. In het derde kwartaal behaalde IBM een winst van 172 miljoen dollar tegenover een winst van ruim 1,1 miljard dollar over dezelfde periode vorig jaar. De winst werd ondermeer gedrukt door een voorziening van 100 miljoen gulden.
In de eerste negen maanden van 1991 noteerde IBM een verlies van 1,4 miljard dollar tegen een winst van 3,6 miljard dollar in dezelfde periode van 1990. De omzet zakte in het derde kwartaal terug van 15,2 miljard dollar naar 14,4 miljard dollar. De winst per aandeel daalde van 1,95 naar 0,30 dollar. Nadat IBM eerder had aangekondigd dat 17.000 banen zouden worden geschrapt, is dat aantal nu vergroot tot 20.000. Eind 1990 had IBM totaal 373.000 mensen in dienst.
Analisten voorspellen echter dat IBM in de komende kwartalen uit het dal zal komen en een winstherstel zal laten zien. De beurskoers reageerde na bekendmaking van de kwartaalresultaten met een stijging van 2 dollar naar 103,25 dollar.

Stena Line kondigt bezuinigingen aan

Stena Line, de in Hoek van Holland gevestigde Nederlandse dochteronderneming van de gelijknamige Zweedse scheepvaart- en reizenonderneming, heeft een bezuinigingsprogramma aangekondigd van 8,2 miljoen gulden, dat vóór eind 1991 moet zijn uitgevoerd. Voor de Nederlandse kant van het bedrijf betekent dit dat het aantal arbeidsplaatsen aan boord van het schip „Koningin Beatrix" en bij het walpersoneel zonder gedwongen ontslagen met totaal 34 zal afnemen.
Stena Line exploiteert met drie schepen (2 passagiersschepen en 1 vrachtschip) de verbinding Hoek van Holland — Harwich.

Weverij De Ploeg

De woningtextielweverij De Ploeg uit Bergeyk is overgenomen door de te Deurne gevestigde Nederlandse onderneming Vescom. In onze editie van 15 oktober werd het wandbekledingsbedrijf Vescom op deze pagina ten onrechte een Belgische onderneming genoemd.

Rente leverde meer op dan beleggingsfondsen

Door onze beursredactie

AMSTERDAM, 16 OKT. De meesten van de 350.000 particulieren in Nederland die de afgelopen drie jaar geld in beleggingsfondsen hebben gestoken, hadden hun geld beter risicoloos op een spaarrekening kunnen zetten.

Dat blijkt uit het jaarlijkse rapport over beleggingsfondsen van ABN Amro. De grootbank bracht de resultaten in beeld van 68 beleggingsfondsen gedurende de periode augustus 1988 tot augustus 1991. Het magere aantal van 17 fondsen deed het beter dan de marktrente, de rest zat daar — soms ver — onder.

ABN Amro kwam tot deze slechte score op grond van de zogeheten Sharp-waarde, waarbij zowel rekening wordt gehouden met de opbrengst als met de risico's. Deze benadering relativeert de hoge rendementen van speculatieve fondsen, die immers snel kunnen omslaan in grote verliezen. Bij een hoge Sharp-waarde zijn de fondsbeheerders erin geslaagd extra rendement boven de risicovrije voet te genereren. Een fonds dat nul scoort doet het even goed als een spaarrekening.

De vijf beste beleggingsfondsen volgens de Sharpe maatstaf. Tussen haakjes rendement op jaarbasis in procenten

1.NPM (venture capital)	1,1 *(28,2)*
2.Holland Selectie Fonds (gemengd)	0,5 *(11,3)*
3.ABN Amro America fund (N. Amerika)	0,4 *(15,3)*
4.Leveraged Capital Holdings (N. Amerika)	0,4 *(16,1)*
5.OBAM (wereldwijd)	0,4 *(14,3)*
Vijf slechtste fondsen:	
1.Wereldhave (vastgoed)	-1,7 *(-7,9)*
2.MK Intern. Ventures (venture capital)	-1,4 *(-45,5)*
3.Bemco (Pacific)	-1,2 *(-10,7)*
4.Venture Fonds Nederland (venture capital)	-1,2 *(-43,5)*
5.VIB (vastgoed)	-1,2 *(-3,5)*

BRON: ABN AMRO BELEGGINGSONDERZOEK

JPMorgan

Corporate finance and advisory services

J.P. Morgan Nederland N.V.
Apollolaan 171, 1077 AS Amsterdam. Telefoon 020 - 676 77 66.

WEEKSTAAT DE NEDERLANDSCHE BANK

Inflatietempo blijft hoog

AMSTERDAM, 16 OKT. De bekendmaking, afgelopen vrijdag, van een enigszins teleurstellend inflatiecijfer in ons land — over de twaalf maanden tot medio september 4,4 procent — bracht de langere geldmarkttarieven niet in beweging. De interbancaire rente op éénjaars deposito's bleef daarmee hangen op het reeds begin september bereikte niveau van circa 9¾ procent. In de laatste maanden van dit jaar zal het inflatietempo tijdelijk weer versnellen, voornamelijk als gevolg van statistische effecten (olieprijzen). Omdat het inflatietempo in de eerste helft van dit jaar bescheiden was, zal de inflatie over geheel 1991 op circa 3,75 procent uitkomen. Voor 1992 wordt gerekend op een gemiddeld inflatiepercentage van 4,25 procent.

In tegenstelling tot de langere geldmarkttarieven, was van een stabiele daggeldrente geen sprake gedurende de verslagweek. In het begin van de verslagweek noteerde het kortste geldmarkttarief nog boven de 9,1 procent, waarna een daling optrad tot onder de 8,8 procent. Aan het slot van de verslagweek steeg dit tarief echter weer tot circa 9,1 procent.

Het verloop van de daggeldrente weerspiegelt de geldmarktverhoudingen. Na aanvankelijk met een relatief krappe geldmarkt te zijn geconfronteerd, werden de banken de afgelopen vrijdag tegemoet gekomen met een ruime speciale belening ten bedrage van circa 5 miljard gulden.

Het bankwezen wist daardoor de besparing op het contingent met een procentpunt op te voeren tot twee procentpunt. Thans is 89 procent van de contingentperiode voorbij, terwijl 87 procent van het toelaatbare beroep door de banken is verbruikt. Deze besparing is niet exceptioneel, daar De Nederlandsche Bank het bankwezen voldoende speelruimte wil bieden tegen het einde van de contingentsperiode.

Gisteren moesten de banken het zonder belening zien te redden. Gezien het naderende einde van de contingentsperiode (25 oktober), zal de nieuwe speciale belening, ingaande vandaag, naar verwachting weer voldoende ruim bemeten zijn. Deze faciliteit loopt tot 23 oktober tegen een onveranderd percentage van 9 procent.

Benevens de speciale beleningsfaciliteit, treedt vandaag tevens de nieuwe geldmarktkasreserve in werking. Tot en met 25 oktober zijn de banken verplicht ruim 9 miljard gulden bij De Nederlandsche Bank in kas te houden.

Als gevolg van de forse betalingen (geldmarktverruimend), die de overheid deze periode gaat verrichten, lijkt deze kasreserve voor de banken geen al te grote problemen op te leveren. In de verslagweek is overigens per saldo reeds 1,7 miljard gulden uit de Schatkist in de geldmarkt gevloeid, zo blijkt uit de weekstaat. Desondanks kan minister Kok nog bogen op een tegoed van ruim 4,6 miljard gulden. Dit tegoed zal in de komende twee weken echter omslaan in een tekort.

Bron: NMB Postbank Groep

(in miljoenen guldens)		verschil t.o.v.
ACTIVA	14 okt 91	07 okt 91
Goud	24.874,7	—
Bijz. trekkingsrechten in IMF	1.365,2	+ 6,4
Reservepositie in IMF	1.425,7	+ 6,7
Ecu's	9.417,3	- 280,7
Vorderingen in goud / deviezen	20.134,7	+ 191,5
Voorschotten rekening-courant	3.811,5	- 2.444,5
Papier in disconto	—	—
Beleningen	5.057,3	+ 833,3
Voorschotten aan de staat	—	—
Papier door bank gekocht	—	—
Guldensvorderingen	11.451,2	- 1.609,8
Beleggingen	2.214,0	+ 0,0
Diverse rekeningen (waarin Nederlandse munten)	2.442,7	- 98,9
PASSIVA		
Bankbiljetten in omloop	36.412,6	- 65,5
Schatkist	4.645,9	- 1.688,8
Banken in Nederland	28,1	- 3,6
Andere ingezetenen	95,3	+ 2,9
Banken in buitenland	35,4	- 6,9
Andere niet-ingezetenen	241,2	+ 105,0
Verplichtingen in guldens	5.045,9	- 1.591,4
Kasreserverekeningen	3.788,6	—
Verplichtingen in vreemd geld	773,4	+ 219,8
Tegenwaarde toegewezen bijz. trekkingsrechten IMF	1.380,9	+ 6,4
Waarderingsverschillen goud en deviezen	21.633,5	- 218,9
Herwaarderingsrekening	453,0	—
Kapitaal en reserves	2.214,1	—
Diverse rekeningen	1.623,5	- 135,2
Totaal goud en deviezen	56.580,1	- 391,3
(waarvan convertibel)	20.134,7	+ 191,5
Dekkingspercentage	136,15	+ 4,55

Ingezonden mededelingen

Asia Pacific Growth Fund
Netto vermogenswaarde per aandeel op **11-10-1991 US$ 29,76**
Genoteerd ter beurze van Amsterdam
Inlichtingen: Pierson, Heldring & Pierson N.V. Antw. nr. 10169, 1000 PA Amsterdam. Telefoon 020-5211601.

Environment Growth Fund
Netto vermogenswaarde per aandeel op **14-10-1991 ƒ 53,45**
Genoteerd ter beurze van Amsterdam
Inlichtingen: Pierson, Heldring & Pierson N.V. Antw. nr. 10169, 1000 PA Amsterdam. Telefoon 020-5211601.

Netto vermogenswaarde per aandeel
Leveraged Capital Holdings N.V.
op **14-10-1991 US$ 435,72**
Genoteerd ter beurze van Amsterdam
Inlichtingen: Pierson, Heldring & Pierson N.V. Antw. nr. 10169, 1000 PA Amsterdam. Telefoon 020-5211410.

Asian Selection Fund
Netto vermogenswaarde per aandeel op **11-10-1991 ƒ 52,00**
Genoteerd ter beurze van Amsterdam
Inlichtingen: Pierson, Heldring & Pierson N.V. Antw. nr. 10169, 1000 PA Amsterdam. Telefoon 020-5211601.

WORKSHOPS

EFFECTENBANK STROEVE SINDS 1818

'Beleggen kun je leren'

DINSDAGAVOND 22 OKTOBER
CONVERTEERBARE OBLIGATIES. *De rust en de zekerheid van de obligatiemarkt kunt u combineren met de kansen van de aandelenmarkt.*

DINSDAGAVOND 5 NOVEMBER
EXTRA LANGE OPTIES. *Een voorzichtige kennismaking van de ervaren aandelenbelegger met de snelle optiebeurs? Bescherming van de aandelenportefeuille? Fiscaal vriendelijke opbrengsten?*

DINSDAGAVOND 19 NOVEMBER
FUTURES MET OPTIES. *Hoe kunt u, actieve belegger, een beter resultaat boeken? Wat moet u overwegen? Op welke gegevens bouwt u uw beslissingen? Hoe kiest u uw timing?*

DINSDAGAVOND 3 DECEMBER
INDEX OPTIES. *Hoe bespeel je deze snelle en beweeglijke markt, hoe blijf je gedisciplineerd en consistent handelen? Workshop in samenwerking met de EOE Optiebeurs.*

INFORMATIE. *Elke workshop heeft een beperkt aantal deelnemers. Het gaat om de interactie tussen deelnemers en inleiders. Die laatsten kunt u altijd na de workshop bellen over ieder relevant onderwerp. Met hen kunt u ook spreken over workshops voor eigen kring. Alle informatie: telefoon 020-6243075, telefax 020-6253352, Keizersgracht 727, Amsterdam.*

EFFECTENBANK STROEVE N.V. sinds 1818

bron: REUTER

NEWYORK	vor krs	15/10
indices		
dow jones		
ind spots	114.01	113.54
nutsb	213.95	214.45
transport	1240.28	1253.18
industrie	3019.45	3041.37
ind termijn	122.82	122.41
standard and poor		
basken	31.19	31.85
industrie	456.78	462.40
transport	312.66	316.12
nutsb	144.92	145.13
500 aand	386.47	391.01
alcan	20	20 1/4
allegh powe	42 5/8	43
allied signal	39 5/8	39 3/4
alcoa	60 5/8	60 7/8
amax	20 1/4	20 1/4
amj brands	42 3/8	42 7/8
amp cyanamid	65 1/8	66
am el power	30 7/8	31 1/8
anheuco	20 3/4	21 1/4
ars home pr	69 1/2	74
ars ship bui	2 1/8	2 1/8
american te	37 5/8	38 1/2
amerada hes	56 1/2	57
amoco	53 1/8	53 5/8
amp-corp	60 3/4	61 1/2
anheuser	53 1/2	53 5/8
arnco inc	5 1/2	5 1/4
asa ltd	47	47 1/8
asarco inc	26	26
ashland oil	28 1/8	28 1/2
atl richf	122 1/8	121 3/4
avery denn	20 1/4	20 5/8
bankamerica	40 1/8	42 3/4
bankers tru	62 3/8	64
bausch & lo	45 7/8	46 1/2
bemis co in	36 3/4	36 3/4
bethlehem	15	15 1/8
black decker	16 3/4	17 1/8
bmc ind	8	8 1/8
boeing	48 5/8	49 1/8
borden	31 3/8	32 1/2
bath northe	36 1/2	37 1/4
calm pac	16	16 1/2
ccb	155 3/4	152 3/4
champion in	25 3/4	26 1/4
chase manh	18 3/4	18 7/8
chevron cor	77 1/4	77 3/8
chrysler	44	44 5/8
chubb cr	11 3/8	11 1/2
cincorp	13 5/8	12 3/4
clark equip	22	22 5/8
coca cola	64	63 1/4
colgate	43	43 7/8
columb.gas	18 5/8	18 1/2
comm sat	34 3/8	36
commonw edi	40 3/4	40 3/8
cons edison	25 1/2	25 3/4
cons nat ga	42 1/4	42 3/8
control dat	9 1/4	9 1/4
cooper	69	73 3/8
cpc interna	86 7/8	86 5/8
cray	54 1/8	54 3/4
crane wr	31 5/8	31 7/8
dana	50 3/4	52 3/4
delta air l	67 3/4	68
dial reit	12 3/8	12
digital equ	57 3/8	58 1/8
dow chem	52 1/2	52 5/8
dresser ind	20 5/8	20 1/8
du pont	45	45 3/8
dynamics co	13	12 7/8
eastm kodak	44 1/8	44 5/8
exxon	60 7/8	60 7/8
fed dept st	28 1/4	30
fluor corp	43 1/2	43 1/4
ford	29 7/8	29 1/2
fpl group	33 5/8	33 3/4
genl public	25 1/4	25 1/8
gen dynam	47 5/8	48
genl elec	67 5/8	70
genl motors	38 1/4	37 3/4
gen mot 'e'	52 1/8	53 1/4
gen mot 'h'	17 1/2	17 3/8
gillette	40 1/2	41 1/2
goodrich	43 5/8	42 3/4
goodyear	43 7/8	43 5/8
grace	35 3/4	37 1/8
gte corp	31 5/8	31 7/8
heinz	38 7/8	38 3/4
halliburton	35 1/8	34 5/8
hewlett-pac	47 3/8	49
hilton hote	40 7/8	41 7/8
homestake	15 1/8	15 1/4
honeywell	55	55 7/8
ibm	101 1/4	104 1/4
intl flavor	87 1/2	89 3/8
intl paper	71 3/8	72 1/8
itt corp	56 1/4	56 7/8
johnson	87	87 7/8
kansas powe	26 5/8	26 1/2
kerr mc gee	44 5/8	45 3/8
klm royal d	19	19 1/8
kroger	16 5/8	18 5/8
litton	88 3/4	89 5/8
lockheed co	40 1/8	39 1/2
ltv corp	1	1
m marietta	50	50 1/2
may dept st	51 3/4	52 7/8
mc donalds	35 3/4	35 3/4
mc don doug	67 5/8	70 1/4
mc graw hill	53 1/4	53 3/4
merck inc	130 3/8	130 3/4
mmm	91 1/4	91 7/8
mobil corp	71	70 5/8
monsanto	70	69 7/8
motorola in	59 5/8	60 1/2
nl industri	13 3/8	13 3/8
natl interg	14 1/2	14 3/4
niag mohawk	17 3/8	17 3/8
norfolk sou	56	56 1/2
occid pet	23 1/8	23 3/8
olin corp	44	43
oracle syst	14	14 1/8
pac gas	29 1/8	29 3/8
panhandle e	13 5/8	13 5/8
pennzoil	68	68 1/4
pepsico inc	29 1/8	29
phelps dodg	73 5/8	74 3/4
phil morris	73	74
philips	18	18 1/8
phillips pe	27 1/8	27 1/8
polaroid	25 3/4	25 5/8
primerica	34 7/8	35
proct&gamb	83 1/2	83 3/4
publ serv e	28 5/8	28 5/8
quaker oats	58 7/8	59 5/8
ralston pur	51 1/8	50 5/8
raytheon	75 5/8	76 5/8
reynolds me	54 1/4	54 1/8
rockwell	26 7/8	26 7/8
royal dutch	81	81 1/2
santa fe so	9 5/8	9 7/8
sara lee co	44	43 7/8
schlumberge	69 5/8	68 5/8
sears roeb	36 5/8	37 5/8
shell tr	53 7/8	54 1/2
southn co	30 3/8	30 1/4
storage tec	43 1/4	44
sun co inc	29 7/8	30 1/4
sunshine mi	1 1/4	1 1/4
sthwstrn pu	32 1/4	32 1/2
syntex corp	41 7/8	42 3/8
tandy corp	29 5/8	29 7/8
tektronix i	22 1/4	21 7/8
teledyne in	19	19 1/2
tenneco inc	35 3/8	36 3/8
texaco inc	65 7/8	65 1/2
texas instr	31 1/2	31 3/8
time warner	83 5/8	84 3/8
unilever nv	84 5/8	84 1/8
union carb	20 1/8	20 3/8
union el	34 3/8	34 5/8
union pac	48	48 1/4
unisys	4 1/4	4 3/8
utd technol	43 3/4	43 3/4
unocal corp	28	28 1/2
upjohn co	42 3/8	43 5/8
usx	30 7/8	31 3/4
walt disney	115 1/2	115
warner lamb	70 1/4	72
waste man	35	36 3/4
westingh el	17 1/4	18
weyerhauser	27 1/2	28 1/8
whitman corp	12 1/8	12 3/8
winn-dixie	37 1/2	37 5/8
wm.jr.wrigl	61 7/8	62 5/8
woolworth	28 7/8	29 1/2
xerox	60 7/8	61 1/8
xtra corp	26 3/4	27 1/8
zapata corp	0 5/8	0 5/8
zenith elec	5 1/2	5 3/8

TORONTO		
indx alg	3375 3/8	3416 5/8
alcan al	22 1/2	22 7/8
bce	25	24 3/4
can. pac.	18	18 5/8
domtar	7 3/4	8
inco	35	35 3/4
noranda	17 1/4	18 1/8
nova-a	7	7
plcr dome	13	13 1/8
shell cn a	42 1/4	42 1/4

KOPENHAGEN		
	vor bdg	16/10
		12.15 u
indx alg	358.45	-
danske b	308.00	308.00
bnk asia	184.00	183.75
lauritzen h	1680.00	1680.00
fls industr	693.00	700.00
novo nord	483.00	485.00
d/s svend	147500	147000
norsk d b	10.90	10.87

OSLO		
indx alg	455.27	452.30
bergesen	161.00	164.00
dyno in	123.00	123.00
elkem	72.50	70.00
norsk h	167.00	162.00
storebr n	56.00	56.00

STOCKHOLM		
indx alg	958.70	960.09
aga b	295.00	295.00
asea fr (l)	355.00	358.00
astra a	529.00	533.00
esselte b	114.00	115.00
gambro b	235.00	235.00
sca b	97.00	96.00
skandia f	191.00	195.00
skf b (l)	99.00	99.00
svenska h	100.00	96.00
trelleb b	89.00	89.00
volvo b	318.00	322.00

WENEN		
indx alg	413.85	-
austr air	2401.00	2420.00
jungblr	9870.00	9850.00
omv ag	961.00	959.00
radex her	535.00	546.00
steyr-dml	307.00	307.00
veitsch m	340.00	350.00

LONDEN		
indx ft	2576.70	2582.40
ab foods	471.00	471.00
lloydsal	400.50	403.50
all-lyons	599.00	605.00
amstrad	37.00	37.00
argyll	277.00	283.00
baa	436.00	440.00
bk of scotl	118.00	117.00
barclays	448.00	448.00
bass	985.00	987.00
bat ind	642.00	638.00
blue circle	237.00	239.00
boots	425.00	426.00
br aerosp	379.00	378.00
br airw	200.00	199.00
br gas	257.00	257.00
bp	347.00	351.50
br steel	116.00	118.50
br telec	400.00	393.00
boc	588.00	585.00
btr	410.00	410.00
burmah	596.00	597.00
burton	46.50	47.00
cable&w	555.00	560.00
cdb-schw	412.00	414.00
com union	490.00	475.00
cts viyella	406.00	406.00
courtaulds	175.88	177.00
de beers	1612.50	1612.50
enterpr oil	521.00	534.00
ferranti	6.50	6.00
a fisher	1.00	1.00
fisons	462.00	462.00
gen accid	507.00	510.00
gen elec	3950.00	4100.00
glaxo	1402.00	1402.00
granada	174.00	184.00
grand met	852.00	850.00
gkn	345.00	350.00
guiness	1024.00	1027.00
gus	1875.00	1875.00
hammers	657.00	657.00
hanson	218.00	217.00
hawk sidd	740.00	738.00
hazlew	191.00	191.00
hillsdown	209.00	210.00
ici	1295.50	1294.50
kingfisher	543.00	545.25
klw bens	322.00	321.00
ladbroke	249.00	250.00
land sec	513.00	508.00
lasmo	312.00	320.00
l&s maroil	168.00	168.00
legal gr	392.00	397.00
lloyds bk	406.00	405.00
lonrho	245.00	246.00
lucas	139.00	141.50
marks&sp	277.00	279.00
maxwell	158.00	158.00
midland	260.00	256.50
mepc	479.00	476.00
mountlgh	11.25	12.75
natwest	342.00	341.00
pearson	763.00	750.00
p&o	494.00	495.00
prudential	233.00	233.00
racal elec	56.00	55.25
rank	650.00	650.00
ranks hov	256.00	254.00
rck&clm	671.00	672.00
redland	528.00	527.00
reed	477.00	486.00
reuters	948.00	970.00
rtz	556.00	557.00
rmc	110.00	109.00
rolls royce	137.00	135.00
ryl bk sc	184.00	183.00
royal ins	320.00	315.00
saatchi	14.25	13.75
sainsbury	355.00	357.00
sc&newc	412.00	417.00
sears	94.00	93.00
sedgwick	248.00	250.00
shell	527.00	538.00
smiths ind	262.50	258.00
smith&n	118.00	118.00
sothebys	588.00	588.00
stand chart	382.00	385.00
storeh	108.00	109.00
sun all	353.00	345.00
tarmac	174.00	172.00
taylor	167.50	160.00
tesco	247.50	254.00
thorn emi	783.00	792.00
traf house	232.00	231.00
trusthouse	274.00	275.00
tsb	137.00	138.00
ti gr	621.00	622.00
ultramar	259.00	277.00
unilever	4943.75	4943.75
un bisc	394.00	391.00
unigate	326.00	326.00
vickers	168.00	168.00
wellcome	718.00	720.00
whitbread	556.00	553.00

FRANKFORT		
indx dax	1585.04	1579.01
indx faz	653.76	653.76
indx commbk	1836.20	1836.20
aeg	186.90	183.50
aeg kabel	555.00	555.00
allianz	1991.00	1987.00
asko	859.50	855.00
basf	243.70	239.60
bmw	470.50	470.00
bay ver	383.50	384.00
bayer	289.90	286.70
bay hyp	352.50	350.00
bhf bk	369.00	370.00
boss	780.00	780.00
commerz	243.60	243.50
daimler	681.50	679.50
degussa	320.20	317.00
deut bk	643.20	640.50
dlw	490.00	490.00
douglas	735.00

© Amsterdams Uit Buro (AUB) 6 211 211 | *Met één telefoontje uw kaarten thuis gestuurd!* Voor informatie en kaartverkoop: AUB Uitlijn 6 211 211, AUB Ticketshop Leidseplein

UITLIJST

De AUB Uitlijn wordt mede mogelijk gemaakt door: American Express, Diners Club en Eurocard Nederland

★ Kassadienst-theaters verkopen voor elkaar ★

de balie voor cultuur en politiek
Kleine-Gartmanplantsoen 10. Telefoon 623 29 04

vr 17 t/m zo 20 okt. 20.30 uur — **zo** 15.00 uur **De Balie Man Ray en Lee Miller: Kijkdagen (een veiling).** Tekst en spel: Tom de Ket, Joke Tjalsma en Dirk Groeneveld

do 17 okt. 20.30 uur — SLAA **De Ontvoering van Europa: De poëtische ziel van Europa.** Zeven dichters over hun houding tegenover 'de Europese poëzie': **H.H. ter Balkt, Jan Eijkelboom, Elma van Haren, Wiel Kusters, Jean-Pierre Rawie** en **Willem van Toorn.** Presentatie: **Rob Schouten**

zo 20 okt. 20.30 uur — SLAA **De Ontvoering van Europa: Literatuur in Europa. Prof. Peter Bürger:** 'Was ist und zum welchen Ende sprechen wir von Europäische Literatur?' en **Prof. Dr. J. Neubauer:** 'What the Literature of 1900 tells the Readers of 2000 about Europe'. Presentatie: **Michaël Zeeman**

di 22 okt. 20.30 uur — SLAA **De Ontvoering van Europa: Beeldende kunst in Europa. Frans Haks:** 'Musea voor moderne kunst in het nieuwe Europa' en **Anna Tilroe:** 'De beeldende kunst in Europa: van verandering naar bestendiging' Forumdiscussie met de sprekers en **Antje von Graevenitz** o.l.v. **Reneé Steenbergen**

wo 23 okt. 20.30 uur — SLAA **De Ontvoering van Europa: Film in Europa** Lezing van **Krzysztof Kieslowski.** Forum met **Dominique Deruddere, Frans Weisz** en **Jeroen Krabbé.** Presentatie: **Frans Thomése**

do 24 okt. 20.30 uur — SLAA **De Ontvoering van Europa: Leven in twee culturen.** Lezingen van **Amitav Ghosh** en **Amil Ramdas** Presentatie: **Bas Heijne**

do 24 okt. t/m za 2 nov. 22.00 uur — **Een overtollig mens** van Maarten Biesheuvel. De Volkskrant: 'Drie kwartier zeldzaam en bizar theatergenot' Spel: **George van Houts**

theater bellevue
Leidsekade 90. Telefoon 624 72 48

dagelijks 20.30 uur — (beh. zo/ma) kl. zaal **2 keer rieleksen voor 1 geld** door **Lebbis en Jansen een avondvullende extravaganza!**

dagelijks (beh. ma) 20.30 uur, **zo** alleen 15.00 uur — gr. zaal — **Toneelgroep Amsterdam i.s.m. Carrousel – Roberto Zucco** van Bernard-Marie Koltès; regie: Lidwien Roothaan

betty asfalt complex
(v/h Tingel Tangel) N.Z. Voorburgwal 282. Telefoon 626 46 95

elke zo 18.05 uur — **Paul Haenen** tv-uitzending met publiek aanwezig 14.45 uur, reserveren vereist

beurs van berlage
Damrak 243. Tel. 627 04 66 (di t/m za 12.30-18.00 uur)

do 17 en vr 18 okt. 20.15 uur Wang Zaal — **Nederlands Philharmonisch Orkest** o.l.v. **Gerard Oskamp;** m.m.v. **Ronald Brautigam** piano. **Brahms:** Akademische Fest-Ouvertüre – **Bartók:** Pianoconcert nr 3 **Beethoven:** Symfonie nr 7; toegang f 30,-; f 25,-

zo 20 okt. 14.15 uur Wang Zaal — **Vladimir Ovchinnikov** piano. **Schubert:** 4 Impromptus **Prokofjev:** Sonate nr 4 – **Skrjabin:** Sonate nr 3 – **Rachmaninov:** 7 Preludes; f 40,-, f 35,-

zo 20 okt. 14.15 uur AGA Zaal — **Harp Ensemble.** Werken van Händel, Ravel, Flothuis, van Delden, Frid, Andrès. **Klarinet Trio** met werken van Glinka, Zemlinski; toegang f 17,50

za 26 okt. 20.15 uur Wang Zaal — **Nederlands Kamerkoor** o.l.v. **Uwe Gronostay Martin:** Mis voor dubbelkoor – **Jolivet:** Epithalame **Messiaen:** O Sacrum Convivium! – **Petrassi:** Nonsense toegang f 30,-; CJP/PAS-65 f 25,-

zo 27 okt. 14.15 uur AGA Zaal — **Willem Brons** piano. **Schubert:** Sonate in c kl.t.; Sonate in A gr.t.; Sonate in Bes gr.t. toegang f 17,50

zo 27 okt. 14.15 uur Wang Zaal — **Amsterdam Mozart Players** o.l.v. **Jurgen Kussmaul** Programma: 'Mozart à Paris' – Symfonie nr 31 in D, KV 297, Sinfonia concertante in Es KV Anh. 9 en aria's uit 'Idomeneo'; m.m.v. **Judith Mok** sopraan Abonnementen en kaarten te verkrijgen aan de kassa

bimhuis
Oude Schans 73. Telefoon 623 13 61. De Jazzlijn 626 77 64

jazz vr 18 t/m za 26 okt. 21.00 uur — **October Meeting '91: Negen dagen spectaculaire eigentijdse jazz door Europese en Amerikaanse topmusici. Maarten Altena, Ab Baars, Han Bennink, Steve Beresford, Paul Bley, Antony Braxton, Greetje Bijma, Marilyn Crispell, Mark Dresser, The Ex, Ernst Glerum, Georg Gräwe, Gerry Hemingway, Earl Howard, Guus Janssen, Steve Lacy, George Lewis, Misha Mengelberg, Michael Moore, Murray, Jacques Palinckx, Evan Parker, Jannie Pranger, Ernst Reijseger, Horace Tapscott, Richard Teitelbaum, Vera Vingerhoeds, Petras Vysniauskas, Wolter Wierbos e.v.a. Uitsluitend originele producties**

koninklijk theater carré ★
Amstel 115. Telefoon 622 52 25

Let op! Na aanvang voorstelling geen toegang

t/m zo 27 okt. (beh. ma) **zo en za 26 okt. óók matinee** 14.00 uur — **Les Misérables** **Verkoop van niet afgehaalde plaatsen vanaf 19.30 uur aan de kassa**

concertgebouw ★
Concertgebouwplein 2-6. Telefoon 671 83 45

24 uurs info-lijn 020-675 44 11

za 19 okt. 15.00 uur gr. zaal — **Vara matinee op de vrije zaterdag** – Ned. première **Schönberg Ensemble** o.l.v. **Reinbert de Leeuw** vocale solisten: **Anne Gjevang** en **Louis Gentile** **Schnebel:** Wagner Idyll – **Rihm:** Erscheinung – **Mahler:** Das Lied von der Erde (bew. Schönberg/De Leeuw) toegang f 22,-; CJP/PAS-65/treinreizigers f 17,-; abonn. A-serie f 99,-

zo 20 okt. 20.15 uur gr. zaal — **Riaskoff Concert Management** **Serie Meesterpianisten 1991/1992** **Pianorecital door de wereldvermaarde Russisch/Amerikaanse pianist** **Shura Cherkassky** **Lully:** Suite de pieces – **Schumann:** Études symphoniques op. 13 – **Ives:** Three Page Sonata – **Chopin:** Scherzo nr 4 in E gr.t. op. 54, Nocturne in f kl.t. op. 55 nr 1 – **Hofmann:** Kaleidoskop – **Tchaikovsky/Pabst:** Concertparafrase van de opera Eugene Onegin op. 81 **Onderdeel van een wereldtournee t.g.v. de tachtigste verjaardag van één van de laatste vertegenwoordigers van de Romantische school** toegang f 61,- a.i.; CJP/PAS-65 f 46,- a.i.

wo 23, do 24, za 26 okt. 20.15 uur, **zo 27 okt.** 14.15 uur – gr. zaal — **Nederlands Philharmonisch Orkest** o.l.v. **Hartmut Haenchen; Bella Davidovich** piano. **Beethoven:** Pianoconcert nr 5 – **Sjostakovitsj:** Symfonie nr 9 toegang f 30,-; CJP/PAS-65 f 25,-

wo 23 okt. 20.15 uur kl. zaal — **De mooiste kamer muziek** **Orion Ensemble**, m.m.v. Peter Brunt, Jeroen van der Linden Susanne van Els, Larissa Groeneveld, Ellen Corver **Mozart:** piano kwartet KV 478 – **Schubert:** Trio D 581 – Forellenkwintet D 667

za 26 okt. 15.00 uur gr. zaal — **Vara matinee op de vrije zaterdag** **Radio kamerorkest** o.l.v. **Arnold Oestman** solisten: **Abbie de Quant** fluit en **Manja Smits** harp **Mendelssohn:** Ouverture Die schöne Melusine – **Nielsen:** Kleine Suite – **Mozart:** Concert voor fluit en harp KV 299 – **Haydn:** Symfonie nr 104 'Londoner' toegang f 22,-; CJP/PAS-65/treinreizigers f 17,-

za 26 okt. 20.15 uur kl. zaal — Frits Janmaat i.s.m. IMP — **Fred Oldenburg** klavier (Erard 1861) **F. Liszt** 12 etudes d'exécution transcendante toegang f 34,-; CJP/PAS-65 f 25,-

zo 27 okt. 20.15 uur kl. zaal — Concertmanagement Rob Groen — **Fine Arts Quartet. Beethoven:** Strijkkwartet op. 18/3 – **Shostakovich:** Strijkkwartet nr 11 op. 122 – **Franck:** Strijkkwartet; toegang f 41,-; CJP/PAS-65 f 36,-

ma 28 okt. 20.15 uur kl. zaal — **Theodora Geraets** viool, **Martijn van den Hoek** piano. Programma: **Mozart – Brahms – Schubert – Szymanovsky – Janáček;** toegang f 35,-

di 29 okt. 20.15 uur kl. zaal — **Roelof Jonker Music Management – Franse Serie** **Eliane Rodrigues** piano **Franck:** Prélude, Fugue et Variation – **Debussy:** o.a. Pour le piano, Images boek II – **Ravel:** o.a. Gaspard de la nuit toegang f 38,50; CJP/PAS-65/Stadspas f 29,50

cristofori
Prinsengracht 579-581. Telefoon 626 84 85/626 84 95

vr 18 t/m za 26 okt. 18.00 uur — **2e October Meeting** – dagelijks tussen 18.00 uur en 19.30 uur i.s.m. Bimhuis. **Paul Bley, Steve Beresford, Curtis Clark, Marilyn Crispell, Cor Fuhler, Georg Gräwe, Guus Janssen, Misha Mengelberg, Horace Tapscott, in verrassingsprogramma met anderen; toeg. f 12,50**

felix meritis
Keizersgracht 324. Telefoon 623 13 11

v/a di 22 20.30 uur — **Bio** van en met Kas & de Wolf met Arielle Brouwer, Tom Jansen, Marien Jongewaard, Theo van Gogh e.a.

de kleine komedie
Amstel 56. Telefoon 624 05 34

t/m za 19 20.15 uur — **Daugherty & Field:** 'Two Guys and a Piano'. Laatste voorstellingen! 'Sparkling Madness' (New York Times)

zo 20 okt. — 20.15 uur **Donovan** theaterconcert **'25 years Donovan'**

v/a di 22 20.15 uur — **Zak en As** voor het laatst in Amsterdam met 'Zak en As ontkent alles', een socio-thriller; reprise

In voorverkoop: Bert Visscher, Alexandra van Marken, Glava, Groot Niet Te Vermijden Dans/Show Orkest

de meervaart ★
Osdorpplein 205. Telefoon 610 73 93

jeugdfilm festival — **Cinekid** 1991 **wo 16** tot en met **zo 20 okt. Internationaal jeugdfilm- en televisiefestival** film, televisie, premières, discussie, prijsuitreikingen en feest

moderne dans — **do 24** 21.00 uur **Dansgroep Krisztina de Châtel** 'Typhoon': Dansen in windkracht 7 op 'Canto Ostinato' van Simeon ten Holt

muziek — **vr 25** 20.15 uur **25 Years Donovan** Donovan's come-back in Amsterdam

het muziektheater ★
Amstel 3. Telefoon 625 54 55

Let op! Na aanvang voorstelling geen toegang
Verkoop vanaf één maand voor de eerste voorstelling van een serie. Muziektheater-Agendalijn: 020 - 551 81 00

do 17, za 19, di 22, vr 25 okt. 20.00 uur — **De Nederlandse Opera** **Il Barbiere di Siviglia** – Gioacchino Rossini Nederlands Kamerorkest o.l.v. Alberto Zedda, enscenering: Dario Fo

vr 18, do 24, za 26, di 29, wo 30 okt. 20.15 uur, **wo 16, zo 20, zo 27 okt.** 14.00 uur — **Het Nationale Ballet / Hollands programma** **Ik hou gewoon m'n adem in** (Van Dantzig) – **Dodeneiland** (Van Schayk) – **Sarcasmen** (Van Manen) – **Four sections** (Brandsen). Begeleiding: Nederlands Balletorkest o.l.v. Jac van Steen

ma 4, do 7, za 9, di 12, do 14, wo 20, vr 22, ma 25, do 28 nov. 20.00 uur **zo 17 nov.** 13.30 uur — **De Nederlandse Opera** **Fidelio** – Ludwig van Beethoven nieuwe produktie; regie: Johannes Schaaf. Nederlands Philharmonisch Orkest o.l.v. Hanns-Martin Schneidt

ma 11 nov. 20.15 uur — **Internationaal Balletgala van St. Dansersfonds '79 met stersolisten van New York City Ballet, Stuttgarter Ballett, Ballet de l'Opéra de Paris Garnier, Het Nationale Ballet en Dansgezelschap Reflex, Dansgroep Krisztina de Châtel, Scapino Ballet, leerlingen van Koninklijk Conservatorium en Nederlands Balletorkest** o.l.v. **Vladimir Válek,** m.m.v. **Theodora Geraets** viool. Opbrengst van dit Gala komt ten goede aan het werk van St. Dansersfonds '79

wo 13, vr 15 za 16 nov. 20.15 uur — **Stichting Het Muziektheater presenteert** **Japanse butohgroep Sankai Juku** met **Unetsu van Ushio Amagatsu.** Muziek: **Yoichiro Yoshikawa** en **Yas-Kaz. Esthetische perfectie in een landschap van water** Lezing over geschiedenis en symboliek van de butoh vóór aanvang voorstelling, telkens om 19.00 uur; toegang gratis op vertoon van plaatsbewijs

nestheaterstraat ★
Dagkassa: Nes 45. Telefoon 626 68 66

Nes 45 — **De Brakke Grond** avondkassa 626 68 66

t/m za 26 20.00 uur — **Blauwe Maandag Compagnie-Wilde Lea.** Regie: Luk Perceval. Een Vlaamse opera buffo met orkest

do t/m zo 14.00 uur — **Victor – Teneeter;** regie: Johan Doesburg. Familie voorst; **vr 18** ook om 20.00 uur

v/a ma 21 22,00 uur — **Eten – Carrousel;** tekst en regie: Matin v. Veldhuizen; spel: Trudy de Jong, Ditha v.d. Linden, Lineke Ryxman

Nes 63 — **Frascati** avondkassa 623 57 23; aanvang 20.30 uur

wo 16 okt. 20.30 uur — **De aardse Paradijzen.** Uitgaansleven in de Nes rond 1890 lezing door **Jacques Klöters;** toegang gratis

t/m vr 25 (beh. zo) — **Dansproduktie** en **Mondriaankwartet aan elkaar uitgeleverd in avondvullend programma: Color Space**

v/a di 22 — 21.00 uur **Frank: 'Michael Matthews** een mooi monster

t/m za 9 nov — 21.00 uur **Aanhoudend Zacht – Adelheid Roosen,** B. Kiene

Nes 71 — **De Engelenbak** avondkassa 626 36 44; aanv. 20.30 uur

do t/m za — **De Koning Sterft** van Eugene Ionesco door **Het Witte Vuur;** regie: Wim Segeren

di 22 okt. — **Open Bak:** presentatie **Kees Taat**

nieuwe de la mar theater
Marnixstraat 404 bij Leidseplein. Telefoon 623 34 62

t/m zo 20 20.15 uur — **zo** alleen 14.00 uur **En ik dan?** van **Annie M.G. Schmidt, Henny Orri, Carol van Herwijnen, Ingeborg Elzevier** e.a.

di 22 t/m za 26 okt. — 20.15 uur **Write or wrong** door **Stewart & Ross, ex-members of Pigeon Drop;** Engelstalige humoristische show!

odeon
Singel 460. Telefoon 624 97 11

do 17 okt — 23.00 uur dj Apollo's Fun Night

vr 18 okt — 23.00 swingen op muziek uit de jaren '55 tot '75

za 19 okt — 23.00 uur **Midnight Crisis show** met **Li**

oude lutherse kerk a/h spui
Singel 411

zo 20 okt 17.00 uur — **Bach, Zomaar op Zondag:** m.m.v. **Hermann Max, Lucia Meeuwsen, Howard Crook, Geert Smits** e.a.

paradiso
Weteringschans 6-8. Telefoon 626 45 21

muziek 21.00 uur — **zaal open** 20.00 uur — **do 17 okt. Crowded House** uitverkocht; **vr 18 Tom Principato and Powerhouse,** Juke Joint – f 10,- + lidm. **za 19 D.M.C. DJ Convention** Dance Classics Party met o.a. George Mc Crae, DJ's KC the Funkaholic, Pieter Franssen, Franky Jones, Alex v. Oostrom Funkin Jazz Room – DJ Graham B.; **zo 20** zaal open: 19.00 uur **D.M.C. DJ Convention** Grote zaal: showcases & dance acts: Kleine zaal: MDM showcases; **ma 21** aanvang: 20.30 uur **100 jongeren in 'Penthesilia' naar Heinrich von Kleist** regie: Paul Koek, Johan Simons, Berry van Galen, Sylvia Weening – f 4,50 + lidm.; **di 22** aanvang: 20.30 uur **Prom Serie: Nieuw Ensemble** o.l.v. David Porcelijn; solisten: Ab Baars, Wolter Wierbos, Taco Kooistra. De Jazz Link. Nieuw werk van Loevendie, Donatoni, Francesconi, Laman – f 20,-; CJP/PAS-65 f 15,-; **wo 23 okt. African Headcharge** f 10,- + lidm.

rex
Haarlemmerstraat 31. Telefoon 639 18 00

dagelijks (beh. zo/ma) 20.30 uur — **Toneelgroep Amsterdam – Filoktetes** van Sofokles regie: Peter Oosthoek. Kaartverkoop bij AUB Ticketshop, Leidseplein, tel. 621 12 11

de rode hoed
Keizersgracht 102. Telefoon 625 73 68

di 22 okt 20.00 uur — **Rituelen rond de dood van een kind.** Gesprek met dr. J.I. Puyenbroek, gynaecoloog, en ds. Bram Grandia, predikant, wordt voorafgegaan door de IKON-t.v. dokumentaire **Kindje, wat ben je stil** van Marion Oskamp toegang f 5,-; voor aanvang aan de zaal

soeterijn/tropeninstituut
Linnaeusstraat 2/Mauritskade 63. Telefoon 568 85 00

za 19 okt 20.00 uur — India klassiek: **Rajeswari Padmanaban & Sreevidhya Chandramouli.** Moeder en dochter op **vina.** Tropeninst.

zo 20 okt 16.00 uur — **Hamza El-Din:** muziek uit **Sudan.** Zanger met een virtuoze beheersing van de 'ud, de Arabische luit

ma 21 okt 19.30 uur — **Cinema Plus:** 'Rambo III' en 'De Terugkeer'. Zie filmladder morgen

wo 23 okt 20.30 uur — **Yueh Lung: Schaduwtheater:** (New York): eeuwenoud traditioneel Chinees schimmenspel

stadsschouwburg ★
Leidseplein 26. Telefoon 624 23 11

kaarten kunnen nu ook besteld worden met Euro- Visa of Mastercard

t/m za 19 12.30 uur — **If not now when – Twee zusters.** Rotonde **Tina van Baren, Tamar Baruch.** Regie: M. Prins

vr 18 t/m za 26 okt 20.15 uur — **zo 27 okt** 14.00 uur — **di 22 okt** persprem. — **Toneelgroep Amsterdam – Penthesilea** van Heinrich von Kleist. Met Chris Nietvelt, Pierre Bokma, Hein van der Heijden, Sigrid Koetse, Ramses Shaffy, Loes Wouterson en van de Amsterdamse Toneelschool: Marjolein Beumer, Freerk Bos, Stella Denier van der Gon, Michel Dunant, Frank Houtappels, Tessa du Mée, Elvira Out, Barbara Pouwels, Sjoera Retel, Hans Somers, Chris Tates; regie: Gerardjan Rijnders; vertaling: Gerrit Komrij; dramaturgie: Janine Brogt; decor: Jan Klatter; licht: Henk van der Geest; kostuums: Rien Bekkers; koren: Boudewijn Tarenskeen

ma 28 t/m wo 30 okt 20.15 uur — **Het Zuidelijk Toneel** speelt **Ivo van Hove's** controversiële enscenering van **Toch zonde van die hoer** Een 17e eeuwse tragikomedie van John Ford; **di 29** 19.15 uur inleiding door **Henk van Ulsen**

di 29 okt. t/m vr 1 nov. — 20.15 uur **Epiloog van de Eenzaamheid** een filosofische thriller met veel doden en gewonden. **Cie. de Koe/Het Zuidelijk Toneel, co-produktie Monty**

westerkerk
Prinsengracht 281. Telefoon 624 77 66

wo 23 okt 20.15 uur — **Jubileumconcert 70 jaar Nederlandse Bachvereniging Koor en Barokorkest** van de Nederlandse Bachvereniging voeren het Jubileumprogramma de **Glückwunsch-Cantates** van **Johann Sebastian Bach** uit o.l.v. **Jos van Veldhoven** toegang f 30,-; CJP/PAS-65 f 25,-

de ijsbreker
Weesperzijde 23. Telefoon 668 18 05

wo 16 okt 20.30 uur — IJsbrekerserie Festivals: **North American New Music Festival (I)** m.m.v. o.a. Ilse van de Kasteelen (sopraan), Han de Vries (hobo), Ivar Berix (klarinet), Toon van Ulsen (trombone), Johan Faber (slagwerk), Nils Vigeland (piano) Werken van o.a. Vigeland, Nancarrow, Cage en Foss

do 17 okt 20.30 uur — IJsbrekerserie Festivals: **North American New Music Festival (II)** m.m.v. Eberhard Blum (fluit), Nils Vigeland (piano) en Jan Williams (slagwerk). Morton Feldman – Crippled Symmetry

vr 18 okt 12.30 uur — NCRV lunchpauzeconcert: **Ensemble van Acht Cellisten** m.m.v. o.a. Taco Kooistra. Werk van Boulez en wereldpremières van werken van Kox en Alkema

za 19 okt 20.30 uur — IJsbrekerserie Asko Studio: **Asko Snaar** m.m.v. o.a. Erik Kromhout (viool), Susanne van Els (altviool), en Pieter Smithuysen (contrabas). Werken van o.a. Kurtág, Sciarrino, Mayazumi en Kagel

Bel voor programma-informatie de Muzieklijn: 020-6939093
Let op! Alle avondconcerten beginnen om 20.30 uur!

UIT AAN BOD DEN HAAG

Appeltheater Duinstraat 6
Kassa 10-16 uur: 070 - 3502200

WO 16 t/m ZA 19 WO 23 t/m ZA 26 okt. 20.15 uur **studio** — **Ingeblikt 1** van Lodewijk de Boer Regie: Lodewijk de Boer; decor: André Joosten; kostuums: Dorien de Jonge. Met: Carline Brouwer, Sacha Bulthuis, Aus Greidanus, Henk Votel en Dirk Zeelenberg WO 16/DO 17 try-out; VR 18/ZA 19 *première*

WO 16 t/m ZA 19 WO 23 t/m ZA 26 okt. 20.15 uur **grote zaal** — **Spinoza** van Joshua Sobol Regie: Erik Vos; vormgeving: Tom Schenk Met: Christine Ewert, Hubert Fermin, Hilde Heijnen, Heddy Lester, Carol Linssen, Hugo Maerten, Michel Marang, Robert Prager, Marcel Royaards, René Vernout, Willem Wagter en René van Zinnicq Bergmann

AT&T Danstheater Spui 070 - 360 49 30
Kassa ma t/m za 10-18 uur (voorst.dag. 10-20.15 uur)

DO 17/VR 18/ ZA 19/WO 23/ DO 24 okt. 20.15 uur — **Nederlands Dans Theater** **Mats Ek programma** **Gamla Barn** (Old Children) - muziek: collage **Ljusvarelser** (Lichtgestalten) *première voor Nederland* - muziek: collage

VR 25 okt. 20.15 uur — **NCRV-Concert** **Radio Symfonie Orkest o.l.v. David Agler** M.m.v. Lieuwe Visser, bas - Hans Roelofsen, contrabas Werken van Verdi, Bottesini, Mozart

ZA 26 okt. 20.15 uur — **Scapino Ballet Rotterdam** **Cages** *wereldpremière* Kirsten Debrock/Shostakovich **Before Nightfall** *première* Nils Christe/Martinu **Rameau** Ed Wubbe/Rameau

Circustheater Gevers Deynootplein 50
Kassa 10-16 uur, tel. 11-16 uur: 070 - 3558800

DO 17 okt. 20.15 uur — **Stars of the Bolshoi** Een unieke voorstelling met hoogtepunten uit het klassiek romantisch repertoire, zoals "Het Zwanenmeer" en "Spartacus" Met o.a. prima ballerina Natalya Bessmertnova

WO 23 okt. 20.15 — **Janis Ian in concert**

VR 25 okt. 20.15 uur — **Leids Musical Gezelschap "Pluimage"** **South Pacific** van Rogers en Hammerstein De musical der verrassingen. Regie: Norman Longdon

ZA 26 okt. 20.15 uur — **Don McLean in concert** De Amerikaanse top-vocalist slechts één avond in Scheveningen

DI 29/WO 30 okt. 20.15 uur — **The Chippendales** Hollywood's Hottest Men ! Live on stage !

DO 31 okt / **VR 1/ ZA 2** nov. 20.15 uur — **Tsjechov** Musical van Robert Long en Dimitri Frenkel Frank Met: Boudewijn de Groot, Jan Elbertse, Ine Kuhr e.a.

Diligentia Lange Voorhout 5
Kassa 10-14 uur, tel. 10-15 uur: 070 - 3651851

DO 17 t/m **ZA 19** okt. 20.15 uur — **Cabaret Zak & As "Zak en As ontkent alles"** Reprise Winnaar Scheveningen Cabaretprijs 1991

ZO 20 okt. 14.15 — **Luistermuseum Concert "De Erkenning"**

DI 22 okt. 20.15 uur — **Orion Ensemble Concert** (Mozart, Schubert: Forellenkwintet) Org.: Maior Domus Organisatie en Beurzen bv

WO 23 okt. 20.15 uur — **Helmert Woudenberg "Een Avondje Thuis"** Theaterprogramma

DO 24 okt. 20.15 — **Hans Visser & Vrienden "Een Akoustisch Concert"**

Dr Anton Philipszaal Houtmarkt 17
Kassa 10-15 uur: 070 - 3609810

DO 17/VR 18 okt. 20.15 uur — **Jevgeni Svetlanov dirigeert het Residentie Orkest** Piano: Vladimir Ovchinnikov Tsjaikovski: Romeo en Julia - Rachmaninov: Rapsodie op een thema van Paganini - Prokofjev: Symfonie 7

ZA 19 okt. 20.15 uur — **Nederlands Kamerkoor** o.l.v. **UWE GRONOSTAY** **Martin:** Mis voor dubbelkoor - **Jolivet:** Epithalame - **Messiaen:** O Sacrum Convivium! - **Petrassi:** Nonsense

MA 21 okt. 20.15 uur — **Proms De Jazz Link Nieuw Ensemble** en solisten o.l.v. David Porcelijn Nieuw werk van Loevendie, Donatoni, Francesconi en Laman

WO 23 okt. 20.15 uur — **Schönberg Ensemble** Dirigent: Reinbert de Leeuw - mezzosopraan: Anne Gjevang tenor: Louis Gentile Rihm: Erscheinung - Schnebel: Wagner-Idyll - Mahler: Das Lied von der Erde (bewerking Arnold Schönberg en Reinbert de Leeuw)

Koninklijke Schouwburg Korte Voorhout 3
Kassa 12-20.15 uur; 070 - 3469450

DO 17/VR 18*/ ZA 19/ZO 20** okt. 20.15 uur — **Het Nationale Toneel** **Heldenplatz** van Thomas Bernhard Regie: Leonard Frank *"Brillante opvoering"* (Algemeen Dagblad) * 18/10 met voorbespreking (19.45 uur) en na bespreking ** 19/10 met nabespreking

MA 21/DI 22/ WO 23/DO 31 okt. 20.15 uur — **Het Nationale Toneel** **Een ideale echtgenoot** van Oscar Wilde Regie: Hans Croiset *"Tintelende comedie"* (De Telegraaf)

DO 24 okt. 20.15 uur — **Noord Nederlands Toneel** **Roberto Zucco** van Bernard-Marie Koltès Regie: Karst Woudstra. Met o.a. Hans Dagelet, Rosemarie Bergmans en Arnoud Bos

VR 25/ZA 26 okt. 20.15 uur **ZO 27** okt. 14.00 — **Koninklijk Ballet van Vlaanderen** **Anatevka** "Fiddler on the Roof" Een van de grootste musical-successen

MA 28/DI 29 okt. 20.15 uur — **Henny Orri, Carol van Herwijnen e.a. in** **En ik dan** Blijspel van Annie M.G. Schmidt Regie: Berend Boudewijn

WO 30 okt. 20.15 uur — **Théatre des Mathurins/Théatre Actuel** **Les Palmes de M. Schutz** van Jean-Noël Fenwick Regie: Gérard Caillaud Franstalig blijspel

Korzo Theater
Prinsestraat 44 070 - 365 37 37

DO 17 t/m **ZA 19** okt. 20.30 uur — **Een krijger en toch zo bang** Albert Jan v.d. Stel Choreografie: o.a. Krisztina de Châtel, Ted Bransen en Pauline Daniëls DO 17 *première*

DO 17 okt. 21.00 uur — **Theo Loevendie Quintet** met **De Atlantis Suite**

VR 18 okt. 21.00 uur — **ICP Orkest** Het ensemble van pianist/componist Misha Mengelberg

ZA 19/ZO 20 okt. 21.00 uur — **Oktober Jazz-meeting 1991 i.s.m. het BIM-huis** Met o.a. Han Bennink en Ernst Reijseger

Literair Theater Branoul
Maliestraat 12 070 - 365 72 85

WO 23 okt. 20.30 uur — **Schrijversavond** met Tessa de Loo Met muzikale medewerking van Duo Distinto

Elke **DO/VR/ZA** 20.30 uur — Rein Edzard Produkties **Tortilla Flat** naar gelijknamige boek van John Steinbeck Met Rein Edzard, Michiel Kerbosch en Jan van Dijk. DO 17/VR 18 *première*

Paradijs Korte Voorhout 3
Kassa 10-15 uur, zondag 11-15 uur; 070 - 3469450

DO 17 t/m **ZA 19** okt. 20.30 uur **ZO 20** okt. 14.30 — **Theatergroep Den Haag** **Eenvoudig gecompliceerd** van Thomas Bernhard

Theater aan de Haven
Westduinweg 230 070 - 354 32 02

DO 17 okt. 20.30 uur — **Eten** van Martin van Veldhuizen **Carrousel** Met: Trudy de Jong, Ditha van der Linden, Lineke Ryxman. Drie vrouwen geobsedeerd door één gedachte: eten

VR 18/ZA 19 okt. 20.30 uur — **De Sonate van Vinteuil** van Wiske Sterringa **Bonheur/Lantaren.** Regie: Annekee van Blokland Een muzikale soiree aan de hand van Proust

DO 24/VR 25 okt. 20.30 uur — **Bot** van Bert Kommerij **Fact** Regie: Jos van Kan Een worsteling tussen twee penetrante dames en een taaie jongen

ZA 26 okt. 20.30 uur — **Banaan** van Herman Verbeeck **Comedia Futura** Met Herman Verbeeck en Genio de Groot. Humor als fundamenteel recht van de mens

Musea:

© Museumladder Stichting Museumjaarkaart

STICHTING AMAZONE AMSTERDAM
Singel 72, tel. 020-6279000
T/m 1 dec. — Met Verve: Lou Loeber, Sorella, Adya van Rees-Dutilh
Toegang gratis. Rondleiding mogelijk
Openingstijden di t/m vr 10-17 uur, za en zo 13-17 uur

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM
Kalverstraat 92, tel. 020-5231822
T/m 3 nov. — In de ban van het recht; ceremoniën van het recht in Amsterdam voor 1800
T/m 5 jan. '92 — Helden van het vaderland. De Nederlandse geschiedenis in 253 negentiende-eeuwse schilderijen verbeeld
T/m 12 jan. '92 — Cas Oorthuys (1908-1975) Vintage prints
Openingstijden iedere dag van 11-17 uur (ook op maandag geopend)

JOODS HIST. MUSEUM AMSTERDAM
Jonas Daniël Meyerplein 2-4, tel. 020-6269945
T/m 24 nov. — De laatste marranen in Portugal. De Portugese joden van Amsterdam
T/m 8 dec. — Irma Schatz (1949-1984) gouaches en tekeningen
Openingstijden dagelijks 11-17 uur

KONINKLIJK PALEIS AMSTERDAM
Dam, tel. 020-6248698
T/m 20 okt. — Koninklijke subsidie voor Vrije Schilderkunst
Openingstijden dagelijks 12.30-17 uur

NED. SCHEEPVAARTMUS. AMSTERDAM
Kattenburgerplein 1, tel. 020-5232222
T/m 5 jan. '92 — Kapers op de kust. Kaapvaart en piraterij in Nederland 1500-1800
Openingstijden di t/m za 10-17 uur, zo/feestd. 13-17 uur

RIJKSMUSEUM AMSTERDAM
Stadhouderskade 42, tel. 020-6732121
T/m 10 nov. — Indiase miniaturen uit Parijs. De verzameling Frits Lugt, Foundation Custodia
T/m 10 nov. — Hoofse snuisterijen uit India
Openingstijden di t/m za 10-17 uur, zo/feestd. 13-17 uur

VAN GOGHMUSEUM AMSTERDAM
Paulus Potterstraat 7, tel. 020-5705200
Permanent — Vaste Van Gogh-collectie en Tijdgenoten
T/m 24 nov. — 'Il faut être de son temps' Jiri Georg Dokoupil – tekeningen; Joost van den Toorn – beelden
T/m 8 dec. — Johan Cohen Gosschalk (1873-1912) schilderijen, tekeningen, pastels
T/m 5 jan. '92 — Aanwinsten, 1986-1991
Openingstijden di t/m za 10-17 uur, zo/feestd. 13-17 uur

PALEIS HET LOO APELDOORN
Amersfoortseweg, tel. 055-212244
T/m 3 nov. — Koninklijke portretten in miniatuur. Vijf eeuwen geschiedenis van deze kunstvorm op klein formaat
Openingstijden di t/m zo 10-17 uur, ma gesloten

DORDRECHTS MUSEUM
Museumstraat 40, tel. 078-134100
20-10 t/m 12-1 '92 — Aelbert Cuyp 1620-1691, schilderijen/tekeningen
Openingstijden di t/m za 10-17 uur, za/zo en feestd. 13-17 uur

RIJKSMUS. ZUIDERZEEMUS. ENKHUIZEN
tel. 02280-18260/10122
Buitenmuseum: — entree via ontv. hal dijk Enkhuizen-Lelystad
Permanent — div. tentoonstellingen en demonstr.
Binnenmuseum: — entree Wierdijk 18
Permanent — Tentoonstellingen: Schepenhal, Walvisvaart, Visserij met wisselexpositie Vissersportretten
T/m 9 dec. — Dood en Verderf – Bronstijdgraf (geprolongeerd)
V/a 12 okt. — De Librije van Enkhuizen
Openingstijden ma t/m zo 10-17 uur (Buitenmuseum t/m 20 okt.)

MUSEON DEN HAAG
Stadhouderslaan 41, tel. 070-3381338
T/m 3 nov. — Someday – tekeningen van Israëlische en Palestijnse kinderen
T/m 10 nov. — Kinderen in oorlog – fototentoonstelling van Unicef
T/m 17 nov. — Indianen in goudglans – legendarische foto's van Edward Scheriff Curtis
T/m 5 jan. '92 — Een kleur van heiligheid – wereldbeeld en kleding van Baduy van West-Java
Openingstijden di t/m za 11-17 uur, zo 12-17 uur

RIJKSMUSEUM MEERMANNO DEN HAAG
Prinsessegracht 30, tel. 070-3462700
T/m 4 jan. '92 — De Verloren Jaren. Persoonlijke visies op De Best Verzorgde Boeken 1971 tot en met 1985
Permanent — Middeleeuwse handgeschreven boeken, vroegste gedrukte boeken en door Baron van Westreenen in de 19de eeuw verzamelde oudheden van o.a. Griekse, Romeinse en Egyptische herkomst
Openingstijden ma t/m za 13-17 uur, toegang gratis

GRONINGER MUSEUM
Praediniussingel 59, tel. 050-183343
T/m 3 nov. — In volle vaart. Maquettes en tekeningen van de nieuwbouw. Aanwinsten: architectuur, design, beeldende kunst en geënsceneerde fot

UIT IN ROTTERDAM

STICHTING UIT PROMOTIE ROTTERDAM

de Doelen

010 413 24 90

Schouwburgplein 50. **Kaartverkoop en reserveren vanaf 1 maand van tevoren,** schriftelijk en telefonisch: Dagelijks: 10.00-18.00 uur. Vr. 10.00-21.00 uur.

Do.19 20.00 Kleine Zalen — **HEINEKEN JAZZFESTIVAL JazzNight** ■ f 45,-

Zo.20 Grote Zaal 15.15 — **NIEUW ENSEMBLE** o.l.v. **David Porcelijn**. ZONDAGAVONDPROMS. Franco Donatoni *Refrain I (1986)*; Luca Francesconi *Mambo (1987)*; Theo Loevendie *Bons (1991, première)*; Wim Laman *Django (1991, première)*; Franco Donatoni *Refrain II (1991, Europese première)* ■ Abonnement f 75,- Pas 65/CJP f 50,- Losse kaarten f 15,- Pas 65/CJP f 10,-

Ma.21 Kleine Zaal 20.15 — **BARBARA NISSMAN**, piano. BARBARA NISSMAN SPEELT PROKOFJEV. *Visions Fugitives, op. 22, Vier Etudes, op. 2, Sonate nr 7 in Bes, op. 83, Sonate nr 8 in Bes, op. 84* ■ Abonnement f 50,- f 45,- f 30,- Pas 65/CJP f 45,- f 40,- f 25,- Losse kaarten f 25,- f 20,- f 15,- Pas 65/CJP f 20,- f 15,- f 10,-

Di.22 Kleine Zaal 20.15 — **RAPHAEL PIANOTRIO** m.m.v. **Robert Dan**, altviool. MOZARTSERIE. W.A. Mozart *Pianotrio in Bes, KV 502, Pianokwartet in g, KV 478 en Divertimento voor strijktrio, KV 563* ■ f 30,- f 22,50 f 15,- Pas 65/CJP f 22,50 f 15,- f 10,-

Do.24 Grote Zaal 20.15 — **TRUDIE SMEETS** klarinet **STEFANIE LIEDTKE** fagot **JAN GRUITHUYZEN** en **BERND BRACKMAN**, piano. SOLISTENCONCERTEN i.s.m. het Rotterdams Conservatorium. O.a. Berg *Vier Stücke, op. 5 voor klarinet en piano (1913)*; Brahms *Sonate nr 2 in Es, op. 120 voor klarinet en piano*; Poulenc *Sonate voor klarinet en fagot (1924)* ■ Abonnement f 65,- f 50,- f 35,- Pas 65/CJP f 52,50 f 40,- f 27,50 Losse kaarten f 20,- f 15,- f 10,- Pas 65/CJP f 12,50 f 10,- f 7,50

Za.24 Grote Zaal 20.15 — **MERCEDES SOSA I GRUPO** La grande voz de la América Latina ■ f 47,50 f 42,50 Nog slechts een beperkt aantal kaarten beschikbaar!

Ma.25 Grote Zaal 20.15 — **LOUIS LORTIE** piano. CORYFEEËN AAN HET KLAVIER. Beethoven *Sonates, op. 10 nr 2 in F en nr 3 in D*; Brahms *Selectie uit Hongaarse Dansen*; Liszt *Hongaarse Rapsodieën nrs 3 en 9* ■ Abonnement f 160,- f 125,- f 90,- Pas 65/CJP f 125,- f 97,50 f 70,- Losse kaarten f 40,- f 30,- f 20,- Pas 65/CJP f 30,- f 22,50 f 15,-

Do.27 Kleine Zaal 21.00 — **PASCAL ROGÉ** piano. MUZIEK OP ZONDAGMORGEN. Francis Poulenc: o.a. *Humoresque, Les Soirées de Nazelles, Intermezzo in As, Pastourelle* en *Toccata* ■ Abonnement f 65,- Pas 65/CJP en jeugd tot 16 jaar f 45,- Losse kaarten f 12,50 Pas 65/CJP en jeugd tot 16 jaar f 7,50

Ma.28 Kleine Zaal 20.15 — **BARBARA NISSMAN**, piano. BARBARA NISSMAN SPEELT PROKOFJEV: *Sonate nr 4 in c, op. 29; Sarcasmen, op. 17; Sonate nr 2 in d, op. 14; Sonate nr 9 in C, op. 103; Sonate nr 10 in e, op. 137 (fragment); Sonate nr 1 in f, op. 1; Toccata, op. 11* ■ f 25,- f 20,- f 15,- Pas 65/CJP f 20,- f 15,- f 10,-

Di.29 Grote Zaal 20.15 — **COLLEGIUM EUROPAE** o.l.v. **Wieland Kuyken** m.m.v. **Alexei Ljubimov**, forte-piano. MUZIEK AUTHENTIEK. Haydn *Symfonie nr 81*; Mozart *Pianoconcert nr 27, KV 595, Adagio en Fuga in c voor strijkers, KV 546 en Symfonie nr 33 in Bes, KV 319* ■ Abonnement f 135,- f 95,- f 60,- Pas 65/CJP f 100,- f 70,- f 45,- Losse kaarten f 32,50 22,50 f 15,- Pas 65/CJP f 22,50 f 15,- f 10,-

Wo.30 20.15 Grote Zaal — **THE YOUNG PUCCINI** ■ f 55,- f 45,-

Theater de Evenaar

010 411 10 55

Museum voor Volkenkunde, Willemskade 25

Do.17 **Het dier als alter-ego van de mens** door **Jarigh Oosten**, 2de Leeuwen en Spreken-lezing, 20.15 uur ● **Zo.20 Een reis door klassiek en modern Syrië** door **Reuter Welling** met dia's van Robert de Hartogh, Syrië-lezing, 14.00 uur

Luxor Theater

010 413 83 26

Posthoornkade 10. **Kaartverkoop voor het gehele seizoen: maandag t/m zaterdag 10.00-18.00 uur.** Zon- en feestdagen **twee uur voor aanvang** van de voorstelling. Avondkassa vanaf 19.00 uur. Telefonisch reserveren maandag t/m zaterdag 10.00-16.00 uur vanaf veertien dagen tevoren.

Vr.Za.16/11 20.15 — **DE NIEUWE ANDRÉ VAN DUIN REVUE** Beh. zo/ma. **Niet afgehaalde kaarten worden een half uur voor aanvang verkocht**

Rotterdamse Schouwburg

010 411 81 10

Schouwburgplein 25. **Kaartverkoop** en **reserveren**, ook **telefonisch, ma. t/m za. van 10.00-19.00 uur. Avondkassa** en op **zondag** vanaf één uur voor aanvang.

VANAF HEDEN KAARTVERKOOP VOOR HET HELE SEIZOEN Seizoenoverzicht 91/92 verkrijgbaar. De Schouwburg accepteert creditcards

Do.17 en Vr.18 Grote Zaal 20.15 — **MEVROUW MELANIE KLEIN** Nicolas Wright. Regie: Mette Bouhuijs. Met Annet Nieuwenhuyzen en Marjon Brandsma ■ f 30,- f 25,- f 19,- Pas 65/CJP f 25,- f 19,- f 15,-

Do.17 t/m Za.19 Kleine Zaal 13.00 — **KINDERJAREN** **Huis aan de Amstel** i.s.m. Danstheater Arena. Regie: Liesbeth Coltof. Een theater-dansstuk over kinderen in oorlogstijd ■ f 9,- Pas 65/CJP en kinderen f 6,-

Za.20 Café Floor 12.00 f 7,50 — Cabaret-trio Herman Fluitman, Johan Hoogeboom, Evert de Vries

Zo.20 Grote Zaal 14.30 en 19.00 — **FIDELIO** familievoorstelling gebaseerd op de gelijknamige opera van Beethoven t.g.v. het 30 jarige bestaan van Amnesty International. Frank Groothof en Erna Sassen ■ f 18,- Pas 65/CJP f 14,- kinderen f 10,-

Zo.22 Grote Zaal 20.15 — **TYRANNIE DER HULPVERLENING** **De Tijd** van Fernando Pessoa. Vormgeving: Jan Joris Lamers. Met Frieda Pittoors en Lucas Vandervost ■ f 18,- Pas 65/CJP f 14,-

Wo.23 en Do.24 Grote Zaal 20.15 — **TOCH ZONDE VAN DIE HOER** John Ford **Het Zuidelijk Toneel**. Regie: Ivo van Hove. Met o.a. Henk van Ulsen, Bart Siegers. **Do.24** om 19.30 uur **Inleiding door Henk van Ulsen** ■ f 25,- f 20,- f 16,- Pas 65/CJP f 20,- f 16,- f 12,-

Do.23 en Do.24 Kleine Zaal 20.30 — **LIEFDES KOMEDIE** Marivaux **Arca Theater**, Gent. Regie: Jappe Claes. Met o.a. Jakob Beks en Bettina Berger ■ f 14,- Pas 65/CJP f 10,-

Vr.25 en Za.26 Grote Zaal 20.15 — **NEDERLANDS DANS THEATER** **Mats Ek** programma. *Gamla Barn* en *Ljusvarelser* ■ f 35,- f 28,- f 20,- Pas 65/CJP f 28,- f 20,- f 20,-

Di.29 en Wo.30 Do.29 - Za.30/11 — **TARTUFFE** Molières meesterlijke komedie **RO THEATER** Regie: Peter de Baan. Met: Ruurt de Maesschalck, Sylvia Poorta e.a.

Zaal De Unie

010 433 35 34

Mauritsweg 34. Telefonisch reserveren Ma. t/m Vr. 11.00-17.00 uur. Aanvang 20.30 uur ● Do.17 Luistermuseum ● Ma.21 The End, 20.00 uur ● Di.22 De Kwestie...

Theater Zuidplein

010 481 58 44

Zuidplein 60-64. **KAARTVERKOOP VOOR HET HELE SEIZOEN** maandag t/m zaterdag van 10.00-18.00 uur. 's Avonds en op zon- en feestdagen v.a. 1 uur voor de voorstelling. Aanvang Grote Zaal: **20.15 uur,** Arlecchino: **20.30 uur** (tenzij anders vermeld).

Vr.18 en Za.19 Arlecchino — **BART STULTIENS** Hotel Spoorzicht. Cabaret

Wo.23 Grote Zaal — **THE STRANGE CASE OF DR. JEKYLL & MR. HYDE** door Empty Space Theatre uit Londen

Wo.23 en Do.24 Arlecchino — **ZINDROOM** Het tweede kopje gratis. Cabaret met Herman Boon en Bert Schulting

Do.24 Grote Zaal — **JULES DEELDER** Deelder draait door. M.m.v. Trio Me Reet: Ger 'Sax' van Voorden, Aad Pijlen en Jules Deelder

Vr.25 Grote Zaal — **DE GROTE DOORBRAAK VAN CHARLIE DE BOER** One man musical van Tom Oosterhuis

Vr.25 en Za.26 Arlecchino — **TRISTAN EN ISOLDE** Theater Maatwerk. Regie Koert Dekker

Za.26 Grote Zaal — **RIGOLETTO** Verdi. Solisten en koor van de Opera Italiana di Milano; Postàs Symfonie-orkest Budapest. Dirigent Bruno Amaducci

Zo.29 Grote Zaal — **THE FLYING PICKETS** Blue money. Popmuziek, stuntwerk, close harmony. **GOED!**

Zo.29 Arlecchino — **THE CANTERBURY TALES** naar Geoffrey Chaucer. Alive and Kicking - Leeds. Modern engels

Wo.30 en Do.31 Grote Zaal — **A MID SUMMERNIGHT'S DREAM** New Triad Theatre Company - Londen. Regie John Strehlow

ZATERDAG 19 OKTOBER – 19.30 UUR
DE DOELEN – ROTTERDAM

HEINEKEN JAZZFESTIVAL ROTTERDAM 1991

JAZZNIGHT

SPECIAL CONCERT

GERRY MULLIGAN
& the Gerry Mulligan Quartet

TANIA MARIA GROUP
ART ENSEMBLE OF CHICAGO
featuring Lester Bowie's
BRASS FANTASY
RAY BARRETTO GROUP
BILL FRISELL TRIO
JACK DEJOHNETTE'S SPECIAL EDITION
L'ORCHESTRE DE CONTREBASSES
GREETJE BIJMA QUINTET
HANS DULFER & TOUGH TENORS
COOPERTEST
ROTTERDAMS CONSERVATORIUM
BIG BAND & SLIDE HAMPTON
en anderen

Kaarten zijn verkrijgbaar bij Concertgebouw de Doelen (010 - 413 24 90), bespr. bur. A.C.R., VVV in Rotterdam en via de VVV Theater Bespreekbureaus. Prijs ƒ 45,-

EMOTIONS for MILES

Het voltallige 16-koppige
GIL EVANS ORCHESTRA
en de originele
MILES DAVIS BAND
zullen op vrijdag 25 oktober 1991 in een extra en uniek concert als onderdeel van het
JAZZ MECCA, Maastricht
hun hommage betuigen in een bundeling van ons aller respect en gevoelens naar aanleiding van het recente overlijden van MILES DAVIS.

BUSVERVOER vanuit het gehele land incl. toegangskaart. Info: Tel. 020 - 654 11 00, Fax: 020 - 654 11 99

INFORMATIE tijdens kantooruren tel. 070 - 350 20 34 of de JAZZ INFOLIJN telefoon 06 - 350 340 41 (50 cpm)

Het optreden, deze avond van Candy Dulfer en de Robben Ford Band komen te vervallen. Robben Ford zal echter wel als solist met de Miles Davis Band optreden. De aangekondigde overige concerten op deze avond gaan op de normale tijden door.

Melia International N.V.

gevestigd te Amsterdam

De directie van Melia International N.V. nodigt hierbij haar vergadergerechtigden uit tot het bijwonen van een Buitengewone Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de vennootschap, welke zal worden gehouden op donderdag 31 oktober 1991 in het Ramada Renaissance Hotel (voorheen Amsterdam Sonesta Hotel), Kattengat 1 te Amsterdam om 15.00 uur.

De agenda van deze vergadering bevat de volgende onderwerpen:
1. Opening
2. Goedkeuring notulen laatste vergadering
3. Voorstel voor ontslag van de directeuren G. Parretti, F. J. Meliá en M. Cecconi
4. Sluiting.

Toelichting

Op 3 oktober 1991 werden door de Raad van Commissarissen de directeuren G. Parretti, F. J. Meliá en M. Cecconi geschorst. Voorgesteld wordt genoemde directeuren met onmiddellijke ingang te ontslaan.
Houders van gewone aandelen die de vergadering wensen bij te wonen dienen hun bewijzen van aandelen aan toonder uiterlijk op vrijdag 25 oktober 1991 te deponeren bij Credit Lyonnais Bank Nederland, kantoren te Amsterdam of Rotterdam, zulks tegen ontvangst van een deponeringsbewijs dat als toegangsbewijs voor de vergadering strekt. Met deponering van bewijzen van aandelen wordt gelijkgesteld deponering van een verklaring van een in het register van kredietinstellingen van De Nederlandse Bank N.V. ingeschreven instelling dat de in die verklaring omschreven aandelen in bewaring zijn en worden gehouden tot het einde van de vergadering.

De directie
Amsterdam, 16 oktober 1991

Sterprodukties
"speurt en selecteert speciaal voor u"

TELEFONISCH BOEKEN TOT 21.00 UUR!!

Onvoorstelbaar voordelige 9-daagse rondreis naar **„DE GOUDEN DRIEHOEK"** van

INDIA

Vertrek: bijna iedere DONDERDAG van november t/m maart a.s.

Geheel conform haar reputatie brengt STERPRODUKTIES wederom een stukje „andere wereld" dichterbij. Dit keer met een DROOMAANBIEDING naar fascinerend INDIA waarmee we ongetwijfeld een heleboel lezers verrassen! Voor een reissom die écht niemand voor mogelijk houdt (en die ver, héél ver onder andere aanbiedingen ligt) vliegt u met de KLM van Amsterdam naar Delhi. Om vandaaruit te beginnen aan een rondreis waarin Delhi, de vroegere hoofdstad Agra en de „roze stad" Jaipur centraal staan. Drie plaatsen met een belangrijke plaats in India's rijke geschiedenis en daarom rijkelijk voorzien van prachtige bezienswaardigheden. Hoogtepunt voor velen zal zijn het bezoek aan de TAJ MAHAL, een der wereldwonderen en van inderdaad buitenaardse schoonheid. Maar ook de bezienswaardigheden van Delhi en Jaipur (met daarin o.a. een tochtje per olifant) in combinatie met het totaal andere dagelijks leven, maken van deze reis een onvergetelijk gebeuren. Bij de ongetwijfeld voor velen onvoorstelbare reissom zijn inbegrepen de vliegreis van Amsterdam naar Delhi en terug, de rondreis per touringcar, onderbrenging in goede tot zeer goede hotels, verzorging op basis van halfpension, diensten van regionale en plaatselijke gidsen en diensten van een ervaren Nederlandse reisleider/ster!!

U HOEFT HET NATUURLIJK ALLEMAAL NIET TE GELOVEN MAAR WIE VERSTANDIG IS, VRAAGT ONMIDDELLIJK DE UITGEBREIDE REISBESCHRIJVING AAN.

Bel Sterprodukties / KRAS Stervakanties
Ritsevoort 52 te 1811 DP Alkmaar
Telefoon: 072 - 15 80 60 (tot 21.00 uur)
Ook ons reisburo:
Hoogstraat 47a, Rotterdam en Stationsplein 13, Arnhem

GARANTIEFONDS REISGELDEN

Sterprodukties
"speurt en selecteert speciaal voor u"

TOPVOORDEEL

TELEFONISCH BOEKEN TOT 21.00 UUR!! **695,-!!**

8-daagse KERSTSFEERREIS

WENEN

Vertrek: 30 november, 7 en 14 december

Wenen is een sfeervolle stad. Helemaal in december bij het naderen van de feestdagen. De stad is op zijn mooist en winkelen in Graben en Kärntnerstrasse is een feest! Het theaterseizoen draait op volle toeren en de traditionele en unieke Christkindmarkt bij de Stephansdom is een absolute must. STERPRODUKTIES gaat er in december heen. Voor een superlage prijs, en dat mag u dus niet missen. We verblijven in een prima familiehotel net buiten Wenen op basis van HALFPENSION (diner, logies en ontbijt). De hotelier biedt een welkomstdrankje en een sfeervolle avond extra aan. Verder bij de slechts ƒ 695,-(!) inbegrepen de hele reis per luxe touringcar (met airco, minibar, video en toilet), tussenovernachting op heen- en terugreis in Zuid-Duitsland, alle stadsrondritten en excursies en de diensten van een eersteklas Nederlandse reisleider/ster.

ER IS EEN UITGEBREIDE REISBESCHRIJVING VERKRIJGBAAR

Bel Sterprodukties / KRAS Stervakanties
Ritsevoort 52 te 1811 DP Alkmaar
Telefoon: 072 - 15 80 60 (tot 21.00 uur)
Ook ons reisburo:
Hoogstraat 47a, Rotterdam en Stationsplein 13, Arnhem

GARANTIEFONDS REISGELDEN

DE MEULEMEESTER N.V.
gevestigd te Yerseke

OPROEPING voor een algemene vergadering van aandeelhouders, te houden op 31 oktober 1991 om 14.00 in Hotel Terminus te Goes.

De agenda voor deze vergadering en de notulen van de vorige vergadering liggen vanaf heden ter inzage ten kantore van de vennootschap, alsmede bij de ABN AMRO Bank N.V. te Yerseke en Middelburg.

Ter vergadering wordt een voorstel tot statutenwijziging behandeld.

Voor het bijwonen van de vergadering dienen aandeelbewijzen tegen reçu te worden gedeponeerd bij een van bovengenoemde bankkantoren, dan wel bij de eigen bankinstelling, uiterlijk op 28 oktober 1991. Dit reçu strekt tot toegangsbewijs. Indien vergaderrechten door een gevolmachtigde worden uitgeoefend, dient de schriftelijke volmacht uiterlijk op 28 oktober 1991 door de directie te zijn ontvangen.

Yerseke, 16 oktober 1991
De Directie

Boervoen B.V.

gevestigd te Veenendaal

kondigt aan dat een besluit tot kapitaalsvermindering als bedoeld in artikel 208 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek is neergelegd ten kantore van het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Utrecht.

Installation Maintenance Company B.V.

in liquidatie

De B.V. Installation Maintenance Company is door een besluit van aandeelhouders d.d. 4-10-1991 per 4-10-1991 ontbonden. Het plan van uitkering is ter inzage voor een ieder neergelegd ten kantore van het handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Leiden en ten kantore van de vennootschap.

De vereffenaar

De besturen van **Stichting Steunfonds** en **Stichting Sociaalfonds**, beide gevestigd te Utrecht, maken bekend dat het voornemen bestaat de genoemde stichtingen juridisch te laten fuseren, met als gevolg dat Stichting Steunfonds zal ophouden te bestaan. De in artikel 2:314 van het Burgerlijk Wetboek genoemde fusiestukken, liggen vanaf 16 oktober ter inzage op de volgende adressen:
— het Stichtingenregister van de Kamer van Koophandel te Utrecht en Omstreken, Waterstraat 47 te Utrecht;
— het kantoor van de genoemde stichtingen, Europalaan 310 te Utrecht.

Het plan van de uitkering met betrekking tot de per 15 juni 1991 ontbonden besloten vennootschap **Slim Dier en Tuin B.V.**, gevestigd te Veghel, is neergelegd ten kantore van de vennootschap en van het handelsregister te 's-Hertogenbosch.

Myosotis B.V., statutair gevestigd te Amsterdam, deelt mede dat per 15 oktober 1991 bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam een besluit is gedeponeerd als bedoeld in artikel 208 Boek 2 B.W.

Coronaria B.V., statutair gevestigd te Amsterdam, deelt mede dat per 15 oktober 1991 bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam een besluit is gedeponeerd als bedoeld in artikel 208 Boek 2 B.W.

Lilium B.V., statutair gevestigd te Amsterdam, deelt mede dat per 15 oktober 1991 bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam een besluit is gedeponeerd als bedoeld in artikel 208 Boek 2 B.W.

TIJDSCHRIFTENLADDER
Promodukties — Telefoon (020) 6253462 — Week 42

OPINIEWEEKBLADEN

HN-MAGAZINE — **Anne Frank** in Rusland. Een revolutie voor de **joden**. Nederland het Albanië van de **moderne kunst**. Op bezoek in **Irak**. Rechtsradicalen in **Duitsland**. Bel voor **proefabonnement**: 8 weken ƒ 10. — 06-0224222

OPINIE

NIEUWE REVU — **Rob de Nijs** Hoe een ster zich verkocht aan de roddelpers en eraan kapot ging **Documentaire** Gehandicapten en het recht op sex **Legende** David Bowie probeert het nog één keer **Albanië** De totale ontreddering **Winnaar** Arie Haan over zijn leven in een jungle **Onderzoek** Hilversumse omroepen schatrijk.

INFORMATIE & ANALYSE

MEDEZEGGENSCHAP praktijkblad — **EERSTE GIDS OPLEIDINGEN** — 020-6271006
MEDEZEGGENSCHAP 91/92. Uitgebreid overzicht van opleidingen, adviesbureaus en accommodatiemogelijkheden. Hoogovens-o.r. in de weer met Masterplan, Aldel op de tocht, Verpleeghuis-o.r. kan management meten, Dc.-enquête over G.E.O., Arbeidsrecht, Uitgebreid Scholingsnieuws, Beroepszaken. Bel nu voor een **gratis proefnummer**. **Oktober**

LIFESTYLE

COSMOPOLITAN — **Extra: Dé Cosmo Mannenkalender voor een ongeremd '92**. Sneeuw, strand en cultuur; **wintervakanties** die alles hebben. **Mode**: vrolijke en kleurige ruiten. **Relatie**: liefde met hem, wilde passie met een ander. **Carriere**: tips en trucs om samen een bedrijf te starten. **En:** Cosmo ontmoet Johnny Depp. **Nov.**

ITALIE MAGAZINE — SEX EN SCHANDAAL: — 020-6757121
Man van telg uit Cipriani familie maakte nietsverhullende film over Italiaanse bordelen. Features: Oriana Fallaci, Sampdoria, Little Italy. Wintermode wordt zwoel. Vrouw van europarlementariër poseert volstrekt schaamteloos. **Najaarsnummer**

VT WONEN — **Extra** het **perfecte TUINPLAN** voor volgend jaar. **Uniek dossier**: 108 kopjes op rij; **parket** waar je het niet verwacht; de drie **nieuwe woonsferen**; cadeau-ideeën van VT Wonen; **aanbieding:** 400 bloembollen om nu te planten; woonwinkelen in Maastricht. Spaar- en pensioenwijzer. **November**

WETENSCHAP

NATUUR & TECHNIEK — Zijn **fobieën** te genezen? De geologie van ons **zonnestelsel**. Hoe werken **lasers**? De chemie van de **fotografie**. Zwaartekracht en **bloeddruk**. In het hart van de **sterren**. Bel voor een **introductie**abonnement van drie nummers (ƒ 15) tot 20.30 uur (ook in het weekend) naar 043-254044. **Nr.10**

SAFE — **De jacht op smaragd**. Mickey Mouse mikt op Europa. Het gezag van Elaine Garzarelli. Werken tot je er bij neervalt? **Oktober**

CULTUUR

ARCHIS architectuur stedebouw en beeldende kunst — **RECENTE PROJECTEN VAN YVES LION STANSTED AIRPORT VAN NORMAN FOSTER HOLLEINS MUSEUM Für MODERNE KUNST IN FRANKFORT** Bel voor een abonnement: 01720-66811. Abonnement ƒ 162,50. Studentenabonnement ƒ 121,50. Losse nummers ƒ 16,50 **Oktober**

JOSE MARTI-JOURNAAL — **ALEJANDRO JODOROWSKY:** — 020-6227785
DE TERUGKEER VAN EEN GOEROE
La Malinche: heldin of verraadster?
Manuel da Fonseca. Tango: Ada Matus
Naïeve kunst in Nicaragua
Danser Victor Ullate **Nr.5**

KUNSTBEELD beeldende kunst — **JUBILEUMNUMMER 15-JARIG BESTAAN KUNSTBEELD een nieuw perspectief voor de jaren '90**. Bel voor een abonnement: 01720-66811. Jaarabonnement ƒ 155,- Studentenabonnement ƒ 109,-. Losse nummers ƒ 16,-. **Okt.**

REIZEN

AZIE reismagazine — **INDONESIE, SRI LANKA, TAIWAN.** — 01615-7100
De vele gezichten van Sri Lanka. Natuur en cultuur in Taiwan. Indonesië: Het mysterie van de Bada-vallei, bloedstollend avontuur op Komodo, leven op Irian Jaya. **Nr.25**

OP LEMEN VOETEN — **Wandelen in ontvolkte streken**: Corsica, bergen en zee. Cantal (fotoreportage). Las Hurdes, waar Buñuel filmde. Natuurpark in M. Spanje. Afscheid van Rottumeroog? Veluwe, Plateau van Margraten. In boekhandel en kiosk. ƒ 7,95.

VROUWEN

VIVA — **DEZE WEEK VOL MANNEN! Foute mannen** (volgens 25 redactrices). Mannen met het lege bedsyndroom. **De ideale man**, die van '92. **Goedgeklede mannen** met de mooiste overhemden en onderbroeken. **Een geleerde man**: professor Evers over de kwaliteit van sperma. **Werkende mannen**. Hoe is het om alleen vrouwelijke collega's te hebben?

U heeft het aardig voor elkaar in het leven. Dat wilt u graag zo houden. Ook als het even wat minder gaat.
Enzico heeft een verzekering waarmee u uw inkomen veilig kunt stellen. Het Vervangend Inkomen Plan, ofwel de VIPpolis.®
De VIPpolis is een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor de beter gesitueerden onder ons. Hij kent een aantal opmerkelijke opties. Zo kunt u met onze polis heel gemakkelijk inspelen op veranderende levensomstandigheden. Voor startende ondernemers is er een speciale VIPstarterspolis.
De VIPpolis is de mooiste investering die u zich maar kunt voorstellen.
U investeert namelijk in uzelf.
Uw verzekeringsadviseur vertelt u graag alles over de VIPpolis.
Bent u ook geïnteresseerd in een voordelige ziektekostenverzekering, dan zal hij u graag attenderen op onze No-Claim Polis.®
Zelf bellen kan natuurlijk ook. Telefoon: 020-6272060.

Met een Enzico verzekering blijft je vakantiehuisje betaalbaar.

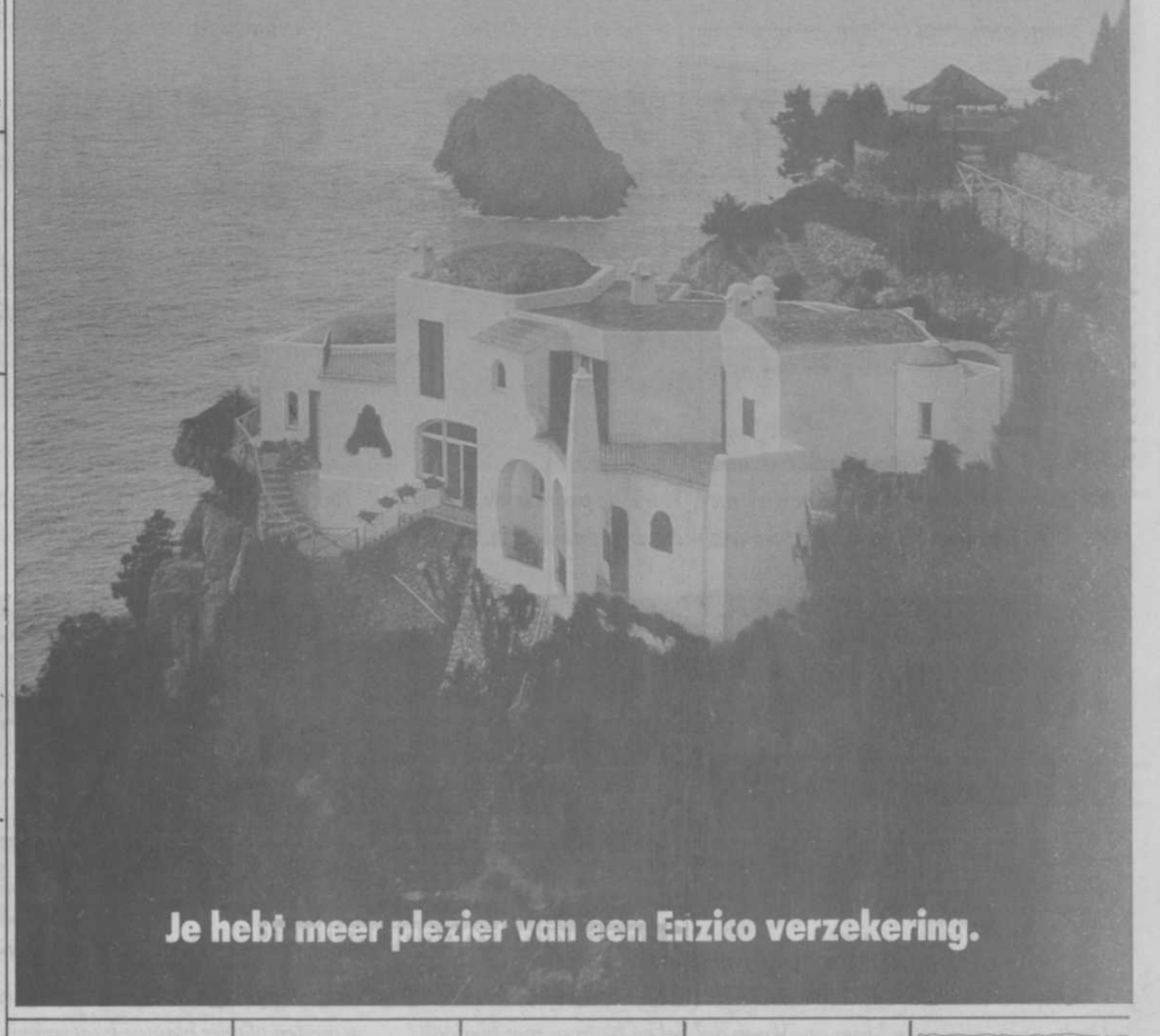

Je hebt meer plezier van een Enzico verzekering.

NRC HANDELSBLAD
Voor wie de geest graag slijpt aan andermans wetsteen.

Er zijn miljoenen redenen om UNICEF kaarten te versturen:

En dat zijn allemaal kinderen!

Koop UNICEF kaarten!
Bel UNICEF 070 - 119300 voor een gratis brochure

unicef

ONGEREMD!

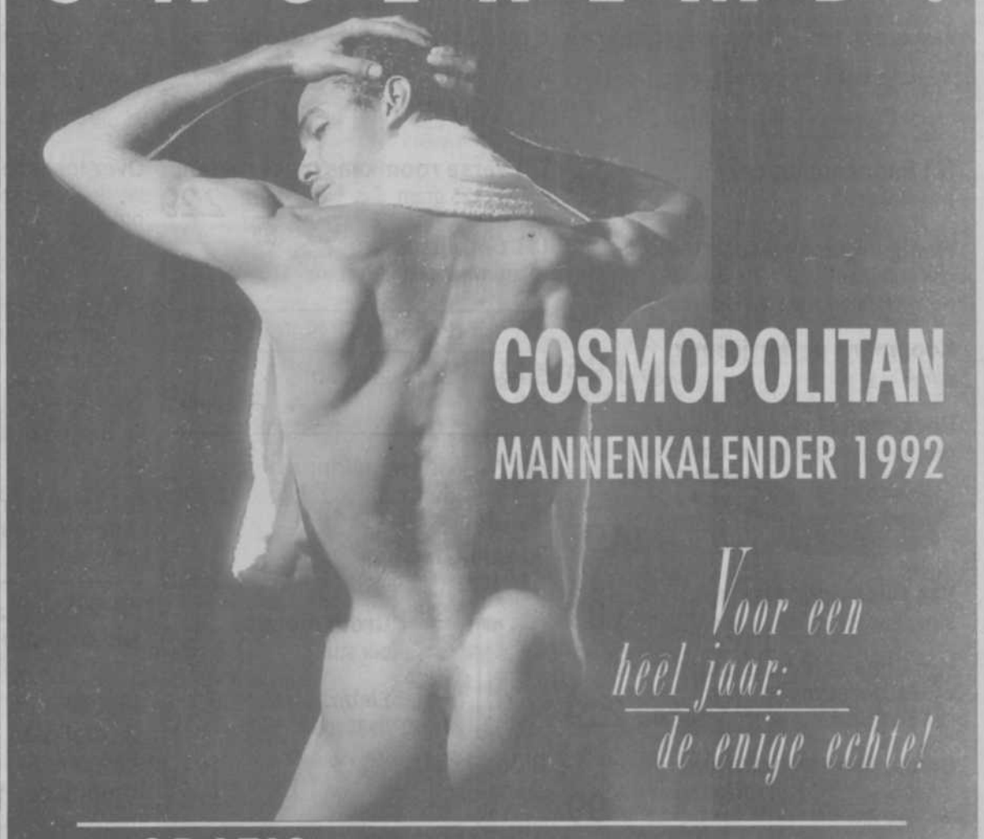

COSMOPOLITAN
MANNENKALENDER 1992

Voor een heel jaar: de enige echte!

GRATIS BIJ HET NOVEMBER-NUMMER VAN COSMO

VANAF 16 OKTOBER IN DE WINKEL

Deze week hebben we ook pannekoeken voor grote mensen.

Aardbeien-Grand Marnier-pannekoek.
Roer een scheutje Grand Marnier door aardbeienjam. Bestrijk hiermee de pannekoek, spuit er slagroom op en vouw de pannekoek dubbel.

Tropische pannekoek.
Leg dunne plakjes kiwi en dunne plakjes mango tussen een dubbel gevouwen pannekoek en schenk er tropische limonadesiroop over.

Advocaat-vanille-ijspannekoek.
Bestrijk een pannekoek met een laagje advocaat. Leg er een paar bolletjes ijs en plakjes aardbei op en vouw de pannekoek dubbel.

Geflambeerde bananenpannekoek.
Bak plakjes banaan met de pannekoek mee. Vouw de pannekoek dubbel en flambeer hem met rum. Serveer met partjes mandarijn.

Appel-boerenjongens(-meisjes) pannekoek.
Bak geraspte appel met de pannekoek mee. Vouw hem dubbel en schep er boerenjongens (-meisjes) tussen. Bestrooi met poedersuiker.

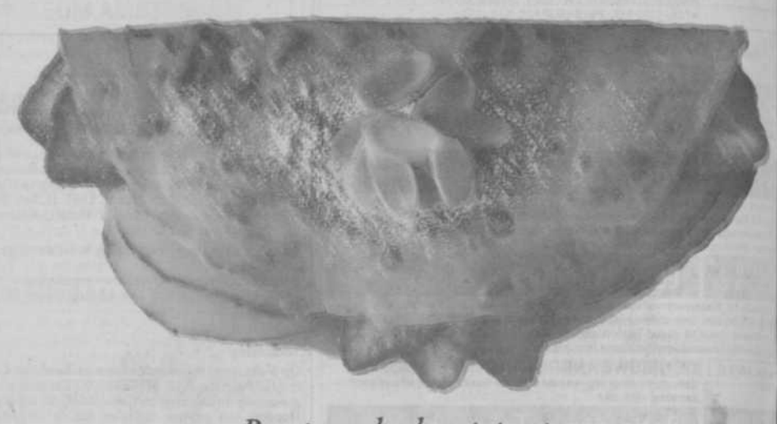

Pere-pannekoek met stroop.
Bestrijk de pannekoek dun met schenkstroop, leg er plakjes peer en aardbeien op. Bestrooi met geroosterd amandelschaafsel en vouw dubbel.

Kerrieragoût-pannekoek.
Schep verwarmde ragoût met wat kerriepoeder op een pannekoek. Verdeel er partjes mandarijn op. Vouw dubbel en bestrooi met bieslook.

Blauwe kaas-pannekoek met gember.
Bak wat fijngehakte bakgember mee met de pannekoek. Leg flinterdun gesneden plakjes blauwe kaas tussen de pannekoek en vouw hem dubbel.

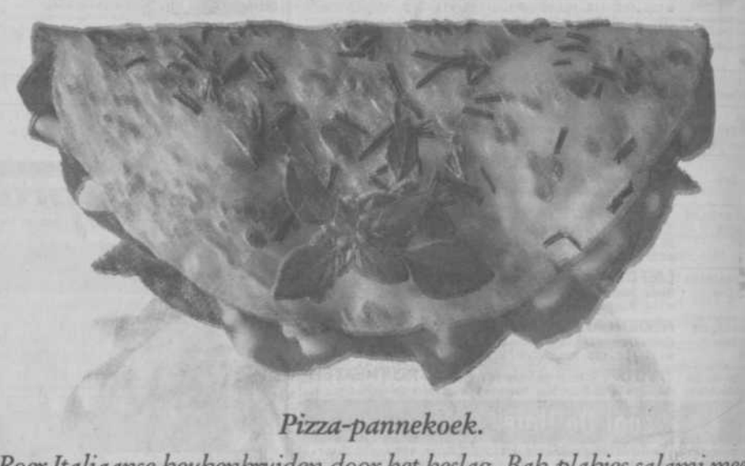

Pizza-pannekoek.
Roer Italiaanse keukenkruiden door het beslag. Bak plakjes salami mee. Leg tussen de pannekoek plakjes tomaat en gratineer met geraspte kaas.

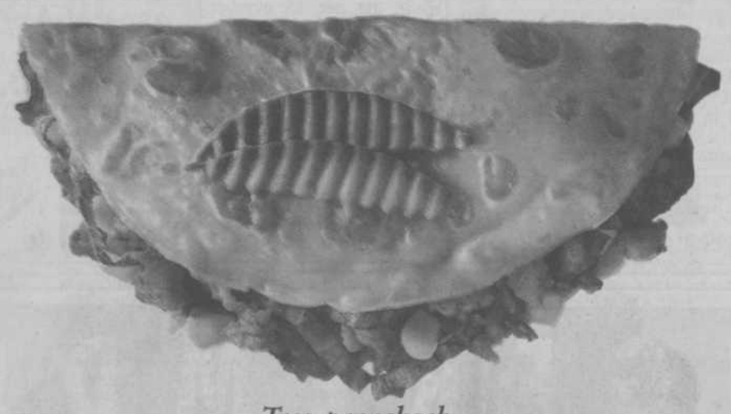

Taco-pannekoek.
Leg tussen een gevouwen pannekoek: reepjes ijsbergsla, met tacokruiden rul gebakken gehakt, maïs, plakjes avocado. Garneer met tacosaus.

Kip-barbecuepannekoek.
Verdeel in dunne plakjes gekookte kipfilet en stukjes ananas over de pannekoek. Schep er wat pikante barbecuesaus op en vouw dubbel.

Champignon-spekpannekoek.
Bak plakjes ontbijtspek mee. Bestrijk de pannekoek met verse roomkaas met kruiden en leg er wat gebakken champignons en stukjes tomaat tussen.

Pannekoekmeel, pak 400 gram ~~1.29~~ 99

Honig 4 granen pannekoekmix, pak 400 gram ③④⑤ ~~1.55~~ 1.39
Nu met kleurwedstrijd (zie in de winkel).*

Koopmans poffertjesmix, pak 400 gram ~~2.29~~ 1.95

Koekepan, met anti-aanbaklaag, geschikt voor gas en elektra, Ø 26 cm, per stuk ③④⑤ ~~21.95~~ 14.95*

Van Gilse poedersuiker, strooibus 250 gram ④⑤ ~~1.39~~ 1.09

Van Gilse schenkstroop naturel of -butterscotch, fles 500 gram ④⑤ Nú 2.19

Bonne Maman extra jam, aardbeien, kersen of abrikozen, pot 450 gram ③④⑤ ~~3.59~~ 2.99

Slagroom, bekertje 1/4 liter ~~1.72~~ 1.49

Verse roomkaas met kruiden, doosje 125 gram ~~2.98~~ 2.29

Ontbijtspek, vacuüm verpakt, 100 gram ~~1.49~~ 1.19

Uit de bedieningsafdeling:

Stegeman goudsalami, 100 gram ②③④⑤ ~~2.39~~ 1.89

Nieuwzeelands kiwifruit, 500 gram 2.50

Turbana bananen, kilo 1.49

Grote mango, per stuk 2.50

Elstar, sappige handappel, kilo 3.50

Bloemkool, per stuk 1.25

Eenkop thee, citroen of mango, doosje 20 zakjes à 1.5 gram ③④⑤ ~~1.95~~ 1.29

Over lekkere broodjes gesproken...
We hebben onze nieuwe verpakte kleine broodjes nu nog lekkerder gemaakt. En ze zijn heerlijk dagvers. U moet ze maar snel proeven. En neem de gratis folder mee.*

Witte-, tarwe-, volkoren-bolletjes of witte puntjes, zak 6 stuks ③④⑤ Nú 1.19

Krenten-, sesam- of maanzaad bolletjes of vloerkadetten, zak 6 stuks ③④⑤ Nú 1.49

Muesli bolletjes ③④⑤ **of rozijnentimpen,** ④⑤ zak 6 stuks Nú 1.99

Voorgebakken shoarmabroodjes, pak 6 + 2 stuks gratis* ~~1.99~~ 1.79

NIEUW:
Delicata Zwitserse chocolade, melk-, puur- of wit met amandelhoning, 100 gram ~~1.69~~ 1.25

Katja kokindjes, zak 500 gram ~~4.30~~ 2.99

30+ kaas 33% minder zout, vacuüm verpakt of vers van 't mes, kilo ③④⑤ ~~15.90~~ 13.90

Becel Goud 48+ kaas, vers van 't mes kilo ③④⑤ ~~16.90~~ 14.90
Bij 500 gram, 2 Becel light, 1 Becel margarine en 1 Becel voor de koffie in minicup gratis.*

Van Nelle Supra koffie, grove- of snelfiltermaling, pak 250 gram ~~2.39~~ 2.27

Caveau, 'n droge, rode of een frisse, lets zoete, witte wijn, fles 0.75 liter ③④⑤ ~~4.50~~ 3.50

Appel- of sinaasappelsap, 3-pakjes à 0.2 liter ~~1.99~~ 1.49

Panties, 20 denier, diverse kleuren en maten, per paar ③④⑤ ~~2.35~~ 1.79

Kniekousjes, 20 denier, diverse kleuren en maten, pakje 2 stuks ③④⑤ ~~2.79~~ 2.29

Badedas doucheschuim, diverse soorten, 2 flacons à 250 ml ③④⑤ ~~8.50~~ 6.95

All Micro, pak 1.25 kilo ~~10.49~~ 9.99
Exclusief bij AH: Verdien 1 kilo goud t.w.v. f 25.000,– (zie de verpakking).*

Struik maaltijden, diverse soorten, ③④⑤ pak 400 gram ~~3.89~~ 3.39

Les Nutons room-, champignon-, peper- of Ardennerpâté, verpakt 100 gram ~~1.75~~ 1.25

Biefstuk, 100 gram ②③④⑤ ~~3.09~~ 2.59

Rosbief, 500 gram ~~11.75~~ 9.95 kilo ②③④⑤ ~~22.50~~ 18.90

Gehakt half-om-half, 500 gram ~~5.99~~ 4.49 kilo ②③④⑤ ~~10.99~~ 7.99

Kipfilet, kilo ~~17.50~~ 15.50 100 gram ②③④⑤ ~~1.85~~ 1.65

Uit onze bloemenafdeling:

Rieten eekhoorn, met planten, per stuk ⑤ 5.95

Herfstboeket, in lila, geel of wit, per bos ⑤ 4.95

AH Service lijn: bel gratis 06 - 0305.
De artikelen in deze advertentie kunt u in alle AH winkels kopen, behalve de artikelen waar kleine cijfertjes bij staan. Die artikelen kunt u alleen kopen in AH winkels waar één van die cijfers op de deur staat. Reclameprijzen gelden t/m zaterdag 19 oktober a.s..
* Zolang de voorraad strekt.

's Lands grootste kruidenier blijft op de kleintjes letten.